Anatolii Vinogradov

DEFĂIMAREA LUI PAGANINI

Anatolii Vinogradov

Defăimarea lui Paganini

1782 – 1840

Traducerea: Vasile Teodorescu și Ecaterina Brandabur

OPERA ROMÂNĂ ÎN COLABORARE CU EDITURA MUZICALĂ
1987

Cuprins

Capitolul 1
ORAȘUL ZEULUI CU DOUĂ FEȚE

Când timpul deschide o cale nouă, săpând noi brazde pe faţa pământului, vechile drumuri – asemenea zbârciturilor de pe un obraz smochinit – îşi pierd urmele de altădată. Drumurile, pe care istoria le croieşte între diferite ţări, au parte de năstruşnice prefaceri. Unele te uimesc prin prospeţimea, lărgimea şi viaţa lor clocotitoare; altele, căutând să-şi păstreze măreţia de veacuri, se pustiesc, totuşi, şi se cufundă în tihna paraginilor. Iarba începe să răsară printre lespezile de piatră, iar rădăcinile copacilor – șuvoi vânjos de viaţă nouă – urnesc pietrele din loc. Până şi păsările şi dihăniile uită că, pe aceste drumuri, s-au perindat odinioară care triumfale sau a umblat picior de om. Multe din drumurile croite să dureze veacuri de-a rândul îşi mai păstrează trăinicia de odinioară, dar rămân de izbelişte.

Oraşele, aşezate de-a lungul marilor drumuri ale istoriei, poartă şi ele urmele acestor prefaceri. Unele cad în paragină, altele, dimpotrivă, se umplu de o larmă pe care nu o cunoscuseră mai înainte. Unele se lăţesc, înghiţindu-şi periferiile şi ajungând hăt departe cu străzile lor, în timp ce, pe caldarâmurile desfundate ale altora, încolţesc seminţele aduse de vânturile pornite din crângurile şi câmpiile învecinate... Bisericile părăsite de la marginile oraşelor sunt tăinuite de frunzişul sălbăticit al copacilor; pe clopote se aşterne colbul, iar pânza urzită de păianjeni, între limba şi gura lor, licăreşte în bătaia soarelui.

Nici numele oraşelor nu s-au dat la întâmplare. Astfel, nu întâmplător, şi-a luat numele de Genova oraşul în care s-a născut Paganini, omul condamnat din pricina genialităţii sale şi blestemat pentru talentul pe care l-a avut.

În evul mediu, cetatea se numea *Janua,* cuvânt care, pe latineşte, înseamnă „uşă“. Dar nu chiar o uşă cu canaturi şi balamale, ci poartă sau prag, care desparte lumea largă de locuinţa strâmtă a omului. *Janua* însemna, deopotrivă, întâmpinarea zilei ce va veni – prag între ziua de ieri şi începutul zilei de mâine – ca şi privirea aţintită înspre viitor, neuitând însă trecutul. Zeul roman Janus era păzitorul pragurilor de casă şi al porţilor oraşelor, întruchipare a unei himere geometrice, care statornicea hotarul dintre trecut şi viitor, locul unde prezentul devine mai subţire ca umbra pânzei de păianjen.

De aceea, zeul roman era înfăţişat printr-un cap cu două feţe. Cu o faţă privea înainte şi cu alta îndărăt, deşi amândouă feţele erau ale aceluiaşi cap.

Să nu uităm că prima lună a anului poartă numele de ianuarie, fiindcă, odată cu venirea ei, se încheie ultimele clipe ale anului care s-a scurs, iar prin ger şi vifor străbat glasurile apropiatei primăveri din noul an.

Odinioară, Mediterana – această gigantică elipsă – era împodobită cu o cunună de oraşe strălucitoare. În apusul îndepărtat, dincolo de Coloanele lui Hercule, se întindea Oceanul Atlantic. Vechile inscripţii greceşti pomenesc de călătoriile fenicienilor în partea cealaltă a Coloanelor lui Hercule şi despre expediţia lui Jason, care a purces să caute lâna de aur. Platon, în „Timeu“ şi „Criton“, povesteşte că, dincolo de Coloanele lui Hercule, era odinioară un drum care ducea înspre Atlantida. Aceasta a pierit în valurile oceanului, dar rămăşiţele vechilor ei popoare le mai întâlnim şi astăzi pe faţa pământului. Aşa cum Arhimede vorbeşte de firicelele de nisip, tot aşa Platon povesteşte despre lumile vechi, despre dispariţia

lor şi naşterea altora noi. Lumea veche n-a depăşit Coloanele lui Hercule. Îndrăzneţii marinari care au pornit spre soare-răsare, deschizând drumuri spre Orient, au avut mai mult noroc decât cei care au călătorit spre soare-apune. Spre Răsărit, se aţinteau atât privirile celor ce râvneau la aurul Indiei, cât şi gândurile celor mistuiţi de dorinţa de a vedea focul nestins al candelelor Ierusalimului. O pafta strălucitoare la cingătoarea de oraşe din jurul Mediteranei, cheie a porţilor pământului – iată ce era Genova în veacurile acelea.

În Genova, a văzut lumina zilei omul care a năzuit să închidă uşa spre lumea veche şi să deschidă poarta spre lumea nouă. La Genova, s-a născut Columb.

Când aurul Americii a potopit Europa şi când vechii Indii din Levant i-au luat locul Noile Indii, s-a stins viaţa drumurilor ce treceau pe la poarta genoveză, legând Europa cu străvechiul Orient.

În secolul XIV, Genova a pierdut Ciprul; peste patru veacuri, a pierdut şi Corsica. Această insulă genoveză a fost cotropită de francezi. Iar mai apoi ofiţerul corsican Bonaparte a pornit spre Italia, coborând din nord, împreună cu Masséna, şi s-a îndreptat spre Genova. Oraşul cucerit a încercat să-şi păstreze neatârnarea şi, chiar sub ocupaţia lui Bonaparte, Republica genoveză continua să-şi aleagă dogii. Pe timpul lui, au mai existat încă douăsprezece guvernăminte şi opt prefecturi. Aristocraţia din consiliul celor zece cârmuia oraşul. Orăşenii bogaţi şi nobilimea – trei sute la număr – alcătuiau Consiliul cel mare al cetăţii.

Capitolul 2
LEGENDA NAŞTERII

Din gangul care se strecura printre case, dând într-altă uliţă, trei trepte tocite şi murdare te duceau la clădirea cenuşie din *Passo di Gatta Mora.* Pe aceste trepte, spune legenda, alunecase o moaşă... Poticnindu-se, ea pomeni numele dracului. În aceeaşi clipă uşa se deschise şi se auzi scâncetul răguşit şi piţigăiat al noului născut, care era Paganini.

Copilul a plâns toată noaptea, a plâns şi dimineaţa. Plângea, tânguindu-se parcă împotriva cruzimii părinţilor, care-l chemaseră la viaţă într-o noapte atât de neagră şi furtunoasă, când marea înfuriată se izbea de cele două diguri genoveze, bubuind ca o gură de tun.

Era în noaptea de 27 octombrie a anului 1782.

Capitolul 3
MIZERIE

În apropiere de *Passo di Gatta Mora,* se afla, în anii aceia, o clădire lunguiaţă, care atrăgea privirile trecătorilor prin cercevelele înnegrite ale ferestrelor, prin petele de igrasie, prin tencuiala scorojită şi înverzită. Era un han pentru săraci – *Albergo dei poveri.*

În ceata de copii zdrenţăroşi, ce năvăleau în stradă tocmai din acea clădire, ca să se joace cu corăbioare de lemn sau de hârtie, făcându-le să plutească pe băltoacele din preajmă, sau care se încăierau în mijlocul uliţei, umplând-o de ţipete şi larmă, puteai zări un băieţaş cu frunte lată, cu un nas foarte lung, cu păr negru, încârlionţat, şi cu falca atât de ieşită în afară, încât avea înfăţişarea unei maimuţe. Doi ochi mari, negri, te izbeau în mod ciudat, dacă-i priveai chipul slut. Faţă de întreaga arătare a copilului – braţe lungi, picioare subţiri, cu labe enorme, degete prelungi la nişte mâini deşirate – ochii aceştia, neobişnuit de frumoşi, te surprindeau. Când ochii îi scânteiau de curiozitate, i se schimba întreaga faţă, pierzându-şi, ca prin farmec, urâţenia. Dar impresia aceasta trecătoare se destrăma într-o clipă şi mica făptură, rânjind, ţipând şi înjurând sălbatic, se năpustea, laolaltă cu alţi tovarăşi de joacă, asupra celorlalţi copii, şterpelindu-le corăbioarele şi bărcuţele purtate pe şuvoaiele repezi ale apei de pe marginea străzii.

În gangurile întunecoase şi înguste ale „Hanului”, copiii se jucau de-a v-aţi-ascunselea. Duminica după-amiază, se strângeau ca să caşte gura la vreun olog bătrân, care, după ce se îmbăta bine, îşi bătea baba cu cârja. Copiii se cocoţau pe ultima treaptă a scării şi, de

acolo, priveau pe geamul de deasupra uşii şi se desfătau în voie cu scenele acestea de familie. Adesea, apropiindu-se tiptil de uşa odăiţei în care cerşetorii jucau zaruri, ei aşteptau cu răbdare clipa când păgubaşii se luau la bătaie cu câştigătorii.

Una dintre primele lovituri pe care viaţa i le-a hărăzit lui Niccolo a fost o boală lungă şi grea. A zăcut trei săptămâni cu fierbinţeli mari, aiurind şi sărind din pat, încât a trebuit să i se lege mâinile şi picioarele şi să i se pună pe cap, tot timpul, ştergare udate în apă rece. Boala îl vlăguise. Pentru multă vreme, rămase departe de joaca celor de aceeaşi vârstă. Ceasuri întregi cânta din lăută, în timp ce mamă-sa cârpea, spăla, călca şi pregătea cina sărăcăcioasă. Începu să cânte şi din chitara lui taică-său.

Niccolo creştea sub ochii grijulii ai mamei. Pe fratele mai mare, Francesco, mai că nu-l zărea pe acasă: el vorbea totdeauna în taină cu bătrânii care veneau la taclale pe la signor Antonio. Francesco era, pentru Niccolo, un străin, ba mai mult încă – un om nesuferit. La rându-i, signor Antonio dădea tot mai rar pe acasă.

Trezindu-se intr-o noapte, Niccolo văzu pe maică-sa îngenunchiată în faţa crucifixului şi rugându-se. Tată-său nu era acasă. Mama aruncă o privire feciorului şi, apropiindu-se de pat, îi spuse:

— De ce nu dormi? O să vină şi tata îndată, că nu-i departe. Joacă şi pierde; speră să ne aducă fericire, dar ne căşunează numai necazuri!…

Abia a doua zi, pe la amiază, se întoarse acasă Antonio Paganini. Băiatul cânta din lăută. Era atât de absorbit, încât nu băgă de seamă când intră tatăl. Acesta rămase locului şi îl ascultă zâmbind. În spatele lui, chiar în prag, se oprise şi mama. Când băiatul sfârşi de cântat, tatăl începu să-l aplaude şi apropiindu-se de dânsul, puse, poate pentru prima dată, palma lui mare pe capul negru şi cârlionţat al copilului. Micul maimuţoi deschise larg gura cu dinţii gălbejiţi, ridicându-şi privirea speriată şi

linguşitoare înspre chipul aspru al bătrânului.

— Vai, cât eşti de slut! – rosti deodată signor Antonio. Duioşia i se irosise de pe obraz. Apoi, întorcându-se către nevastă-sa, îi zise:

— Hai, Tereza, fugi şi cumpără ceva de-ale mâncării! Mi-i o foame de lup. Azi ni se cuvine să ne veselim puţintel.

Luă chitara, se aşeză în faţa băiatului şi-i făcu semn din cap.

— Carmagnola!

Tatăl cânta bine, băiatul încerca, sfios, să-i ţină isonul. Apoi, Antonio Paganini lovi coardele, dădu la o parte chitara şi, cu paşi mari, hotărâţi, trecu în camera de alături. Ieşi de acolo cu o vioară veche şi spuse băiatului:

— Niccolo, am să te învăţ să cânţi la vioară! Am să fac din tine o minunăţie! Ai să câştigi bani mulţi! Ştii tu ce-i asta? E vioara care a aparţinut unui străbunic al nostru, înmormântat la Capua, chiar în biserica Sfânta Anna. Ceea ce am pierdut eu la bursă, va trebui să câştigi tu, cu vioara. Azi e o zi norocoasă. Vezi maşina aceea? – şi arătă cu mâna spre nişte tabele de carton, ce se aflau pe masa de scris. Asta-i invenţia mea! Am în mână secretul succesului. Discurile astea simple, de carton, se învârtesc şi-mi arată taina câştigului…

În clipa aceea, signora Paganini intră cu un coş în mână:

— Pot să plec, Antonio?

— Da! Da! Du-te! Scoase din buzunarul vestei ura teanc de bancnote şi, alegând-o pe cea de valoare mai mică, i-o întinse. După cum vezi, Terezo, zise el, treburile merg mai bine. Maşina mea de ghicit nu m-a înşelat. Acum ştiu precis ce numere de loterie trebuie să cumpăr, ca să câştig!…

— Nu te mai osteni degeaba! – îl întrerupse nevasta. Nu-i nevoie să mă minţi: ştiu doar că joci cărţi…

— Ba tu minţi! – tună bătrânul. Hai, cară-te! Vezi-ţi de treabă…

Şi astfel începu prima lecţie de vioară. Bucăţica de om pricepea cu greu cele ce dorea taică-său. Acesta se înfuria şi, la fiecare greşeală, îl plesnea peste ceafă. Apoi luă de pe masă o linie lungă, colţuroasă, şi se apucă s-o folosească la fiecare greşeală a băiatului. Cu lovituri dibace şi aparent uşoare, îi dădea peste mâini, umplându-i-le de vânătăi. Când Tereza Paganini reveni cu cele târguite, signor Antonio se afla în culmea mâniei. Zăvorâse copilul în cămară, poruncindu-i să execute acolo primul exerciţiu de vioară.

Timp de un ceas răsunară din încăperea aceea strâmtă sunetele sălbatice şi stridente, în timp ce Antonio Paganini şedea la masă cu nevastă-sa, cinstindu-se cu vinul adus. Se lăuda cu câştigurile sale şi îl blestema pe signor Law, care ruinase băncile franceze şi invadase toată Franţa cu bancnote fără valoare, în locul monedei sunătoare de mai înainte, bună şi trainică. Îi blestema pe acţionarii italieni, care se înţeleseseră cu negustorii francezi. În zilele în care „nemernicii ăia“ de francezi puseseră mâna pe fortăreaţa cea mare a Parisului şi, lepădându-se de sfânta biserică şi de Dumnezeu, vârâseră pe rege la închisoare – mările erau bântuite de uragane, care nu mai semănau nici pe departe cu furtunile de altădată… Dar nicio furtună nu pricinuise atâta pagubă comerţului maritim ca răscoala gloatei franceze. Englezii popriseră vasele comerciale ale Franţei. Negustorii francezi încetaseră plăţile către băncile italiene. Bursa îşi încetase activitatea. Ale cui păcate trebuia să le ispăşească el, Antonio Paganini, vechi şi cinstit misit? De ce tocmai el trebuia să îndure atâtea din cauza răscoalei norodului din Franţa?

— Şi gloata asta blestemată, defilând pe uliţe cu bonete roşii şi cu hârci înfipte în vârful suliţelor, intonează cântecul nostru genovez *Carmagnola!* Cum de nu le e ruşine să batjocorească frumoasele noastre cântece!…

Limba bătrânului Paganini se împleticea tot mai mult.

Tot mai des folosea Antonio cuvinte grele. Îi înjura pe toţi, vorbea de necinstea nobilimii, de falimentul negustorilor.

Din senin, se apucă să-şi laude maşina de ghicit numerele câştigătoare. Nu-şi dădea seama că soţia sa tace, nici nu vedea suferinţa întipărită pe chipul ei. Tocmai când se lăuda mai tare, lovi cu pumnul în masă:

— Mii de draci! Auzi cum cântă băiatul? O să ajungă departe!…

Abia atunci îndrăzni Tereza să-i aducă aminte că băiatul fusese bolnav nu demult, că era primejdios să i se ceară sforţări atât de grele şi de îndelungate şi că era timpul să stea şi el la masă. Signor Antonio îi tăie cu grosolănie şirul vorbelor.

— Nu va îmbuca nimic până ce nu va cânta primul exerciţiu fără nicio greşeală!

Capitolul 4
RĂZBOI

La „Han“ se povesteau lucruri ciudate. Francezii aşezaseră pe una din marile pieţe ale Parisului un fel de estradă, iar pe estradă puseseră nişte stâlpi, între care prinseseră un triunghi mare de oţel, care luneca de-a lungul scobiturilor şi cădea cu vârful ascuţit în jos. Într-un cuvânt, francezii imitaseră maşina folosită de bătrânii măcelari din Milano pentru a ucide vitele la abator. Maşina lor, însă, era pentru capete de oameni. L-au scos pe rege din turnul în care-l ţinuseră prizonier, l-au pus sub maşină şi au lăsat să-i cadă pe ceafă triunghiul cel greu de oţel. Ridicară apoi căpăţâna despărţită de trup şi, ţinând-o de plete, o arătară poporului parizian strâns în preajmă, strigând: „Iată adevăratul rege al Franţei!“

Niccolo asculta cu uimire toate aceste vorbe, ce umblau din gură în gură. Se spunea că regele fusese un ticălos şi un trădător al poporului, aşa încât uciderea lui era o pedeapsă meritată pentru crimele de care se făcuse vinovat în faţa ţării. Se mai spunea că chemase în ajutor oşti străine, pentru a trece Franţa prin foc şi sabie; se vorbea despre satele franceze, cuprinse de flăcări, despre grozăviile foametei îndurate de cei mulţi, despre coaliţia împărăţiilor vecine, unite pentru a salva pe Ludovic al XVI-lea şi despre războiul ce l-au pornit împotriva poporului francez răsculat.

— … Ai auzit? Francezii cântă *Carmagnola* noastră…

Micul Paganini cânta acum destul de bine. Învăţase notele. Iar când lipsea de acasă bătrânul, încerca să compună singur mici cântece. În închipuirea lui, îi vedea pe francezii cu bonete roşii, avântându-se cu drapele ca să cucerească fortăreaţa Parisului! „Bastia, Bastillo”,

parcă aşa-i zice, se căznea să-şi amintească micul Paganini, şi sunetele ce îi veneau de la sine le reda în cântecul viorii lui vechi şi prea mari pentru el. *Carmagnola* suna melodioasă, plină de viaţă. Părea alt cântec, altă *Carmagnolă.* Într-o zi, profitând de lipsa tatălui, micul Paganini plecă pentru prima dată de acasă, cu gândul să împărtăşească şi altora cântecul lui. El păşi prin gangul întunecos al „Hanului”, parcă dosind o pradă. Aici îşi făcu Niccolo debutul în faţa lumii. Simţi o mândrie deosebită când glasului viorii lui i se alăturară şi vocile oamenilor care-l ascultau. Femeile şi bărbaţii, strânşi împrejur, cântau în cor o nouă *Carmagnolă.* O cântau acum cu toată bogăţia de nuanţe pe care i-o dăruise arcuşul lui Paganini.

Ca şi înainte, soarele strălucea viu deasupra Genovei. Ca şi înainte, valurile mării susurau blând, scăldând digul de la Darsena Reale. Ca şi înainte, arborii înfloriţi din grădina publică, se legănau ritmic, în timp ce monumentele de marmoră din cimitirul Genovei sclipeau albe în bătaia razelor, străjuind, neclintite în măreţia lor, vechile morminte ale aristocraţilor genovezi.

Nimeni, în afară de consiliul cetăţii, nu ştia că uraganul ce smulgea acoperişurile palatelor bate de la nord spre sud şi din apus spre răsărit şi că, poate, peste noapte, cerul senin al Genovei se va acoperi de nori. Umblau zvonuri nelămurite că, undeva, în Alpii apuseni, prin trecătorile munţilor, apăruseră uniforme roş-albastre şi că armata de cavalerişti, ce se îndreaptă spre Castel-Franco şi cetatea Bard, poartă în frunte nişte flamuri tricolore. Dar acestea nu erau decât zvonuri. Se rostea un nume italienesc, un nume vestitor de viaţă fericită şi norocoasă pentru cel care-l purta. Buonaparte – soartă bună – era numele omului care venea dinspre nord, îndreptându-se către sud, în fruntea unei întregi oştiri de răsculaţi.

— Cine-i omul acesta? – spunea bătrânul Paganini,

şezând la masă. E feciorul unui simplu sindic[1] corsican. Cum dracu îşi îngăduie canalia asta să poarte uniformă de general, când nu-i nici măcar nobil francez? Cum o să fie în stare să se împotrivească armatelor regulate ale împăratului austriac? Se apropie sfârşitul lumii, adăugă el, sfârşind de băut a patra sticlă de vin. În curând n-o să mai avem unde fugi!

Bursa genoveză se redeschisese de două ori şi, de fiecare dată, signor Paganini câştigase bănet, nu glumă. Avea noroc şi la cărţi, ca şi în năstruşnicele sale afaceri cu loteria. Vecinii şuşoteau că n-ar fi tocmai lucru curat cu numerele acelea de loterie, că roţile maşinii ar fi unse cu ulei de aur… Bătrânului îi mergea ca-n poveşti.

Când, pe uliţele Genovei, se porniră vânturile reci ale iernii, lumea începu să fie tare îngrijorată: se vorbea pe faţă despre înaintarea trupelor franceze dinspre apus, dinspre Nisa. Bătrânul Paganini, însă, părea că nu vede şi nu aude nimic. Era cu totul absorbit în operaţiunile nespus de complicate ale unei noi… loterii. Acum, nu mai avea ochi să vadă maşina – cu discurile ei de carton, cu planşetele de lemn, cu acele, săgeţile şi indicatorul ei de oţel. Biata maşină zăcea într-un ungher plin de praf, şi nici motanul n-o mai băga în seamă. Acum nu mai avea nevoie să facă, noaptea, calculele acelea nebuneşti. Hârşâitul acelor de oţel pe discuri de carton, asemănător ronţăitului unui şoarece, încetase. Limbile ceasornicului alergau, de data aceasta, singure pentru signor Paganini – timpul lucra pentru el.

Paganini se lăsa în voia soartei. Curentul vremii îi mâna paşii. Apele erau tulburi şi, tocmai în aceste ape tulburi, fostul misit genovez avea să prindă un peşte gras.

În nord, lucrurile mergeau prost. Puternicele şi solidele întreprinderii financiare din oraşe începeau să se clatine. Corăbiile nu mai plecau pe mare. „Piraţii militari” ai Angliei ajunseră stăpânii Mediteranei. Romanelli şi Spiro,

---

[1] Reprezentantul unei instituţii, obşti sau corporaţii (n. tr.).

proprietarii unei bănci din Genova, chemară la ei, dis-de-dimineaţă, pe misitul Antonio Paganini. Citiră împreună proclamaţia generalului Bonaparte:

„Soldaţi! Aţi fost prost hrăniţi, sunteţi aproape goi! Guvernul republican vă datorează totul, dar nu poate face nimic pentru voi. Răbdarea şi curajul eroic, de care daţi dovadă, vă fac cinste, dar din aceste virtuţi nu vă puteţi făuri nici glorie şi nici nu puteţi dobândi câştiguri. De aceea, am luat hotărârea de a vă scoate din munţi, spre a vă duce într-una din văile cele mai roditoare din lume. În faţa voastră se deschid drumuri largi, cu oraşe mari; o să vedeţi o provincie înfloritoare, o ţară nouă. Acolo vă aşteaptă onoarea, gloria, bogăţia!”

— Aşadar! – exclamă bancherul Spiro, fluturând sub nasul lui Paganini fiţuica de hârtie albastră. Aşadar, soldăţoiul ăsta necioplit a şi trecut la înfăptuirea celor promise armatei lui de tâlhari cu care vine dinspre Nisa?

— Da! – îşi răspundea tot el singur. Secătuieşte oraşele cu jafurile şi supune populaţia unui tribut mai greu decât moartea!

— Ne-am hotărât să închidem banca! – rosti mai departe asociatul său, adresându-se lui Antonio Paganini. Iar tie, care ne-ai fost un ajutor credincios, îţi facem o propunere, care nu poate decât să te onoreze: vei pleca în nord, luând cu tine şi oarecare bagaj, anume nişte saci cu actele băncii: ipoteci, poliţe, chitanţe, acţiuni şi rente. Numerarul îl lăsăm deocamdată aici. Închidem banca şi plecăm pentru câtva timp din Genova, undeva mai departe, iar tu vei duce la Cremona sufletul şi inima băncii noastre.

Antonio rămase multă vreme pe gânduri. Chipul i se posomorî din ce în ce mai mult. Cu pleoapele neclintite, urmărea prin oglindă expresia de pe faţa celorlalţi. În sfârşit, îşi ridică privirea plină de o spaimă prefăcută. Pe chipul bancherilor se ivi nedumerirea.

— Noi ţi-am încredinţat tranzacţii însemnate, ai fost mijlocitorul nostru în toate afacerile maritime ale băncii.

Spune-ne: cum am putea să te răsplătim dinainte pentru cele ce vei face?

Romanelli vorbise mai mult decât se cuvenea. Spiro se încruntă şi rosti răspicat:

— Ştii? La nevoie, mă pot învoi cu frate-meu care tocmai e gata să plece în nord, dacă treaba aceasta e prea grea pentru dumneata, signor Paganini!

Atunci bătrânul misit se hotărî să dea lovitura. El cunoştea relaţiile dintre cei doi fraţi. Ştia că se despărţiseră, în urma unei afaceri necurate. Ştia că nu din sentimente familiale renunţase signor Spiro să mai amestece poliţia austriacă în relaţiile dintre el şi propriul său frate, căutând să facă uitată cât mai degrabă toată povestea.

Paganini îi măsură cu privirea şi, luând o înfăţişare şi mai jalnică, zise:

— Prea stimaţii mei domni, nu uitaţi că am nevastă şi copii! Nu-i pot lăsa în voia soartei! Dacă părăsesc oraşul în care m-am născut, trebuie să-i iau cu mine. Trebuie să-mi cumpăr o trăsură bună. Caii mă vor costa mai mult decât pe alţi călători, căci trebuie să-i obţin fără complicaţii. În acelaşi timp, trebuie să trec numaidecât drept un călător sărac. Recunoaşteţi, ca să fim drepţi, că ceea ce-mi cereţi este tot una cu a mă azvârli chiar în gura leului

Se făcu tăcere.

Scena aceasta se repetă încă de trei ori, după care, signor Spiro, cu inima strânsă ca într-un cleşte, fixă suma de cinci mii de lire.

Paganini se ridică şi, ţinându-şi pălăria în mână, le spuse:

— Domnilor, mă aşteaptă familia, daţi-mi voie să plec! Vă rog să mă credeţi că… eu… din toată inima…

Dar Romanelli îl opri cu un gest brusc:

— Ia mai las-o şi tu, ce naiba! Hai, spune suma care să-ţi acopere nevoile familiei! Dar ce zor-nevoie să cari cu tine nevasta şi copiii?

— Nu, domnilor, vă rog să mă iertaţi, dar…

Paganini se îndreptă către uşă, signor Spiro îi tăie repede drumul, apropiindu-se de raftul pe care erau rânduite catastifele băncii. Luând un registru gros, se propti în uşă cu picioarele depărtate şi-i spuse:

— Gândeşte-te şi tu, încăpăţânatule, ce putem face, când suntem aproape ruinaţi!

— Tocmai de aceea nu vreau să vă mai sporesc pierderile, domnii mei… – zise Paganini. Voi trăi şi eu, sărmanul de mine, din cei câţiva gologani agonisiţi cu sudoarea frunţii, în vremea din urmă.

— Hai, spune, odată, ce pretenţii ai, ce aştepţi de la noi?

Atunci Paganini, aplecându-şi privirile în pământ, zise:

— Procente din toate afacerile maritime ale băncii, de îndată ce domniile voastre vă veţi relua operaţiunile. Printre actele pe care le voi duce la Cremona, stimaţii domni vor fi într-atât de buni ca să adauge şi angajamentul prin care mă fac părtaş la veniturile băncii şi îmi plătesc douăzeci de mii de lire peşin, în ziua plecării.

Capitolul 5
DRUMUL PE PĂMÂNT

În nordul Italiei, la Cremona, locuia signor Paolo Stradivarius. În zilele în care se petrec cele povestite de noi, el îşi făcea aproape zilnic însemnări, scriind în carnetul său:

„Savoia, Nisa, fortăreţele Alexandria, Coni, oraşe întărite ca Suza, Bunetti, Exillo au fost cotropite şi distruse. Un general francez necunoscut, un aventurier şi un nemernic, a împresurat Mantua, una din fortăreţele cele mai puternice... Milano e ocupat de armatele franceze. La porţile oraşului, îţi sare în ochi inscripţia: «Glorie vitezei armate franceze!» Femei, în rochii viu colorate, şi bărbaţi, în veste de sărbătoare, îi întâmpină pe francezi cu cântece şi urale. Ofiţerii sunt acoperiţi cu flori, iar tunurile sunt împodobite cu ghirlande şi frunze de viţă. Jandarmii împărăţiei austriece au fugit către nord, clerul îngrozit părăseşte oraşele, şi toate acestea din pricina presiunii brutale a unui bandit corsican, care nesocoteşte religia catolică şi închide mănăstirile. Pentru a obţine măcar un armistiţiu, ducele de Parma a plătit, peşin, două milioane şi a fost nevoit să dea douăzeci din cele mai bune tablouri din galeria sa şi caii cei mai buni din grajdurile sale, lăsând totodată oraşul fără provizii. Ducele de Modena a dat zece milioane, precum şi toate tablourile şi statuile din palat, înspăimintat, regele Neapolelui şi-a rechemat trupele. Însuşi marele pontif al Romei a plătit acestui tâlhar douăzeci şi unu de milioane, oferindu-i, pe deasupra, şi o sută din cele mai minunate tablouri ale Vaticanului. Apoi, a plecat de la Bologna spre Ferrara, iar din Ferrara mai departe, dând, din laşitate, binecuvântarea sa oraşului Ancona ca să primească

garnizoana franceză. Până şi Lombardia noastră a fost nevoită să plătească un plocon de douăzeci de milioane. Ce va fi mai departe? Şi cine-l însoţeşte, mă rog, pe acest groaznic răufăcător? Un oarecare Murat, fiu de cârciumar, un oarecare Masséna, om fără nicio faimă, şi un oarecare Augereau, tot atât de puţin cunoscut. Niciunul n-are blazon de nobil, niciun aristocrat printre ei. Ba, de fapt, se află printre ei şi un tâlhar cu stemă de baron: colonelul Marbeau“.

La 27 decembrie 1797, generalul francez Dufeau, intervenind în ciocnirea de stradă ce se petrecuse între locuitorii Romei şi soldaţii francezi, a fost rănit mortal. La 10 februarie 1798, sub zidurile Romei, a apărut Berthier, cu o oaste de 18.000 de oameni. Cinci zile mai târziu, cetatea eternă, capitala lumii, unde îşi avea reşedinţa locţiitorul lui Christos, s-a proclamat din senin Republica Romană, şi armata franceză şi-a făcut intrarea în Roma cu muzică şi drapele. Corpul neînsufleţit al generalului Dufeau a lost îngropat în Capitoliu, unde odihneau cei mai de seamă bărbaţi din istoria lumii, iar marele pontif, papa Pius al VIII-lea, a fost luat prizonier şi dus la Valencia, într-o trăsură simplă, escortat de către ofiţerii francezi Miollis şi Radet.

Genova era înfometată. Generalul Masséna şi credinciosul său ajutor Marbeau hrăneau soldaţii cu un fel de aluat cleios de ovăz. Bobul şi scrobeala treceau drept mâncare aleasă şi se împărţeau doar duminica. Ciorba avea în loc de fidea fâşii de piele de la raniţele vechi. Aşa trăiau ei zi de zi şi aşa se scurgeau lunile. Francezii sufereau de foame. Dinspre nord, aprovizionarea se făcea anevoie. Transporturile franceze pornite din Marsilia erau capturate pe drum. În zarea mării, se iveau noi şi noi puncte albe. Pânzele umflate ale unor uriaşe corăbii străluceau în bătaia razelor de asfinţit. Apoi corăbiile îşi aruncau ancorele şi un zid lung cuprindea tot orizontul, tivind marginile îndepărtate ale mării. Pe mal, răsăreau patrule de soldaţi francezi cu

chivere şi căşti sclipitoare. Ştrengarii îşi băteau joc de ei, văzând cum le atârnă pe trupurile uscăţive şi prăpădite echipamentul jerpelit şi hainele de tot felul, în care rasele călugăreşti, prefăcute în mantale de campanie, se îmbinau cu uniformele gărzii naţionale, ale miliţiei pariziene sau cu uniformele Convenţiei.

Santinelele franceze nu lăsau pe locuitori să se apropie de ţărm. La capătul digului se aflau posturi de veghe. Vasele comerciale genoveze fuseseră rechiziţionate şi acum erau folosite pentru nevoile armatei franceze. Comandamentul francez scruta cu îngrijorare orizontul. Pădurea de catarge, vasele uşoare şi cele de pază dispăruseră, iar în locul lor se vedeau enormele vase de linie. Acolo se concentrase o forţă impunătoare, escadra, amiralului englez Keith. Pe cheiurile de marmoră erau instalate bateriile franceze. Tunurile, cu ţevi lungi de aramă, fuseseră scoase de pe roţi şi aşezate în preajma cheiurilor lângă afetele răsturnate, iar pe chei se înşiruiau, printre ghiulele claie peste grămadă şi lăzile cu pulbere, balimezurile şi mortierele.

Generalul Masséna ar fi trebuit să plece demult în nord, dar teama unei debarcări engleze îl ţintuise în acest oraş, unde populaţia înfometată mâncase cei din urmă porumbei şi cele din urmă ciori, unde era primejdios pentru un câine sau o pisică să iasă pe uliţă, unde soldaţii francezi, luând cu sila năvoadele locuitorilor din împrejurimi, erau nevoiţi să se prefacă în pescari şi s-o pornească, în amurg, cu bărcile, dincolo de ultimele întărituri ale digului.

În acele zile, când bubuitul tunurilor se auzea până în depărtări, când pe mare, în faţa ţărmului liguric, ardeau punţile, se sfâşiau pânzele şi se prăbuşeau în ţăndări catargele, când undeva, prin munţii înzăpeziţi, se aprindeau focuri, iar pe povârnişuri treceau în goană, strigând, pâlcuri de oameni cu arma în mână – în acele zile, prin Como, Bergamo, Peschiero, trecea o caleaşca veche şi uzată, cu uşile jupuite şi geamurile sparte.

Înfofoliţi, ca să se apere de vânt, şedeau înăuntru un bărbat, o femeie şi un copil. Pe acoperiş erau legate nişte baloturi enorme. Vorreiterul şi surugiii, fluierind, pocneau din bice ca să îndemne mârţoagele. Caleaşca se oprea mereu în fața drumeţilor pe care-i întâlnea. De la aceştia aflară că detaşamentele franceze ocupaseră şoseaua spre Pavia şi Piacenza. Aşadar, erau obligaţi a face cale întoarsă către sud. Drumul spre Cremona era foarte anevoios. Trebuiră s-o ia pe căi ocolite. Tunurile armatei franceze desfundaseră drumurile. Peste tot, pe unde trecuseră, bateriile franceze lăsaseră urme adânci.

Călătorii noştri nu-şi dădeau numele lor adevărat, acela de Paganini. Spuneau că-s familia unui simplu şi sărman frizer, care, înspăimântat de război, se muta de pe ţărmul mării în nordul Italiei, chiar în oraşul natal. Dormeau prin hanuri mici şi murdare. Se culcau îmbrăcaţi şi bătrânul Paganini bodogănea tot timpul, dojenindu-şi nevasta pentru dorinţa ei neînduplecată de a părăsi Liguria. La început, făcea treaba asta ca un actor, căutând a tăinui astfel adevăratul scop al călătoriei. Mai târziu, îi deveni un obicei şi îşi luă rolul în serios. Drumul urca mereu, păduricile pline de umbră, cu desişuri de-un verde închis, povârnişurile împânzite cu viţă de vie, cu frunza bătând în auriu, livezile de portocali şi lămâi, inundate de soare, se iveau tot mai des, alternând cu câmpiile acoperite cu lalele sau cu golaşele crânguri de măslini, de-un verde cenuşiu. Frunzişurile scăldate de razele soarelui îşi prefirau pe largi întinderi lumina lor verzuie şi diafană. Dar, tocmai la intrarea într-un oraş, se rupse osia. Călătorii au fost nevoiţi să întârzie trei zile, aştepând repararea caleştii. Era primul lor popas mai lung. Trudit de greul drumului şi doborât de damigeana de vin băută, signor Paganini dormi buştean timp de douăzeci şi opt de ore.

…Căţărându-se într-un hambar, micul Paganini scoase vioara din cutie. Fără să deschidă caietul de note, apucă arcuşul. Mama veghea catrafusele; tatăl, beat, sforăia.

Jos, la poalele muntelui, un fierar aţâţa focul din vatră. Cu o clipă mai înainte – strtmbându-se în fel şi chip în faţa oglinzii şi scoţând limba – Niccolo nici nu se gândise să cânte la vioară. Din senin însă îi veni pofta să tălmăcească, prin sunete, impresiile călătoriei, să dea glas simţămintelor sale copilăreşti faţă de verdeaţa care năpădea întreaga privelişte.

Pescarii care se întorceau de pe lac se opriră să asculte cântecul viorii. Timp de o oră, băiatul cântă nestingherit, până când, în sfârşit, zări pe fereastră mulţimea care-l asculta. Afară de pescari cu năvoade, erau acolo nişte orăşeni şi un vânător cu puşca la spate. Atunci se opri, lăsă vioara şi coborî încetişor scara…

…Drumul urca mai sus, tot mai sus. Caii de schimb pe care-i primeau erau din ce în ce mai prăpădiţi. Mârţoagele abia puteau trage caleaşca mare şi largă. Adesea, trebuia să facă popasuri în primul sat ce le ieşea în cale, nu ca să schimbe caii, ci ca să-i lase să se odihnească. Popasurile acestea erau o adevărată nenorocire pentru Niccolo. Bătrânul Paganini, cuprins, pe neaşteptate, parcă de-o nebunie, îl silea să cânte la fiecare popas. Îl trezea noaptea şi-l punea să tragă cu arcuşul ceasuri de-a rândul. Când bietul violonist, obosit şi vlăguit, scăpa arcuşul din mână, tatăl, cu o lovitură de picior, îl trezea la realitate.

Astfel trecură patru săptămâni de călătorie. Băiatul abia se mai ţinea pe picioare. Stând sub ploaie, în bătaia vântului, Niccolo răci şi începu să scuipe sânge. Şi totuşi, tată-său nu-l slăbea cu bătaia… O stângăcie, un tact greşit, o execuţie lipsită de viaţă, toate atrăgeau o pedeapsă. Strugurii cu orez fiert erau puşi deoparte, în colţul cel mai îndepărtat al mesei. Băiatul nu putea decât să privească de departe la mâncarea ce-i făcea cu ochiul. Mânuia arcuşul pe coardele viorii până simţea o sfârşeală. Atunci, farfuria cu orez se prefăcea într-un munte înalt, acoperit cu omăt. Genunchii i se îndoiau, bărbia îi cădea tot mai grea pe instrument, începe să-l

treacă fiori, degetele alergau tot mai agitate pe gâtul viorii. Ce puţin semănau meleagurile acestea cu valea însorită, călduroasă şi plină de viaţă a Lombardiei! Acolo reuşise să dea glas impresiilor sale, evocând, prin sunete profunde şi calde, vegetaţia falnică, plină de sevă. Aici, însă, nu erau decât poieni troienite şi un munte înalt, acoperit cu zăpezi veşnice, ale cărui păduri apar ca nişte pete palide. Dar iată că el poate reda neaua nesfârşită şi scânteierile reci şi albăstrui ale gheţarilor, prin sunetele subţiri şi înaripate ale gamei lui *mi,* răsunând ca nişte clinchete argintii. Acum, lăuta lui îngâna cu glas curat şi înalt melodia culmilor albe...

Când tată-său pleca, micul Paganini desfăcea cu băgare de seamă cureaua cu care era prins coşul cu merinde, apoi, tiptil, o zbughea de acasă. Zburda pe povâmişuri, cerşind bătrânelor miloase câte un boţ de brânză de oi sau o cană cu lapte de capră. Obosit şi zgâriat de pietrele ascuţite, el se ascundea în ungherele cele mai neumblate, unde bătrânul nu-l putea găsi. Adormea sub frunzişul pădurii, încălzit de razele soarelui, blestemând vioara, ce începea să se transforme pentru dânsul într-un instrument de tortură.

La Genova, într-o veche cameră de supliciu, băiatul avusese prilejul să vadă nişte carâmbi de lemn şi nişte butuci, care, prin forma lor, aminteau cutia viorii. Erau părţi din aşa-zisa „cizmă spaniolă”, în care se strângea piciorul criminalului, în timpul caznelor. Vioara ajunsese şi ea un instrument de tortură pentru manile, inima şi mintea copilului. Umerii şi coatele îl dureau, degetele nu mai aveau putere să ţină arcuşul. Mâna stângă scăpa uneori gâtul viorii, lăsând să alunece instrumentul jos, pe rogojină. Umbla săptămâni întregi cu semnele şi vânătăile pricinuite de ciupiturile făcute de mâna aprigă a lui signor Antonio. Braţele, picioarele, faţa şi gâtul îi erau numai vânătăi. De câte ori nu se aruncase maică-sa la picioarele tatălui, implorându-l să-i fie milă de copil? Rugăminţile ei însă îl întărâtau şi mai mult. Nimic nu era

în stare să înfrângă îndărătnicia bătrânului Paganini.

— Am să fac din tine o minune, maimuţă afurisită!… Oricum eşti vândut diavolului, aşa că ori vei pieri, ori îmi vei asigura bătrâneţele. După plecarea blestemaţilor de vagabonzi francezi, când lumea va reveni la matcă, am să te scot, băiete, în faţa unei mulţimi de domni nobili şi avuţi. Ai să minunezi şi să înduioşezi bogătaşii, ai să-i mişti în aşa fel, încât să-şi uite zgârcenia…

Veniră apoi zile de bejenie. Fugarii din vicariatele din sud se zoreau acum să părăsească Lombardia. Se zvonea că întreg nordul Italiei căzuse în mâinile Franţei. Bătrânul hotărî să se refugieze în Elveţia. Începură cutreierările de-a lungul râului Ticino. De la Prato, prin Dazzio Grande şi Chioto şi luând-o pe drumuri ocolite spre Bruniasco, Altanna şi Ronno, ajunseră în regiunea lacului Ritom şi abia acolo poposiră.

De aici drumul o lua iarăşi peste coaste înzăpezite, acoperite cu brazi şi pini, ce se tânguiau în bătaia vântului năprasnic, care îţi îngheţa mâinile şi picioarele şi te tăia la faţă. Caleaşca se hurduca, sărind din hârtop în hârtop, apoi omătul nu se mai lipi de roţi şi se ivi pământul pietros. Ţăcăneala celor douăzeci şi patru de potcoave îl trezi deodată pe bătrânul Paganini, care, ca o pasăre umflată în pene, şedea în fundul caleştii. Omul îşi şterse cu mâneca picătura ce-i atârna pe vârful nasului roşu.

Capitolul 6
CREMONA

După cumplita săptămână petrecută în munţi – din nou verdeaţă, din nou un drum, unde coastele şi văile se schimbau cu nemărginitele întinderi ale lacurilor îngheţate, după care urmau pajişti fără sfârşit. Văzduhul răsuna de cornurile păstorilor şi se auzea dangătul clopotelor. Puzderie de sunete se prefirau acum în sânul naturii.

În sfârşit, se iviră în zare şi bătrânele ziduri ale cetăţii Cremona. Două râuleţe şi un fluviu: Adda şi Oglio şi uriaşul Po îşi duceau la vale apele năvalnice. Cetatea şi castelul sunt de o frumuseţe nemaivăzută. Iată şi bariera. Aplecându-se şi dezmorţindu-şi picioarele, bătrânul trebui să coboare din caleaşcă pentru a se duce la căsuţa de piatră cenuşie ca să prezinte arţăgosului şef de post actele din care reieşea că signor Antonio Paganini călătorea în regulă. Acum nu mai era un frizer necunoscut, care se întorcea în oraşul natal, ci un domn respectabil şi demn, cu o profesiune onorabilă: fostul agent comercial Antonio Paganini, care călătorea împreună cu soţia sa, Tereza, şi cu fiul lor, Niccolo.

Un nou pocnet de bici şi caii o iau singuri la dreapta, spre ulicioara unde se zăreşte staţia de poştă, locul obişnuit pentru popas; abia după citeva zdravene smucituri de hăţuri, după sudalmele şi pocnetele de bici ale surugiilor, mârţoagele frânte de oboseală şi târându-şi cu greu picioarele izbutesc, în sfârşit, să întoarcă şi s-o ia în partea cealaltă.

Iată şi piaţa oraşului. Vechi clădiri gotico-lombarde din secolul XII, marmoră roşie-trandafirie, vârful înalt al catedralei. Ceva mai încolo, o casă cu acoperişul ţuguiat

din ţigle roşii. Uşile joase, dar largi, se deschid, primitoare, în faţa oaspeţilor. Fratele mai mare al tatălui, Vittorio Paganini, e în prag. O perucă albă, făcută chiar din propriul său păr, un nas roşu, ochi plumburii, o bărbie uscăţivă şi aspră, brăzdată de cute fine, cu o gropiţă negricioasă la mijloc, găurită parcă de un cui, urechi mici, cenuşii, probabil nespălate demult.

Ochii aceştia îi fac copilului o impresie neplăcută. După salutările cuvenite, unchiul, dându-şi la o parte poala hainei, scoate din buzunar o tabacheră, trage tabac pe nas şi strănută. Ochii încep să-i lăcrimeze. Şi-i şterge cu o batistă verde, pe care sunt brodate nişte chei mari, aşezate în cruce. Batiste de soiul acesta au doar preoţii şi cei care fac danii însemnate sfintelor lăcaşuri.

Dimineaţa trecu repede. Niccolo împreună cu maică-sa se duseră la biserică. Mama se rugă fierbinte la icoana pe care era zugrăvit un înger cântând din vioară…

Peste noapte, începură s-o scuture frigurile. Pe drum se ţinuse tare. Grija neîntreruptă pentru Niccolo, teama că bătăile soţului o să-i vâre copilul în mormânt, dorinţa continuă de a păstra o îmbucătură mai mult pentru băiat o făcuseră să lupte împotriva bolii şi să-şi tăinuiască suferinţa. Aici la Cremona, chiar din prima zi, se duse la biserică pentru a se spovedi. Puterile însă o părăsiră deodată şi leşină.

Spre dimineaţă, zvârcolindu-se din pricina marilor fierbinţeli, chemă la ea pe băiat. Îl privi lung, în tăcere, apoi, cu o voce stinsă, îi zise:

— Dragul meu, astă-noapte, îngerul acela, a cărui sfântă icoană am văzut-o amândoi la catedrală, m-a vestit că tu vei fi cel mai mare violonist din lume. Nu degeaba am venit în oraşul acesta. Aici au trăit cei mai vestiţi făuritori de viori: meşterii Amati, Guarneri şi Stradivarius. Presimt că aici o să-ţi îngropi mama. Făgăduieşte-mi că niciodată n-ai să te laşi de vioară.

Băiatul se sperie. Se aruncă în genunchi şi îl podidi plânsul. Când lacrimile începură să i se prelingă pe

pometţii ieşiţi mult în afară şi pe bărbia ascuţită, chipul i se urâţi şi mai tare. Niccolo îi făgădui mamei că o va asculta. I-ar fi făgăduit şi mai multe – câte în lună şi stele – numai să nu-i audă tânguirile şi să-şi alunge groaza ce-l cuprindea la gândul că maică-sa l-ar putea părăsi pentru totdeauna.

Trecură câteva zile. Nici vorbă însă de o înmormântare. Mama se însănătoşi.

Stând adeseori de vorbă cu el, unchiul devenea zi de zi tot mai vesel şi mai blând cu Niccolo. Atenţia aceasta trezi o uşoară bănuială în inima băiatului, care dobândise o oarecare experienţă a vieţii, cât trăise la „Han". Micul Paganini ciuli bine urechile. El simţise, de parcă ar fi fost om în toată firea, că în convorbirile dintre fraţi taică-său ascundea ceva unchiului şi acesta îşi pusese în gând să afle printr-însul taina ascunsă cu atâta grijă. Dar Niccolo n-avea habar de nimic. Pentru prima dată, îi păru rău că ştie atât de puţin despre afacerile bătrânului. Pentru orice eventualitate însă, îşi luă aerul că ar şti ceva, dar că este dator să tacă. Şiretlicul prinse. Din acea zi, putu să facă aproape ce voia din unchiul său.

— Îmi zgârii urechile cu scârţâitul ăsta al tău! Ai o vioară îngrozitoare! – îi zise într-o zi unchiul.

Micul Paganini îşi dădu seama că observaţia aceasta era doar un pretext pentru o discuţie mai serioasă şi se pregăti să-i facă faţă. Îşi luă din nou mutra unui om care deţine un secret important şi trecu la contraatac. Îl întrebă dacă-i adevăr în tot ce se povesteşte despre viorile din Cremona, despre meşterii de viori, care au adus faima oraşului în lumea întreagă şi, în fine, despre Paolo Stradivarius, care locuieşte în apropiere de piaţa catedralei. Unchiul îl privi cu luare aminte, prefăcându-se că n-ar fi priecput unde bătea nepotul. În cele din urmă răspunse:

— Prostuţule, oraşul nostru e vestit în lumea întreagă pentru fabricile lui de mătase, nu pentru ce spui tu! Ce-i drept, anul trecut a venit pe aici un ţicnit, un lord englez,

care se tot interesa şi-şi făcea însemnări despre familia Stradivarius – o familie de nobili respectabili din oraşul nostru. Ei au fost senatori şi nu s-au ocupat niciodată cu vreun meşteşug. Nu-i mai puţin adevărat că un străbunic al lor, îndepărtat – dar şi acesta tot nobil – făcea viori, dar le făcea doar ca să-şi treacă vremea, fără să se ocupe de vânzarea lor.

Băiatul îl urmărea cu neîncredere.

— Ascultă-mă! – încercă bătrânul să-l readucă la subiectul ce-l interesa. Voi, înainte de a pleca din Genova, trăiaţi parcă în lipsuri, nu-i aşa?

— Nu, unchiule! – îi răspunse scurt copilul.

— Aha! Va să zică, o duceaţi tare greu?

— Nu unchiule! – îi răspunse nepotul pe acelaşi ton.

— Vrei să spui că trăiaţi ca nişte cerşetori?

— Nicidecum, unchiule!

Atunci, unchiul se hotărî să pună capăt întrebărilor.

— Ştii? – îi zise el, signor Paolo Stradivarius e în viaţă. Chiar el mi-a povestit cum smintitul acela de lord englez a tăbărât asupra lui cu tot felul de întrebări privitoare la moşii care făcuseră odinioară viori. Şi iată ce vreau să-ţi spun: dacă starea tatălui tău s-a schimbat în bine şi acum are bani, atunci roagă-l să-ţi cumpere mai bine o vioară de la contele Cosio. Maniacul ăsta are o colecţie de şase sute de viori. La el îi îndreaptă signor Paolo pe toţi cei care vin să-l plictisească întrebându-l de viori, ca lordul acela nebun. Personal, signor Paolo urăşte viorile.

Informaţiile nu-l mulţumiră pe băiat.

Iată de ce, într-o bună zi, signor Paolo Stradivarius se sperie grozav, văzând cum îi răsare la geam, sărind din pom, un drăcuşor cu păr negru, care aducea a maimuţă.

— Signore, pentru Dumnezeu, vă cer iertare! – strigă copilul. Bat de aproape trei ceasuri la poarta dumneavoastră şi nimeni nu-mi deschide!

Şchiopătând, signor Paolo sări la fereastră, apucând în drum şi o nuia, cu care avea de gând să-l plesnească pe băiatul socotit drept hoţ. Dar micul Paganini îi căzu în

genunchi:

— Vă implor, signore, nu mă loviţi! Mă bate destul tata. Vă rog, nu mă bateţi! Doream numai să aflu de la dumneavoastră cum făceau viorile domnii Stradivarius…

Signor Paolo se încruntă:

— De unde ai picat, maimuţă afurisită? Cine ţi-a îndrugat basmele astea despre viori? Strămoşii mei au fost senatori, au purtat togi purpurii şi berete roşii. Pe mine nu mă interesează poveştile astea, scornite pe seama falnicului meu neam… Ia stai!… – Signor Paolo se repezi şi-l înşfăcă de guler. – Eşti un hoţ sadea! Pentru a suta oară repeţi aceeaşi poveste, care i-a scos din minţi şi pe englezi. Când eram tânăr, niciun neghiob nu se interesa de vechiturile şi rablele astea de viori. Acum însă, nu pot face un pas din pricina smintiţilor de englezi. Spune-mi! – îl întrebă el cu asprime – cine te-a trimis la mine?

— Nimeni, signore! Nu m-a trimis nimeni. Eu singur am venit, mânat de propria-mi dorinţă. Eu cânt dintr-o vioară, care…

— În oraşul ăsta nu se mai poate respira! – exclamă signor Paolo. E o adevărată nebunie! În tot oraşul umblă fel de fel de zvonuri despre viorile Stradivarius. Cum adică? Eu sunt urmaşul unor meseriaşi şi numai atât? pe urmă, se înmuie. – Şi tu, mă rog, cine-mi eşti? Câţi ani ai? Sigur că minţi, când îmi spui că, la o vârstă aşa de fragedă, cânţi la vioară!

— Sunt din Genova! răspunde băiatul. Sunt fiul lui signor Antonio Paganini. Tata m-a învăţat să cânt din vioară; mi-e dragă viora, deşi tata face totul ca s-o urăsc.

— Şi eu care credeam că am de-a face cu un hoţoman! – îi zise signor Paolo. Eu trăiesc aici în Cremona şi scriu cronica evenimentelor ce se petrec sub ochii noştri. Ce năpastă se abate asupra Italiei noastre… – bătrânul vorbea câteodată ca pentru sine. – Într-un singur an s-au petrecut atâtea în lume, câte nu se petreceau altădată nici într-un veac! Va să zică, ai socotit că nu-i nimeni

acasă, — se adresă el din nou băiatului, – şi te-ai gindit să şterpeleşti ceva de pe aici, hai?

Iar ridica nuiaua şi iar o lăsă în jos. Abia acum observă băiatul că signor Paolo era tare bătrân. Uneori falca îi cădea în jos. La pieptu-i uscăţiv, abia prinse de gheroc, se bălăbăneau nişte decoraţii ciudate...

— Parcă întreaga Europă a înnebunit! Ba detronează capete încoronate, ba, aşa din senin, începe să preţuiască nişte vechituri de viori, socotindu-le mai de valoare decât pe cele bune care se fac în zilele noastre. În primul rând ar trebui să-mi dovediţi că viorile vechi sunt mai bune decât cele noi... Tot aşa cum trebuie să-mi dovediţi că politica asta nouă e mai bună decât cea veche, adăugă el. O strâmbătură plină de furie îi schimonosi deodată faţa smochinită. Şi ar mai trebui să-mi dovediţi, strigă el, că Republica Franceză este mai presus decât monarhiile care durează de veacuri!

Bătrânului îi căzură ploapele, apoi deodată, silindu-se parcă să se trezească, se adresă lui Niccolo:

— Aşadar, băieţaşule, du-te la contele Cosio! Este un nerod, care-i nebun după viori. El a scornit bârfelile astea pe seama familiei Stradivarius, anume că noi am fi fost nişte meşteşugari. Să nu crezi nimic din ceea ce o să-ţi spună despre familia noastră; e un bătrân maniac şi născoceşte tot felul de basme; dar viori are multe şi, în fond, nu e un om rău.

Signor Paolo luă clopoţelul de pe masă şi sună. Apăru o femeie cam de vreo patruzeci de ani, voinică şi rumenă. Se uită nemulţumită la bătrânul signor, îl măsură pe micul Paganini cu o privire mustrătoare şi, adresându-se lui signor Paolo, îl întrebă aspru:

— De ce faceţi atâta gălăgie?

— Catarino – zise Stradivarius, condu-l pe băiat şi pregăteşte masa!

— Nu mai avem vin! – îi răspunse Catarina. Dar cum de-a nimerit aici netrebnicul ăsta mic?

Vorbea tăios, cu un aer care ar fi vrut să arate că ea

este stăpână în casă şi că signor Stradivarius nu-i iese din cuvint.

— Cheile sunt la tine, Catarino! – ripostă înciudat Stradivarius.

— Iar gologanii la dumneavoastră! – i-o tăie, necuviincioasă, Catarina.

— Ba sunt la tine! – încercă să i se împotrivească bătrânul.

— Ce-am avut am cheltuit.

Signor Stradivarius mişcă buzele, ca şi cum ar fi dorit să răspundă ceva, făcu un gest neprecis şi începu să-şi pipăie buzunarul de la haină, căutând cheile. Zăbovi mult, scotocind într-un dulap zidit în perete. În cele din urmă, Catarina îi smulse din mâini săculeţul cu monede de argint şi, întorcându-se repede spre micul Paganini, îi strigă:

— Hai!

— În piaţa sfântului Dominic! – îi strigă din urmă Stradivarius.

— Cine te-a vârât în casă, diavole? – îl întrebă ameninţător Catarina, deschizând uşa lui Niccolo.

Ca să nu mai încurce lucrurile, băiatul se strecură pe uşa deschisă şi o zbughi în stradă…

…Ajunsese aproape de palatul cu două caturi al contelui Cosio, când, deodată, mai-mai să fie trântit la pământ de o palmă trasă drept peste ureche. Cineva îl înşfăcase de spate şi-l zgâlţâia fără milă. Zvârlind o privire peste umăr, văzu chipul înfuriat al lui signor Antonio.

— Aici mi-erai, diavole! Tu strici liniştea familiei! Cine dracu te mână pe uliţi, când eu, de două zile, nu fac decât să alerg pentru tine la contele Cosio, ca să capăt o audienţă? Şi, ca un făcut, tocmai astăzi, când a primit să te asculte cum cânţi la vioară, îmi hoinăreşti, naiba ştie pe unde! Dacă te mai prind vânturând pe străzi, fără voia mea…

— Dă-mi drumul, te rog! – strigă băiatul. Şi eu mă

duceam tot la contele Cosio! Am aflat totul!

Signor Antonio îi dădu drumul, privi buimăcit mâna cu care-l înhăţase de guler şi zise:

— Cum? Ce? Ce-ai spus?

— Da, tată! – începu repede Niccolo, căutând să născocească în grabă o frază iscusită… Mă îndreptam spre contele Cosio, fiindcă… Fiindcă… mi s-a spus… că…

— Minţi! – zbieră bătrânul. Nu vezi că ţi se împleticeşte limba?

— Asta-i fiindcă m-ai strâns de gât – se găsi să răspundă băiatul.

— Da de unde, asta-i fiindcă minţi!

Dar în felul acesta câştigase timp. Acum se aflau în faţa grilajului de fier al palatului. Signor Antonio bătu. Portarul deschise. În pas săltăreţ, parcă dansând, bătrânul Paganini îl salută pe portar cu atâta respect, ca şi cum de dânsul ar fi depins multe şi îl rugă să anunţe pe domnul conte că umilul său servitor, Paganini, sosise împreună cu fiu-său, un violonist-minune.

Niccolo Paganini tresări, şi ochii cu care-şi privea pe sub sprâncene părintele îi scăpărară ca ai unei dihănii mici. Violonist-minune! Pentru o clipă i se păru că uitase de bătăile mâncate şi de toate jignirile; ar fi vrut să-i sară de gât şi să-i spună că nu-i nevoie să-l mai bată, că va face singur tot ce trebuie, că el şi aşa îndrăgeşte muzica şi vioara şi că, dimpotrivă, după o bătaie, aproape că nu mai e în stare să cânte… Văzând însă zâmbetul slugarnic şi vrednic de milă al bătrânului, băiatul înţelese că pentru taică-său suferinţele sale nu înseamnă nimic, el socotindu-l doar un obiect oarecare, un mijloc de îmbogăţire, o maşină ce trebuia negreşit să-i asigure un câştig. Inima micului Paganini se strinse de durere. Niciodată până atunci nu văzuse pe faţa tatălui său un asemenea zâmbet viclean şi josnic.

Tatăl nici nu se sinchisea de băiat şi nu luă în seamă privirea sfredelitoare a omuleţului care-l însoţea. Pentru el, Niccolo însemna mai puţin decât papagalul pentru

flaşnetar sau decât maimuţa pentru un savoryard[2]. În curând, acest papagal trebuia să-i scoată flanşnetarului lozul cel mai norocos.

După o clipă, tatăl şi fiul fură introduşi într-o sală mare şi goală, unde, în faţa unei măsuţe, şedea un bătrân cu nas coroiat şi cu ochi vioi şi bulbucaţi ca de pasăre răpitoare.

Pe cap avea o perucă cu bucle albe. Purta o haină zmeurie, cu un guler de dantelă foarte soios. Manşetele îngălbenite, care-i înconjurau mâinile subţiri şi uscăţive, semănau cu nişte cârpe vechi. O privire mai atentă putea desluşi însă că erau dantele din nord dintre cele mai fine şi mai trainice. Nu se uzaseră, cu toate că fuseseră purtate ani de zile la mânecile hainei. Boţite şi ofilite, ele îşi păstrau încă frumuseţea desenului. Se potriveau de minune cu stăpânul lor, căruia timpul îi încreţise faţa. Sub povara anilor, defectele din născare ale chipului i se adânciseră. Bărbia şi nasul i se ascuţiseră, dar pieliţa obrazului, ca o trainică piele de căprioară, nu se veştejise… Totul în fiinţa lui părea ros şi spălăcit, dar fără să-şi fi pierdut câtuşi de puţin din trăinicie. Văzându-l, erai îndreptăţit să te întrebi: oare de câte veacuri dăinuieşte omul acesta pe lume, sub ploaia şi arşiţa soarelui italian?

Contele Cosio îşi cercetă vizitatorii, măsurându-i încet din creştet până în tălpi, când pe unul, când pe celălalt, apoi începu să râdă zgomotos. Ecoul hohotului său răguşit umplu în lung şi în lat sala uriaşă:

— Aşadar, despre ţâncul acesta mi-a vorbit bunul meu prieten Meneghetti? Dar e mai mic decât cea mai mică dintre viorile lui Amati! Dând nedumerit din mâini, adăugă: Nu mai departe decât săptămâna trecută am vândut un „Ponson” pentru copiii englezului acela smintit. După cât ştiu eu, era singura vioară Stradivarius făcută anume pentru copii. Pe ce-o să cânte fiul

[2] Savoyard cu maimuţa — obicei specific locuitorilor din Savoia de a purta o maimuţă pe umeri (n. tr.).

dumneavoastră, signor Paganini?

— Pe ce va porunci domnul conte! – răspunse băiatul fără să se uite la tată-său.

Cosio se apropie de un perete şi trase de un şnur. Perdeaua imensă, şi ea de culoarea zmeurei, se dădu în lături şi, în dulapurile de sticlă, sub razele soarelui, începură să scânteieze zeci de viori galbene, verzui, aurii, cafenii, vişinii închise, toate cu arcuşurile lor. Unele erau simple şi fără podoabe; altele, elegante şi împodobite cu incrustaţii de sidef şi mărgăritar. Mai atârnau acolo violoncele groase şi pântecoase, viole solide, viori cu arcuşuri lungi şi scurte, al căror gât meşterii constructori de lăute îl sculptaseră cu profiluri umane, grupuri ciudate sau capete de lei. În sfârşit, Paganini zări o vioară urâtă şi ciudată, scurtă şi groasă, având gâtul în forma unui cap de buldog.

Micul violonist nu-şi putea lua ochii de la dulapurile care se înşiruiau de-a lungul peretelui enorm al sălii, ca un panou o dată şi jumătate mai înalt decât statura unui om. Prin torentul auriu al razelor de soare, în care jucau firicelele fine, când fumurii, când sclipitoare, ale prafului din casă, bătrânul Cosio privea cu ochii unui fanatic, ai unui îndrăgostit, colecţia aceasta fantastică de viori, scumpa lui colecţie.

Cosio se apropie de micul Paganini şi îi ridică părul de pe frunte. Îi privi atent sprâncenele, fruntea, ochii şi zise:

— Am împlinit nouăzeci şi şapte de ani! Optzeci din ei mi i-am irosit strângând aceste comori. După socoteala mea şi după calculele astrologului meu, mai am de trăit doi ani. Casa în care te afli adăposteşte cea mai de seamă colecţie de instrumente muzicale din lumea întreagă. Pentru ele a fost creat pământul. De dragul lor creatorul universului a sădit în om dragostea şi năzuinţa nemărginită de a preface viaţa cea plină de necazuri în minunăţii de sunete.

După ce rosti cuvintele acestea înduioşătoare, bătrânul se apropie de unul din dulapuri. Scoase o

legătură de chei mititele şi începu să descuie un rând de lacăte, de diferite forme. Când descuie ultimul lacăt, canatul prinse să cânte, în surdină, o melodie şi se deschise singur. Rama de frasin cu balamale lunecă în lături şi bătrânul luă din cui o străveche vioară aurie. Ţinând, plin de grijă, gâtul viorii cu mâna stângă, fără a şterge praful ce o acoperise, i-o întinse băiatului, apoi cu aceeaşi grijă, aproape solemn, îi întinse şi arcuşul. Îndată, micul violonist începu să cânte.

Capitolul 7
CONTELE COSIO

Signor Paganini zise Terezei:

— Am primit, de la contele Cosio, un ajutor de zece ludovici de aur.

— Dar ce, am rămas fără bani? – întrebă îngrijorată signora Tereza.

— Ah, iar te repezi cu ciudăţeniile tale! – răspunse bătrânul mânios. Ştii bine că nu pot cheltui cu ţâncul ăsta banii ce mi-au fost încredinţaţi de stăpinii mei! O să treacă încă mult timp până ce vom putea scoate dintr-însul măcar o centimă. Trebuie să înveţe şi iar să înveţe! Contele Cosio spune că nu va ieşi nimic din băiat, dacă nu va începe numaidecât să ia lecţii cu signor Rolla. Ştii însă cât de scump costă lecţiile la signor Rolla. După mine, cel mai nimerit lucru ar fi să nu mai cheltuiesc banii cu învăţătura lui, ci să pornesc cu el într-o călătorie prin Lombardia, de îndată ce vor pleca blestemaţii de francezi. Şi or să plece, te rog să mă crezi, or să plece! Ieri s-au adunat aici preoţii; a venit şi un jandarm de la Viena, îmbrăcat în haine de canonic, care a adus veşti bune. Francezii sunt bătuţi pretutindeni; în curând, le va pieri şi urma de pe meleagurile astea.

Vorbind aşa, bătrânul scoase un portofel verde, voluminos, şi luă din el un teanc de hârtii.

— Iată – rosti dânsul. Din anul una mie şapte sute optzeci şi nouă, hârtiile astea nu mai au nicăieri putere de circulaţie. După moartea regelui francez, s-au găsit regi care au început să distrugă cu sacii acţiunile franceze, emise pe timpul regelui. Iată, eu le-am cumpărat pe toate câte le-am găsit în Cremona. N-o să treacă nicio lună şi voi fi cel mai bogat om din

Lombardia.

— Dar dacă francezii nu vor pleca?

— Vor pleca! Un astrolog de pe aici a prezis deplina lor înfrângere. În stele şi planete scrie că vor fi nimiciţi cu totul. Marte a intrat în constelaţia Astreei, iar Astreea înseamnă Austria, adică monarhia Habsburgilor. Ştii că eu, după ce am câştigat la loterie, am făcut o danie la biserică. Abatele Saganelli mi-a spus atunci: „Cumpără acţiuni din astea, cumpără cât mai multe!” Şi am cumpărat acţiuni de la el în valoare de două mii de lire.

…Bătrânul Cosio îi spunea micului Paganini povestea viorii:

— Mă auzi, copile? – îi spunea moşneagul, plimbându-se prin sala vastă şi pustie a palatului său. Aici e patria celei mai minunate viori din lume. Şi lucrul acesta s-a putut întâmpla fiindcă aici creşte azarolul – un soi de arbore, cunoscut numai de noi – şi fiindcă aici firea l-a dăruit pe om cu o deosebită dragoste pentru sunete, făcându-l să năzuiască la cea mai înaltă măiestrie. Acum trei secole, trăia în oraşul nostru un oarecare Giovanni Marco del Bussetto, care a primit în casă pe un oarecare Andrea Amati. Bussetto era un meseriaş cinstit, iar Andrea Amati un nobil signor. Întâmplarea a făcut ca amândoi să îndrăgească acelaşi lucru. Bătrânul şi tânărul se înţelegeau tot atât de bine, cum ne înţelegem noi doi astăzi. Andrea Amati nu s-a mai întors în sânul nobilei sale familii, care socotea că el şi-a necinstit blazonul de nobil, devenind simplu meseriaş. Chiar şi în zilele noastre, există mulţi care nu înţeleg că nobila meserie de făuritor de viori nu poate fi socotită o îndeletnicire de rând. Du-te, de pildă, la signor Paolo Stradivarius! El va căuta să-ţi ascundă că se trage dintr-o familie de meşteri de viori, deşi titlul său aristocratic, cumpărat cu bani, preţuieşte mai puţin decât talentul înnăscut al unui meşter de viori. Dar să-l lăsăm în pace pe signor Paolo! E un om bun, scrie cronici pentru urmaşii de mai târziu, dar, în fond, nu trăieşte viaţa din zilele noastre… De ce a

plecat Amati de acasă? Îţi vine să râzi când te gândeşti bine de ce… Micul Andrea Amati se juca laolaltă cu copiii lui Bussetto. Copiilor ăstora le era îngăduit să se joace în grădina lui Amati, care, la rândul lui, mergea în atelierul lui Bussetto. Andrea Amati începu prin a ciopli jucării. Făcea mici viori, iar Bussetto îl ajuta. Într-o bună zi, în lipsa tatălui său, micul Amati tăie toţi perii din grădina părintească şi îi dărui lui Bussetto. Ştii că viorile Amati sunt făcute din lemn de păr? Când bătrânul Amati se reîntoarse acasă şi văzu cele întâmplate, nu găsi ceva mai bun decât să-şi arunce odrasla în închisoare. Şi asta în ciuda sfaturilor şi rugăminţilor din partea celor bătrâni. De aici a pornit totul! Când a ieşit din închisoare, băiatul a rămas în familia Bussetto şi s-a arătat neînduplecat la toate stăruinţele tatălui său de a se întoarce acasă.

Bătrânul se apropie de dulap şi îi arătă nişte plăci subţiri de lemn auriu:

— Iată, acesta e lemnul de păr ale cărui roade au fost atât de amare pentru micul Amati şi atât de dulci pentru noi… Uncheşii mor, de obicei, înaintea celor tineri. Aproape întotdeauna, tatăl moare înaintea fiului. Andrea Amati ajunse moştenitorul unei mari averi. Dar, să vezi pildă de nobilă pasiune; el nu mai putu să-şi părăsească meşteşugul şi deveni meşter de viori. Poate că aveau dreptate cei care spuneau că se cam scrântise la închisoare! Lucra ca un apucat. Mereu se grăbea, muncea din răsputeri şi nu cunoştea odihna nici ziua, nici noaptea. Nu făcea nimic altceva decât viori, iar dacă nevastă-sa neglija să-i aducă mâncarea în atelier, el uita că trebuie să mănânce şi era în stare să robotească două-trei zile, fără răgaz, până ce-şi termina treaba. I se prezisese nemurirea, dacă va ajunge să facă a patra suta vioară. Şi se zorea, deşi ştia prea bine că nu era vorba de nicio nemurire trupească. Fiecare nouă vioară era mai bună decât cea dinainte, de aceea ştia bine ce fel de nemurire îl aştepta. Mâinile lui Amati erau zdrelite, două degete nu mai aveau unghii, dar aceste mâini sluţite –

numai tăieturi, bătături şi vânătăi – erau tot atât de sprintene cum sunt degetele tale de copil.

Bătrânul Cosio luă mâna lui Paganini, o ridică, apropiind-o de ochii săi, care nu mai vedeau bine:

— La tine fiecare deget e ca un plisc de raţă. Arată urât, dar nici tu nu eşti mai frumos. Să ştii însă că degete ca ale tale sunt cele mai potrivite pentru vioară.

Curând, micul Paganini învăţă să deosebească diferitele soiuri de viori. Le admira bolţile înalte, efurile graţioase şi zvelte, aplecate unul spre altul ca îngerii din tablourile călugărului de la Fiesole.

— Asta nu-i o vioară prea puternică. Conţii şi ducii preferau să asculte pe violonişti în odăi mici; le plăceau sunetele dulci, line şi duioase. De aceea, niciodată să nu cânţi cu o vioară Amati într-o sală mare. Dacă ai cânta în această încăpere, uite, în colţul acela, unde se află masa mea de scris, mi-ar fi greu să te aud în mijlocul sălii. Nuanţele calde şi plăcute nu-s ceva rău. Dar când republica noastră a pornit lupta împotriva asupritorilor, şi când haita habsburgică s-a năpustit asupra Italiei de nord, oamenii de atunci au simţit nevoia altor sunete. Eram la Milano când s-a dat un concert în cinstea a numeroşi ofiţeri. După expresia chipurilor se vedea că noii *condottieri*[3] căutau în muzică răsunetele avântului lor războinic. Cavaleri ai noilor războaie, ei nu au înţeles nimic din muzica gingaşă şi domoală a viorii lui Amati; dar când Servetto, un violonist din Genova voastră, apăru pe scenă cu o enormă vioară Stradivarius şi începu să spintece aerul cu sunetele sale, care ar fi putut doborî stoluri de păsări călătoare, atunci, dintr-o dată, trupurile oamenilor acestora se încordară, umerii se îndreptară, piepturile se umflară, ochii începură să le scapere… Cosio se opri, apoi continuă, îngândurat: La Versailles, aproape de Paris, exista cea mai bună colecţie din lume de viori Amati. Din anul 1790 însă, colecţia a dispărut fără urmă. Erau şase viole, două violoncele şi

[3] Căpetenii de ostaşi mercenari în Italia evului mediu (n. tr.).

optsprezece viori. Întreaga colecţie fusese comandată pentru orchestra de coarde a regelui Carol al IX-lea al Franţei. Se spune că unele piese ale acestei colecţii au fost cumpărate de englezi, la preţuri fabuloase, prin diferite oraşe din Europa.

Paganini asculta pe povestitor, temându-se să-l întrerupă. Cosio sărea de la una la alta:

— Andrea Amati a avut doi feciori, Geronimo şi Antonio, care i-au continuat o bucată de vreme opera. Dar într-o zi, amândoi feciorii s-au îndrăgostit de aceeaşi fată. Până la această nenorocire, lucraseră împreună, în bună înţelegere, împărţind totul între ei. Fata se căsători cu Geronimo, familiile se despărţiră, iar fraţii începură să lucreze separat. Antonio venea la familia fratelui, dar, treptat-treptat, vizitele se răriră şi, într-o zi, Antonio fu găsit spânzurat la intrarea în atelier. Munca fu dusă mai departe de către Geronimo şi, pe urmele lui, păşi şi fiu-său, Niccolo, cel mai înzestrat dintre toţi Amati. Niccolo primea în atelierul său şi ucenici din afară. În felul acesta, se aciuiră pe lângă el Andrea Guameri şi Antonio Stradivarius. Amândoi deveniră vestiţi meşteri de viori. Tu ai fost la signor Paolo. Minte când spune că Stradivarius sunt de viţă nobilă: toate câte le înşiră sunt mofturi şi născociri. Nobleţea lor e vioara.

Cosio îi arătă micului Paganini un tablou vechi, înfăţişând pe Stradivarius cu cei trei fii şi cu fiica lui. Stradivarius era arătat în atelier. Purta un şorţ alb de antilopă, o tichie roşie de marochin, iar în mână ţinea uneltele şi o bucată de lemn.

— Eu am colorat această gravură, spuse Cosio, şi mi se pare că am nimerit bine culorile. Ţi-am arătat-o ca să vezi că Stradivarius era un meseriaş obişnuit şi nicidecum senator sau patrician. Dar să ştii, băiete, că sunt gata oricând să schimb vechiul meu titlu de conte cu darul de a face măcar o singură vioară din acelea pe care le făcea Stradivarius, când împlinise o sută şase ani!

Bătrânul conte duse pe băiat în faţa altui dulap:

— Ia priveşte: lacul auriu nu ascunde nicio striaţie, nimic din apele lemnului, care seamănă cu blana tărcată a unui leopard. Priveşte partea de sus a cutiei de rezonanţă! E acoperită cu linii subţiri, ca firul de păr, fără niciun nod sau pată. Lemnul ăsta are o vechime de cel puţin trei sute cincizeci de ani. Se povesteşte că, în timpul războiului Veneţiei cu turcii, Stradivarius a cumpărat o mare cantitate de lemn, din acela folosit la construcţia corăbiilor turceşti şi care fusese ţinut la uscat zeci de ani. Mai tirziu, când nu se mai putea ajunge la ţărmul răsăritean al Adriaticei, nimeni nu mai reuşi să cumpere un astfel de lemn. Avem şi noi, prin munţii noştri, brad dintr-acesta, dar lemnul trebuie păstrat multă vreme ca să fie potrivit pentru un lucru atât de complicat şi fin. Peste graniţă însă, dincolo de malurile Adriaticei, pe înălţimi greu de atins, creşte bradul balcanic, parcă într-adins făurit de creator pentru meşterii de viori.

Cosio îi arătă băiatului vioară după vioară:

— Vezi? Acelaşi meşter n-a făcut niciodată două viori care să aibă aceeaşi formă. Priveşte! Fiecare este altfel. Dacă ai avea un compas şi ai măsura distanţa dintre efuri, ai băga de seamă că, la fiecare vioară, efurile sunt aşezate astfel că înclinarea lor faţă de axa viorii este de asemeni diferită. Ce va să zică asta? Anume că meşterii de viori cunoşteau tainele lemnului. Ei ştiau că diferitele soiuri de lemn dau sunete diferite şi după felul cum au fost tăiate efurile. Vezi şi tu cât de adânc pătrunseseră tainele meseriei lor. În fiecare caz, efurile dau un timbru deosebit sunetului. – cu multă băgare de seamă, scoase încă o vioară. – Uite! Pe asta o scot foarte rar. E *Cântecul lebedei.* Poartă numele acesta, fiindcă e ultima vioară lucrată de Stradivarius înainte de a muri. Deşi trecuse de o sută şase ani, bătrânul lucra mai dihai ca în tinereţe.

Contele numea vioara Stradivarius vioara de argint; sunetele violelor le asemuia cu aurul; violoncelul, după părerea lui, scotea un sunet de bronz, iar contrabasul

răsuna ca arama.

La un moment dat, Cosio îşi deschise sufletul şi mărturisi băiatului că a spart patru viori Stradivarius. Păşind în vârful picioarelor şi vorbind în şoaptă, de parcă s-ar fi temut să nu fie auzit de cineva străin, contele conduse pe băiat spre o uşă scundă. Aprinse lumânarea în odaia slab luminată şi, cu chipul unui om care săvârşea o nelegiuire de neînlăturat, îi arătă patru plăci de lemn, fixate pe masă.

Scuturând praful de pe un diapazon vechi, Cosio îl lovi de perete.

— Auzi? – întrebă în şoaptă bătrânul.

Băiatul îi răspunse.

— Da.

— Dar asta nu sună la fel?

— Ba da.

— Pricepi? Diapazonul răsună la fel ca şi placa de lemn pe care am tăiat-o dintr-o vioară Stradivarius. Sunetul ei are cinci sute douăsprezece vibraţii… Dar asta? – întrebă bătrânul, atingând cu mâna o altă placă.

Băiatul încuviinţă din cap.

Încercară toate plăcile şi, de fiecare dată, micul Paganini dădea din cap:

— Şi asta, la fel! Şi asta, la fel!

Sunetele aveau aceeaşi înălţime şi frecvenţă.

— Vezi? – spuse bătrânul. Toate au câte cinci sute douăsprezece vibraţii pe secundă. Tu, băiatule, ai o ureche bună! Ia uite aici: asta este o placă dintr-o vioară lucrată de Stradivarius în anul 1708, iar alături, o bucată de lemn dintr-o vioară făcută de acelaşi meşter în 1717. Sunt dintr-un anumit soi de arţar. Acum iată o placă de brad. Vioara a fost făcută în anul 1690. Uite-te acum la ultima placă: e tot din brad. Vioara a fost făcută în anul 1730. Acum să trecem la experienţe!

Ochii bătrânului se aprinseră de o flacără tinerească. Sub loviturile uşoare, abia perceptibile, placa începu să vibreze. Băiatul spune:

— La diez.

— Bine! – zise Cosio.

Placa a doua scoase acelaşi sunet. A treia şi a patra, la fel. Sub loviturile mâinii lui dibace, toate cele patru plăci începură să cânte la fel.

Băiatul ascultă tăcut şi cu ochii larg deschişi, fără să-şi poată lua privirea de la bucăţelele de lemn. Chipul profesorului său încremenise într-un zâmbet de maniac. În sfârşit, bătrânul zise mai departe:

— Pentru a căpăta un sunet limpede ca argintul, trebuie să ştii să îmbini însuşirile naturale ale bradului şi ale arţarului. În natură există întotdeauna o sumedenie de sunete, dar ele trebuie prinse, trebuie domesticite, ca pasărea care zboară deasupra acestor copaci, fără să scoată un sunet. Pasărea trebuie domesticită într-atât, încât să înceapă să cânte. Bagă bine de seamă, băiatule, că placa de sus a cutiei de rezonanţă se face totdeauna din brad, iar cea de jos din arţar. Am mai socotit apoi că bradul are darul de a produce un sunet cu o frecvenţă de şaisprezece ori mai mare decât aerul. Sunetul născut în vioară prin îmbinarea vitezei reduse a vibraţiilor arţarului şi a sensibilităţii extraordinare a bradului ne va da raportul de doisprezece pe şaisprezece. Mulţi cred însă că sunetul se naşte cu aceeaşi înălţime şi în placa de sus şi în cea de jos. De fapt sunt două sunete diferite. Armonia naturii face ca aceste două sunete să se contopească într-unul singur, desăvârşit şi unic. O dată am comandat o vioară numai din lemn de arţar, cu plăcile cutiei de aceeaşi grosime. Nu puteai s-o asculţi: suna îngrozitor şi avea un ton surd. Natura nu suportă monotonia, băiete! Placa de sus şi cea de jos trebuie să sune diferit, iar diferenţa să fie egală cu un ton întreg. Sunetul unic şi curat, ce se naşte din această contopire, seamănă cu aliajul a două metale nobile, care, luate fiecare în parte, sunt slabe şi moi, dar care, îmbinate, capătă tărie şi rezistenţă. Din două elemente slabe se naşte puterea! Să ţii minte că dimensiunea viorii nu se

poate nici mări, nici micşora. De îndată ce cantitatea de aer din cutia viorii se va mări, nota *mi* de sus va schelălăi ca un căţeluş călcat pe coadă, iar sunetul notelor de bas va ajunge slab, surd şi răguşit, ca bolboroseala unui om băut. Dacă, dimpotrivă, micşorezi cutia viorii, se petrece fenomentul contrariu. Coarda a patra va amuţi, iar basul va începe să urle răguşit. Să nu crezi însă că totul rămâne neschimbat în lume. Şi natura se schimbă, aşa cum se schimbă şi oamenii. Fiecare generaţie îşi are urechile ei: diapazonul veacului acesta sună altfel decât diapazonul secolelor trecute. Când ai să cânţi faţă de lume multă, să-ţi acordezi altfel vioara decât atunci când cânţi în faţa unei familii de cinci persoane. Bunicul şi străbunicul tău simţeau altfel sunetele naturii. Lor le plăcea să audă numai anumite lucruri, iar faţă de altele erau surzi. Şi aceasta o făceau fără să-şi dea seama, fără nici o prefăcătorie din partea lor. În asemenea lucruri, omul nu se poate înşela pe sine însuşi. Nu poţi convinge generaţia de astăzi să-şi acordeze instrumentele muzicale după diapazonul veacului trecut. Iată, acum şaizeci de ani, bătrânul Tartini a calculat presiunea coardelor întinse pe cutia viorii. A căpătat cifra de şaizeci şi trei de funturi. Să ştii însă că atunci coardele erau mai subţiri, iar căluşul era mult mai jos. Coardele erau mai apropiate de placa de sus a viorii. Generaţia de azi are alte cerinţe; ea nu mai aude sunetele viorii de altădată, şi iată de ce s-a simţit nevoia să se ridice tonalitatea diapazonului. Vibraţia coardelor s-a mărit şi ea. Căluşul a devenit mai înalt, iar coardele întinse formează o cocoaşă pe placa de sus. Căluşul lasă o distanţă atât de mare între placa de sus a cutiei şi coarda *mi,* încât printre ele poate trece un şoarece. Să ştii dragul meu că diapazonul de acum e mai înalt faţă de cel din secolul trecut cu o jumătate de ton, iar presiunea coardelor cutiei de rezonanţă nu mai este de şaizeci, ci de optzeci de funturi. Omul a început să întindă mai tare coardele. De asemeni, nervii oamenilor sunt mai încordaţi acum.

Timpul zboară în goană, zilele se fugăresc una după alta şi oamenii se prefac necontenit. Ce-o să fie mai departe? Unde se va opri prefacerea omului? Chiar de pe acum bag de seamă că lumea îşi schimbă culorile, urechile noastre prind alte sunete şi mi se pare că lumina soarelui se întunecă…

Cosio se aşeză pe o canapeluţă. Îşi scoate din buzunar o batistă şi îşi şterse brusc lacrimile. Se ridică apoi şi, luându-l de mână pe Paganini, îl scoase din odaie.

— Să mergem băiatule! – rosti dânsul. Să nu povesteşti nimănui cele ce ai auzit de la mine! Naturii nu-i place să-i fie dezvăluite tainele şi pedepseşte pe cei prea curioşi.

Capitolul 8
DRUMUL PRINTRE STELE

Familia reveni la Genova într-o alcătuire cu totul nouă.

La Cremona, bătrânul Paganini se împăcase, pe neaşteptate, cu fiicele sale, Lucreţia şi Margareta, despre a căror existenţă Niccolo nu ştiuse nimic, deoarece, până atunci, nu se pomenise despre ele. Astfel, dintr-o dată, familia Paganini se dublă, fiindcă fiicele lui signor Antonio erau căsătorite.

Bărbatul Lucreţiei, sora mai mare, se dovedi a fi foarte aprig. Chiar din primele zile ale cunoştinţei lor, acesta se sfădi atât de tare cu signor Antonio, încât mai că nu se luară la bătaie; iar după ce sosi la Genova, îşi petrecu zile întregi jucând cărţi cu nişte necunoscuţi. Pierdea sume mari, iar când avea „noroc“, tăbărau acasă cetăţenii pe care-i înşelase la joc şi se isca un tărăboi nemaipomenit, de se trezea toată mahalaua.

La aceasta se mai adăuga faptul că afacerile lui signor Antonio mergeau foarte prost. Ca un astrolog medieval, el privea cerul înstelat cu stăruinţa unui maniac, observa mersul planetelor şi mormăia pe nas formule astrologice foarte încâlcite. Vorbea despre influenţa stelelor asupra circulaţiei sângelui şi despre înrâurirea planetelor asupra soartei familiei sale. În spusele lui se îmbinau, în mod năstruşnic, cititul în horoscop cu cititul câştigurilor viitoare. Maşina de calculat a lui Leibniz şi a lui Pascal devenea, în mâinile acestui misit, un instrument pentru socoteli contabiliceşiti, după cum mecanismul logicii lui Raimond Lulle, care căutase adevărul filozofic, se transforma într-o roată de loterie, menită să-i asigure

cumpărarea numerelor câştigătoare. Cercetările astrologice şi alchimiste, privitoare la elixirul vieţii sau la piatra filozofală – pe care smintiţii evului mediu le legau de visul fericirii omeneşti şi de năzuinţa către o altă organizare a societăţii – se reduceau, pentru bătrânul Paganini, la căutarea unor noi mijloace de a înşela natura, întocmai ca la jocul de bursă sau la încheierea unor tranzacţii de misitie cu puterile întunericului.

Totul se dovedi însă de prisos. Obligaţiile ce şi le luase faţă de bancherii genovezi nu fuseseră îndeplinite. Zadarnic încercă bătrânul Paganini să susţină că fusese prădat pe drum şi, apoi, la Cremona; zadarnic aruncă vina asupra greutăţilor create de război şi invocă multe altele. Signorii directori ai băncii, vechi financiari, care văzuseră şi pătiseră multe în viaţă, îi intentară un proces, care dură multă vreme.

Prietenii de altădată ai lui signor Antonio începură să-l ocolească. Dacă înainte şezuse, plin de ifose, la masa lui de misit, acum el era acela care alerga de la un marinar la altul ca să afle ce mărfuri au mai sosit în port, iar când venea să încheie vreo afacere, nu găsea nicio bunăvoinţă la negustorii care, văzându-l doar, curmau orice convorbire. Afacerea se făcea fără el. Fiecare zi de nereuşită la bursă cădea ca o greutate îndoită asupra familiei.

După o lipsă îndelungată apăru şi fratele mai mare al lui Niccolo. Văzându-l pe micul violonist, se înspăimântă.

— Ce înseamnă asta? Cum de se mai ţine sufletul în mânzul ăsta? – întrebă el cu voce aspră şi răguşită pe tată-său. Într-adevăr, numai piele şi oase şi scuipând sânge, Niccolo abia se mai ţinea pe picioare.

După o ceartă îngrozitoare între signor Antonio şi Francesco, cu care prilej acesta era cât pe ce să-l lovească pe tată-său, signora Tereza plânse toată noaptea, stând în genunchi în faţa pătucului lui Niccolo. Ea spunea că toate nădejdile familiei sunt legate de strădaniile lui şi că el trebuie neapărat să reuşească în

viaţă.

Tatăl nu-i dăduse niciun ban pentru a plăti lecţiile cu Giovanni Servetto, cu care studia, după sfatul contelui Cosio, de când revenise la Genova.

— Signor Servetto i-a dat cele mai preţioase îndrumări pe care le poate căpăta cineva în lumea aceasta plină de durere şi tristeţe – afirma signor Antonio.

Servetto se supără şi lecţiile încetară. E adevărat că în momentul acela, principalele greutăţi în mânuirea instrumentului fuseseră depăşite, băiatul cântând cu mult. Mai bine la *prima vista*[4] decât Servetto însuşi – dar îl aştepta încă atâta muncă!

Cumetrele vecine încăpură, destul de des, să se şuşotească cu signora Tereza, iar aceasta, nu se ştie cum şi de unde, făcu rost de bani. În ziua în care signor Antonio urma să fie reţinut mai mult timp la proces, ea îşi duse băiatul la signor Giaccomo Costa. Acesta era profesor la capela genoveză şi cânta la vioara primă în toate orchestrele bisericeşti din Genova.

Signor Costa îl ascultă pe micul Paganini.

A doua zi Paganini cânta la catedrală. După terminarea serviciului divin, signor Costa îl chemă pe băiat şi îi ceru să vină la el acasă de cinci ori pe lună.

Chiar după primele lecţii, signor Costa se arătă cu desăvârşire uimit de limpezimea sunetului, de repeziciunea cu care noul său elev prindea şi executa totul. După o jumătate de an, signora Tereza îi duse – fără ştirea bărbatului ei – plata celor treizeci de lecţii, iar signor Costa, cu un zâmbet de mulţumire, socotea în gând cât de neînsemnată era această sumă faţă de aceea pe care o încasa din concertele religioase la care cânta şi micul Paganini.

Signora Tereza câştigă bunăvoinţa înaltului cler genovez, iar schimbarea ivită în situaţia familiei ea o puse pe seama proniei cereşti.

Signor Antonio încetă să mai bea. Privindu-şi feciorul, îi

---

[4] A descifra de la prima vedere o compoziţie muzicală (n. tr.).

surâdea adesea cu duioşie. Se bucură nespus de mult când – întâlnindu-se cu signor Costa – află că acesta refuză să ia bani pentru lecţii. Amândoi rămaseră mulţumiţi. Signor Costa, de elev şi de veniturile pe care acesta i le aducea, iar signor Paganini, de mărinimia lui signor Costa, mărinimie de care se resimţea foarte tare bugetul familiei Paganini.

În scurtă vreme însă, lăcomia de bani a lui signor Costa ieşi pe neaşteptate la iveală şi signor Antonio se simţi jignit şi înşelat. După ce bău cantitatea necesară de vin pentru a-şi face curaj, se duse să discute cu signor Costa. Cearta se auzi dincolo de zidurile modestei locuinţe a maestrului capelei. Ruptura fu definitivă. Lecţiile la signor Costa luară sfârşit. Signor Costa nu se învoi să plătească concertele date de elevul său şi nu dădu niciun ban furiosului Antonio. Lucrurile luară o întorsătură nefericită.

Signor Costa începu să strângă tot felul de informaţii despre botezul şi copilăria elevului său şi ajunse la concluzia că talentul de violonist al băiatului, muzicalitatea lui excepţională şi tehnica artistică, neobişnuită la o vârstă atât de fragedă, nu puteau fi explicate prin amestecul cerului. Fără îndoială că aici îşi vârâse coada necuratul; desigur, nu putea fi vorba decât de amestecul diavolului. Blestemul moaşei era pricina neobişnuitelor succese ale micului Paganini.

În ziua în care se produsese ruptura, Niccolo Paganini nu ştia încă nimic despre cearta ce se petrecuse între tatăl său şi signor Costa. Fără să bănuiască ceva, el îşi luă vioara şi plecă la lecţie. Bătu sfios la uşă. O palmă zdravănă îl făcu să se rostogolească pe trepte.

În cădere, mai să răstoarne un om înalt şi oacheş, care tocmai urca la signor Costa.

Cu un şuvoi de blesteme, necunoscutul îl opri pe băiat:

— De unde vii, drăcuşorule? Ce-i cu tine? Încotro zbori?

Paganini dădu din mâini, încercă să vorbească, dar lacrimile îl înăbuşiră.

— Ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat? – insistă necunoscutul. Aşteaptă-mă aici, îi zise el, după ce Paganini îi povesti necazul.

Paganini rămase să aştepte jos, în timp ce, în capul scării, signor Costa vorbea cu musafirul. Auzi cum îi spunea necunoscutului „dragă Niecco“. Înţelese că necunoscutul era renumitul compozitor Niecco, ale cărui opere se cântau în toate teatrele din Italia de nord, din Neapole, Veneţia, Milano, Padua şi Livorno. Paganini ascultase câteva fragmente din operele lui Niecco la Genova şi ştia că ele erau cântate şi pe scenele Cetăţii Eterne.

Când îşi dădu seama că discuţia se terminase şi că signor Nieoco coboară, avu o dulce şi tulburătoare presimţire.

Signor Niecco trecu pe lângă băiat, fără să-i spună nimic. Paganini îl urmă tăcut. Lângă poarta unei case vechi de pe strada Arhimede, signor Niecco începu vorba:

— Diavol mic, te-am auzit cântând la vioară. Fireşte, nu cred toate prostiile care se vorbesc despre amestecul necuratului în ursita ta; ar fi prea mare cinstea pentru tine. Într-adevăr, eşti o mică minune! Şi, ca din senin, îl întrebă: Dar, ia spune, te mai bate taică-tu?

— Şi încă cum! – răspunse Paganini, şi vorbele îi răsunară pline de înţeles.

— Şi, după cum se vede, cu folos! zise Niecco, clipind şiret din ochi şi deschizând în faţa băiatului uşa unei camere mari, frumos mobilate.

Notele scrise cu cerneală aurie pe linii trase cu roşu îl minunară pe micul Paganini. Toate lucrurile din odaie purtau pecetea eleganţei şi a rafinamentului. Un clavecin, o harpă, trompete frumoase de argint, un flaut, un fagot, un oboi, un rând de clopoţei din metal colorat – roşii, albi, albăstrui şi galbeni – pupitre, măsuţe, o baghetă din fildeş cu capătul îmbrăcat în aur, fotolii de piele de Cordoba, o etajeră cu cărţi şi partituri legate în

piele, o vitrină din sticlă veneţiană de un roşu aprins, un pahar de argint cu vin rubiniu şi un vas mare oriental, din nu ştiu ce metal alb, aşezat pe o masă lucrată în mozaic florentin – toate astea i se părură lui Niccolo un vis.

Signor Niecco deschise cutia şi cercetă cu multă atenţie vioara băiatului; o puse de o parte, se apropie de un dulap sculptat, cu ferestre de cristal, scoase de acolo o vioară mare, de culoare vişinie, cu arcuşul ei, şi le întinse lui Paganini. Apropie de el apoi pupitrul şi deschise un caiet mic, cu note scrise mărunt…

— Uite ce-i – rosti Niecco, după ce Paganini sfârşi de cântat. Luna aceasta am să rămin aici. Nu plec nicăieri. Poţi să vii în fiecare zi. Dacă nu mă găseşti, aşteaptă-mă. Poţi să cânţi şi singur. De altfel, la ora asta, sunt totdeauna acasă.

Trecură doar patru zile. Signor Francesco Niecco fu prezent la fiecare lecţie. Şi de fiecare dată când se apropia plin de emoţie de strada Arhimede, băiatul se simţea adânc recunoscător faţă de soarta care-i îndrumase paşii spre casa unde locuia signor Niecco.

Peniţe de gâscă, cerneală aurie, linii roşii trase pe o hârtie gălbuie, groasă, ochi ce-l priveau ironic printre gene, o voce blândă…

— Trebuie să te felicit! – îi spuse într-o zi Niecco. N-am mai întâlnit la nimeni o asemenea ureche. Şi, voind parcă să sublinieze însemnătatea celor spuse, signor Niecco dădu din cap. Trebuie să-ţi spun însă că te-am ascultat cu mai multă plăcere data trecută, când ai cântat după imaginaţia ta, decât când mi-ai executat lucrările. Tu schimbi lucrările, nu le execuţi aşa cum le-aş executa eu. În viaţă vei transforma mereu totul. N-ai să fii mulţumit decât schimbând lucrurile după pofta inimii tale. Tocmai de aceea, când vei apărea în public, te sfătuiesc să nu cânţi operele compozitorilor în viaţă: îi vei jigni prin interpretarea ta, chiar dacă ceea ce vei adăuga creaţiei lor va fi, poate, mai bogat decât în însăşi intenţia lor. Ai noroc că ai dat peste un compozitor ca mine. Altul ţi-ar fi

tras vreo două perechi de palme pentru fanteziile tale, pentru pasiunea, ciudată la vârsta ta, pe care o reverşi în sunetele muzicii altora… Şi acum la lucru! Să nu-ţi fie frică, nu mă sperie fanteziile tale: nu trebuie să te mulţumeşti numai cu ceea ce au scris alţii, ci trebuie tu însuţi să compui.

Posomorându-se, Niecco se întrerupse:

— Şi, mă rog, de ce roşeşti, maimuţoiule? Nu ţi-am spus nimic deosebit! Să nu cumva să-ţi iei nasul la purtare!

Atunci Paganini, sfios şi şovăind, îi mărturisi lui Nieoco că niciodată nu se împăcase cu ceea ce-i ceruse signor Costa.

— N-aveam nicio tragere de inimă! – spunea băiatul, frământându-şi mâinile pe piept. Nu-mi plăcea să mânuiesc arcuşul aşa cum îmi arăta signor Costa. Simţeam că, dându-mi lecţii, el mă silea să fac ceea ce nu voiam. Cântam ceea ce-mi cerea, dar împotriva voinţei mele. Sunt foarte bucuros că acum îmi dai dumneata lecţii…

— Bine, bine! – răspunse signor Francesco. Mie nu-mi plac linguşirile. Când, peste vreo lună, vei trece la alt profesor, fără îndoială vei spune acelaşi lucru şi despre mine.

— Niciodată, cât voi trăi! – exclamă Paganini, aprinzându-se la faţă.

— Ce mai face taică-tu? – întrebă signor Francesco.

— Mă sileşte să cânt la biserică.

Signor Niecco tuşi:

— Italienii cei evlavioşi au fost cuprinşi acum de o adevărată nebunie pentru vioară. „Băiatul cu vioara”, cum ţi se spune, atrage multă lume în biserică şi asta sporeşte veniturile sfinţilor părinţi. Ia seama, să nu facă din tine un bigot!

— Nu! – răspunse Paganini. Mie nu-mi place muzica domoală.

— După părerea mea – zise răspicat Niecco, cântatul în

capelă nu poate decât să strice unui adevărat muzicant.

…O stranie prietenie se legă între compozitorul de operă şi „drăcuşorul cu vioara”, cum îl poreclise signor Niecco pe Niccolo.

Într-o zi, venind vorba despre călătoria lui la Cremona, micul Paganini încercă să-i povestească cunoştinţele dobândite cu privire la istoria viorii. Niecco ascultă cu un deosebit interes spusele băiatului referitoare la trupele franceze şi, trecând deodată de la muzică la politică, îi povesti micului Paganini istoria subjugării Lombardiei de către austrieci. Lămurindu-i însemnătatea invaziei franceze în Italia, Niecco vorbea grăbit, de parcă s-ar fi întrerupt singur. Povesti băiatului că se născuse la Milano, vechiul oraş liber al Lombardiei, în care nemulţumirea faţă de jugul austriac se simţea mai viu decât oriunde. Oricare ar fi mijloacele menite să elibereze Italia de sub stăpânirea barbară, toate – aşa cum spusese Petrarca – sunt bune. Armatele franceze alungă pe jandarmii austrieci, gonesc pe popii nemţi, veniţi de la Viena, iar proclamaţiile lui Bonaparte aduc cu ele dezrobirea politică şi religioasă – deci „trăiască armata franceză!“…

De la această convorbire, Paganini simţi o deosebită afecţiune pentru signor Francesco, răsplătind astfel încrederea pe care profesorul o arătase micului său elev.

Signor Niecco simţea acest devotament şi nu o dată îi atrase lui Niccolo atenţia asupra unor oameni mânjiţi de funingine, în căruţe trase de măgăruşi şi încărcate cu saci de cărbuni. Arătându-i, pe când treceau prin mijlocul uliţelor însorite, el îi spunea, înclinându-şi uşor capul:

— Aşteaptă, dihanie mică! Va veni şi vremea când îţi voi povesti despre alţi cărbunari, care duc o povară mult mai grea.

Cuvântul acesta italienesc „carbonari” – „cărbunari” – îl auzise Paganini de multe ori şi la „Han”. Odată copiii îi spuseseră – cu un aer tainic – că doi din carbonarii care locuiau la „Han“ fuseseră arestaţi. Paganini îi cunoscuse.

Erau nişte oameni cu chipuri palide, cu mâini lungi şi subţiri, dar hainele lor nu purtau nicio urmă de praf de cărbune. Iar când micul Paganini întrebase de ce totuşi li se zicea cărbunari, copiii îi răspunseseră: „Nu ştim!"

Pregătindu-l pentru dezvăluirea tainei, Niecco îi vorbi băiatului despre „fraţii din pădure", care fac cărbuni, arzând copaci bătrâni. Fraţii din pădure pornesc apoi cu cărbunii la târg. Povestindu-i toate acestea, cuvintele *foresta, baracca, venta*[5] i se întipăriră în minte lui Paganini şi, treptat, îi deveniră familiare. De îndată însă ce-i cerea să-i lămurească înţelesul vreunui cuvânt, signor Niecco ducea degetul la buze.

Micul Paganini compuse o nouă variantă a *Carmagnolei* italiene, adăugându-i ca temă proprie cântecul francez revoluţionar, pe care, întâmplător, îl auzise pe ţărmul mării de la mateloţii francezi, într-o zi când tinerii şi frumoşii marsiliezi urcau malul abrupt, intonând marşul acesta. Cântecul lor chema la răscoală pe toţi fiii patriei, amintea despre steagul ce se înălţa, înroşit de sângele vărsat de popor, şi vestea că zilele gloriei sosiseră. Fiecare strofă se sfârşea cu cuvintele: „La arme, cetăţeni!"

Când Paganini execută imediat după *Carmagnola* cântecul marinarilor din Marsilia – cum îl botezase el – Niecco sări din fotoliu şi, agitat, începu să măsoare camera cu paşi mari. Pentru prima oară îl vedea Niccolo într-o asemenea stare. Signor Niecco scoase din dulăpiorul vârât în perete nişte hârtii de culoare cenuşie, cuprinzând proclamaţiile generalului Bonaparte, care fuseseră răspândite în Italia de nord şi le arătă băiatului. Taina fraţilor din pădure se limpezi. Povara grea de cărbune, care ascundea flăcările, îşi căpătă tâlcul şi pentru micul Paganini.

Imaginaţia băiatului era stăpânită de activitatea frăţiei carbonarilor, iar atmosfera tainică a convorbirilor cu profesorul său dobândi un farmec deosebit. În Paganini

---

[5] Pădure, cabană, frăţie — la carbonari (n. tr.).

înmugurea o viaţă a lui, care-i depăşea vârsta şi îl ajuta să îndure mai uşor bătăile şi mustrările tatălui. Acum asculta liniştit certurile îndelungate dintre surorile, fratele mai mare, tatăl şi mama sa. Începu să aibă o viaţă a lui, cu propriile ei planuri de viitor.

Batista lui Paganini, pătată de sânge, îi dădu îngrijorări lui signor Niecco în privinţa sănătăţii băiatului. Cu ajutorul prietenilor, luă informaţii despre familia lui Niccolo. Foarte prevăzător, temându-se să nu-l jignească, îl poftea adesea pe băiat să ia masa cu dânsul, reţinându-l după aceea câte un ceas-două. Curând însă, micul Paganini nu mai primi să mai rămână în afara lecţiilor. Văzându-i vânătăile de pe obraji, Niecco se convinse că băiatul are dreptate: tată-său nu-i îngăduia să prelungească lecţiile.

Presimţind apropiata plecare a omului pe care-l preţuia mai presus de orice, Niccolo ar fi dorit să găsească mijlocul de a-şi prelungi vizitele la signor Niecco. Pentru aceasta însă ar fi trebuit să-şi înşele tatăl, care-l urmărea îndeaproape cu un ochi neadormit.

Activând în asociaţia conspirativă a carbonarilor, Niecco devenise un observator atent şi neobosit. Pe atunci el era singurul care-şi dădea pe deplin seama de însemnătatea misterului care cotropea existenţa micului violonist. Pe când signor Antonio Paganini, cu gloata lui de prieteni şi duşmani din lumea neguţătorilor, cât şi signora Tereza, soţia sa, cu întreaga ei ceată înrăită de rubedenii apropiate şi depărtate din familia Bociciardi, se pierdeau în diferite păreri despre originea talentului precoce al lui Niccolo, presupunând amestecul forţelor supranaturale şi văzând ba o teribilă putere diabolică, ba o binefăcătoare forţă divină – signor Niecco era serios îngrijorat de soarta băiatului, a cărui şubredă sănătate îi inspira tot soiul de temeri. Niecco se temea că puterea covârşitaare a acestui talent se va preface într-o vâlvătaie, care va mistui şi vatra şi casa.

Câteodată însă, i se părea că băiatul acesta, cu toată

înfăţişarea lui firavă, are o sănătate de fier, de vreme ce ducea uriaşa povară pe care signor Antonio i-o arunca pe umeri.

Mucalitului şi batjocoritorului Niecco i se umpleau ochii de lacrimi ori de câte ori Paganini, încruntându-şi sprâncenele, îi povestea, fără nicio exagerare, îndelungatele exerciţii ce le făcuse la vârsta de şapte ani, când, fiind prea mic pentru a ţine vioara în poziţie normală, o prindea, ca pe un violoncel, între genunchii lui mici şi colţuroşi de copil. Ascultându-l, Niecco nu-l putea privi în ochi. I se părea că în faţă i se deschide hăul durerii omeneşti.

Signor Niecco tresări recitind paginile unei cronici milaneze, în care un bătrân povestitor amintea de ţăranii din Lombardia care îşi schilodeau copiii, pentru a-i vinde ca măscărici la curtea ducelui Sforza. „Păsări noi, cântece noi“, gândea Niecco. „Fiinţa aceasta minunată se află în mâinile unui monstru, care este în stare să-i pocească talentul în aşa fel, încât să facă din el un biet măscărici de iarmaroc…“

Preocupat de soarta lui Niccolo, signor Niecco băgase de seamă şi altceva. Se convinsese cu încetul că muzica religioasă era străină de firea micului său elev. Acoperind coralurile catedralelor cu sunetele puternice ale viorii sale, micul Paganini rămânea, ca şi înainte, nepăsător faţă de religie şi toate înrâuririle iscoditoare şi supărătoare ale clicii catolice nu încălzeau sufletul acestui copil, care aparţinea unui veac nou. În schimb, când signor Niecco îi vorbea despre libertatea Italiei, despre activitatea însufleţită şi înflăcărată a carbonarilor, băiatul se îmbujora la faţă, vădindu-şi emoţia.

Această nepăsare faţă de muzica religioasă îi era firească: micul Paganini nu simţea nici duşmănie, nici dezgust faţă de biserică. Uneori signor Niecco se gândea, totuşi, la foloasele pe care le trage acum de pe urma spovedaniei, ce se făcea la o vârstă destul de târzie. Într-adevăr, în zilele acelea, spovedania lui Niccolo i-ar fi

putut pricinui mari necazuri lui signor Niecco. Cardinalul, legatul papal al oraşului, cerea cu îndărătnicie tuturor preoţilor să iscodească înadins şi să afle la spovedanie cele ce gândese fiii şi fiicele bisercii. Cardinalul făcea rapoarte sâptămânele reprezentantului curiei apostolice romane din Genova, iar informaţiile acestea luau apoi drumul Romei, uneori ajungând şi la Viena, unde ministrul poliţiei măriei sale apostolice, regele şi împăratul, trăgea concluziile cuvenite, stabilind pe hartă focarele posibile ale unor noi răscoale.

Firea ascunsă şi tăcerea băiatului, mai ales liniştea care o dovedea în ultima vreme, treziră bănuielile lui signor Antonio. El discută acest lucru cu soţia, care vorbi cu duhovnicul. Parohul bisericii se arătă însă foarte binevoitor faţă de micul Paganini. El o linişti pe signora Tereza şi îi spuse că băiatul e pe calea cea bună. Nu lua el parte, de trei, ori pe săptămână, la concertele religioase, atrăgând mulţimea de credincioşi, care îşi dădeau bucuroşi obolul la chetă? De aceea, micul Paganini, cu vioara lui, putea fi socotit drept un fenomen plăcut lui Dumnezeu.

Auzind acestea, signor Paganini se linişti. Nu se împotrivi nici atunci când, la cererea lui signor Niecco, micul violonist fu poftit să-şi dea concursul la un spectacol de muzică laică.

Italia din acele timpuri avea o mare pasiune pentru concertele de soprani. Dând un concert în beneficiul său, renumitul Marchezzi-castratul uimi şi entuziasmă pentru a mia oară naivul public genovez, cu glasul său argintiu şi limpede de sopran.

Pe furiş, cu o curiozitate de dihanie mică, Paganini se uită la Marchezzi care scotea din gâtlej trilurile acelea de sopran, care încântau sala. Iscusinţa bărbatului acesta, care cânta cu glas de femeie, nu trezi însă în micul Paganini nici entuziasm nici mirare.

Paganini apăru pe scenă după Marchezzi şi după renumita cântăreaţă Albertinetti. O parte din lumea care

umpluse rândurile de sus ale teatrului auzise de micul violonist, care cântase la concertele religioase, dar majoritatea publicului, aflat în acea zi în uriaşul teatru, nu ştia încă nimic despre copilul minune.

Când băiatul apăru pe scenă cu vioara, publicul, alcătuit din burghezi sadea, ofiţeri, feţe bisericeşti, neveste de agenţi de bursă, negustori, notari, misiţi, marinari din străvechi familii cu titluri ieşite din uz, nobili scăpătaţi, conţi decăzuţi, începu să se agite, dând cu toţii din cap. Cu paşi sfioşi, de parcă ar fi mers în saboţi de lemn, copilul acesta plăpând, cu pieptul scofâlcit, cu umeri colţuroşi, cu mâinile atât de lungi, încât îi ajungeau aproape de genunchii proeminenţi, se apropie de rampă. Un uşor freamăt de nemulţumire trecu printre rânduri. Ici-colo, încolţiră câteva zâmbete. Niccolo cânta pentru prima oară în faţa unui public atât de numeros. Dacă până atunci faima micului violonist nu trecuse dincolo de uliţa în care se născuse, acum ea îşi întinse aripile şi zbură pe deasupra oraşului, pe deasupra mării şi a întregului golf azuriu al Liguriei.

Curiozitatea se prefăcu repede în uimire. Dintr-o vioară enormă pentru statura lui, băiatul scotea nişte sunete de o forţă şi frumuseţe uluitoare. Iată – începe orchestra şi valurile corului sunt acoperite de sunetele sutelor de instrumente, dar deasupra tuturor acestor sunete răsună puternic un clinchet de clopoţei, de parcă ar cânta nu o vioară, ci zeci de viori. Unda largă a cantilenei potopeşte şi orchestra şi corul. Încheind ultimele acorduri, o notă viguroasă, nesfârşit de lungă, rămâne suspendată în aer. Plutește fără să se frângă, un minut, două… Publicul se ridică. Prin sală trece un freamăt. Capetele unduiesc ca spicele în bătaia vântului. Auditorii nu-şi pot lua ochii de la băiat. Uimirea se preface în entuziasm. Pe feţele multora se iveşte un fel de spaimă superstiţioasă.

Cu ochii arzători şi plini de ură, tânărul şi palidul seminarist Novi şopteşte ceva vecinului din rândul al doilea. Sâsâitul acesta de şarpe îl aude signor Niecco.

Novi afirmă că aici necuratul şi-a băgat coada, căci este cu neputinţă ca un om, şi mai ales un copil să dobândească, fără ajutorul diavolului, o asemenea stăpânire asupra unei bucăţi de lemn neînsufleţite.

Ropotul de aplauze nu reuşeşte să acopere glasurile răzleţe.

— Chiar eu – zicea un preot – care îmi îndrept mereu ghâdul spre cer, chiar eu, ascultând sunetele smulse viorii de arcuşul acestui copil posedat, am simţit în sânge o adâncă tulburare, am fost prins de toată vraja acestei păcătoase vieţi pământeşti.

Iezuitul aruncă o căutătură plină de tâlc reprezentantului sfintei inchiziţii, îmbrăcat în haine civile. Acesta îi răspunse însă cu o privire nepăsătoare. Cu ochi spălăciţi, cercetă scena, clătină din cap şi, apropiindu-se de preot, îi şopti:

— Tatăl şi mama copilului sunt dreptcredincioşi; băiatul cântă şi în capelă. Muzica aceasta vine de la Dumnezeu.

Peste noapte, micul Paganini fu apucat de friguri. Dimineaţa nu-şi putu aminti dacă visase sau într-adevăr se petrecuse între tatăl şi mama lui o ceartă. Crâmpeiele de vorbe, pe care le prinsese la întâmplare, îl chinuiau. Tatăl zicea că e necesar „să fie bine hrănit, înainte de a porni într-o călătorie lungă”. Mamă-sa repetase mereu: „E prea devreme!“ Iar tată-său înjura şi spunea: „Ba acum e timpul!“ Îmbinând aceste crâmpeie de fraze, Niccolo înţelese că era vorba de un turneu, pe care bătrânul îl proiecta prin oraşele de pe ţărmul liguric, unde micul violonist urma să dea o seamă de concerte.

De îndată ce signor Antonio plecă la bursă, băiatul sări din pat, se îmbrăcă iute şi o şterse la signor Niecco. Tocmai când era gata să apese pe clanţă, signor Niecco deschise uşa şi, din prag, zări, scăldată de razele soarelui ce năvăleau pe ferestrele scării, o fată tânără, care râdea cristalin… Zâmbetul i se irosi şi faţa îi deveni serioasă, îndată ce dete cu ochii de micul Paganini.

— Iată-l pe micul dumitale violonist! – spuse fata adresându-se lui signor Niecco. Aşadar, vă aştept!

Bocănind cu tocurile, ea coborî repede scara, legându-şi din mers vălul în jurul gâtului. Fără să ştie de ce anume, Paganini simţi cum îi pătrunde în inimă, ca un ac ascuţit, un fior de gheaţă. Acul se frânse, lăsându-şi vârful rece acolo.

Signor Niecco îl apucă şi îl ridică în sus pe micul Paganini, rotindu-l prin casă, îl sărută pe frunte şi apoi, dintr-o dată, îl lăsă jos.

— Felicitările mele! – îi zise el. Ce păcat că nu te pot lua cu mine! Mâine plec!

Paganini se aruncă într-un fotoliu şi lacrimile începură să-i, curgă şiroaie. Toată bucuria succesului din ajun, tot triumful ambiţiei sale copilăreşti, totul se topi în faţa acestei mari şi neaşteptate dureri.

Capitolul 9
ADOLESCENŢA

Zarva care se stârni în jurul concertului dat de micul violonist îl cam nelinişti pe Antonio Paganini.

Într-o dimineaţă, Tereza Paganini dormea liniştită. Razele soarelui abia începuseră a polei creştetul monumentelor din cimitirul genovez, iar nisipul de pe malul mării era încă acoperit de o pânză subţire de ceaţă, ce se destrăma repede la adierea vântului. Pe străzile pustii ale Genovei se auzea doar ciripitul zgomotos al păsărilor, în timp ce micul Paganini, cu un băţ pe umăr şi cu o legăturică în spate, mergea cu paşi mărunţi şi grăbiţi, încercând să se ţină de pasul mare al tatălui său. Cu gesturi pripite, bătrânul muta dintr-un buzunar într-altul portofelul, punga şi biletele „Mesagerului italian". Peste o oră erau la Foce, după aceea, la Nervi. Pe urmă, de pe ţărmul neted al mării, zăriră Recco. Apoi, drumul îi duse spre munte. Când soarele era sus, intrară în pădure, pe un drum zbicit de ploaie. Aşa ajunseră la Chiavari. Acolo se opriră la o cârciumă de mâna a doua. Abia aici află micul violonist că maică-si i se lăsase o scrisoare, ca să nu fie îngrijorată. Acum, signor Antonio se purta neobişnuit de blând cu Niccolo. Îl mângâie chiar pe obraz şi spuse:

— Ştii, sunt complet ruinat! Salvarea familiei este acum în mâinile tale! Trebuie să cânţi, să cânţi peste tot! Numai aşa o să strângem bani şi o să putem trăi bine.

De la Chiavari, unde Niccolo cântă pentru prima oară într-o cârciumă, o luară spre sud. La Spezia, băiatul cântă de două ori. Urmară apoi concerte, unul după altul – prin biserici, prin cârciumi, prin hoteluri. Setea de câştig îl mâna pe bătrân dintr-un oraş într-altul. Antonio

Paganini simţea în el atâta forţă şi imbold, de parcă întinerise. Nu-i lăsa băiatului nicio clipă de odihnă, dar nici el nu se cruţa. Dovedea – nu se ştie de unde – o pricepere de adevărat impresar. Dacă nu avusese succese ca misit, acum le avea ca impresar.

Ca să fie mai ieftine, comandară afişele într-o mică tipografie din Massa. Dându-se drept o rudă îndepărtată a băiatului, Antonio Paganini se căznea din răsputeri să facă reclamă fiului său. Îşi punea cele mai mari nădejdi în oraşele Lucca, Pisa, Florenţa; de aici, dorea să plece la Bologna, Modena, Reggio, Parma, Piacenţa, Pavia şi Alexandria, apoi din nou spre sud, pentru câteva concerte la Novi, iar de acolo, pe drum de munte, să se întoarcă la Genova, în felul acesta, întregul ţărm al Rivierii di Levante devenea câmpul de acţiune al bătrânului pirat.

Între concertele date în marile oraşe, bătrânul nu se dădea în lături de la nimic: îl silea pe copil să cânte până şi în hanurile din drum, cerşind câte un ban de la cărăuşi, de la artiştii ambulanţi sau de la seminariştii care, în faţa unei căni cu vin, devorau *frutti di mare.*

Aşa au ajuns la Livorno. Înainte de primul concert dat în acest oraş, bătrânul desfăcu balotul cel mare, în care avea o jachetă cenuşie, pantaloni, pantofi şi ciorapi noi şi o mare pălărie cenuşie, cu pene. Deşi făcute dintr-un material scump, toate erau prost croite şi prea mari pentru Niccolo. Numai gulerul alb de dantelă de la jachetă costase câteva lire. Micul violonist înţelese încă o dată că, pentru signor Antonio, existenţa lui căpătase o altă însemnătate decât aceea de până atunci.

Publicul pestriţ din Livorno nu influenţă cu nimic succesul concertului. Tatăl controla personal încasările şi îşi lua toate măsurile ca să nu fie înşelat, nici măcar cu un ban. Seara, după o cină îmbelşugată, bătrânul îşi îngădui luxul să joace un ludovic de aur şi câştigă o mie de franci. Norocul acesta neaşteptat îl ameţi. Se duse la tejghea, bău pe nerăsuflate un pahar de rachiu tare şi se

întoarse din nou la joc; nu îngădui băiatului să se îndepărteze măcar o clipă de lângă dânsul. Se temea că, rămas singur, Niccolo ar putea divulga cine ştie ce secrete şi poate că, în mod inconştient, simţea cât de tare îi era dor băiatului de casă, lucru despre care acesta îi şi pomenise după succesul de la concert.

Trei ore mai târziu, tot ce încasase la concert plus câştigul de o mie de franci fu irosit, iar ultima hârtie de douăzeci şi cinci de franci fu pierdută de bătrân într-un tripou din port.

Spre dimineaţă, se întoarseră la hotel. Bătrânul Paganini bombănea şi înjura într-una. Pregătindu-se de culcare, el îi spuse băiatului că a doua zi va repeta concertul.

Sculându-se din somn, micul violonist descoperi că mâneca jachetei celei noi era ruptă. Nu-şi amintea cum se întâmplase, ştia însă că va mânca o mamă de bătaie şi că pe deasupra, nu va avea nici cu ce să se îmbrace seara, la concert.

Tatăl încă dormea. Băiatul îşi privea jacheta ruptă, de parcă avea o rană ce-i sfâşia trupul. Tiptil, ţinindu-şi haina în mână, ieşi din odaie. Lângă uşă văzu o servitoare şi un lacheu. Fata îmbrâncea pe lacheul mustăcios, care se legase de ea. Acesta, observând că se deschide o uşă, sări în lături. Fata voi să fugă, dar băiatul o opri, rugând-o să-i dea un ac cu aţă. Plângând amarnic şi ascultând sfatul fetei, el se urcă în pod, ca să-şi coase mâneca. Acolo era frig şi vântul rece învolbura praful înecăcios de pe grinzi, împrăştiindu-l în aer. Micul Paganini se căi că n-avusese curajul de a o ruga pe fată să-i cârpească jacheta. Dar gândul că pentru un asemenea serviciu ar fi trebuit s-o plătească îl potoli.

În acel moment, micul Paganini auzi cântecul răsunător al unui zarzavagiu. Glasul limpede şi pătrunzător străbatea strada. Băiatul se aplecă şi, sprijinindu-se de pervazul ferestrei, scoase capul afară. Vântul, ce sufla cu furie, îi smulse jacheta şi, până să

coboare scările, cineva izbuti să i-o şterpelească. Ieşind în stradă, întâlni doar nişte priviri mirate.

Se opri lângă uşă, plângând. Puse de câteva ori mâna pe ivărul clanţei şi, de fiecare dată, o trase îndărăt, ca ars de jăratic. În sfirşit, ştergându-şi lacrimile, intră. Tată-său dormea încă. Uşurel, Paganini, ferindu-se de a face zgomot, trase zăvorul şi se sui în pat. Voia tocmai să-şi scoată şi pantofii, ca să pară că nici nu se sculase, când, pe neaşteptate, văzu cum de sub plapumă, taică-său, cu un ochi întredeschis, îl măsura din cap până în picioare. „M-a văzut sau nu?“ se întrebă băiatul şi deodată rosti cu hotărâre:

— Tată, dă-mi voie să-ţi spun că mi s-a furat jacheta!

Bătrânul sări ca ars, tot somnul pierindu-i dintr-o dată:

— Mă ruinezi! urlă el, alergând prin toată odaia şi cotrobăind zadarnic.

„Slavă domnului” gândi băiatul. „Nu m-a văzut“. Şi, cu un zel prefăcut, începu să-i ajute la căutat. Nici nu era greu să scotoceşti într-o odaie, unde, în afară de mobilierul sărăcăcios, erau doar bietele lor lucruri, aşa că haina n-avea unde să fie ascunsă. Peste câteva clipe, bătrânul Paganini ameninţa pe coridor, că nu va plăti niciun ban, de nu apare jacheta şi că va înştiinţa imediat autorităţile că, în hotelul acela, lumea e jefuită şi omorâtă. Micul Paganini rămăsese ascuns în odaie. Cineva, crezând că e vorba de hainele bătrânului, încerca să-l îmbuneze pe signor Antonio.

Ca scos din minţi, el nu voia să mai ia aminte la nimic şi striga:

— Băiatul meu, băiatul meu cel vestit, dă azi un concert şi uite că i s-au şterpelit straiele!

— Cum arată băiatul dumitale? – întrebă o voce de femeie.

Signor Antonio deschise uşa odăii, şi Niccolo văzu pe fata care-i dăduse aţa şi acul. Minciuna fu descoperită pe loc.

— Dumneata zici că-i un violonist vestit? Nu prea cred

că un mincinos ca dânsul să fie un aşa mare violonist!

Tatăl tăbărî cu pumnii pe băiat:

— Eşti un fluieră-vânt, asta-mi eşti! Nesocoteşti porunca Domnului de a-ţi cinsti părinţii! Uite, ca să fac om din tine îmi trudesc ciolanele bătrâne şi cutreier coclaurile astea... Spune-mi unde-i haina?

În genunchi, cu braţele rugător întinse spre tată-său, micul Paganini îi povesti, cu întreruperi şi fără şir, păţania.

— Minţi! – tună bătrânul. Ai vândut-o! Doamne, doamne, un concert ca ăsta şi n-am nicio leţcaie! Ai vândut-o! zbieră el din nou, îndreptându-se spre băiat. Să faci ce ştii, dar diseară să ai jacheta!

Niccolo îşi luă haina cea ponosită, pe care i-o dăruise maică-sa şi ieşi în stradă. La început mergea alene, crzând că tată-său o să-l cheme înapoi. Pesemne însă că bătrânul îşi ieşise cu totul din fire, de nu-şi chemă înapoi feciorul.

Trecând dincolo de bariera oraşului. Niccolo se aşeză pe un bolovan de pe drum, apoi, obosit, îşi scoase haina, o puse căpătâi şi se întinse în iarbă. Dar nu putu să adoarmă; în obraz, îl glodea ceva tare şi rotund. De bucurie, Paganini sări în sus. Era o piesă de cinci franci. Superstiţioasă de felul ei, Tereza Paganini cosea câte o monedă în fiecare haină nouă a copiilor.

Primul lui gând fu să se întoarcă; imediat luă însă altă hotărâre. Colindă până seara prin mahalalele oraşului Livorno şi, când începu să se întunece, intră, flămând cum era, într-o tavernă de marinari, chiar lângă port. Era taverna în care tatăl său pierduse în ajun totul. Mergând pe urmele bătrânului Antonio Paganini, băiatul pătrunse pentru a doua oară în tripou.

După ce coborî într-un coridor întunecos, numărând în minte opt trepte, Paganini nimeri uşa pe care o ştia din ajun, o deschise şi, fără să se sinchisească de mateloţii şi femeile de stradă care-i tăiau calea, se strecură încetişor pe lângă perete în odaia vecină.

Aici se aflau căpitani fără de noroc, subofiţeri de marină peste măsură de isteţi, câţiva necunoscuţi în haine ponosite sau în redingote lungi, un bătrânel cu o privire blândă şi neliniştită, iar mai încolo, într-o odaie pe jumătate cufundată în întuneric, dormeau de-a valma pe bănci marinari şi hamali din port, doborâţi de tăria rachiului. Tot acolo, un negru beat se certa furios, înjurând pe agentul care tocmea mateloţi pentru călătorii îndepărtate. Izbea cu cana de tinichea în tejgheaua de lemn şi, de fiecare dată, stropi galbeni săreau din ea, împroşcând mâinile agentului. Negrul scuipa, ţipa şi blestema în toate limbile pe care le cunoştea. La o masă se juca pe bani puţini. Apropiindu-se, micul Paganini puse pe o carte piesa lui de cinci franci – bani binecuvântaţi, dăruiţi de maică-sa.

Zeci de ochi se aţintiră asupra lui. Unul voi să spună ceva, dar se opri. Jocul mergea mai departe. Se auzi o voce:

— Nimic nu mai cade?

Bătrânelul se apropie de băiat.

— Ce e? – îl întrebă Niccolo răstit.

Un matelot îl prinse pe Paganini de gulerul hainei. Băiatul mârâi ca un căţeluş prins de zgardă, care zadarnic încearcă să muşte mâna celui care l-a prins.

— Ce vrei? Dă-mi drumul! – strigă el.

— Am să te învăţ eu cum să joci! – spuse un subofiţer pârlit de soare. De la cine ai furat banii?

— Sunt banii mei! – răspunse băiatul. Trebuie să-mi cumpăr haine! Fără haine nu mă pot întoarce la tata!

El îşi arătă cămaşa ruptă, văitându-se că e îmbrăcat aşa de prost.

— Ia seama, diavole, nu cumva să fii nevoit să-ţi cumperi chiar azi o haină de scânduri!

Crupierul se vede însă că privea altfel lucrurile. Aruncă o privire băiatului şi continuă jocul.

Târziu în noapte, ieşind din cârciumă cu Paganini, subofiţerul îi spuse:

— Maimuţă mică ai noroc, nu glumă! Dar, la drept vorbind, şi mie mi-a mers azi ca niciodată. Te-ai născut într-o zodie bună. Iată, însă, ce vreau să-ți spun. Am ăzut că ai câştigat optzeci de ludovici de aur. Eşti bogat! Ai atâţia bani, câţi n-am avut într-un an întreg. Dă-mi cinci ludovici şi te întovărăşesc până acasă. Altfel, îţi face careva de petrecanie prin locurile astea dosnice.

Într-adevăr, doi necunoscuţi se ţineau după el. Subofiţerul îşi strânse centura, scoase de la sân un pistol greu, pe al cărui mâner era gravată o corabie, apoi îşi potrivi cureaua de care atârna în teacă un pumnal. Făcu toate acestea cu un aer atât de grav, de parcă s-ar fi pregătit să respingă atacul unei cete de bandiţi. Dar nimeni nu se gândea să-l jefuiască. După ce băiatul ajunse cu bine acasă, subofiţerul îşi primi cei cinci ludovici de aur.

Tată-său dormea. O damigeană mare, spartă, zăcea lângă pat, iar pe podea se întindea o băltoacă de vin roşu. Papucii bătrânului înotau în vin.

Micul Paganini nu închise ochii toată noaptea. Dinţii îi clănţăneau, inima îi zvicnea cu putere. Bătrânul nu se trezi. Spre dimineaţă, tiptil, ca să nu-l deştepte, şi nevăzut de nimeni, băiatul părăsi hotelul. Ducea la subsuoară vioara, iar în mână ţinea o legăturică, în care era toată avuţia lui: cartea de rugăciuni, dată de maică-sa, şi o fundă din trei panglici – roşie, verde şi neagră – pe care i-o dăruise cândva signor Niecco.

Pentru prima oară în copilăria lui, Niccolo Paganini se simţi liniştit şi uşurat. Îi era foame. Nu mâncase de două zile. O luă de-a lungul ţărmului pe lângă un zid înalt, dincolo de care se zărea frunzişul copacilor şi se auzea ciripitul păsărelelor. Pe mal, o fată care tocmai se scăldase, se îmbrăca, cântând voios. Oraşul se trezea alene. Cafeneaua portului – iată primul loc în care intră violonistul cel zdrenţăros. Omul de lângă uşă, care ştergea geamurile îi privi bănuitor.

— Ai cu ce plăti? – îl întrebă el, când Paganini porunci

un prânz prea bogat pentru unul ca dânsul.

Uitând de orice prevedere, Paganini zornăi în palmă o grămadă de piese de cinci franci, privind pieziş spre ciorapii în care avea ascuns restul. Sorbind cafeaua fierbinte şi groasă şi înfulecând cu lăcomie ouăle fierte, băiatul îşi aminti deodată de jocul de noaptea trecută. Până la urmă, ispita biruise groaza ce-i insuflase taverna. Ameţit de un soi de dulce sfârşeală, se gândea la clipele acelea de nebănuit noroc, când aurul începuse să curgă şuvoi înspre dinsul.

Pe neaşteptate, îl cuprinse o nelămurită frică de hoţi. Zorit, plecă din cafenea şi o porni pe străzile oraşului, stăpânit de liniştea dimineţii. Ajunse în piaţă tocmai când magazinul cu o firmă ademenitoare: „Haine vieneze“ îşi deschidea porţile şi un bărbat înalt căra înăuntru, dintr-o trăsură, pachete şi baloturi.

Băiatul îşi cumpără două costume deodată. Abia de se putu recunoaşte în imaginea flăcăului fercheş pe care-l văzu în oglindă. Teama ce-l stăpânise câtă vreme hoinărise singur prin prăvăliile oraşului acesta străin şi necunoscut îl părăsi. Ieşi din magazin, se opri la un colţ de stradă şi, parcă neştiind pe ce lume se află, scoase vioara din cutie. După câteva acorduri, sunetele începură să se reverse de la sine. Simţămintele ce-l frământau, amintirea a tot ce pătimise un an întreg izbucniră dintr-o dată într-o vijelie de sunete, care parcă răsturnau şi acopereau totul în calea lor, rupând firele ce-l mai legau de familie şi de casă. Se clătina pe picioare. Îl lua când un val de frig, când unul de căldură, dar el cânta mai departe, ca un apucat, ca un bezmetic, fără să-şi dea seama unde şi de cât timp îi zicea din vioară. El nu vedea mulţimea ce se strânsese în jurul său şi nici cum un trecător îi luă pălăria de pe cap şi i-o puse la picioare şi cum, în ea, se rostogolea bănet din toate părţile. Nu-şi dădea seama că lacrimile îi împăienjeniseră ochii şi, numai atunci când se clătină de-a binelea, lăsă jos arcuşul. Genunchii îi tremurau, pe umeri simţea parcă o

povară de plumb. Abia atunci zări lumea dimprejur şi auzi cum toată piaţa îl aplaudă. Un birjar, ridicindu-se de pe capră, strigă ceva, făcând nişte semne ca pălăria. Băieţii de prăvălie îşi părăsiseră tejghelele ca să-l asculte; cumpărătorii înlemniseră în pragul magazinelor. Mulţi îl recunoscuseră. Cu toţii vorbeau despre el.

Mirat, Paganini privi banii, îşi luă pălăria şi, stângaci, îşi înfundă buzunarele cu monezi şi bancnote. Puse vioara în cutie şi o porni singur, fără să ştie încotro. Abia îl mai ţineau picioarele. Puzderia de trecători curioşi, care îl însoţea, se risipea încetul cu încetul. Văzându-l tras la faţă, cu ochii plânşi şi cu marile lui gene umede, nimeni nu cutezase să-i pună vreo întrebare. Băiatul era frământat tot mereu de gândul că trebuie să facă ceva, dar pentru moment, nu-şi dădea seama ce anume. În sfârşit se dumiri. Avea bani, putea deci să ia o trăsură. Când se urcă în ca, simţi că nu mai e în stare să lupte cu somnul. Ținând vioara subsuoară, el se ciupea de ureche cu mâna dreaptă. Ajunseră la o staţie de diligenţe. Acolo află că peste o oră porneşte o diligenţă de noapte şi luă un bilet pentru Milano. Noaptea târziu, în sunete de corn, părăsi Livorno, pe un drum vechi şi larg, ce ducea spre nord. Pe acelaşi drum trecuseră cândva legiunile romane. Caldarâmul şoselei era alcătuit din străvechile lespezi roase de carele romane, alături de altele aşezate mai de curând.

Se isprăvise cu viața de până atunci. Primul său joc de cărţi în tavernă se vădise mult mai interesant decât cântatul la vioară. „Dar de ce să-mi bat capul?“ se gândea Paganini, clipocind şi clătinându-şi capul la fiecare hurducătură a diligenţei. „Am să mai cânt o dată în piaţă şi iar voi fi bogat! De ce să mă mai întorc la taică-meu, care-mi stoarce toată vlaga?“

Ieşiră prin străvechea Poartă Pisană, pe drumul de nord.

„Nu-i rău să mergi cu diligenţa, când e timp frumos!“ – ziceau călătorii mai umblaţi şi adăugau: „Ce bine-i să te

cuibăreşti în fundul diligenţei când cade ploaia măruntă de decembrie, dacă diligenţa n-are crăpături în podea şi pe la ferestre şi dacă ai un schimb de haine cu tine, dacă stomacul ţi-e plin şi dacă, pe deasupra, mai ai la îndemână, în boccea, o ploscă de argint cu o băutură groasă şi aurie, îndeajuns de tare!“ Cât de anevoioasă era însă călătoria cu diligenţa pe drumurile din nordul Italiei pentru un copil stingher!

Abia ajunseră la Lucca şi intrară în curtea poştei, că doi jandarmi îl arestară pe micul Paganini. Bătrânul Antonio făcuse rost de bani şi, neeconomisind nicio leţcaie şi nici făgăduinţele, pusese în mişcare toată poliţia din Livorno, care, printr-o heliogramă, vestise poliţia din Lucca de sosirea băiatului.

Paganini petrecu două zile la prefectură, fără să fie trimis la închisoare sau în celula cu gratii. Se bucura de o libertate aproape deplină, doar neavând voie să părăsească localul prefecturii. Funcţionarii de la poliţie îşi cam băteau joc de el, dar socotind, se vede, că e feciorul vreunui bogătaş, că totul se va lămuri de la sine, că nu trebuie să se zorească şi să forţeze situaţia, aproape că nici nu-l interogară. Şi cum cei de la poliţie nu ştiau cum să se poarte cu băiatul acesta, care nu era un răufăcător şi care putea să facă parte chiar dintr-o familie nobilă, şederea la prefectură se dovedi a nu fi chiar atât de neplăcută. Micul Paganini se sătură de somn şi de mâncare.

De mai multe ori întrebase când soseşte diligenţa din sud şi, de fiecare dată, uitase ora care-i fusese spusă. În cele din urmă, tocmai când deschisese iar uşa ca să mai întrebe pe gardianul de serviciu despre diligenţă, auzi glasul tatălui:

— Sunt aici! Am sosit!

Pe drumul spre casă nu mâncă bătaie, nici n-auzi vreo vorbă aspră. Dimpotrivă, tată-său se arătă neobişnuit de duios. Când, în diligenţă, îl fura somnul, băiatul căta la el pe furiş. Niccolo era tot timpul cu atenţia încordată. Dar,

lucru de necrezut, bătrânul Antonio rămânea mai departe liniştit, se arăta potolit, vorbea puţin şi părea cufundat în gânduri. Cu cât înainta mai spre nord şi se apropiau de Riviera Levantină, cu atât mintea micului Paganini era frământată de gânduri neliniştitoare. Deodată, îşi dădu seama de însemnătatea deosebită pe care această fugă neaşteptată o avea în viaţa sa de copil. Se simţea rupt de familie. Chiar şi durerea sfredelitoare a despărţirii de mamă-sa se risipea, pe măsură ce diligenţa se apropia de oraşul natal. Dacă Paganini ar fi fost mai în vârstă, el şi-ar fi putut asemăna atitudinea faţă de tată-său cu aceea a unui pedagog norocos, care îndreptase cu iscusinţă purtarea elevului său. Acum rolurile se inversaseră. Paganini simţea că-l are pe tată-său în mână. Cu toate astea, încă se mai temea de el.

Ca şi cum s-ar fi înţeles, pe tăcute, tatăl şi fiul se întoarseră acasă ca nişte călători avuţi şi fericiţi. Nici nu pomeniră de neplăcuta întâmplare.

La Genova domnea voioşia.

Cineva răspândise vestea succeselor micului Paganini şi marchizul di Negro îi trimise o scrisoare, poftindu-l să dea un concert, împreună cu cea mai renumită cântăreaţă a Italiei de nord, Tereza Bertinotti. La acest concert lua parte – cântând la clavecin din operele sale – şi Kreutzer-senior.

Paganini cântă la di Negro cu liniştea şi încrederea în sine pe care i le dăruise prima încercare grea din viaţă şi se bucură de un deosebit succes.

Se obişnui repede cu noua situaţie. Cu toate poreclele de ocară scornite de surorile sale, cu toate căutăturile pizmaşe, aproape duşmănoase, pe care i le arunca frate-său, Paganini se simţea sufletul familiei.

Bătrânul Paganini începu să-şi dea ifose şi mai mari: Niccolo era copilul-minune, crescut de un tată iubitor şi de o mamă gata de orice jertfă, şi care au făcut totul pentru a dezvolta talentul fiului – iată noua poziţie aleasă

de bătrânul Paganini.

Mama lui Niccolo se bucura de prefacerea aceasta – socotind-o sinceră – şi-şi diviniza feciorul pentru binefăcătoarea înrâurire ce o avuse asupra tatălui lui.

Într-o bună zi, domnul Kreutzer îşi opri caleaşca în faţa uşii întunecoase a casei din Passo di Gatta Mora. Muzicant bogat, artist cu maniere alese şi cu înfăţişare de marchiz francez, Kreutzer fu nevoit să-şi ţină batista la nas cât urcă scara. Vorbind în numele marchizului di Negro, domnul Kreutzer caută să-l înduplece pe signor Antonio să-şi trimită neapărat băiatul la Parma, unde trăia singurul violonist în stare să-i desăvârşească pregătirea muzicală. Băiatul îl ştia din auzite. Di Negro şi Kreutzer voiau să-l convingă pe bătrân să se ducă la Alessandro Rolla.

Trecu o săptămână. Miresmele gingaşe ale florilor de munte pătrundeau din nou prin geamurile deschise ale poştalionului. Bătrânul şi băiatul cu vioara călătoreau spre Parma.

Sosiră pe la prânz.

Fură introduşi într-o cameră ce purta pecetea măreţiei şi a paraginii – odaia unui om ce uitase de sine şi de lume, a unui om ros de o boală grea şi fără leac.

Lângă geam, sub razele arzătoare ale soarelui de amiază, se zărea un caiet alb, mare, cu note, pe care cele patruzeci şi opt de portative ale noii piese muzicale erau scrise cu un creion de plumb.

Rolla era bolnav. Bătrânul Paganini rugă stăruitor pe soţia acestuia să-l arate pe Niccolo marelui Rolla „măcar pentru o clipă“.

Şi în timp ce într-o odaie din fund signora Rolla își întreba bărbatul dacă-l poate primi pe micul violonist, băiatul îşi scoase vioara şi, stăpân pe sine încă de la primele acorduri, execută la *prima vista* noua compoziţie a lui Rolla. Era un concert pentru vioară, necântat până atunci, nici chiar de autor. Fără să bănuiască nimic, Paganini se lăsă cucerit de primele fraze ale concertului.

Iată! A terminat cele dintâi douăzeci şi şapte de portative şi trece la *adagio.* În momentul acela, uşa se deschise larg şi în prag se ivi un om cu chipul istovit, ca de ceară, îmbrăcat într-un halat albastru, descheiat la piept. Părul din cap şi de pe piept îi era cărunt, faţa brăzdată de cute adinci, ochii aprinşi de boală. Fără un cuvânt, ci doar arătând cu degetul lung şi galben, Rolla ceru băiatului să cânte mai departe şi abia târându-şi picioarele, se apropie de un fotoliu şi se prăvăli în el. Îşi îngropă apoi obrazul în palme şi, proptindu-şi coatele de genunchi, ascultă cu ochii închişi propriul său concert.

Cantilena se sfârşi. Urmă un *pizzicato* fulgerător, pe urmă finalul… şi băiatul lăsă vioara din mână. Fără să-şi desprindă palmele de pe obraz, Rolla îşi rezemă capul de speteaza fotoliului. Umerii bătrânului se cutremurară şi cum nu-i vedea lacrimile, băiatul nu pricepu dacă e vorba de un hohot de plâns înăbuşit sau de un acces de tuse, pe care bătrânul compozitor încerca să şi-l stăpânească printr-o sforţare a voinţei!

Stingherit, violonistul îşi plimbă ochii de la tată-său la bătrânul Rolla şi de la acesta la soţia compozitorului. Cu palmele ridicate, gata parcă să aplaude, femeia stătea încremenită, cu o expresie de groază – sau, poate, de încântare – pe obraz. Buimăcit, bătrânul Paganini îşi frământa pălăria în mâini. Pentru a pune capăt tăcerii nespus de apăsătoare, Niccolo se apropie de signor Rolla şi îi zise:

— Maestro!

Dar Rolla îl întrerupse:

— Dragul meu n-am să-ţi pot fi profesor… Cât de zorit e pasul vieţii, dacă acum copiii izbutesc să facă lucruri pe care noi le-am atins după ce ne-am măcinat puterile! Ce-a ajuns lumea! Cât de fulgerător zboară viaţa!

Bătrânul violonist îl măsură pe micul Paganini din cap până în picioare. Faţa lui mărturisea o mulţumire din ce în ce mai mare, care-i netezea zbârciturile. Emoţia îi trecuse.

— Sunt bătrân! – rosti el, cu glas hotărât. De la mine nu mai ai ce învăţa. În Parma este însă un om tânăr şi plin de putere, care îţi poate fi de folos. Când o să ieşi de aici, ia-o pe Viale Mentana. Acolo ai să vezi o poartă de piatră cenuşie. Intră înăuntru! În marea curte interioară, cu flori şi coloane, vei găsi Şcoala de muzică. Directorul ei e signor Paer. Lui să i te adresezi şi… Dumnezeu să te binecuvânteze.

Bătrânul îşi strinse poalele halatului, se ridică grăbit, umerii tresărindu-i ca prinşi de un fior rece şi, fără să-şi ia rămas bun, părăsi odaia.

Capitolul 10
CĂRŢI DE JOC, ZARURI ŞI VIOARĂ

Cele şase luni trăite la Parma trecură ca o singură zi. Paer se ocupa personal de pregătirea muzicală a tânărului signor Niccolo Paganini, care-şi însuşea nespus de uşor teoria muzicii.

Înfăţişarea lui Paer îl făcea pe băiat să se gândească la mercur. Mersul lui signor Paer era atât de greoi, de parcă într-adevăr ar fi avut mercur în vine. Dar înfăţişarea aceasta greoaie se îmbina cu o neaşteptată vioiciune a gesturilor, cu mobilitatea şi strălucirea făpturii sale. Şi totuşi, Paganini simţea necontenit răceala de gheaţă a sângelui acestuia. Mercurul seamănă cu un metal topit, dar e rece. Băiatul era uimit de omul acesta ciudat, de privirea grea a ochilor lui reci şi lipsiţi de viaţă – bătând în violet – şi care parcă nu vedeau; culoarea aceasta violetă, ca şi nuanţele viorii, liliachii ale hainelor lui, ale cravatei şi ale mănuşilor, aveau asupra băiatului o înrâurire ciudată. Se minuna el singur că-l visa atât de des! Domnul director al Conservatorului, impunătorul domn Paer, îi apărea întotdeauna în aceste visuri, în rolul unui geniu minunat, învăluit într-o mantie violacee. Signor Paer dirija o orchestră alcătuită tot din oameni liliachii – genii îmbrăcate în violet – iar din fiecare deget îi picurau broboane argintii sau stropi de mercur, care, sfărâmându-se, izbeau în geamurile ferestrelor cu un zgomot ce se prefăcea apoi în clinchetul a milioane de clopoţei. Ţăndările sfărâmate se împrăştiau apoi şi se transformau în mici cristale, în scântei şi steluţe, în mărgele de gheaţă şi fulgi de nea, care înveșmântau

copacii. Deodată, se făcea frig: iarna punea stăpânire pe lume, ca în munţii cei înalţi, dincolo de Cremona, unde copiii se dau pe gheaţă – în iulie – pe lacurile alpine, în timp ce jos, la poalele munţilor, turmele pasc în voie, iar glasul de aur al cornului ciobănesc adună oile, pentru a le mâna pe potecile înguste dintre înaltele garduri cu ostreţe ale viilor înverzite, scăldate de lumina soarelui. Alteori, broboanele de argint viu cădeau pe copaci şi se aprindeau dintr-o dată – ca mii de luminiţe albe – pe cărările de neguri ale parcului. Pe urmă, ziua lua locul nopţii şi câmpiile smălţuite cu violete de Parma scânteiau şi mai tare sub puterea vrăjită a culorilor viorii şi liliachii, purtate de domnul director al Conservatorului din oraşul Parma.

Zilele trcceau. Hardi şi Novi, doi elevi ai Conservatorului, erau rivalii lui Paganini. Aceştia nu izbutiră să-l întreacă nici la cântatul la vioară, nici la teoria muzicii; la compoziţie însă, ei se luară la luptă cu Paganini, pentru a câștiga inima profesorului. Hardi şi Novi se urau între dânşii. La început, fiecare din ei încercară să-l câştige pe Paganini de partea sa. El nu primi însă prietenia unuia pentru a face rău celuilalt. Şi atunci, în ura lor comună împotriva lui Paganini, vrăjmaşii deveniră aliaţi.

Novi era fratele canonicului unei vechi biserici genoveze. Fraţii Novi îşi scriau epistole mieroase, în care îşi lăudau unui altuia devotamentul lor faţă de biserică. Fratele cel mare făcea să ajungă celuilalt tot ce afla despre familia lui Paganini şi despre copilăria lui, iar cel mai mic îi dase în grijă să răspândească tot soiul de bârfeli pe socoteala tânărului violonist. Şi, în timp ce, pasionat de muncă şi fără să-şi cruţe puterile şi sănătatea, Paganini făcea exerciţii câte paisprezece ore pe zi, în celălalt oraş i se pregătea o încercare grea şi mârşavă.

Paganini locuia într-o încăpere mică, la signora Augustina. Uşa cămăruţei se închidea atât de prost, încât

nici nu se mai mira când, întorcându-se de la Conservator, găsea urmele unor vizite străine. Toate lucrurile îi erau răvăşite, chiar şi rufăria şi paşaportul; găsea faţa de pernă descusută şi prinsă neglijent la loc, iar scrisorile primite de la mama şi surorile sale le găsea legate în neorânduială. Adeseori, deschizând uşa ca să intre, mai descoperea şi câte un şobolan mare, obişnuit vizitator al odăii sale, care, cocoţat pe masa lui de lucru ronţăia o coajă de pâine, uitată de cine ştie cine. Paganini tresărea şi se oprea în prag. Şi, de fiecare dată, şobolanul – privind cu dispreţ pe muzicant – sărea fără grabă de pe masă şi dispărea sub duşumea.

Ziarele catolice vorbeau despre evenimente de importanţă deosebită. Dar aceste ştiri nu tulburau cu nimic văzduhul Parmei, unde clopotele răsunau mai departe, domol, iar popii burduhănoşi, cu feţele înecate în grăsime, îşi fârnâiau[6] missa. Tinerii violonişti erau obligaţi să meargă la biserică. Hardi, fiind major, se spovedea şi se împărtăşea. De obicei, după spovedanie, el se închidea cu Novi, discutând multă vreme lucruri foarte importante. Amândoi se fuduleau în faţa colegilor că fuseseră însărcinaţi să supravegheze ce gândesc studenţii Conservatorului.

Paganini se chinuia ceasuri în şir cu descifrarea unor pasaje muzicale foarte grele. Apoi, deşi istovit de o muncă tot mai anevoioasă şi de cumplita lui oboseală fizică, el trebuia să meargă tocmai în celălalt capăt al oraşului, unde locuia Gireti, un bătrân dirjor napolitan şi fost profesor al lui Paer. Tocmai lui îi încredinţase signor Paer lecţiile teoretice pe care le urma Paganini. Giretti era foarte sever cu elevii şi Paganini ştia că orice greşeală, cât de mică, chiar o uşoară neatenţie, va avea drept urmare schimbarea purtării lui Giretti şi a lui Paer faţă de dânsul. Giretti era doar un simplu profesor al Conservatorului, în timp ce elevul său era director.

[6] A fârnâi - A rosti neclar unele sunete nazale; a vorbi pe nas(dexonline.ro).

Signor Paer era elevul lui Giretti şi, în acelaşi timp, superiorul lui. Dar cum se întâmplă adesea în lumea adevăratei arte, starea de fapt era următoarea: signor Paer nu ieşea din cuvântul lui signor Giretti, în toate problemele teoriei muzicale. În schimb, în chestiunile de administraţie, signor Paer era stăpân absolut. Signor Giretti ignora, pur şi simplu, existenţa problemelor administrative ca şi activitatea gospodărească a lui signor Paer. Pasămite, pentru Giretti nici nu exista o viaţă practică. Spre deosebire de signor Niecco, unchiaşul acesta înalt, uscăţiv, al cărui chip frumos era încadrat de o cunună de păr argintiu, părea că nu este legat de viaţa de toate zilele. Nu se sinchisea de loc de înfăţişarea odăilor sale. Neorânduiala domnea peste tot, prin rafturi ca şi pe canapeaua care-i slujea lui signor Giretti şi drept pat. Aceşti doi dirijori, atât de deosebiţi unul de altul, erau legaţi numai prin devotamentul lor faţă de o emblemă, pe care amândoi o respectau în aceeaşi măsură. Printre lucrurile răvăşite pe masa de scris din odaia în care puteau intra doar Niccolo şi signor Paer, Paganini văzuse o funduliţă tricoloră – roşu, negru, verde – întocmai ca aceea pe care o primise în dar de la signor Niecco. Era simbolul fraţilor din pădure. În mintea adolescentului Niccolo, cele trei culori reprezentau pădurile în care oamenii aceştia aţâţau – printre copacii înverziţi – flacăra roşie a focurilor subterane, arzând movile întregi de cărbune negru. Iată de unde venea îmbinarea culorilor roşu, negru şi verde. Înţelesul politic al cuvintelor *foresta, baracca* şi *venta* fusese aproape uitat de Paganini, deoarece aceste simboluri erau cu desăvârşire interzise.

Dacă învăţătura teoretică a lui Paganini se desfăşura sub îndrumarea lui Giretti, în schimb toate celelalte exerciţii practice şi compoziţia erau călăuzite de Paer însuşi. Restul profesorilor îl socoteau pe tânărul Paganini mai degrabă ca pe un coleg de-al lor mai tânăr. Paganini îşi dădea seama de purtarea plină de preţuire a

profesorilor de la Conservator, fapt ce-l umplea de o copilărească mândrie. Lucrul acesta, însă, nu-l făcu mai prevăzător în relaţiile cu ceilalţi studenţi. Absorbit cu totul de muncă, el rămânea mai departe un singuratic. Întorcându-se de la Giretti, în loc să-şi petreacă serile cu fetele din Parma, aşa cum făceau colegii de Conservator, el se închidea în odăiţă şi se punea din nou pe lucru. Se istovise într-atât, încât, nu o dată, vioara îi cădea din mână. Ajunsese la un astfel de grad de încordare încât nu-şi mai dădea seama că forţele i se irosesc. Nu simţea decât că înaintase mult pe drumul ce-l ducea la ţinta urmărită. Doar groaznicele accese de tuse îi mai întrerupeau lucrul pentru câteva ore. Însă şi în aceste răgazuri, Paganini, lăsând vioara, se aşeza la masă şi, cu scrisul său mărunt, umplea pagini întregi cu portative, dezlegând problemele date de Paer. Spre sfârşitul celor şase luni de şedere la Parma, erau gata douăzeci şi patru de fugi pentru patru mâini, scrise fără să fi avut pian. Paer le interpreta împreună cu Paganini, el fiind singurul student căruia i se îngăduise să cânte împreună cu directorul Conservatorului. Forma muzicală, neînchipuit de grea, a operelor tânărului compozitor, făcea cu neputinţă executarea lor de către cei şase elevi, admişi să ia lecţii cu Paer.

După patru luni de muncă cot la cot cu Paer, Paganini primi însărcinarea de a compune un duet pentru vioară, îndeletnicire care îl absorbi cu totul.

În timp ce zămislea această compoziţie – nespus de grea şi complicată – Paganini cânta lucrările celorlalţi elevi. O făcea cu cele mai bune intenţii, dar urmările se dovediră a fi neplăcute. Fără să vrea, el îşi înrăia rivalii, fiindcă, din zbor, printr-o mânuire de arcuş, el le îndrepta greşelile în timpul execuţiei. El transforma compoziţiile lor, scrise fără talent, în aşa fel, încât nu-l mai iritau pe Paer. Dar acest mic ajutor dat rivalilor, în loc să le stârnească recunoştinţa, îi făcea să turbeze de furie. Faţă de Paer, colegii tăceau chitic, ştiind bine că Paganini,

corectându-le lucrările, îi scăpase din încurcătură, dar, de îndată ce profesorul pleca, se năpusteau asupra lui. Furios, Hardi îl învinuia că-i transformase, în mod abuziv, compoziţia; alţi doi îl ameninţau cu o bătaie straşnică sub cuvânt că Paganini le furase fraze întregi din lucrările lor şi le trsnspusese apoi în fugile sale.

Paganini îşi dădea însă limpede seama despre ce era vorba. Interpretând lucrările colegilor, el le înveşmânta în forme care, în mare parte, erau fructul propriei lui inspiraţii. Era dar firesc ca unele trăsături să se repete şi în compoziţiile sale. De aceea, când execută, în sala Conservatorului, prima sa fugă, cei şase studenţi tăbărâră asupră-i, strigându-i: „Hoţule!"

Într-o seară, când, simţind nevoia de odihnă, Paganini ieşise din casă şi ajunsese în apropierea castelului din Parma, ochii îi fură izbiţi deodată de o pagină cu note, zvâriită pe potecă. El o ridică. Erau notele unui text franţuzesc, cu un titlu lung şi pretenţios şi împodobit pe la colţuri cu viniete. Era cântecul de luptă al armatelor de la Rin, cântat pe scenele diferitelor teatre şi scris de inginerul Rouget de Lisle, ofiţer în armata franceză.

Paganini se întoarse acasă, aprinse o lumânare şi reciti notele. Pe urmă, în liniştea amurgului care se lăsa, ascultă cum răsună *Angélus*-ul de la o clopotniţă îndepărtată şi, când ultimele dangăte ale clopotului se stinseră, el ridică arcuşul. Vioara porni să cânte primele trei măsuri ale *Marsiliezei.* În acelaşi ton cu dangătul clopotelor, dar într-un tempo încetinit, cântecul acesta sună foarte straniu.

Şuvoiul larg, liniştit al glasurilor din cor, se preschimbă într-o mare de sunete de orgă, pe care numai Paganini era în stare să le redea la vioară. Apoi se auzi un susur, ca şi cum pârâiaşe de apă s-ar fi pornit să curgă, săltând peste pietre. La început domoale, apoi tot mai puternice şi mai năpraznice, ele se contopeau, în sfârşit, cu vuietul unui şuvoi vijelios – larma miilor de glasuri ale mulţimii de pe uliţe, care se apropia şi se revărsa în piaţă.

Răsunau tropote de cai şi zăngănit de arme… Şi numai în clipa aceea Paganini dădu drumul *Marsiliezei,* care zbură slobodă ca o pasăre. Acest cântec de război francez, chemarea lui clocotitoare la luptă, îl cuprinsese într-atât, încât violonistul nici nu băgă de seamă cum mulţimea se strânsese în jurul casei; nu pricepu nici ropotul de aplauze, nici aclamaţiile, şi abia după ce termină şi puse vioara pe masă văzu prin gemuleţ că strada gemea de lume.

În zori, Paganini se trezi sub mormanul de haine cu care se acoperise noaptea, pentru a se încălzi. Îl scuturau frigurile.

Timp de zece zile, el nu putu părăsi patul. Nu coborî din mansardă. Portăreasa Conservatorului, o femeie bătrână, veni să-l vadă şi îi aduse din partea lui signor Paer salutări şi un bileţel cu următoarele rânduri:

„Lumea e înfuriată pe tine; oare nu-ţi dai seama, smintitule, cât de primejdios e să împleteşti imnurile religioase cu cântecele fără Dumnezeu ale francezilor? Am aflat întâmplător despre boala ta. A venit Novi să-mi raporteze că îngerul răzbunării a trecut pe la tine şi că – semn al mâniei cereşti – zaci acum cu mâna fracturată. Nu cred nimic din toate poveştile acestea; îţi cer însă să fii cu băgare de seamă. Arde, te rog, bileţelul, prostuţul meu drag! Barbara te va îngriji, ca să te faci cât mai degrabă sănătos şi, de asemeni, îţi va aduce mâncare bună. N-am nicio putinţă să te văd. Când ai să vii aici am să-ţi povestesc despre invitaţia pe care am primit-o din partea veneţienilor, deoarece opera mea se va juca la Veneţia şi nu la Parma. Nu uita să închizi bine ferestrele de cu seară! Nopţile sunt răcoroase şi multă lume suferă de friguri”.

Scrisoarea nu era iscălită. Bătrâna slujnică aşteptă tăcută până ce Paganini o citi. Aprinse apoi o lumânare şi, la flacăra ei, arse bileţelul lui Paer. Căutătura aspră a bătrânei ca şi întregu-i chip mărturiseau că ştie destul de multe despre tânărul violonist, mult mai multe decât el

însuşi.

A doua zi Paganini se duse la Conservator ca să predea profesorului duetul pe care-l sfârşise. Ieşind de acasă, văzu cu ciudă că uşa era deschisă; pasămite rămăsese aşa toată noaptea, după plecarea bătrânei servitoare.

Executând prima măsură, simţi deodată o durere îngrozitoare în ochiul stâng şi la tâmplă, care aproape îl făcu să-şi piardă cunoştinţa. Plesnise coarda gravă şi îl lovise în pleoapa stângă. Puterea de stăpânire pe care o dobândise îi îngădui să nu-şi arate suferinţa faţă de profesor. Făcându-şi curaj, Paganini se hotărî să cânte mai departe numai pe trei coarde. Mâinile îi tremurau, capul îi vâjâia, umerii şi braţele îi erau apăsate parcă de o povară.

„Iar m-au prins frigurile!“ îşi zise Paganini, temându-se să ridice privirea spre Paer. Sângele îi năvălise în obraz, ochii îl usturau, de parcă îl împroşcase cineva cu nisip. Şi, deodaltă, profesorul îi puse braţul pe umăr.

— De unde ai luat rabla asta? – întrebă Paer aspru. Că doar nu-i vioara ta, Paganini!

Într-adevăr, era o diblă ordinară din lemn, dintr-acelea nelipsite la nunţile ţărăneşti şi la jocuri. Şi, colac peste pupăză, înăuntrul viorii fuseseră agăţate bucăţele de plumb. Paer aprinse un candelabru şi prinse să cerceteze amănunţit vioara aceasta grosolană, ieşită din mâinile unui cârpaci. Trăgându-l pe Paganini de mânecă, îi arătă tăcut, cu un mic cleştişor, că toate coardele fuseseră tăiate şi abiase mai ţineau. Aruncă vioara pe masă şi coardele, câte mai erau, plesniră jalnic. Paer se porni să măsoare camera cu paşi mari.

Paganini începu să râdă încetişor, apoi râsul i se preschimbă într-un hohot. Căzu pe divan, tăvălindu-se de râs. Simţământul apăsător al neîncrederii în sine, teama că boala îi nimicise talentul, fură gonite de conştiinţa înflăcărată şi neînfrântă a nevinovăţiei sale faţă de arta măreaţă, de certitudinea că de vină de insuccesul de

acum sunt alţii şi nu el. Boala îi pierise fără urmă. Pe loc se risipi şi sfiiciunea aceea ce-l cuprinsese pe neaşteptate în faţa lui Paer.

— Dar unde e vioara ta? – îl întrebă maestrul.

Paganini tăcu.

— Ştiu cine ţi-a făcut-o! – spuse îngândurat Paer, ca pentru sine.

Apoi, întorcând cu un gest inconştient paginile caietului adus de Paganini, se minună:

— A! Duetul e gata! Bravo!

Îşi luă vioara şi apoi scoase din dulap o alta, pentru Paganini.

După ce sfârşi duetul, Paer îi spuse reţinut, cu un zâmbet de adâncă mulţumire:

— Îndeplineşti întocmai cerinţele unui stil sobru şi pur. Socotesc că ţi-ai trecut examenul. A sosit momentul, când putem vorbi de despărţirea noastră.

Capitolul 11
ŞOBOLANII

Poliţia din Parma refuză să facă cercetări spre a găsi vioara dispărută.

După două concerte cu bilete de intrare – la care cântase pe una din viorile lui Paer – Paganini izbuti să-şi cumpere un alt instrument. Prisosul banilor câştigaţi îl trimise tatălui său.

Viaţa lui Paganini se desfăşura destul de curios. Şi nu puţine ceasuri îşi petrecea el la fereastra odăiţei, de unde cuprindea toată partea de sud-vest a oraşului, gândindu-se la viaţa lui.

Într-o zi, meditaţia îi fu întreruptă de ivirea în uliţă a doi oameni ciudaţi. Iată-i, oprindu-se sub geamurile mansardei din colţ, aşezată peste drum de o clădire înaltă. Ori de câte ori trecea cineva, ei tăceau, apoi începeau iar să vorbească, iscodind cu teamă în urma trecătorului. Apoi, unul din ei o luă cu paşi repezi pe uliţă. Paganini îi privea de sus – de la mansarda aşezată deasupra etajului al doilea al vechii clădiri din Parma – şi totuşi auzea toată convorbirea, până la ultimul cuvânt.

Aşa i se întâmpla mereu. Adeseori, în tăcerea nopţii, Paganini prindea sunetele cele mai nedesluşite: ba clopotele din îndepărtatele sate de la nord de Parma, cu dangătul lor care se revărsa prin valea dintre coline; ba scârţâitul roţilor de care şi chiotele surugiilor, ce treceau pe străvechiul drum roman, dincolo de zidul oraşului; ba glasul trecătorilor ce străbateau piaţa, aflată la două colţuri de stradă de casa lui; ba scâncetul şi ţipetele copiilor bolnavi, răzbind din subsolurile străzilor învecinate. Uneori auzea chiar şi sporovăiala cumetrelor, care se adunau, serile, la fântâna de pe o uliţă depărtată,

aflată tocmai lângă zidul oraşului. Această nemaipomenită ascuţime a auzului i se părea lui Paganini un lucru foarte firesc.

Omul care rămăsese în uliţă se îndepărtă grăbit spre intrarea casei. Trecură câteva clipe, apoi paşii răsunară pe trepte şi se auzi o bătaie la uşă. Intră profesorul.

— Iată – zise Paer – am venit să-mi iau rămas bun de la tine; eşti singurul elev de la care îmi iau rămas bun!

Paganini îi aduse un scaun, privind îngrijorat şi mişcat pe signor Paer. Tristeţea şi neliniştea de pe chipul profesorului se topiseră. Acum Paer zâmbea.

— Vreau să te previn – începu el, fără să se aşeze – să nu te mai duci la Conservator! Pleacă, din Parma, cât poţi mai degrabă! Îmi pare rău că şi eu trebuie să părăsesc oraşul în care am vieţuit atâţia ani, dar veneţienii stăruiesc mereu şi condiţiile cu care mă îmbie sunt cu mult mai prielnice decât acelea primite din alte oraşe.

Deodată Paer se opri, îşi trecu mâna prin păr, se uită la Paganini şi-l întrebă:

— Spune-mi, îţi pare rău? Pari tulburat!

Apucându-l de umeri, îl întoarse cu faţa spre fereastră.

Paganini îşi feri ochii, iar obrajii lui, ca de ceară, se acoperiră cu două pete roşii. Apoi, privindu-l pe Paer drept în ochi, îi zise:

— Mă simt foarte vinovat faţă de dumneavoastră! Am auzit tot ce aţi vorbit adineauri. Ştiu că sunteţi carbonar și că cel ce v-a însoţit e Ugo Foscolo.

Paer tresări şi se dădu în lături.

— Iată ceva care mă face să nu te pot iubi! – zise el pe nerăsuflate şi îşi întoarse capul.

— Eu nu împărtăşesc însă acelaşi sentiment! – răspunse Paganini. Ce sunt eu de vină dacă lumea nu mă iubeşte! Eu mă port prietenos cu toţi. Nu-i scot nimănui pe nas nici măcar defectele, pe când toată lumea mă ocărăşte pentru meritele mele.

— Şi ce-ai auzit, mă rog, din convorbirea noastră? – întrebă Paer.

— Despărţindu-vă, se vede, de signor Foscolo, l-aţi întrebat despre viaţa de la Veneţia. Signor Foscolo v-a povestit despre montarea tragediei *Thyeste,* scrisă de el. V-a povestit şi cearta lui Bonaparte şi v-a mai spus că, după căderea Republicii Cisalpine, nu va mai vedea niciodată Veneţia, oraşul în care s-a născut. Iar dumneavoastră i-aţi făgăduit că veţi încerca să-i stabiliţi din nou legături la Veneţia, că acolo veţi locui pe insula Murano şi veţi pune în scenă opera compusă de dumneavoastră şi că poetul Buratti va fi omul de legătură dintre dumneavoastră şi Foscolo. Maestre, maestre, de ce vorbiţi atât de tare pe stradă? Dacă toate acestea…

Paganini se opri. Un râs amestecat cu mânie îl înăbuşea pe Paer:

— Să te ia dracul cu urechea ta cu tot! Aş putea crede că erai chiar după colţ, dar nu mă îndoiesc de inima ta cinstită. Rămâi cu bine! Nu mai am nicio clipă de pierdut! Caută să pleci chiar azi din Parma! La Genova, vei fi în mai multă siguranţă.

Paer plecă. Părăsi oraşul noaptea, pe drumul ce ducea spre Guastalla, Mantua, Legnano şi Padova. Sosind la Veneţia peste o săptămână, Paer – credincios doar lui însuşi – îşi şi uitase elevul. Într-adevăr, răceala – care îi era o trăsătură esenţială de caracter – îi îngăduia maestrului Paer, de îndată ce datoria faţă de semeni i se părea împlinită până la capăt, să uite cu desăvârşire pe omul căruia îi purtase de grijă.

În ultimele trei zile dinaintea plecării la Veneţia, Paer trimisese, în diferite oraşe şi centre muzicale ale Italiei, o serie de recomandări temeinice, în care, prin cuvinte pline de entuziasm şi, în acelaşi timp, pe un ton foarte serios, vestea ivirea lui Paganini ca pe o minune în istoria măiestriei muzicale. Paer susţinea, rece şi liniştit, că, în lumea miracolelor muzicale, Paganini deschisese o pagină nouă şi că omenirea nu cunoscuse încă în toată istoria ei un talent la fel de amplu şi de viguros.

Alte forţe însă urzeau în umbră. Calomnia, întocmai ca un izvor subpământean ce şerpuieşte prin canaluri ascunse, îşi croia drum în toate părţile şi, în primul rând, spre oraşul de naştere al lui Paganini, în care se întorcea acum tânărul muzician. Paganini nu aflase încă nimic despre toate acestea, iar Paer apucase să le şi uite. Odată ajuns la Veneţia, îşi alungase din minte şi din inimă orice gânduri şi amintiri despre elevul său.

…Obosit de drumul anevoios de munte, Paganini şedea lângă masă, într-o cămăruţă. În clipa revederii nu i se spusese nimic neplăcut. Totuşi, se simţea de parcă ar fi nimerit între străini. Toată ziua – după sosire – familia nu-l slăbise din ochi, iscodindu-l pe furiş şi aşteptând parcă o izbucniredin partea lui. Dar nu se întâmplă nimic.

În sufletul tânărului violonist domnea o linişte deplină, însoţită doar de oboseală. Trei zile nu puse mâna pe vioară. Rătăci fără ţintă pe malul mării, călcând pe pietrele umede ale străvechiului dig. Luă o barcă şi porni spre Molo Duca să asculte de acolo cântecul valurilor. Ore întregi, când şezând pe o piatră, când în picioare, cu braţele încrucişate pe piept, privea cum vântul smulge spuma talazurilor albastre, spulberând-o în stropi.

Nici noaptea nu-şi găsea odihnă. Nu vorbea cu nimeni din casă, doar simple întrebări şi răspunsuri fără însemnătate. Zilele se scurgeau plictisitoare.

Dar iată că, într-o seară, întorcându-se mai târziu ca de obicei, întâlni privirea tristă a mamei, ochii ei plânşi şi îi citi pe faţă semnele unei dureri atât de amare, încât se înspăimântă. O întrebă de ce-i sunt scăldaţi ochii în lacrimi. Mama clătină cu mâhnire din cap şi dădu să plece. O prinse încetişor de mână. Ea se aşeză şi-i făcu loc lângă dânsa.

— De ce te-ai nenorocit? Tu crezi că nu ştim ce viaţă ai dus la Parma? Taică-tău ştie cine e nemernicul care te-a îndepărtat de familie, de sfânta biserică, de Dumnezeu…

Niccolo ar fi vrut s-o întrerupă, dar ea, oprindu-l cu mâna, îi spuse mai departe:

— Prietenii tăi care te iubesc mai mult decât viaţa, îndureraţi, ne-au scris despre tine fel de fel de scrisori. Mai că n-am murit citindu-le. Ţi-a scris tatăl tău. Ţi-am scris şi eu, ca să te înduplecăm, dar tu te-ai purtat atât de fără inimă, încât nici n-ai răspuns la vreuna din scrisorile noastre. Te-ai întors acasă ca unul ce crede că are dreptul a călca în picioare pragul casei părinteşti şi, venind, nu numai că nu te-ai căit, dar nici măcar nu te-ai gândit să ceri iertare că ţi-ai nesocotit îndatoririle.

Niccolo sări ca ars.

— Iată, prin urmare, cum se explică primirea voastră ciudată! – exclamă el.

Din odaia vecină se auzi un zgomot. Tatăl se trezise. Târindu-şi papucii de noapte, el apăru în prag. Clipea des, în lumina sfeşnicului ce-i tremura în mână. Un zâmbet posomorât îi schimonosea faţa, şi aşa destul de slută. Buzele veştede îi tremurau într-una, de parcă ar fi mestecat ceva.

— Degeaba stai de vorbă cu un ticălos! – se adresă el nevestei. În inima asta împietrită n-ai să găseşti nicio urmă de simţire curată şi nobilă. Să-l lăsăm să crape aşa, ca un câine părăsit de toţi!

Bătrânul respira greu. Niccolo amuţise, ca lovit de trăsnet. Tatăl, luându-i tăcerea drept o provocare, urlă, plin de furie:

— Ştim totul! Ştim cum ţi-ai pierdut în mod ruşinos, sănătatea în chefuri! Ştim cum ai căzut la examene! Ştim cum îţi cădea vioara din mâini şi îţi plesneau coardele! Ia aminte! Toate astea sunt pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă ai nesocotit poruncile sfinte. Noi am primit cu smerenie pedeapsa asta grea. Nu căuta însă s-o dobori pe maică-ta cu încăpăţânarea ta, nemernic nepocăit ce eşti! Poţi să te cari de aici! Iar dacă vrei să rămii, atunci caută să te schimbi şi vom porni într-un turneu prin Lombardia.

Niccolo clătină din cap:

— Până n-o să-mi spuneţi numele calomniatorului care

a reuşit să mă ponegrească în ochii voştri, răspândind învinuirile astea monstruoase, până atunci am să tac! Muţenia va fi singurul meu răspuns la învinuirile ce mi le aruncaţi. O să vedom noi cine minte! Spuneţi că n-aţi primit, nicio scrisoare de la mine? Dar nici eu n-am primit nici una de la dumneavoastră!

Începu să depene în minte toate câte se întâmplaseră în ultima lună. De fiecare dată încredinţa scrisorile portarului de la Conservator, cele de acasă sosindu-i tot pe adresa Conservatorului. Cu toată cenzura îngrozitoare, exercitată de jandarmeria austriacă asupra corespondenţei cetăţenilor italieni, încă nu se întâmplase să dispară chiar toate scrisorile şi din amândouă părţile. Se vedea cât de colo că, în afară de cercetările şi cenzura poliţiei, cineva îşi luase rolul de cenzor voluntar.

Paganini îngenunchie în faţa mamei sale şi, sărutându-i manile, o rugă:

— Mamă! Spune-mi te rog cine-i acela care ţi-a scris despre mine! Jur pe viaţa mea că n-am primit nicio scrisoare de la dumneavoastră! În schimb, eu v-am scris cu regularitate, în fiecare duminică. Tot restul săptămânii munceam cu încordare, cheltuindu-mi toate puterile, pe care nădăjduiesc să le recâştig şi să vă asigur bătrâneţile.

Signor Antonio fu apucat de tuse, scuipă pe jos şi, cu nepăsare, şterse urma cu papucul; apoi trânti uşa şi dispăru în odaia vecină. Atunci signora Tereza aduse un teanc de scrisori şi le puse pe masă, în faţa feciorului. Paganini începu să citească. Scrisul îi era cu totul necunoscut. Scrise pe hârtie trandafirie, epistolele începeau cu declaraţii de dragoste faţă de el, Niccolo Paganini, mărturisind un nemărginit entuziasm pentru geniul său de violonist, nemaiîntâlnit până atunci în lume. Scrisorile care, la început, vorbeau cu adâncă şi respectuoasă dragoste îşi schimbau treptat tonul, devenind plângăreţe şi pline de regrete amare, fiindcă violonistul acesta minunat se afundă în mocirla

desfrâului, petrecându-şi nopţile prin spelunci cu jocuri de noroc – îmbătându-se în cârdăşia femeilor de stradă şi a tinerilor desfrânaţi. Mai arătau că, uitând de sfânta biserică mamă, el nu se mai ducea la liturghie şi, cu toate că-i venise sorocul, nu se spovedise şi gura lui nu primise niciodată sfânta împărtăşanie; că în trupul acesta, nepurificat de duhul sacru al împărtăşaniei, flacăra poftelor diavoleşti şi a dorinţelor josnice mistuia nu numai harul măreţ şi divin al talentului muzical, dar şi ultimele rămăşiţe de simţăminte omeneşti, fireşti şi simple. Şi prietenul necunoscut adăuga:

„Niccolo, omul cel mai iubit de mine, prietenul meu cel mai bun, stă zile întregi închis în odaia lui, întreţinând legături cu o bandă de răufăcători şi carbonari, care încearcă vădit să otrăvească izvoarele adevărului cel neprihănit, lucrând mână în mână cu francmasonii şi cu iacobinii cei fără de cinste, veniţi de la miazănoapte”.

La sfârşit, toate scrisorile implorau iertarea Domnului, nădăjduind că va pogorî pe capul acestui mare păcătos. Iată şi ultima scrisoare, în care era zugrăvit în culori vii tristul tablou al totalei decăderi a lui Niccolo Paganini. Din cauză că-şi măcinase puterile în desfrâu, nu mai era în stare nici să ţină vioara în mână. Braţele îi tremurau, arcuşul îi tremura de asemenea şi, silindu-se să redea prin sunete nefireasca încordare a sentimentelor ce-l stăpâneau, violonistul acesta nenorocit rupea cu arcuşul coardă după coardă.

„Scumpă şi prea cinstită signora! Tot Conservatorul a plâns cu lacrimi amare! Signor Paer însuşi, prea stimatul nostru director, nu şi-a putut ascunde lacrimile, văzând cum fiul dumneavoastră încearcă să scoată – printr-o sălbatică mânuire a arcuşului – nişte sunete răguşite şi surde din vioara lui lăsată în părăsire, stropită cu vin şi umedă de stat prin subsoluri şi cârciumi. Plecând la Veneţia, singurul oraş în care n-a pătruns încă ateismul spurcat al bonapartismului, signor director a declarat celorlalţi pedagogi, seminarişti şi studenţi, la masa de

adio de la Conservator, că, punându-şi mari nădejdi în domnul Niccolo Paganini, e acum cu totul dezamăgit şi nu-i rămâne decât să arunce asupră-i blestemul lui de profesor”.

Paganini era buimăcit. Citea şi răscitea scrisorile, răsfoindu-le şi oprindu-se la anumite fraze. Îşi aminti că, exersând câte douăsprezece ore în şir, îşi săpunea arcuşul, aşa încât cea de a doua vioară a lui – sortită unei munci atât de grele – să nu scoată niciun fel de sunet; în felul acesta, el încerca să învingă greutăţile ce-i păreau de neînvins. Arcuşul dat cu săpun îi susţinea încordarea pe care o cereau exerciţiile pretinse de Paer. Din pricina acestei încordări, picioarele i se făceau ca de plumb, iar umerii şi coatele îi amorţeau cu totul.

Ar fi dorit să le spună toate acestea şi tatălui său. Deschise uşa, dar bătrânul urlă:

— Taci! Nimic nu te poate dezvinovăţi! Unde sunt banii pe care i-ai câştigat la cele cincizeci de concerte? Unde-s izbânzile cu care trebuia să te lauzi, după ce, o jumătate de an, mi-ai tocat banii la Parma? Zămislindu-te, puteam eu oare să-mi închipui că, în familia mea cinstită, atât de încercată şi dreptcredincioasă, se va naşte un om fără frica lui Dumnezeu, un stricat, un carbonar, care va nesocoti legile orânduite de Domnul Dumnezeu şi de locţiitorul lui Christos de la Roma? Eşti un om necinstit, un netrebnic, care nu merită decât dispreţ! Soarta ţi-a hărăzit un prieten care, purtându-ţi de grijă, a-încercat, clipă de clipă, să-ţi păzească sufeltul mârşav… dar totul a fost în zadar! Chiar cu un asemenea prieten şi ocrotitor, tu n-ai rămas decât o fiară mârşavă!

Bătrânul trânti uşa. Niccolo abia avu timp să-şi tragă capul. Şi totuşi, el începu din nou să-i explice maică-sii felul de viaţă din Parma şi munca lui încordată de la Conservator. Dar ori de câte ori aducea vorba despre autorul scrisorilor, căutând a-i dovedi că este o canalie, un defăimător, care a folosit într-adins tonul prietenos pentru a-i dobândi încrederea, ea clătina din cap,

spunându-i:

— Îţi înţeleg pe deplin supărarea. Oricine ar spune despre tine adevărul, îți va părea un nemernic.

Au vorbit toată noaptea, până a mijit de ziuă. Tulburat, Niccolo măsura odaia. Signora Tereza îl urmărea neîncetat, voind parcă să-şi reverse prin priviri toată puterea, tot focul dragostei şi duioşiei ei de mamă asupra nevrednicului ei fiu…

Sforăitul zgomotos din odaia alăturată încetă. Signor Antonio se trezise. Mama stinse numaidecât lumânarea şi ridică storurile. O dimineaţă senină şi frumoasă îi privea din fereastră.

Cineva bătu la uşă:

— Aici locuieşte violonistul Niccolo Paganini?

— Eu sunt, signor.

— Se vede că nu degeaba ai stat sub aripa unui vultur ca signor Paer!

În cameră păşi un bărbat necunoscut. De îndată, apăru şi obrazul ras proaspăt al lui signor Antonio.

— Luaţi loc, signor, luaţi loc! – îl pofti el slugarnic şi dispăru din nou după uşă.

Noul sosit nu era altul decât impresarul unui renumit teatru genovez. Venise să-l poftească pe Niccolo la serata lui signor Braschi şi să-i propună să dea un concert de vioară la Genova. Când signor Antonio reapăru, de astă dată dichisit, în faţa; musafirului, Niccolo, pe un ton dinadins apăsat, întrebă:

— Aşadar, signor Fernando Paer v-a scris despre mine?

— Ba bine că nu! – răspunse impresarul. Mi-a scris de două ori. Vă socoteşte cel mai bun elev al lui.

— Cum? Cum aţi spus? – făcu signor Antonio.

Niccolo triumfă.

Capitolul 12
LABA LEULUI A ÎNTORS PAGINA

Cele dintâi proclamaţii ale lui Bonaparte, date în Italia, trâmbițau egalitatea claselor sociale, unirea tuturor oamenilor care vorbesc aceeaşi limbă, eliberarea de sub jugul austriac şi sfârşitul silniciei jandarmilor şi moşierilor. Tineretul italian răspunse cu entuziasm înflăcărat acestor chemări, şi zeci de mii de tineri, cetăţeni italieni, se înrolară sub stindardele legiunilor napoleoniene.

An de an, voinţa lui Napoleon, voinţă căreia cei ce îi jertfeau vieţile nu-i pricepuseră sensul de la bun început, scotea din Italia tot mai mulţi tineri.

În primele zile apărură tunurile franceze, pe urmă ofiţerii şi soldaţii, apoi negustorii cu convoaiele lor de care, doldora de mărfuri, după aceea împuterniciţii consiliului de stat, comisarul şi intendentul, care supuseră populaţia la un bir apăsător şi jefuiră mai toate muzeele. Spre Franţa fură cărate tablourile de mare preţ, cărţi şi manuscrise care îmbogăţiră Parisul.

Şi toate acestea încă ar fi putut fi îndurate. Lumii îi era însă cu neputinţă să se împace cu gândul că, după ce fusese prădată, Italia avea să încapă din nou pe mâna vechilor tirani.

Printre cei mai revoltaţi împotriva lui Bonaparte erau fruntaşii mişcării carbonarilor italieni. În organizaţia lombardo-veneţiană, rolul de frunte îl juca tocmai Ugo Foscolo. Era un bărbat uriaş, roşcovan, cu un cap de leu, autorul unor minunate şi melodioase versuri italiene. Veneţian de obârşie, ofiţer în armata lui Bonaparte,

admirator înflăcărat al Revoluţiei franceze, el urmase orbeşte pe conducătorul oştilor franceze. El mersese alături de Bonaparte împotriva oraşului său de naştere, fiind întru totul de acord cu năzuinţa lui Napoleon „de a reînvia vitejia de altădată a veneţienilor”. Văzând însă Veneţia trădată şi vândută, el începu să-şi urască din tot sufletul idolul.

În piaţă, în vecinătatea unei clopotniţe înalte, de unde se văd aproape amândouă ţărmurile Mării Adriatice, se ridică o coloană de marmură trandafirie, în vârful căreia un sculptor ciudat aşezase, pe un soclu, un simbol privitor (sculptorul aşezase acolo, în vârful coloanei, un leu înaripat), la evanghelistul Marcu, ocrotitorul Republicii Veneţiene, ținând cu laba-i păroasă şi cu ghearele o filă dintr-o carte de bronz.

La Modena, în 18 aprilie 1797, Bonaparte declarase:

„Bătrânul leu al lui San Marco nu trebuie să aştepte cruţare din partea ostaşilor mei revoluţionari. Voi nimici peste tot infamia inchiziţiei, chiar de ar fi să ajung un Atila pentru Veneţia! N-am nevoie de tainele voastre, păstrate în sânul senatului, şi dacă am liberat pe prietenii poporului, voi şti să sfărâm şi lanţurile pe care senatul veneţian le-a făurit poporului său şi pe care acum, în unire cu alte guverne, le pregăteşte în taină şi poporului francez!“

Marele consiliu al Veneţiei se adună ultima oară la 12 mai, pentru a discuta propunerea de capitulare a oraşului. Pe ţărm în depărtare, se zăreau patrulând cavaleriştii francezi. Micul general cu faţa bronzată, cu plete lungi şi purtând pe cap un tricorn, se pregătea să forţeze intrarea. Senatorii se abţinură de la vot şi se despărţiră în tăcere. Venind acasă şi intrând în încăperile sale, dogele străvechii Veneţii îşi scoase tichia de doge şi, dând-o lacheului, îi zise: „Ia-o! N-o să mai am nevoie de ea“.

Patru zile mai târziu, francezii pătrundeau în Veneţia. Spărgând vechile lespezi de piatră de pe insule şi chiar

din piaţă, fierarii, croitorii, frizerii şi pescarii veneţieni sădiră puieţi firavi de migdal şi lămâi. Arborii aceştia întruchipau libertatea. În faţa unui astfel de arbore au ars ei cartea de bronz pe care se sprijinea laba leului, simbol al lui San Marco, şi au săpat în locul inscripţiei: „Pace ţie, Marco, binevestitorul meu!“, noile cuvinte cu care începea „Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanului”. Primul paragraf, atât de minunat şi de răsunător al „Declaraţiei drepturilor”, dădea glas celor mai frumoase năzuinţe de veacuri. Citindu-le, simţeai adierea proaspătă de pe culmile munţilor Ferney şi a grădinilor din Montmorency şi Ermenonville. Înţelepciunea lui Voltaire şi Rousseau făurise această minunată primă pagină din noua istorie a Franţei.

Îmbătat de visurile fericirii umane şi ale libertăţii Republicii Veneţiene, carbonarul Ugo Foscolo exclamase atunci: „În sfârşit, leul a întors pagina cărţii de bronz!“ Nu trecu mult şi Ugo Foscolo înţelese marea farsă a lui Bonaparte. Pagina fusese într-adevăr întoarsă, dar nu înainte, ci înapoi. La 18 ianuarie 1798, Napoleon vându austriecilor libertatea Veneţiei. Uniformele albe ale acestora se iviră în piaţa San Marco. Turnătorii şi lăcătuşii fură din nou cocoţaţi cu ajutorul funiilor pe coloana San Marco şi, din nou, vechea inscripţie bisericească apăru în cartea de bronz, sub laba înaripatului leu evanghelic.

Foscolo fugi la Parma. În scurt timp apărură în presă oraţiunile lui – o culegere îndrăzneaţă de proclamaţii şi cuvântări împotriva lui Napoleon. Foscolo ridică împotriva lui întreaga Italie carbonară.

Fernando Paer, odată sosit la Veneţia, nu mai putu părăsi oraşul în timpul acestor câteva luni de zbucium. În schimb, prietenul său Ugo Foscolo îşi începu viaţa de bejenie şi-şi închină toate zilele luptei împotriva lui Bonaparte.

Întâmpinând răsăritul soarelui în sunetele viorii,

Niccolo lăsă jos arcuşul abia seara târziu.

Tatăl îi cerea bani, din ce în ce mai stăruitor şi mai brutal. Tot rugăminţi de bani avea şi maică-sa, ori de câte ori bărbatul Lucreţiei pierdea prea mult la cărți.

Ca să-şi răscumpere libertatea, Paganini le dădea, de cu seară, toţi bani ce-i avea. Dimineaţa se închidea în odaia pe care izbutise să şi-o păstreze şi nu lăsa pe nimeni să intre înăuntru. Dar cu cât câştiga mai mulţi bani la concerte, cu atât mai iute se topeau ei în mâinile familiei.

La început se stăpâni şi nu se sfădi cu nimeni dintre ai lui, nu fiindcă avea o fire blândă şi potolită, ci pentru că niciodată nu fusese mai pasionat de lucru ca acum, niciodată nu fusese mai absorbit de arzătoarea năzuinţă de a descoperi căi noi în tehnica interpretării la vioară. Ceea ce înainte dibuia, ceea ce bănuia doar că ar fi posibil, acum era înfăptuit cu un nesaţ şi o înflăcărare pe care nu le cunoscuse încă. Se apropiase de acea stare de ameţitoare îndrăzneală a căutărilor, de acel fior lăuntric, care, pentru savanţi, pentru pictori, pentru artişti, prevesteşte întotdeauna momentul plăsmuirii unor noi creaţii. În zilele când un veac nou bătea poruncitor la porţile bătrânei Europe, Paganini simţea suflul înviorător al vânturilor năvalnice şi se lăsa cuprins cu totul de setea de a găsi un nou univers muzical.

Îşi dădea seama că, în faţa lui, era cu putinţă să se dezvăluie o lume nemaivăzută şi nemaiauzită. Răscolea cu înfrigurare librăriile, citind vrafuri întregi de cărţi, noi şi vechi. Studia cu sârguinţă măiestria cântatului la vioară şi legile sunetului. Totodată îşi însuşea, aproape cu înfrigurare, tâlcul vechii muzici italiene, chemând la viaţă, pentru el, elegiile lui Corelli, variaţiunile lui Vivaldi, lirica gingaşă a lui Pugnani şi Viotti şi, în sfârşit, muzica fermecătoare şi fantastică a aventurierului Tartini, călugăr rătăcitor şi nebun. Toate aceste lucrări reînviau sub arcuşul lui. Dobândeau o altă noimă, un alt înţeles, ca şi cum ar fi ţinut să arate că arta mare şi nemuritoare

dezvăluie pentru fiecare generaţie noi taine, vrednice doar de ea.

Într-o zi, întinzând prea tare o coardă, Paganini o rupse zorit, o înlocui din neatenţie cu o coardă de violă şi apoi cu una de violoncel. Observându-şi greşeala, în loc s-o îndrepte, el surâse ca din senin, cu zâmbetul acela misterios şi neînţeles al nebunilor, alchimiştilor şi savanţilor, care, după îndelungi cercetări, descoperă o nouă îmbinare de însuşiri în substanţe vechi şi demult cunoscute. Se hotărî să încerce noile coarde; vioara răsuna cu totul altfel, mult mai felurit, mai bogat.

Din acea zi, Paganini făcu nenumărate experienţe cu vioara.

Pe negindite, fu nevoit totuşi să-şi curme studiile. Bizuindu-se pe câştigurile feciorului, părinţii începură să trăiască larg. Paganini, însă, nu năzuise să pregătească mereu concerte mari. La un moment dat i se păru atât de înjositor şi de primejdios să tot plătească pierderile la cărţi ale cumnatului, ca şi speculaţiilor de bursă ale tatălui, cu banii câştigaţi din concerte, încât tânărul violonist căută o pricină ca s-o rupă cu familia. Şi pricina se ivi.

Tocmai se răspândise vestea că oraşul Lucca pregăteşte mari serbări pentru a întâmpina noul veac. Ele aveau să înceapă în ziua sfântului Martin şi să ţină până la 1 ianuarie.

Iată un motiv minunat! Din ziua aceea, în familie, începură discuţii cu privire la oraşul Lucca. Prietenii lui Paganini povesteau ca din întâmplare că, la Lucca, se vor aduna muzicanţi din lumea întreagă, că va fi şi un iarmaroc, că se vor deschide prăvălii mari şi că, tocmai acolo, Niccolo va putea câştiga mult cu concertele lui.

Şi cum Niccolo nu vorbea decât de plecarea lui şi tot mai stăruitor, taică-său asculta cu teamă toate aceste discuţii.

— O să fii mulţumit de mine! – îi spunea Niccolo.

Ca răspuns, acesta se scula de la masă, trântind pe jos

farfuriile şi paharele de vin.

Băiatul era însă încăpăţânat, iar zilele treceau, fără sa aducă nimic nou pentru bătrân. Luna noiembrie se apropia văzând cu ochii. Niccolo vedea ziua sfântului Martin până şi în vis. Violonistul se hotărî să cadă la o învoială cu frate-său mai mare. Şi planul merse de minune. Bătrânul se învoi să-l lase pe Niccolo să plece la Lucca, pentru a lua parte la serbările date în cinstea noului veac, cu condiţia ca toţi banii să fie daţi pe mâna fratelui, care avea să facă pe impresarul.

Capitolul 13
CARMEN SAECULARE

Şoseaua de piatră albicioasă gemea de caleşti şi drumeţi. Pelerini din Lombardia, turişti ce hoinăreau din loc în loc fără nicio ţintă, oameni dornici de petreceri şi numeroşi reprezentanţi ai diferitelor meşteşuguri ce aveau căutare la iarmaroace – unele din ele tainice şi neîngăduite – se îndreptau spre Lucca, unii pe jos, alţii călări pe măgăruşi sau cuibăriţi în trăsuri confortabile.

Dacă pentru unii călătoria aceasta nu însemna decât un bilci de ziua sfântului Martin, iar pentru alţii sărbătoarea naşterii unui veac nou, pentru Paganini, la aceste două rosturi se mai adăuga şi serbarea propriei sale libertăţi, sărbătoarea deplinei eliberări de sub jugul părintesc. Era ameţit; inima îi bătea să se spargă. Şi dacă nu mărturisise nimic tatălui, apoi sieşi îşi jurase să nu se mai întoarcă acasă, orice s-ar întâmpla. Fuga era hotărâtă, iar ruptura definitivă cu familia o şi simţise în sinea lui.

Uneori avea momente de mare nelinişte, firească unui suflet încă neformat, suflet de copilandru, de tânăr, în care ardea dorul de a cunoaşte viaţa. Pe de altă parte, însă, era cuprins de năzuinţele caracteristice unui mare artist, îndeajuns de copt pentru a se descătuşa de compromisurile artistice la care-l mâna firea hulpavă a tatălui său. Paganini înţelegea, din ce în ce mai limpede, că nu va putea să-şi lărgească orizontul muzical atâta vreme cât va rămâne sub acoperişul casei părinteşti. Mai înainte, micul Paganini suferise din pricina bătăilor şi a muncii istovitoare; acum suferinţa lui ajunsese şi mai cruntă, fiindcă se simţea jignit în atitudinea lui faţă de muzică, în simţămintele lui de artist.

De multă vreme simţise că se înăbuşă şi, dacă n-ar fi fost călătoria aceasta la Lucca, fără îndoială că ar fi fugit, ca mus pe vreun vas, sau s-ar fi făcut ajutor de bucătar în vreun restaurant englezesc, fiind hotărât să schimbe, cu orice preţ, traiul de acasă. De cele mai multe ori, în momentele de luptă cu sine însuşi sau de ciocniri cu tată-său, în clipele de şovăială, când trebuia să-şi aleagă dramul în viaţă, Paganini lăsa vioara, ocupându-se de chitară. Atinsese o mare măiestrie în mânuirea acestui instrument. În tehnica lui ajunsese la o nouă şi minunată virtuozitate. Dacă el înălţa tehnica viorii şi o făcea să-i servească drept mijloc pentru a dezvălui, în toată plinătatea, sentimentele unui mare artist, chitara avea pentru dânsul un alt rost: prin ea îşi revărsa noile nemulţumiri, care-l cuprindeau uneori. Iată de ce un dans – oricât de lipsit de originalitate – cântat de Paganini la chitară, se preschimba într-o parodie satirică înadins vulgarizată în execuţia lui. Şi cu cât mai puţin pricepeau oamenii stilul de parodie al tânărului chitarist, cu atât mai mult se simţea cuprins de o răutăcioasă bucurie. Tot mai des chitara îi slujea drept mijloc de zeflemisire a stărilor sufleteşti pe care le trăia şi din care nu găsea nicio ieşire, drept mijloc de a lua lumea peste picior, lumea contra căreia se răzvrătea, mai ales din pricina simţământului de neîncredere în arta lui, care nu o dată îl copleşea.

Vioara şi un sac mic de drum. Vânt, soare şi praf. Ce poate fi mai presus de simţământul libertăţii depline când ai în faţă întreaga viaţă!

Serbările din oraşele italiene sunt uneori cele mai pitoreşti privelişti din lume. Tot poporul ia parte la ele. Duminica, uliţele italieneşti vuiesc de voioşia tuturor. Alaiuri răsar ca din pământ şi mulţimi de oameni cutreieră oraşul, în frunte cu orchestre înmănunchiate la întâmplare, din vecinii care ştiu să cânte la diferite instrumente. Pretutindeni bărbaţi, femei, copii, gătiţi cu flori şi panglici, unii intonind cântece cuviincioase, alţii

pocnind din plesnitori şi aruncând artificii. Şi hărmălaia e cu atât mai vie, cu cât cobori spre sud. La Neapole, plesnitorile – cu sutele – sunt prinse într-o uriaşă ramă de metal. Călătorul trudit, care a plecat peste zi în oraş şi doarme la hotel, sare la geam, trezit de trosnetele şi pocnetele acestea şi dă, nedumerit, obloanele în lături, crezând că a izbucnit răscoala în oraş şi că bubuiturile sunt semnul răsturnării vechiului, regim. La Veneţia – serenade pe canale, bărci cu felinare multicolore, cântăreţi şi cântăreţe, dansuri pe ţărm şi plimbări în larg. Şi toate astea însoţite de muzică, nelipsitul tovarăş de drum al veseliei italiene.

Prevenit de scrisoarea lui Paer, directorul capelei din Lucca îi pregăti lui Paganini o primire caldă. Primul concert fusese stabilit să se ţină odată cu un alai sărbătoresc de noapte, iar cel de-al doilea, în seara zilei următoare. Izbânda tânărului violonist a fost deplină. După concert, primăria oraşului a dat o masă la care au participat cei mai de seamă oameni din oraş. Paganini a băut atâta vin împreună cu invitaţii şi cu necunoscuţii lui prieteni, încât nu-şi mai amintea cum nimerise la hotel. Drept e că nu era hotelul la care trăsese, dar fleacul ăsta nu-l tulbură câtuşi de puţin; îi era tot una.

Seara, un alt concert. Pentru prima dată Paganini nu se mai pregăti. Apăru pe scenă cu un simţămint de siguranţă biruitoare, asemuitor înflăcărării ce-l cuprinde pe recrutul care, după primele şovăieli, se avântă hotărât la atac.

Sub focul sutelor de ochi, Paganini ridică arcuşul. Melodiile veacului ce abia apusese, melodiile lui Lully şi Rameau, încântătoarele tacturi ale menuetelor şi gavotelor alternau cu sunetele cornului de vânătoare. Dangătul sărbătoresc al clopotelor din sfintele lăcaşuri, cântecele de prohod şi glasurile pline de mânie ale psalmilor făceau treptat loc clinchetului cristalin al clopoţeilor ce se putea auzi câteodată foarte desluşit. Răsună apoi din plin muzica acelui bizar deceniu când în

coralurile religioase se revărsau sunetele unor dansuri vesele şi care nu mai aveau nimic sfânt în ele. Apoi, glasul de binecuvântare al clopotelor prinse a da alarma, iar clopotului de alarmă îi urmară nişte simple cântece ţărăneşti şi ostăşeşti din Franţa. Apoi, din nou *Dies irae* şi, ca dintr-un fund de prăpastie, răzbiră o seamă de lovituri surde, tropotul călăreţilor şi urletul furtunii, potopind sala plină de mulţimea aceea voioasă, în veşminte de sărbătoare. Grăbind mereu ritmul, Paganini evocă, într-un vârtej de sunete, uriaşa imagine a evenimentelor ce zguduiau întreaga Europă. În acordurile finale răsunară melodiile *Carmagnolei* italiene şi ale *Marsiliezei.* Paganini executase *Cântecul jubiliar.*

Când sfârşi săptămâna sfântului Martin, când trecură sărbătorile şi se măturară florile strivite, mormanele de confeti, serpentine şi resturi de panglici, după această primă săptămână de beţie a libertăţii, veni şi dezmeticirea. Paganini simţea nevoia de a privi în urmă şi de a medita; supra drumului străbătut. Dar gândurile acestea nu-i aduseră mulţumirea. El îşi dădea seama că armonia, tonalităţile, ritmul – şi în muzică şi în viaţă – totul era parcă supus unei anumite legi însemnate şi raţionale, care cârmuia fenomenele lumii. Paganini se apropia de cunoaşterea acestei legi cu nevinovăţia şi teama începătorului, cu sfiala gânditorului încă necălit de viaţă. El îşi dădea limpede seama de rostul existenţei lui, simţea că făptura lui întruchipează muzica şi că era contemporanul veacului celui nou.

De aceea el vedea în muzica religioasă ceva potrivnic năzuinţelor ce răsunau pentru fiinţa lui în *Carmagnola* şi în *Marsilieza.* Vâlvătăile noii epoci, focurile răscoalelor, flacăra lor mistuitoare, care se năpustea ca un uragan peste icoanele lumii vechi – toate acestea se duşmăneau de moarte cu potolitele litanii religioase, cu imnurile bisericii catolice, cu acele canoane muzicale ce însemnau smerenie şi supunere, semănând leit în încercarea de a îmblânzi circul fiarelor umane cu ajutorul melodiilor lui

Orfeu.

Câteodată, lui Paganini îi făcea plăcere să azvârle câteva linguri de sare, pline ochi, într-un pahar cu apă fierbinte, şi să privească apoi cum un cristal mic şi uscat de sare, aruncat în soluţia suprasaturată, provoca pe dată o cristalizare clocotitoare a masei aceleia greoaie şi fără formă.

În procesul acesta de transformare a materiei neînsufleţite, Paganini vedea aceleaşi fenomene pe care le observase şi în sălile de concert. Sub vraja muzicii sale, părticelele risipite şi neînchegate ale conştiinţei şi voinţei oamenilor se cristalizau deodată şi căpătau o unitate necunoscută până atunci. Lui Paganini nu-i scăpa nici tulburarea pe care o pricinuia în sufletele auditorilor îmbinarea aceea cutezătoare de sunete şi acorduri nemaiauzite. Cotropiţi pe neaşteptate de puternice sentimente, oamenii care îl ascultau căutau să se smulgă de sub povara lor, dar nu reuşeau, tocmai din pricină că această îmbinare îndrăzneaţă de sunete şi sentimente era exprimată într-o formă atât de armonioasă, care le stăpânea conştiinţele până la obsesie. Acela care a gustat o dată dintr-o astfel de muzică rămâne ca vrăjit, deşi îşi dă bine seama că în această îmbinare este ceva neîngăduit.

Când, după concertele date, se ducea la culcare şi adormea, nu trecea multă vreme şi se trezea fără veste, cuprins parcă de friguri sau aiurind. Era stăpânit de gândul că muzica trebuie să prefacă întreaga lume, ca şi relaţiile dintre oameni, orânduindu-le altfel. Dar ce fel de muzică putea răspunde unor asemenea cerinţe? Iată ce-l frăminta pe Paganini şi, căutând răspunsul, el se simţea şi mai obosit. Încercările şi înţelegerile căpătate la Lucca îi sporeau şi mai mult truda.

În ciuda acestor frământări, o patimă îl cuprinse din nou în mrejele ei pe Paganini. Mesele verzi, cretele, fisele de fildeş, plaivazul de plumb, lopăţica crupierului şi mormanele de galbeni – toate acestea îl făcură să uite

pentru mult timp vioara, schimbându-i zilele şi nopţile, orele şi minutele, gândurile şi simţămintele.

În zori de zi, cu faţa palidă ca ceara, cu pleoapele umflate şi cu cearcăne mari şi vinete sub ochi, tânărul părăsea tripoul. Lacheul ostenit şi somnoros îi întindea pălăria, şi bastonul. O ceaţă umedă îl învăluia pe străzile pustii din Lucca. Neguţătorii de zarzavat îl priveau cu dispreţ, iar femeile de stradă îl luau în zeflemea şi îl îmbiau să participe împreună la şcoala plăcerilor. Paganini era sleit de pierderile la joc, dar şi de numeroasele vizite făcute la această şcoală. Viaţa îl umplea de o scârbă necunoscută mai înainte, când copilandru, trudit de o muncă grea, îşi irosea nevinovat puterile.

Cum a ajuns în această stare? Iată ceea ce Paganini nu-şi putea aminti. Îşi jură, însă, că nu va uita niciodată urmările şi că niciodată n-o să i se mai întâmple ceea ce i s-a întâmplat! Zăcea la spitalul din Livorno. De când era la Livorno? Cum de ajunsese acolo?

Se vedea înconjurat de oameni în halate albe; vedea un medic cu tichie roşie, cu un ciocănaş şi un stetoscop în mână.

Paganini auzi: „A fost în delir“.

„Poate că totul nu-i decât un coşmar? îşi zise Niccolo chinuit de gânduri. E mai cuminte să nu pomenesc nimănui despre aceasta”.

Ce-şi mai amintea? A, da! Ţipătul unei femei şi al unui copil înjunghiat!… O bolboroseală nătângă de oameni băuţi, aflaţi în faţa unui foc. O văgăună în negură şi undeva, sus, nişte copaci uriaşi. Parc-ar fi în fundul unui puţ. Dar… iar vede ceva. Dincolo de tufişuri, lângă un foc, nişte oameni cu mutre groaznice, schimonosite de rânjetele beţiei. Iată şi un individ cu barba de un cot, cu nasul vânăt, cu pleoapele umflate, ţinându-i vioara în mâini şi spintecând-o parcă în două cu arcuşul. Răbufnesc nişte sunete urâcioase, jalnice, înfiorătoare, apoi iar nu mai vede nimic, căzând într-o stare de

inconştienţă.

— … Aha! mi-am adus aminte! – rosti deodată Paganini cu glas tare. Dădu plapoma la o parte şi se aşeză pe marginea patului.

Ultimul concert îl dăduse la Livorno şi, ghicindu-i parcă gândurile, doctorul îi spuse:

— Da! Am fost la concertul dumneavoastră. A doua zi aţi fost găsit nu departe de poarta de sud a oraşului. Se vede că aţi fost jefuit groaznic. Vi s-a furat până şi vioara! Aveaţi călduri mari; acum, ca să vă faceţi bine, vă trebuie linişte deplină.

— De când sunt la Livorno? – întrebă Paganini, îngrijorat.

— Nu ştiu. În îngrijirea mea sunteţi doar de trei zile. În acest timp v-a căutat de două ori domnul Livron.

— Nu-l cunosc – făcu Paganini.

— Aşa? Este un onorabil cetăţean al oraşului nostru, membru în consiliul orăşenesc.

— De ce m-o fi căutat?

— O să aflaţi probabil chiar de la dânsul – zise medicul, privindu-l cu oarecare neîncredere.

Către seară veni într-adevăr un bărbat înalt, cu chip plăcut şi ceru voie a vorbi cu signor Paganini. Prudent, cu vorbe alese, Livron îl rugă pe signor Paganini „să-i facă înalta cinste” de a încerca vioara Guarneri pe care o avea şi să-i vadă calităţile. În prima clipă Paganini nu ştiu ce să răspundă, dar numaidecât găsi şi, mulţumindu-i, îl spuse că nădăjduieşte să încerce vioara la primul concert ce-l va da, îndată după însănătoşire.

După ce-l cunoscu mai îndeaproape, Paganini se mută la Livron. Consilierul oraşului Livorno se dovedi, o gazdă foarte mărinimoasă. Puse la dispoziţia muzicianului odăile liniştitei sale locuinţe, atât de prielnice studiului. Îşi stingherea atât de puţin musafirul, încât acesta simţi o nemărginită recunoştinţă pentru el. În pofida acestor înlesniri, Paganini era mereu cuprins de nelinişti, era chinuit de conflictul cu celălalt aspect al vieţii, cu

aspectul acela cumplit, care există împreună cu aspectul luminos, împreună cu traiul obişnuit şi senin al omenirii.

Cântând la vioară, Paganini căuta fără preget să smulgă de pe cerul ameninţător de catran, vălul albastru ce-l pogora asupra lumii. Coşmarul ce-l trăise dincolo de zidurile oraşului – îşi măturisea el sieşi – îl făcuse să înţeleagă ce înseamnă groaza, groaza necunoscută lui până atunci.

Simţământul acesta ţâşnea ca un şuvoi de melodii drăceşti, care, nelegate între ele, se mistuiau una pe alta. Paganini îşi dădea seama cum un fior străbătea şirurile sălii de concert, atunci când sunetele tânguitoare, triste şi răscolitoare răzbeau în cantilenă; vedea suferinţa întipărită pe chipul auditorilor; vedea ruga lor mută de a pune capăt chinului. Lui Paganini nu-i scăpa nici acel nedesluşit instinct de conservare, ce îndeamnă brusc făptura omenească să zvârle repede un văl de nepătruns peste misterul morţii şi al nenorocirilor, peste taina nimicirii şi a durerii. Paganini simţea că urca la o înălţime ameţitoare atunci cănd izbutea să atingă acest văl, această fermecată închipuire a fericirii şi să-i dea şi înţelesul mântuitor al realităţii, cu mult mai bogată decât realitatea suferinţelor şi caznelor omeneşti. Viaţa dobora la pământ lumea aceea de groază atât de apropiată oamenilor şi pe care el o dezvăluia în treacăt.

Vioara Guarneri se vădi un instrument plin de muzicalitate şi atât de docil, încât o înlocui cu prisosinţă pe cea veche. Paganini îşi amintea de această vioară după o litografie văzută la contele Cosio. Era menţionată la numărul 300 sub numele *Guarneri del Gesu.*

După concert, copleşind vioara cu laude, o întinse lui Livron, care venise în culise. Livron clătină din cap.

— Nu mai cutez să ating instrumentul cu care a cântat divinul Paganini! – rosti el aceste vorbe pare-se dinainte pregătite.

Visul lui Paganini devenise o realitate. *Del Gesu* era al său.

Mare, cu efurile puţin roase de vreme, cu lacul cam scorojit, cu o tăietură pătrată pe placa de deasupra efului stâng, vioara purta urmele nenumăraţilor ei stăpâni. Sunetele ei îl uimeau pe Paganini.

— Natura însăşi vorbeşte prin ea – se minună el – sunetele ei sunt parcă nişte glasuri vii!

Trei zile după primul concert, Paganini făcu o încercare. Puse la vioară nişte coarde de violoncel şi comandă la atelierul Rocchegiani un arcuş neobişnuit de lung, alcătuit din două arcuşuri Tourte[7].

— Cosio – spunea Paganini – se gândea cu groază la vremea care vine; eu însă o salut. Mai degrabă mă uit cu groază la trecutul ce caută să se strecoare în prezent. Socot că am dreptate când pun coarde noi la o vioară veche sau lungesc arcuşul renumitului meşter Tourte. În Franţa, oameni noi descoperă legi noi de organizare a societăţii. Cine ar putea interzice unui om să descopere noi calităţi în lumea sunetelor? Iată, de pildă, cum coardele de violoncel, puse la vioară, dezvăluie posibilităţi nenumărate şi sporesc diapazonul, iar lungimea arcuşului – un lucru atât de simplu – e mijlocul cel mai nimerit pentru a da sunetului durata dorită.

Nu se ştie cum, dar nimeni nu băgă de seamă schimbările pe care Paganini le aduse instrumentului. Toate cele patru concerte izbutiră într-un mod strălucit. Era un succes la care violonistul nu se aşteptase, acest entuziasm înflăcărat al unei mari mulţimi de oameni.

Şi totuşi el presimţea o nenorocire. Succesul concertelor însemna o înfrângere a vrăjmăşiei pe care tânărul violonist o simţea tot mai des în preajma sa. Zvonuri şi bârfeli de tot soiul mişunau prin oraş, ajungându-i şi lui la ureche.

„Paganini şi-a pierdut vioara la cărţi şi de aceea nu mai dă concerte. Paganini s-a molipsit de o boală ruşinoasă şi de aceea zace în spital”. Un abate

---

[7] Celebru meşter francez de arcuşuri. A trăit în a doua jumătate a sec. XVIII (n. tr.).

burduhănos de la catedrala oraşului spunea negustorilor adunaţi cu prilejul unui botez în casa unui misit din portul Livorno:

— Îl cunosc pe violonist. Vioara lui e unealta diavolului, sunetele ei sunt blestemate de Dumnezeu, muzica lui e muzica necuratului şi nu trebuie să fie ascultată de fiii dreptcredincioşi ai bisericii.

La al şaptelea concert veniră muzicanţi din toate colţurile Italiei de nord. Unii îl ascultau cu pizmă şi vrăjmăşie, alţii cu însufleţire şi veneraţie religioasă. Contopite, glasurile îi prevesteau o glorie nemaivăzută.

În acest timp i-a fost sortit lui Paganini să afle puterea scrisorilor anonime.

Într-un pamflet, primit prin poştă, era numit făptura diavolului şi era ameninţat cu chinuri veşnice şi batjocorit, pretinzându-se că a pus vine de bou la vioara furată de la comerciantul Livron şi că era ruşinos lucru ca un violonist italian să-şi bată joc şi să înşele publicul, cântând în respectabila sală de concerte a unui oraş de cinste cu un arcuş a cărui lungime făcea concurenţă podului de peste Arno.

Într-o scrisoare anonimă, cineva îşi lăuda cu insistenţă vitele cornute, spunându-i că are vitele cele mai mari şi-i propunea să cumpere o întreagă cireadă de boi pentru fabricatul coardelor. Scrisoarea se termina cu încredinţarea că cea mai mare vită, cea mai cornută, este însuşi violonistul Paganini.

Într-o altă scrisoare, din care se vedea că autorul ei anonim era înţeles cu cel ce-o scrisese pe cealaltă, i se ofereau cei mai înalţi arbori din parcul oraşului Livorno pentru confecţionarea arcuşurilor. Textul era întovărăşit şi de o caricatură, înfăţişând atelierul violonistului; Paganini apăsa din greu, cu mâinile şi cu picioarele, pe coarde, în timp ce câte zece flăcăi zdraveni, la fiecare capăt al arcuşului, mânuiau instrumentul acesta uriaş ca pe un joagăr.

Primele înţepături şi muşcături nu l-au impresionat pe

Paganini.

— Încep să ajung celebru – spuse el lui Livron – şi dacă-i aşa, trebuie să las câinii să mă latre în spate şi să-mi muşte măcar călcâiele.

Livron, căruia Paganini îi arătase scrisorile, clătină din cap, nedumerit şi necăjit.

Veneţia fu cedată Austriei, iar în 1798 papa de la Roma se pomeni dintr-o dată lipsit de puterea pământească. Din vechea provincie Romagna, se înjghebă Republica Romană. La 15 decembrie 1798, Roma fu ocupată de francezi. Biserica romană, fără să ia o poziţie făţişă împotriva Franţei, porni totuşi o acţiune secretă, cu ajutorui a sute de mii de preoţi, dând acestei acţiuni înfăţişarea unei mişcări largi populare. Îndată ce popii văzură că armata franceză are de gând să pună mâna pe bunurile bisericii, în toate locaşurile sfinte, statuile şi icoanele sfinţilor, ale Maicii Domnului şi ale lui Christos prinseră să verse lacrimi. La Roma, Christos zugrăvit pe „sfântul aer“ deschisese ochii peste noapte şi, cu pupilele mărite, privise fărădelegile armatei franceze. Pe străzile oraşului şerpuiau alaiuri de oameni desculţi, îmbrăcaţi înadins în zdrenţe. Ca nişte scântei, zvonurile străbăteau mulţimea: se spunea că nu ştiu care statuie clipise de două ori din ochi şi chipul ei se strâmbase de mânie; că în piaţa Polarola începuse să „curgă lapte” din icoana *Madonei del Saponaro*, lapte cu care fură umplute două sute de candele ce „se aprinseseră singure”. Popii, îmbrăcaţi în odăjdii, înmuiau – pe un preţ de nimic – mătăniile aduse de oameni simpli în lichidul acela albastru şi gras.

Printre tineri se găseau totuşi unii care se înrolau în garda naţională franceză. De ziua sărbătorii federaţiei, au fost destui oameni care, înveşmântaţi în straie antice şi gătiţi cu cununi pe cap, au luat parte la alaiul republican şi apoi s-au îmbulzit la marele ospăţ din piaţa sfântului Petru, unde norodul Romei se înfrăţi cu garda franceză. Se răspândise vestea că „serbarea aceasta

chemase mii de duhuri necurate, care se vor răzbuna împotriva nevrednicei Rome, fiindcă luase parte la praznicul federaţiei”.

Şi iată că tocmai când curia romană[8] se temea ca veacul cel nou va abate asupra bisericii romane nesfârşite necazuri, totul se schimbă ca prin farmec.

Bonaparte pricepuse nevoia împăcării cu papa. Dar Pius al VI-lea se stinsese chiar atunci. Roma era ocupată şi el n-avea cu cine să încheie pactul. Străbătând pe furiş şi în straie de împrumut drumurile din nord, cardinalii curiei apostolice romane se adunară la Santo-Giorgio, lângă Veneţia, sub oblăduirea jandarmeriei austriece, iar la treisprezece ale lunii a treia din noul veac, conclavul, întrunit în taină, alese un nou papă. Aşa se ivi Pius al VII-lea, la început vrăjmaş de moarte al Franţei.

Pius al VII-lea era însă hotărât să facă orice pentru a păstra puterea bisericii romane. Pierderea Franţei îi zdruncinase puternic veniturile. El trebui să recunoască secularizarea averilor mănăstireşti, care l-a costat patru sute milioane de franci. Se învoi şi cu noua organizare a clerului francez, odată cu condiţia ca guvernul să aibă dreptul să numească în slujbele clericale şi să plătească lefurile. Izbuti însă să obţină o singură concesie: papa de la Roma îşi păstra dreptul de confirmare canonică.

Socoteala papii n-a fost rea, fiindcă, în mare parte, pricinile erau rezolvate de subordonaţii săi – ostaşii marii armate a bisericii catolice. Biserica romană putea să triumfe: în Franţa ea rămăsese biserică de stat. Într-una din nopţile anului 1802, un cardinal plecă la Paris, fără niciun alai, aducând cu dânsul – iscălit de papa Pius al VII-lea – concordatul, înţelegerea dintre generalul republican francez şi marele pontif, în baza căreia educaţia uriaşei mase a populaţiei franceze încăpea din nou pe mâna bisericii catolice. Astfel, biserica romană se prefăcea dintr-un duşman ce aruncase blestemul asupra capetelor comandamentului francez într-un prieten şi

[8] Guvernul papal (n. tr.).

aliat.

După ce începuse cu proclamaţiile care vesteau desfiinţarea religiei, egalitatea şi fraternitatea în întreaga Italie, Napoleon sfârşea acum prin a pune Franţa la cheremul bisericii catolice. Aceşti prieteni de nevoie, Pius al VII-lea şi generalul Bonaparte, nu se prea simţeau în largul lor.

Auzind dangătul jalnic al catedralei Notre Dame din Paris, camarazii de arme ai lui Bonaparte se întrebau pentru ce spânzuraseră atâţia popi de felinarele Parisului, dacă ţapul e lăsat din nou slobod în grădina cu legume? Fostul revoluţionar, generalul care acum visa la ziua când şeful suprem al bisericii catolice îi va pune coroana pe cap, răspundea ironic la toate acestea, spunând că reinstalarea popilor catolici la Paris, ca şi în satele şi cătunele franceze, nu-l obligă pe el – Bonaparte – şi nici pe generalii săi să respecte cultul bisericii catolice.

Pasul următor făcut de către Bonaparte a fost de a propune papei să-şi aleagă Parisul ori Avignonul drept capitală a lumii catolice.

Papa Pius al VII-lea îi răspunse însă la Palermo se şi află o bulă[9] de renunţare la scaunul pontifical, bulă care anulează în acelaşi timp toate tratatele încheiate cu Franţa, în care cazul în care el, Papa Pius al VII-lea, ar fi împiedicat de către francezi să se întoarcă la Roma. În aceeaşi seară, papa primi pe amiralul unei escadre engleze, care-i făgădui tot sprijinul, în cazul în care ar fi nevoit să fugă.

Astfel, biserica romană ajunsese o armă în mâna celor care până nu demult fuseseră vrăjmaşi. Englezii, urându-l pe Bonaparte, căutau să folosească neînţelegerile dintre Franţa şi papa de la Roma, încercând cu orice preţ să paralizeze toate iniţiativele lui Bonaparte în cuprinsul peninsulei italice. Aşa se face că biserica romano-catolică

---

[9] Scrisoare pe pergament a papii, pecetluită cu plumb, întrebuinţată pentru comunicarea actelor mai de seamă ale papalităţii (n. tr.).

se simţea iarăşi o forţă dominantă în Italia.

Livron, la care locuia Paganini, era de origine franceză, iar simpatia pe care Paganini o nutrea francezilor îi apropiase. Paganini făcu însă un pas nechibzuit. Fără a se sfătui cu prietenul său, primi invitaţia consulului englez din Livorno şi petrecu la el o seară întreagă. Cântă cu vioara pe care i-o dăruise Livron, acceptând propunerea consulului şi a comandantului escadrei engleze de a da un concert la Livorno, alcătuind împreună programul destul de bogat. Din această pricină, Paganini şi Livron ajunseră la o ceartă care nu se mai putea trece. Livron îl lăsă să înţeleagă că prezenţa lui în casă îl stinghereşte. În aceeaşi zi, violonistul se mută la hotelul „Calul negru”.

Veni şi ziua concertului. Un public uriaş inundă sala şi coridoarele teatrului din Livorno. Garda de onoare, formată din marinari englezi, stătea la intrare, încercând să ţină piept mulţimii care dădea năvală.

Dar cu tot publicul numeros, care aştepta nerăbdător începerea concertului, singur Paganini se lăsa aşteptat.

Cu puţin înainte de ora fixată, Paganini descoperi că-i lipsesc ghetele, lăsate în faţa uşii pentru a-i fi curăţate. La zbârnăitul soneriei nu răspunse nimeni. Nu răspunse nimeni nici când strigă. Lacheii, beţi morţi, dormeau, ca şi portarii, pe băncile din vestibulul hotelului. În papuci de casă, Paganini străbătu strada, îndreptându-se către o prăvălie cu încălţăminte. Simţi că este urmărit. Doi inşi nu-l slăbeau din ochi.

Copiii care alergau pe uliţă îl strigau pe nume. În jurul lui se strânse în grabă o mulţime de lume. Mulţi îl recunoşteau şi-l priveau cu mirare. Se uitau la papucii lui, la jartiere, la ciorapi. Unii începură să fluiere. Cineva aruncă o piatră. Din fericire, Paganini intrase în prăvălie.

Vânzătorul îl îmbie să încerce nişte ghete care îi erau strâmte. Până la ora concertului mai rămăseseră doar zece minute. Paganini ceru altă pereche. Vânzătorul clătină din cap. Perechea aceasta era singura ce i se

putea oferi lui signor Paganini. Vânzătorul îi rosti numele cu un aer, parcă, de batjocură sau de slugărnicie stângaci exprimată.

Aruncând banii pe tejghea, Paganini ieşi din magazin cu ghetele în mână. Începu din nou calvarul urmăririi. Mulţimea îl aştepta la uşa magazinului. Tot felul de gură-cască îl priveau obraznic, iar o ceată de copii se ţinea după el, trăgându-i ghetele din mână. Aşa a mers până la hotel.

Între timp, în sala de concert, publicul îşi arăta zgomotos nerăbdarea. Niciodată Paganini nu zăbovise aşa de mult.

Când, în sfârşit, trăsura se opri în faţa teatrului şi el, sărind din ea, urcă grăbit scara, răsunară în acelaşi timp şi fluierături şi aplauze. Când ajunse pe ultima treaptă, simţi în gheata stângă un cui ascuţit. Oare zâmbetul vânzătorului să-i fi dat a înţelege că încălţămintea fusese într-adins „aranjată”?

Cu ciorapul plin de sânge, Paganini păşi pe scena puternic luminată. Apropiindu-se de rampă, Paganini se cutremură: călcă pe cuie şi cioburi de sticlă, care i se înfipseră în picioare.

Începu să cânte. Primul număr erau variaţiuni pe tema *Carmagnola.*

Apoi urma să execute o lucrare acompaniat de orchestră. Stând în cabină, auzea cum sala vuieşte. Orchestra nu se vedea nicăieri. Apăru însă un om înalt cu toba şi un tânăr palid cu fagotul.

Priveau în jur buimăciţi şi, văzându-l pe Paganini, se apropiară de el.

— *Maestro insuperato*[10], cum se face că dintre toţi instrumentiştii nu suntem decât noi aici?

Paganini simţi cum sângele îi năvăleşte în obraz; întradevăr, pe coridoare, în cabina artiştilor şi acolo unde se adunau de obicei instrumentiştii, nu era nimeni. Prin urmare, era adevărat: nu veniseră decât toba şi fagotul.

[10] Neîntrecute maestre, în limba italiană (n. tr.).

Între timp, publicul aştepta şi se frământa. De după draperie se ivi mutra şireată şi batjocoritoare a unei femei care dispăru; pe coridor se auziră râsete înăbuşite. Paganini strigă răstit:

— *Impresario!*

Nu-i răspunse nimeni. Strigă a doua oară, mai politicos:

— *Signor impresario!*

Nici de data aceasta nu primi vreun răspuns.

Paganini o luă la fugă pe coridor, intrând din cabină în cabină. Auzea bine cum oameni nevăzuţi se furişau în vârful picioarelor şi cum se topeau de îndată ce apărea el. Şi peste tot… tăcere şi pustiu.

Paganini îşi duse mâna la tâmple. Nu, nu era vis.

În culise, apăru consulul englez, cu soţia, şi amiralul Keith. S-au salutat, schimbând câteva cuvinte. Consulul ieşi din cabină. Nevasta lui, lovindu-şi nervos palma cu evantaiul, încercă să-l înduplece pe Paganini de a continua neapărat concertul şi fără orchestră, schimbând numai programul. Punând în grabă mâna pe un creion, ea îl rugă să-i dicteze bucăţile ce le-ar putea executa fără orchestră şi, ridicând degetul arătător în sus, îi spuse:

— Îmi dau perfect de bine seama de ceea ce se petrece. Înţeleg cine a pus totul la cale. Au făcut-o amatorii de muzică din localitate.

Ea rosti vorbele acestea cu o uşoară nuanţă de dispreţ, care nu umbri însă zâmbetul adresat lui Paganini.

Şi deodată, dând la o parte draperia cabinei, se ivi un om. Mişcându-se cu paşi greoi şi umili, zâmbind şi privind pe sub sprâncene, îl salută pe Paganini şi-i întinse amândouă mâinile. Era canonicul Novi. Îl îmbrăţişă şi se pierdu într-un torent de cuvinte blânde şi binevoitoare.

— Da, astăzi n-ai succes, dar Dumnezeu e bun şi milostiv. Cum de ai putut să-ţi părăseşti familia? Nu ştii că tată-tău e suferind? Vezi, Dumnezeu pedepseşte pe fiii neascultători! Cum de n-ai aflat că familia ta e în

mizerie? Eşti un violonist slăvit, dar fratele meu îmi spune că…

— Ei, iată că programul e gata – zise englezoaica. Am să stau tot timpul aici, ca să vă fiu de ajutor.

— Dar ce s-a întâmplat? N-a venit orchestra? – începu din nou Novi. Da, da, ai jignit, ai jignit foarte multă lume. Lucrurile nu puteau merge aşa. Nu uita că ei îşi au cercul lor de muzică în Livorno. Sunt violonişti buni. N-ai poftit pe niciunul dintre ei. Acum, n-ai decât să te căieşti. De ce te-ai arătat fără de inimă faţă de aproapele tău? Christos şi biserica…

— Stai – îl întrerupse Paganini. Care va să zică mârşăvia asta a fost pusă la cale? Orchestra a fost momită dinadins spre a zădărnici concertul?

Fără să mai asculte ce-i spune Novi, el salută pe englezoaică şi, încercând să-şi biruie durerea cumplită din călcâi, alergă pe scenă.

Sala se potoli ca prin farmec. Apoi, izbucni în aplauze. Acesta era răspunsul zgomotos şi ameninţător al publicului faţă de gestul orchestranţilor. Paganini se simţi învingător. Dar după primele acorduri ale sonatei lui Tartini, îi plesni o coardă; în timp ce violonistul umblase după impresar cineva crestase coardele viorii. Paganini trecu atunci la variaţiuni pe teme de Tartini. Disperat, se hotărâse la saltul acesta. Îi plesni încă o coardă! Fără să încetinească ritmul şi fără să tresară, Paganini reuşi să ducă la capăt numai pe două coarde, bucata neobişnuit de grea pe care o scrisese de curând.

Noaptea târziu, cupeul consulului englez se opri în faţa hotelului „Calul negru“. A doua zi veni Harris, avocatul consulatului englez. Consulul, patronul său, îl pusese la dispoziţia lui signor Paganini. Harris avea îndatorirea să-l ajute la organizarea concertelor, nu numai la Livorno, ci şi în toată Italia. Era un om mărunţel, îmbrăcat elegant. Avea o barbă ascuţită, o faţă smochinită şi pudrată şi părul în două culori: şuviţele de păr alb şi negru se înşirau, într-o ciudată ordine, unele lângă altele, ca

dungile unei zebre. Surâsul său, care se adresa mai degrabă gândurilor sale decât vorbelor interlocutorului, îi plăcu lui Paganini.

În aceeaşi zi Paganini primi şi vizita a opt violonişti din Livorno. Încurcându-se în explicaţii ce se băteau cap în cap ei încercară să-l convingă că fuseseră induşi în eroare datorită unor scrisori în care „orchestranţii teatrului din Livorno le cereau sfatul”. Vorbeau repede, se întrerupeau unul pe altul, fără totuşi a izbuti să aducă vreo dovadă palpabilă că n-au avut niciun amestec în cele întâmplate. Doar unul dintre ei mărturisi abătut că, fiind deprinşi să respecte vechile datini muzicale ale artei viorii, se temuseră ca nu cumva un violonist atât de tânăr ca Paganini să compromită şi să strice gustul publicului din localitate.

Paganini îşi dete seama că niciodată nu va fi în stare să înfrângă ostilitatea surdă şi tainică a „prietenilor săi din Livorno”.

La sfârşit îi fu prezentată o declaraţie colectivă a orchestrei, prin care i se aducea la cunoştinţă că numai în schimbul unui anumit onorariu – pe care Paganini îşi dădu imediat seama că nu-l poate plăti – orchestra se învoia să participe la concertele proiectate. I se mai punea în vedere că orchestra – care cuprindea de obicei o sută douăzeci de persoane – trebuie să fie sporită cu încă patruzeci şi şapte. Dar Paganini îi întrerupse, spunându-le că trebuie să se mai gândească înainte de a le da răspunsul şi că, în orice caz, el este singurul în măsură să hotărască alcătuirea orchestrei la viitoarele concerte.

Cu vorbe curtenitoare şi zâmbete mieroase, violoniştii îşi luară rămas bun.

Paganini nu le întoarse vizita, căci nu înţelegea să facă niciun compromis cu viaţa. Niecco, Paer, Giretti îl învăţaseră să se încline în faţa înaltei autorităţi a artei depărtată de orice calcule comerciale. La aceasta îi era sfetnic bun şi tinereţea lui.

Aşa se face că nişte oameni care până atunci nu se prea sinchisiseră de treburile bisericeşti se preschimbară dintr-o dată în oameni deosebit de evlavioşi.

Paganini nu ştia nimic despre toate astea. El nu auzea zgomotul făcut de şobolanii cu două picioare în odăile vecine de la hotelul „Calul negru“. El nu bănuia că aerul este otrăvit de pizmă şi ponegrire. El nu observă cum zeci de ochi urmăreau de după draperii, de după perdele şi prin geamuri fiecare pas care-l făcea.

Harris făcu un raport patronului său asupra „situaţiei” lui Paganini. Afişele anunţau trei concerte consecutive.

Primul concert fu însă amânat, deoarece tocmai în ziua aceea avea loc înmormântarea soţiei prefectului din Livorno.

A doua zi, când Paganini şi Harris opriră trăsura în faţa teatrului, găsiră uşa ferecată. Un afiş mare anunţa publicul că şi celelalte două concerte fuseseră amânate.

— Cine a putut face una ca asta? – exclamă Paganini.

Harris dădu din umeri.

Fără să fi putut lămuri ceva, Paganini se întoarse la hotel. Peste o oră reveni şi Harris. Era peste măsură de uimit. Dând enervat din mâini, urcă scara în fugă şi, tăcut, îi întinse lui Paganini o scrisoare. Era scrisă în numele lui Paganini însuşi, care anunţa că din motive de boală nu va mai concerta şi se pregăteşte să părăsească oraşul Livorno. Scrisoarea era adresată lui signor Baldi, capelmaistrul teatrului din Livorno şi iscălită dedesubtul unor termeni de cea mai mare politeţe de însuşi signor Paganini.

— Nu mai ştiu ce să cred – spuse în cele din urmă Harris. Te-ai certat cu cineva?

— Dar domnul consul n-ar putea...? – începu Paganini şi se opri văzând că Harris clătina din cap.

— Domnul consul a hotărit să nu se mai amestece în această chestiune, mai ales că acum e ocupat cu cercetarea urmărilor legate de masacrele din Roma.

— Despre ce-i vorba? – întrebă Paganini.

— Să vedeţi – o luă Harris mai departe. Anul trecut, în timpul şederii generalului Masséna la Roma, francezii s-au purtat ca nişte bandiţi; în afară de jefuirea papii de către un aghiotant care i-a smuls inelul din deget, în afară de faptul că numai din această regiune s-au strâns, datorită birurilor, cincisprezece milioane de franci aur, soldaţii şi ofiţerii francezi au evacuat cartiere întregi, izgonind din case femei dezbrăcate, jefuind şi omorând. Cunoaşteţi cauzele morţii papii Pius al Vl-lea.

Paganini încuviinţă din cap.

— Ştiţi desigur că bravul nostru amiral Nelson a distrus flota franceză! Ştiţi, de asemeni, că monseniorul cardinal Fabrizio Ruffo, cu toată armata lui de credincioşi, a făcut ca populaţia să uite cruzimile francezilor! Ştiţi că în momentul de faţă inchiziţia Romei lucrează în plin: Aflaţi acum că în Livorno au sosit ieri câţiva supuşi englezi, pe care inchiziţia i-a luat drept cetăţeni francezi, aşa că domnul consul e ocupat până peste cap. Va trebui să mai aşteptăm câteva zile.

În scurtă vreme Harris avu prilejul să amintească din nou consulului de cele întâmplate lui Paganini. Îi povesti totul, până şi ultima întâmplare cu scrisoarea. Îi zugrăvi de-a fir-a-păr starea în care se afla Paganini. În odaia lui domneşte neorânduiala. Viorile şi chiar preţioasa vioară Guarneri rămân în camera hotelului, care nu se încuie nici când Paganini e plecat. Ceasornice, inele, lanţuri de aur, – toate sunt lăsate fără nicio pază. Tânărul trăieşte într-o înfrigurată exaltare, acoperind cu note nişte pagini uriaşe. Se vede bine că nu-şi dă seama de atmosfera ce-l înconjoară; se vede bine că nu observă norii ce se îngrămădesc deasupra capului său. Esquire[11] Sidney, ascultând cele ce i se povesteau, căscă, apoi se ridică din fotoliu, îşi luă mănuşile de pe masă şi, îndreptându-se spre uşă, înmână lui Harris, fără nicio vorbă, un scurt raport al unuia dintre agenţii săi.

---

[11] Titlul de onoare dat unor oameni de vază sau deţinând unele funcţiuni publice în Anglia (n. tr.).

Cabinetul secret al regelui Angliei se interesa de absolut tot ceea ce se petrecea în oraşele italiene, iar consulii, în afară de îndatorirea lor directă de a ocroti interesele supuşilor englezi, mai îndeplineau o mie de alte sarcini foarte complicate, ale căror rezultate erau apoi discutate la masa mare a cabinetului din Saint-James. Din toate aceste crâmpeie se întocmea o adevărată hartă politică a Italiei pe care erau notate în mod deosebit „focarele molipsite de ideile iacobine franceze şi de otrava influenţei bonapartiste".

Harris citi o scurtă comunicare referitoare la faptul că nicio sală de spectacol din Livorno nu va primi lumânări, în săptămâna care urmează, dacă acolo ar concerta violonistul Paganini.

Harris tresări. Era limpede că Paganini zgândărise un duşman de temut.

Zilele se scurgeau monoton. La hotelul „Calul negru", nenumărate caiete fuseseră acoperite cu note muzicale. Paganini scrisese trei bucăţi noi. Erau primele lui *Capriccio.* În răstimp, fusese nevoit să-şi vândă ceasul, lanţurile de aur şi inelele. Nota la hotel era acum achitată. O anumită sumă fusese trimisă la Genova, signorei Tereza Paganini, prin mijlocirea băncii din Livorno. Fără să-şi bată capul cu ele, Paganini socotea că următoarele concerte îi vor îndrepta starea bănească. Dar timpul trecea şi Harris nu a putut organiza nimic concret. Lui Paganini îi rămaseră doar treizeci de franci.

Capitolul 14
TREI FRANCI

În ziua când descoperi că atinsese şi fondul de rezervă – cei treizeci de franci – Paganini simţi, pentru prima oară, că se află într-un impas. Nu putea pleca din Livorno fără să dea un concert. Numai diligenţa până la cel mai apropiat oraş costa douăzeci şi şapte de lire. Nu putea nici s-o ia pe jos, pe drumurile acelea de munte, cu instrumentele, cu caietele cu note şi bagajele după el. Banii rămaşi i-ar fi ajuns pentru cel mult două zile. Şi apoi, cine-i va plăti hotelul, restaurantul, spălătoreasă? Numai gândul că ar trebui să-i vorbească lui Harris în privinţa aceasta îi era atât de neplăcut, încât i se tăia orice poftă de a mai cere ajutorul consulului. De altfel Harris se făcuse nevăzut. El însuşi simţea bine că nu e în stare să meargă nici la consul, nici la Livron ca să împrumute vreo două sute de franci. Aşezând în grămezi mărunţişul, Paganini socoti cu precizie cât trebuie să cheltuiască pentru masă, cafea şi cină.

În cele din urmă, nu-i mai rămaseră decât trei franci.

În culmea gloriei, Paganini era peste măsură de nenorocit. Invidia pe nenorociţii de cerşetori, cave puteau cere de pomană. El însă, învingătorul muzicanţilor din Livorno, nu putea cere nici măcar o piesă de cinci franci fără a risca un zâmbet de dispreţ din partea vreunuia dintre aceia care poate îl aplaudaseră, plini de entuziasm, la concert.

Şi, ca un făcut, tocmai într-una din aceste clipe – când Paganini, copleşit de gânduri triste, măsura de la un capăt la celălalt odaia lui atât de neorânduită, apăru un om trimis de principele Borghese. Nepotul cardinalului dorea să-i cumpere vestita vioară *del Gesu.*

Tânărul zâmbi cu amărăciune.

— Spune, te rog, principelui că nu sunt negustor de viori!

— Vai! Cum se poate, signor Paganini! – zise secretarul ridicând braţele spre cer. Apoi, zâmbind viclean îl atacă din nou cu şi mai multă stăruinţă:

— Gândiţi-vă bine signor! În felul acesta vă asiguraţi pentru mai mulţi ani existenţa, fără să mai aveţi nevoie de a câştiga bani…

— Aşadar, crezi – îl întrerupse aspru Paganini – că principele dumitale îmi va da o jumătate milion de franci?

— Jumătate de milion? – repetă uimit secretarul. Aproape în şoaptă. Excelenţa sa vă oferă două mii de franci.

A doua zi dimineaţa, consulul, cu o grimasă de nemulţumire, îi întinse lui Harris un ziar din Livorno. Pe prima pagină, într-un chenar îndoliat, apăruse informaţia că signor Paganini îşi vinde vioara şi că cel care se înfăţişase, în urma anunţului, fusese uluit de lăcomia lui Paganini: probabil că afacerile lui signor Paganini merg foarte prost!

Fără să piardă vremea, chiar a doua zi, Harris – voios şi bine dispus, zâmbind din toate încreţiturile obrazului lui îmbătrânit înainte de vreme – îl invită pe Paganini să-i fie tovarăş de drum până la Lucca. Făcând un gest caraghios cu mâinile, Paganini îi răspunse:

— Dar, scumpul meu Harris, am datorii aici, la Livorno.

— O, nicio grijă! – zise Harris. Vă rog însă din inimă să nu mă refuzaţi. Plecăm la Lucca şi peste două zile ne întoarcem.

— Nu, în niciun caz nu mă mai întorc aici! – strigă Paganini. Ce vreţi să mai fac la Livorno?

— Să triumfaţi pe scenă! – zise Harris, cu o hotărâre atât de calmă în glas, încât Paganini îi întinse prieteneşte amândouă mâinile.

La Lucca lucrurile se îndreptară ca prin farmec.

Concertele lui Paganini urmau unul după altul, din trei în trei zile.

La unul din ele veni, în culise, Niecco, cu tânăra sa soţie în care Paganini recunoscu imediat pe fata întâlnită cândva la signor Niecco. Era tocmai sărbătoarea sfintei cruci şi, folosind prilejul, Niecco şi prietenul său, Pasini, împreună cu orchestra oraşului şi a capelei din Lucca, îi făcură lui Paganini o primire triumfală. Mai târziu violonistul a mărturisit că aceasta a fost pentru dânsul şi un examen şi un triumf. Totodată, signor Niecco a rostit o scurtă cuvântare, lămurind publicul că Paganini deţine o taină a muzicii, de care se foloseşte cu virtuozitatea unui artist adevărat, şi pe care ei, muzicienii, o aprobă. (Într-adevăr, muzicanţii din Lucca hotărâseră să încuviinţeze îndrăzneţele schimbări aduse viorii de către signor Paganini. Şi coardele noi de violoncel, şi arcuşul cel lung – totul fusese aprobat).

O viaţă aparent tihnită şi senină începu la Lucca. Întâlnirile zilnice cu Niecco şi cu soţia acestuia îi umpleau în mod fericit orele libere de care avea atâta nevoie după încordarea creaţiei.

Niecco îi povesti lui Paganini evenimentele de la Veneţia şi întâlnirile lui cu Paer. Îi vorbi şi despre uriaşa zguduire resimţită de întreaga ţară. Zi de zi el îl iniţia în preocupările mişcării carbonarilor.

Paganini primi bucuros propunerea de a intra în rândurile organizaţiei din Italia de nord, de a deveni un luptător de rând, în activitatea ilegală a *ventei* din Lucca.

De la Niecco, Paganini află, printre altele, că Paer scrisese o operă, *Camilla,* şi că acum se pregătea s-o pornească spre nord împreună cu soţia sa, cântăreaţa Riccardi, că Rolla se mutase la Milano şi că, mâine-poimâine, va ajunge dirijorul teatrului Scala din Milano.

Harris se întoarse la Lucca. Paganini pricepea cu greu îndeletnicirile prietenului său. Harris însă înţelegea perfect de bine tot ceea ce făcea Paganini. De la Harris, Niecco află traiul pe care-l dusese Paganini la Livorno. El

îi povesti şi despre încercarea de a i se smulge nepreţuita vioară Guarneri. Şi tot el îi vorbi despre o altă urzeală, care nu ajunsese încă la urechile lui Paganini, fiindcă fusese oprită la timp de mâna prietenului său. În ultimele zile petrecute de Paganini la Livorno, mister Harris avusese prilejul de a se convinge că o persoană destul de puternică avea tot interesul ca signor Paganini să dispară cât mai grabnic din Livorno, chiar şi din Italia şi, după cât i se părea lui Harris, chiar din viaţă.

— Principele Borchese – spunea Harris – a încercat la început să-l ispitească pe signor Paganini cu propunerea de a-i cumpăra vioara, după aceea avea de gând să-i propună un angajament surâzător la Petersburg, iar acolo, la curtea ţarului rus, un oarecare conte Joseph de Maistre, urma să-i poarte de grijă.

Niecco ştia foarte bine despre care dintre Borghese era vorba. Principele acesta, care se arăta plin de bunăvoinţă, era un înverşunat vrăjmaş al francezilor şi al politicii lor. Niecco ştia multe despre dânsul. Cioburile unui uriaş vas plin de felurite otrăvuri, numit „organizaţia lui Isus”, erau împrăştiate prin toată Italia; un astfel de ciob, foarte puternic, al ordinului iezuiţilor, desfiinţat de către papa Clement al XIV-lea, era şi principele Borghese, un om gras, cu picioarele strâmbe, deosebit de voios şi blajin. Niecco îl ştia pe bătrânul acesta subjugător, cunoscut pentru purtarea lui blândă, îngăduitoare şi iertătoare faţă de păcatele omeneşti, pentru patima lui faţă de tot soiul de licori – verzi, violete şi roşii, şi în cantităţi nemaipomenite – pentru predicile lui pline de înţelegere faţă de slăbiciunile omeneşti. Principelui Borghese îi plăcea să vorbească îndeosebi tinerilor teologi, spunându-le că cei care se închină lui Bachus şi Venerei pot oricând să se pocăiască şi astfel să capete iertarea Domnului, pe când ceilalţi oameni, stăpâniţi de trufia cumpătării, a cinstei şi a corectitudinii, sunt foarte primejdioşi pentru biserică, aceştia năzuind spre libertatea gândirii şi fiind astfel supuşi tuturor

primejdioaselor ispite ale raţiunii. Tocmai de la asemenea oameni au pornit toate nenorocirile veacului în care trăiau ei.

Niecco mai ştia că sub masca blândeţei şi a smereniei, principele Borghese, care nu purtase niciodată sutană, era un iezuit de temut, un inchizitor feroce, una dintre acele iscoade ale sfintei curii apostolice, care pătrund oriunde şi află orice.

Acest grăsun amabil şi blând la înfăţişare – părând un bătrân păcătos şi îngăduitor – era, în fundul sufletului său, un vrednic reprezentant al groaznicului ordin al dominicanilor, numiţi astfel după sfântul Dominic, şi care-şi scriau numele cu două cuvinte latineşti: *Domini Canes;* câinii Domnului. Aceşti copoi ai Domnului adulmecau urmele carbonarilor – fiii cei noi ai libertăţii italiene. Şi datorită lor, mulţi dintre carbonari îşi sfirşeau zilele în tainiţele subpământene ale Mantuei, sub acoperişul de plumb al palatului dogilor din Veneţia, în subteranele umede şi mucegăite ale temniţelor veneţiene, construite dedesubtul lagunelor şi al canalelor şi având hrube rotunde ca nişte cazane, în care abia putea încăpea şi şedea un om, sau în groaznicele morminte de piatră, care pot fi văzute încă şi astăzi în Castelul sfântului înger. Şi tocmai acest principe Borghese se interesa îndeaproape de signor Paganini.

Într-o zi Paganini veni foarte alarmat la signor Niecco, spunându-i că un comisar de la poliţia locală se informase la hotel când are de gând signor Paganini să se întoarcă la Genova, ca urmare a cererii tatălui său.

— Abia i-am trimis bătrânului bani. Cred că nici n-a trecut o lună de când i-a primit familia. Şi cu banii trimişi de mine se pune acum la cale urmărirea mea de către poliţie. Ce mă fac?

Niecco căzu pe gânduri.

— Nu vrei să te întorci la Genova?

— Pentru nimic în lume!

Paganini îi arătă scrisoarea primită de poliţia din Lucca

şi lăsată pentru el la hotel.

Signor Antonio Paganini îi ordona categoric să pornească imediat la Genova şi să revină în casa părintească, sub ameninţarea blestemului părintesc şi a judecăţii sfintei inchiziţii.

— Trebuie să fug de aici – zise Paganini – dar încotro?

Signor Niecco, cu aerul unui om trecut prin multe, îi spuse:

— Trebuie să te ascunzi de poliţie tocmai acolo unde ea nu se va gândi să te caute.

Spre seară, signor Paganini se afla într-o mică mănăstire de la munte. Actele ce le avea adevereau că e student la teologie şi profesor de limba latină în oraşul Torino şi că se numeşte Giuseppe Paziello. Îşi dădu însă repede seama de greşeala săvârşită. Neştiind nicio boabă latineşte, putea fi lesne descoperit dintr-o clipă într-alta. Dar fraţii călugări, fiind ei înşişi destul de neştiutori, nu dădură prea multă atenţie teologului acesta ciufulit, care primise poruncă să stea câtva timp în sihăstrie, pentru a-si uşura cugetul de nişte păcate mărunte, nu prea străine de cinstirea lui Bachus şi a Venerei. Mai grav era faptul că Paganini uitase aproape cu totul rânduielile pocăinţei. Dar ceva şi mai rău i se întâmplă a doua zi dimineaţa, când, ieşind în grădina de măslini şi aşezându-se pe o bancă, zări cum se deschide uşor portiţa şi apare capul zbârlit al unui om cu nasul vânăt şi pleoapele roşii. Lui Paganini începu să-i clănţăne dinţii. Aducându-şi aminte de împrejurările în care i-a fost dat să vadă pentru prima oară chipul acesta, simţi cum îi îngheaţă sângele în vine. Era chiar vagabondul care cântase la vioara lui, în văgăuna de dincolo de zidurile oraşului Livorno. Omul împinse portiţa şi intră în grădina mănăstirii. Portarul îi făcu semn cu mâna şi amândoi o tuliră în pivniţă.

Paganini nu închise ochii toată noaptea. Din chilia lui, cu o singură ferăstruică la nivelul pământului, Paganini privea poteca din grădină. Se perpelea când pe o parte,

când pe alta, fără să-l prindă somnul. Spre dimineaţă, însă, tinereţea birui. Un somn greu îi apăsa pleoapele. Deodată, se trezi scăldat de o sudoare rece şi cu dinţii clănţănind. Pe coridor se auziră nişte paşi uşori şi şovăielnici, care se opriră la uşa lui.

Gâtuit de spaimă, Paganini smuci gulerul cămăşii; ar fi vrut să cheme într-ajutor; se simţea însă ţinut de-o amorţeală cumplită. În starea aceasta se trezi. Fusese doar un vis. Soarele strălucitor se furişa în chilie. Primul gând ce-i veni în minte fu să ia vioara şi să tălmăcească prin sunete toată grozăvia visului; dar îşi aminti că vioara nu-i la el şi că tot avutul îi rămăsese în căsuţa lui Niecco, la intrarea dinspre miazăzi a oraşului Lucca.

Era dis-de-dimineaţă. Roua nu dispăruse încă de pe copaci şi de pe iarba moale din grădină, paşii lui Paganini, care se îndrepta spre fântână ca să se spele, lăsau dâre mari, de un verde aprins. În fundul grădinii, printre pomii fructiferi, zări portiţa scundă pe care intrase, în ajun, omul acela înspăimântător. Portiţa era şi acum deschisă. Deodată îl cuprinse dorinţa nebună de a fugi de la mănăstire. Riscând să-l întilnească pe portar sau, şi mai rău, pe omul aceia înfiorător, Paganini se apropie tiptil de ieşire. Şovăi doar o clipă. Fără îndoială Niecco îşi vestise oamenii din mănăstire, aşa că şederea lui Paganini acolo era ferită de orice primejdie. Dar ce ştia el despre portarul mănăstirii?

Păşind dincolo şi privind speriat în dreapta şi în stânga, Paganini se văzu, bucuros, pe poteca singuratică ce ducea în munţi. Chibzui s-o apuce pe această potecă şi apoi s-o taie de-a dreptul spre răsărit, pentru a da în şoseaua mare ce ducea la Lucca. Peste puţin timp zări de sus drumul alb şi pietros. Măgăruşii se perindau domol, încărcaţi cu poveri. Diligenţă poştei, stârnind un nor de praf, se topi după o cotitură, umplând văzduhul de vuietul cornului.

Flămând şi obosit, abia târându-şi picioarele, Paganini ajunse în cele din urmă la Lucca. Nimeni nu-l luă în

seamă. Straiele prăfuite, părul îmbâcsit de colb, pleoapele înroşite – toate acestea îl făceau să semene cu un călugăr rătăcitor, cu un cerşetor, cu nimic deosebit de cele două sute de mii de pribegi din nordul Italiei. Paganini se minună cu adevărat de măiestria lui signor Niecco de ai travesti pe cei ce trebuiau să se ascundă de poliţie.

Violonistul bătu la o poartă. O bătrână deschise şi, bodogănind şi blestemând, îl alungă. Dar Paganini o rugă din nou stăruitor să-l cheme pe signor Niecco, potolind-o cu încredinţarea că nu cere de pomană. Răsunară paşii cunoscuţi. Surâzând la ceea ce-i trecea prin minte, Niecco privi cu mirare pe cerşetor. Faţa i se adumbri. Îl luă de mână şi-l duse înăuntru. Când ajunse într-o odăiţă – pasămite a slugilor – îl întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

Obosit, Paganini se lăsă pe o bancă. O cană cu lapte de capră îi fură ochii şi, fără să răspundă, o sorbi cu nesaţ.

— Doamne, Dumnezeule, ce s-a întâmplat?

— Absolut nimic. Unde mi-e, vioara? – întrebă Paganini.

— Una din două – grăi Niecco. Sau te ascunzi ca lumea sau pleci la Genova! Dar ia stai, să vedem… şi Niecco îşi netezi fruntea cu mâna. Mai, am un plan. Rămâi la mine. Trebuie însă să-ţi schimbi numaidecât hainele.

Capitolul 15
LALELELE ŞI CHITARA

Niecco nu se putuse hotărî să dea tânărului său prieten scrisoarea ce-i fusese adusă chiar în ziua când poliţia îi pusese în vedere să se întoarcă la tatăl său, scrisoare prin care violonistul era poftit să petreacă o seară dincolo de zidurile oraşului Lucca. Cu mintea lui vie şi pătrunzătoare, signor Niecco îşi dăduse imediat seama că era vorba de o poveste de dragoste nu tocmai obişnuită. Scrisul de pe plic îi părea cunoscut lui signor Francesco. Niecco socotea necesar să-i afle conţinutul. Despre scrisoarea aceasta îşi aminti el în clipa în care îl văzu pe Paganini şi înţelese că violonistul nu putuse răbda să stea la mănăstire nici măcar o zi.

Curierul fu găsit la locul stabilit. Niecco îi spuse că trăsura poate fi trimisă tânărului său prieten la orice oră. A doua zi spre seară, o caleaşcă trasă de doi cai negri, arătoşi, opri în faţa casei lui signor Niecco. Gătit şi voios, Paganini îşi salută prietenul, fluturând mâna.

Caii focoşi, trăsura neagră, lăcuită, drumul pitoresc în serpentină, urcând pe coasta muntelui, apoi pădure, iarăşi povârnişuri muntoase şi după o cotitură un castel vechi şi minunat aşezat. Doi servitori atenţi şi îndatoritori, candelabre şi o masă gata aşezată pentru trei persoane. Uimirea lui Paganini fu nemărginită când, în locul preacinstitului şi bătrânului castelan pe care se aştepta să-l găsească, văzu păşind drept spre dânsul o fetişcană de vreo optsprezece ani, cu nişte ochi de tăciune. Peste o clipă apăru şi o doamnă de vreo patruzeci şi cinci de ani, care nu aducea nici pe departe a mamă sau a rudă. Tânăra gazdă salută pe Paganini cu o îndrăzneală caracteristică fiinţelor independente –

trăsătură obişnuită odraslelor de viţă nobilă din Italia de atunci, şi care, lăsate prea devreme de capul lor, începuseră, mai ales în anii aceia tulburi, să guste farmecul unei libertăţi prea timpurii.

Tânăra fată cu ochi negri se apropie de Paganini cu paşi uşori, îl privi cu curaj, dar nu cu neobrăzare, şi îi întinse ironic mâna pentru a-i fi sărutată.

— V-am ascultat de trei ori – zise ea – şi am vrut să vă mulţumesc.

Apoi fără a-l prezenta însoţitoarei, îl pofti la masă.

Fu o cină cu bucate simple, cu un vin uşor, scânteietor şi spumos; domni o atmosferă vioaie, plăcută, acel mod de purtare liberă, dar care nu întrece măsura şi pe care vechii italieni îl numeau „dezinvoltură”. Paganini se simţea însă stingherit. Îl stânjeneau rău de tot mâinile, neştiind ce să facă cu ele. Zâmbea fâstâcit şi tulburat.

Tânăra gazdă, rămasă orfană de timpuriu, ducea o viaţă de lume, pare-se foarte liberă. După ce se strânse masa, ea se aşeză pe o canapea confortabilă şi luă chitara. Cânta bine. Glasul, nu prea amplu, era cald. Deşi mânuia instrumentul cu pricepere, Paganini simţi totuşi că ea nu are prea mult gust şi nici nu se pricepe la muzică.

Ceea ce i s-a părut însă foarte ciudat lui Paganini în seara aceea a fost faptul că fata – sau tânăra femeie – nu a adus de loc vorba despre dânsul. În schimb a vorbit mult despre ea, despre moşia ei întinsă. Când îl privea, ochii îi scăpărau. Bujorii, ce-i năpădeau dintr-o dată obrajii mărturiseau hotărârea neclintită a fetei de a se lăsa cu totul în voia sentimentului care o copleşise. Uşurinţa cu care ea robi gândurile lui Paganini – atât de tulburat – simplitatea cu care dispunea de timpul lui, socotind că e firesc să o facă, purtarea aceasta pe care el o credea cu putinţă numai după o îndelungată cunoştinţă – toate stârniră la început într-însul o uimire nemaipomenită, dar nu neplăcută. Dimpotrivă, el răspunse bucuros şi cu entuziasm dorinţelor gazdei,

încercând să-şi dea aerul că nu e de loc stânjenit de atitudinea ei nereţinută, şi cu care el nu era deprins.

Şi mai înainte Paganini fusese poftit să dea concerte în cercurile restrânse ale unor familii bogate şi de neam. Acum însă era cu totul altceva. Nici vorbă de vreo invitaţie cu plată sau de vreo „tocmire" a renumitului violonist de cătrc un bogătaş pentru a cânta o seară întreagă. Zadarnic se căznea Paganini să ghicească de ce natură era pornirea femeii, fiindcă această aristocrată din Lucca nu-i făcea de loc impresia unei făpturi care umblă după o legătură trecătoare.

Însoţitoarea frumoasei tinere dispăru pe nesimţite. Gazda se ridică, luă de pe o etajeră o casetă învelită în piele de marochin roşu, scoase din ea un bileţel, pe care-l citi cu luare aminte, punându-l apoi la loc. Întrerupând convorbirea, ea se adresă lui Paganini, vorbind parcă în neştire:

— E târziu. Signor Niecco îmi scrie că e primejdios pentru dumneavoastră să rămâneţi la Lucca. Nu v-am întrebat nimic, pentru că nu sunt o fire curioasă. Şi apoi, la ce bun: soarta dumneavoastră e pecetluită.

Sprâncenele fetei se încruntară; chipul îi arăta necazul. Parc-ar fi vrut – rostind vorbele astea – să-şi biruie slăbiciunea ce o cuprindea. Paganini o privea şi o asculta cu o uimire crescândă. Şi expresia feţei, şi întorsătura cuvintelor – toate dovedeau că gazda nu-şi pierduse nicio clipă judecata. Liniştea cu care pronunţa cele mai neliniştitoare lucruri, ca şi siguranţa purtării ei faţă de Paganini erau pentru dânsul pline de un mister, ce-i vorbea parcă de soarta ciudată şi de neînlăturat hărăzită acestei femei. O clipă, crezuse şi el că într-adevăr totul e hotărât de când lumea, că făptura aceasta nu e decât unealta unei voinţe străine, de care ea însăşi nu are habar. I se părea că starea aceea de vrajă, de autosugestionare somnambulică a unui simţământ, trebuia să se curme, şi tocmai de clipa aceea îi era teamă.

Cu fiecare zimbet, cu fiecare vorbă nouă, farmecul femeii acesteia devenea tot mai subjugător.

— Am crezut că veţi sta la mine vreo trei zile, dar din moment ce nu vă puteţi întoarce la Lucca… Se opri, deşi nu se vedea deloc că ar căuta să-şi sfârşească fraza şi n-ar găsi cuvintele potrivite. Gândul rămase neterminat. Îmi ador grădinile, şopti ea, privind undeva în depărtare, şi mai ales straturile cu lalele. Cred că vei proceda cu înţelepciune, dacă, iubindu-mă, ai să iubeşti tot ce mi-e drag.

Râse apoi zgomotos, întrerupându-se şi, căutând parcă să-l dezmeticească din vis, adăugă:

— Ce bine că ţi-ai uitat vioara! Aici vei găsi odihna şi liniştea. Să ştii că n-aş fi fost bucuroasă văzându-te cu vioara.

Timp de un an, nimeni n-o întrebă pe signora contesă despre grădinarul cu ochi negri, cu plete lungi şi cu faţa arsă de soare, care, îmbrăcat într-o haină cafenie, cu ciorapi şi pantofi negri, stropea lalelele din grădina castelului. Dimineaţa, după ce-şi lua cafeaua cu pesmeţi, signor Paganini, grădinar şi florar, înarmat cu un foarfece, cu un mic fierăstrău sau cu cuţitul de grădinărie, se lupta cu cioturile uscate, cu vătămăturile pomilor fructiferi, cu ciupercile ce le năpădeau scoarţa şi cu omizile care ciuruiau frunzele lalelelor.

Vioara fusese de mult uitată. Nimeni n-ar fi recunoscut în omul acesta înalt şi înzdrăvenit pe renumitul violonist, care reuşise încă din adolescenţă să înnebunească pretenţioasele mulţimi ale oraşelor Italiei de nord. Paganini adormea în braţele iubitei, îi cânta din chitară, compunând mici lucrări muzicale în cinstea ei. Încerca să-şi uite trecutul, să nu se mai atingă de el. Şi cine era de vină că sufletul îi era cuprins parcă de o toropeală din ce în ce mai grea? Primele lovituri ale vieţii? Sau poate copilăria lui chinuită, pe care nu o putea uita? Pe măsură ce sănătatea-i prindea noi rădăcini, gesturile îi deveneau din ce în ce mai măsurate, mai potolite, iar zilele

începeau să se scurgă la fel.

De patru ori pe an tăia florile şi de două ori, vara şi toamna, culegea fructe pârguite din grădină.

În vremea aceasta Paganini era căutat în tot cuprinsul Lombardiei. După ce oraşul Lucca a fost ocupat de către francezi, se răspândi vestea că Paganini ar fi plecat în America. Alţii spuneau că s-a făcut contrabandist şi că e în fruntea unei bande de răufăcători din Calabria.

Şi iată că un neînsemnat jurnal italian publică vestea mult aşteptată. Ziarul lămurea totodată că tatăl, zdrobit de durere, recunoaşte adevărul acestei veşti. Frizerii din Genova, vânzătorii din prăvălii, contabilii, socotitorii, slujbaşii şi copiştii, vânzătorii pe parfumuri, proprietarii de mici tripouri şi hoteluri cu camere de închiriat pe două ceasuri, toţi comentau veseli şi gălăgioşi, prin cafenele, ultima noutate, luându-şi unul altuia vorba din gură şi bătând cu lingurile în farfurii.

Jurnalul se mărginea să scrie că signor Niccolo Paganini fusese arestat la o staţie de poştă din Ferrara, sub învinuirea că-şi ucisese iubita; cu acel prilej el se împotrivise, făcându-şi ţăndări vioara de casca unui jandarm, după care, viu-nevătămat, fusese vârât în temniţă, unde se găsea şi acum. Paznicul, fiind un om milostiv, îi făcuse rost de o vioară, la care Paganini cânta zile de-a rândul. Cum însă vioara îşi avea coardele din vine de bou, Paganini le găsise, de rândul acesta, o nouă întrebuinţare: împletindu-le, voise să se spânzure, fiindcă sufletul lui păcătos fusese lăsat de bunul Dumnezeu în plata răutăţii satanei. După isprava aceasta, temnicierul cel milostiv nu-i mai dete o vioară cu patru coarde, ci doar cu o singură coardă de sopran, pe care însă Paganini izbutea să cânte tot aşa de frumos, ca alţi violonişti pe câteşi patru.

Gazeta fusese adusă de un ofiţer francez şi lăsată grădinarului ce-l întâmpinase la intrarea în parc. Stăpâna casei îngădui ofiţerilor francezi să petreacă o zi la castel. Paganini culese flori, iar tânăra lui prietenă se dovedi o

amfitrioană desăvârşită. Paganini simţea aţintită asupra-şi privirea ei neliniştită şi recunoscătoare. Râdea la snoavele pline de duh ale generalului francez, iar tinerii ofiţeri urmăreau cu uimire chipul acestei femei pe care fiecare zâmbet era luminat de o nespusă fericire.

Paganini tocmai citea în ziua aceea *Ierusalismul liberat* al lui Torquato Tasso. Şi auzind pe reprezentanţii gărzii franceze, pe aceşti „cruciaţi ai libertăţii”, cum vorbeau serios şi cu totul altfel decât cei pe care-i ascultase până atunci, se gândi la el însuşi, la un cruciat, care, în drum spre Ierusalimul împresurat, adormise în pavilionul fermecătoarei Armida. Era ciudat, dar în seara aceea, ciocnind paharul cu ofiţerii francezi, sub privirile prietenei sale, nu încerca nicio mustrare de cuget la gândul că trădase arta. Trăia parcă într-un vis, în care încordarea era totuşi plăcută, gândind că totul e doar un vis adânc. Dar chiar gândul acesta vestea prin el însuşi trezirea.

Pentru prima dată de când fugise, Paganini vizită, împreună cu Armida lui, Lucca – acum împodobită sărbătoreşte în cinstea francezilor. Conversaţia veselă şi zgomotoasă de la masă, ironiile aruncate împotriva religiei, discuţia filozofică cu bătrânul şi vlăguitul general francez îi descoperiră deodată existenţa unei alte lumi, străine pentru el, lumea gândirii libere, a firilor voioase, neîncătuşate nici de biserică şi nici de jandarmii austrieci. Legăturile prieteneşti şi sincere dintre tinerii ofiţeri, veselia lor, atât de opusă reţinerii bătrânilor bigoţi, care deţineau funcţiuni de vază în oraşele italiene, îl cuceriră pe Paganini. Usturătoarele observaţii cu privire la istoria dogmelor, glumele despre papa şi despre asprimea femeilor italiene, povestirile despre stropitul grădinilor cu agheasmă, despre prefacerea fântânilor sfinte în adăpători de vite – toate acestea îl încântară pe Paganini. Iar istorisirile lor despre Parisul revoluţionar îi aţâţară şi mai mult imaginaţia.

A doua zi Paganini primi în dar volumul de pamflete antireligioase al lui d’Holbach, legat în piele. Citi câteva

pagini prietenei sale chiar după plecarea francezilor. Discuţia despre ateism, începută noaptea în pat, o necăji pe signora.

— Păcatele şi pedeapsa trebuie să existe în lume – îl spuse ea, încruntându-şi puţin sprâncenele. Şi, pe un ton mai firesc, îi şopti la ureche: Religia e necesară. Apoi, scăpărând din ochi şi îngropându-şi faţa în pieptul lui adăugă: dacă ceea ce facem noi n-ar fi un păcat, atunci mi s-ar spulbera tot farmecul vieţii.

Paganini începu să râdă, luându-i cuvintele în glumă. Văzu însă imediat că în vorbele ei nu era nici umbră de şagă. Tânăra femele îi mărturisi făţiş că îl iubeşte pentru nepotolita lui sete de dragoste şi dacă el, tovarăşul ei de plăceri nocturne, ar fi fost puţin mai frumos, ea n-ar mai fi simţit toată dulceaţa îmbătătoare a dragostei.

— Eşti urât, signor Niccolo – îi spunea ea – dar tocmai asta mă face să te doresc ca pe o cupă mare de îngheţată într-o seară caldă de vară sau ca pe un pahar cu vin fiert, în luna decembrie, când mă întorc de la vânătoarea din munţi.

Vieţuind în castelul de lângă Lucca, Paganini făcea noi descoperiri, una după alta. Începuse să-l atragă muzica religioasă. Gândurile şi simţirile îi erau robite de imaginile raiului, ale iadului şi purgatoriului. Fridolin cântând la vioară, cu ochii pe jumătate închişi, cu capul aplecat într-o parte – icoana îngerului cu vioara pe care o văzuse la Cremona într-o frescă din secolul XIII – îi apărea tot mai des în visuri, ca o obsesie. Dar de imaginea aceasta se lega mereu un gând cutezător, îmboldindu-l stăruitor pe Paganini să-şi împlinească neînfrânta dorinţă de a strecura magice sunete drăceşti în evlavia ce se destrăma şi în rigiditatea melodiilor bisericeşti, fermecând sufletul semenilor cu îndoita ispită a fericirii însăşi – cea de neatins şi totodată neîngăduită – şi a râsului batjocoritor cu care omul liberat răstoarnă puterea religiei.

Vioara melancolică şi duioasă a lui Corelli şi

diavolestile pasaje ale lui Tartini se împreunau într-un chip straniu în sufletul lui Paganini, după lupta ce se dădea între ele. Îmbinarea lor se săvârşea undeva sus, pe culmile artei, căpătând un tâlc de completări al întregii plămade sufleteşti a violonistului şi semănând cu situaţia a doua oştiri vrăjmaşe, care ocupă un acelaşi sat sau o aceeaşi vale, pentru a da acolo bătălia hotărâtoare, întovărăşită de râuri de sânge, de urlete, de nimicire reciprocă, de asurzitoare bubuituri de tun şi de şuieratul gloanţelor.

Sufletul lui Paganini era tot mai puţin încălzit de razele potolite ale acelui asfinţit de soare ce-l întâmpinase în prima lui săptămână de dragoste fericită, în castelul de la Lucca.

Era atras îndeosebi, de povestea vieţii lui Tartini. Multe legende umblau din gură în gură despre violonistul acesta – spadasin, călugăr şi jurist, care spunea despre sine că este un Iosif căzut în ispită şi asemuia muzica cu ademenitoarea soţie a lui Putifar. Paganini privise întotdeauna, cu o nemărginită curiozitate, viorile ce-i aparţinuseră. Instrumentele pe care cântase Tartini erau acoperite cu versuri din Petrarca sau cu zicători populare, unele foarte vulgare. Blestemele mulţimii alternau, în aceste inscripţii, cu versurile divine din *Viaţa nouă* a, lui Dante.

Tartini răpise pe nepoata cardinalului Cornaro. Poliţia din Roma îl prinsese pe drum. Ca să-şi salveze soţia, Tartini fu nevoit s-o părăsească. Şi totuşi, primejduindu-şi viaţa, nefericitul soţ o întâlnea în taină, o dată sau de două ori pe an. El trăia la mănăstirea din Assisi, sub un nume de împrumut, cântând tot timpul la vioară sub oblăduirea unui călugăr simplu şi naiv. Când împlinise douăzeci şi patru de ani, el – vrednicul spadasin, norocosul amant şi soţ – ajunsese primul violonist al Italiei din secolul XVIII. Se întoarse – tot sub un nume de împrumut – în oraşul natal şi cuceri gloria prin care-şi dobândi soţia. Atunci îşi dete numele pe faţă, primi

iertarea şi începu o viaţă lungă şi glorioasă de violonist înconjurat de admiratori şi elevi recrutaţi din cele mai nevoiaşe familii. Viaţa de rătăcitor în mijlocul poporului italian îl influenţase pe Tartini în mod ciudat, făcând dintr-însul un adevărat propovăduitor al înaltei măiestrii a viorii în masele populare din Livorno. Săptămâni întregi le petrecea în cartierele hamalilor din port. Cânta pe la şantierele navale, vizita bucuros închisorile, unde şi concerta, întovărăşit peste tot locul de iubitul său elev Nardini, în braţele căruia a şi murit, la adânci bătrâneţi.

În faţa ochilor tânărului violonist din noul veac se afla un manuscris al lui Tartini, care glăsuia astfel:

„Visele îndreaptă realitatea. Într-o noapte, prin 1713, am visat că am încheiat o învoială neguţătorească şi că mi-am vândut sufletul unui înger negru, cu zâmbet fermecător, semănând cu zâmbetul unei egiptene. L-am întrebat pe înger: Cum de ai putut pătrunde în mănăstirea sfântului Francisc? Îngerul egiptean îmi răspunse: «Linişteşte-te, prietene, eu nu sunt decât un duh rău! Bea cupa asta cu mine, aşa cum se bea vinul, şi vei putea să te desfeţi cu înfăţişarea înşelătoare a lucrurilor: vei învăţa să prefaci în sunete toată firea, toate culorile lumii acesteia ce se vede!» Bine, primii eu, dar trebuie să-mi rămâi slujitor. Învoiala noastră n-am scris-o, dar ţin bine minte că a fost încheiată.

Duhul acela îmi împărtăşi taina cunoaşterii lucrurilor şi mă trezi la viaţă. Iar eu, pentru toată această putere şi pierzanie, îl iubeam tot mai mult şi mai mult, ştiind că acum nu se mai putea schimba nimic. Nu puteam şi nici nu doream să trăiesc altfel, tocmai pentru că în această pierzanie era mai multă viaţă decât în viaţa fără de pierzanie. Şi iată că sosi clipa celui mai dulce somn din câte se pot afla: am poruncit slujitorului meu egiptean să ia vioara şi să cânte. Şi el cântă atât de bine, atât de minunat şi cu un farmec atât de adânc, încât m-am simţit legat pentru totdeauna de fericirea lumii acesteia pămînteşti, legat de toate minunile şi ispitele ei, uitând

de căutarea raiului ceresc şi de mântuirea sufletului. Eram atât de răpit şi robit, încât închipuirea îmi scânteia ca mii de diamante în bătaia soarelui, oglindind în ele toată strălucirea şi desfătarea trecutului, toată vraja prezentului şi toată puterea de ademenire a viitorului. Sufletul meu triumfă de atâta bucurie şi mă trezii. Am luat îndată vioara şi arcuşul. L-am trezit şi pe călugărul care se odihnea cu mine în chilie. Şi el a fost încântat de sunetele pe care le scoteam din vioară şi, împreună cu mine, s-a grăbit să aştearnă pe hârtie încântătoarele sunete pe care le auzisem în vis. Într-adevăr, tot ce am scris mai bun în viaţa mea este sonata din noaptea aceea, cu toate că îmi dau bine seama că ea nu-i decât oglindirea în lună a soarelui adevărat care-mi scăldase sufletul. Dacă aş şti că trebuie să mă lipsesc pe dulceaţa sunetelor acestora, mi-aş sfărâma pe loc vioara. Mi-a rămas însă limpede şi pentru totdeauna simţământul deosebirii dintre ceea ce am auzit cântat de demon şi ceea ce eu am ştiut să transcriu pe hârtie”.

Capitolul 16
ÎN ŢARA STRĂMOŞILOR

Cum s-a întâmplat? Ce fir subţire – mai subţire decât firul de păianjen – a despărţit visul de realitate? Îndată ce vioara Guarneri a fost scoasă din cutie, îndată ce coardele i-au fost mângâiate de arcuş, atât Paganini cât şi prietena lui pricepură că se sfârşise cu zilele de robie. Fiecare zi ce trecea aducea noi semne de trezire. Şi nu numai pentru Paganini. Armida, cea care-l vrăjise pe Tancred, se dezmeticea ea însăşi la sunetele noi ale viorii. Paganini începuse să-i devină străin – un violonist vrednic de admiraţie, un geniu, dar atâta tot. Ea simţea că pierde un amant slut, cu sângele atât de clocotitor, şi nu mai lupta ca să-l păstreze. Se întâmplă ca Paganini să petreacă o zi întreagă la Lucca, iar apoi rămase şi noaptea în oraş, într-o căsuţă unde Niecco îşi lăsase cărţile.

După o lună de strălucite concerte date la Lucca, Paganini o porni spre Nord. Dorul vieţii rătăcitoare i se trezi din nou şi, cum nimic nu-l mai ţinea acolo, se îndreptă spre Pistoia, Bologna, Modena, Parma, Piacenza, Pavia şi de acolo mai departe. Concertele lui aveau pretutindeni un succes neobişnuit. Ajunse, în cele din urmă, la Milano.

Află din ziare că omul arestat la Ferrara – care se dăduse drept Paganini şi murise apoi în închisoare – era violonistul polonez Duranowski. Vestea morţii lui Paganini străbătuse toată Italia de nord. El ştia că familia îl socoteşte plecat demult dintre cei vii. Amintindu-şi de timpul în care fusese izgonit din lume, Paganini încerc-a un simţământ ciudat, născut din îmbinarea unei alte înţelegeri, mai neobişnuite, mai mature, a vieţii, cu

caldul simţământ de recunoştinţă, purtat vrăjitoarei care-l ţinuse înlănţuit la Lucca.

Paganini gusta din plin sentimentul independenţei, al libertăţii. Istoria cu orchestranţii din Livorno nu se mai putea repeta. Acum nu mai avea nevoie de ocrotirea consulului englez.

La Milano întâlni din întâmplare o cântăreaţă din Livorno. Pe neaşteptate se trezi într-însul dorinţa unei vesele şi uşoare aventuri de dragoste. Îi află adresa – comunicată bucuros – şi, către asfinţit, o porni într-acolo. Încurcă însă numele gazdei. Bâjbâind urcă o scară largă şi întunecoasă, nimeri o uşă şi o împinse. Un vestibul mare, o oglindă uriaşă şi o masă rotundă. Nimeni. Deschise uşa următoare. Pe un pat imens, o tânără femeie sub o plapumă trandafirie privea cu spaimă spre uşa care se deschisese. Apoi, întinzându-i miinile, îi spuse zâmbind:

— A, dumneata eşti doctore! Credeam că o să vii mai târziu.

Ce l-a îndemnat pe Paganini, n-ar fi putut-o spune nici el, dar se aşeză lângă patul bolnavei, cu aerul unui medic adevărat. Drept e că-i şi plăcea. Gânduri năstruşnice începură să-i treacă prin minte cu o repeziciune uluitoare. Veselia şi vioiciunea firii sale, care lânceziseră până atunci, se revărsară acum cu o putere pe care nici el n-o bănuise. Luă mâna bolnavei şi o privi atent în ochi, zicându-i apoi:

— Vă simţiţi, desigur, mai bine astăzi decât ieri?

— Da – răspunse tânăra femeie.

Îi pipăi pulsul cu grijă, dar îi strânse mâna cu o duioşie nesocotită.

Deşi căuta să şi-l înfrâneze, râsul însă îl birui. Niciodată nu fusese într-o situaţie mai caraghioasă. Toate încercările de a-şi lua o mutră serioasă dădură greş. Femeia îl privea buimăcită, căutând parcă să-şi aducă aminte de ceva. Şi deodată, smucindu-şi mâna din palma lui Paganini, îi spuse supărată foc:

— Dumneata eşti signor Paganini, violonist şi nu medic!

Atunci Paganini izbucni în hohote de râs, pe care se străduia să şi le stăpânească. Dar cu cât râdea mai tare, încercând să se potolească, cu atât bolnava se înfuria mai mult. Dincolo de uşă se auziră nişte paşi. Intră un bătrân. Bolnava îşi schimbă imediat expresia feţei şi, adresându-i-se cu vioiciune, îi zise:

— Iată, tată, doctorul găseşte că starea mea…

— Da, da – confirmă Paganini cu gravitate – câteva zile încă şi bolnava poate să părăsească patul.

Bătrânul îl învălui pe Paganini cu o privire recunoscătoare şi începu cu dânsul o lungă convorbire ştiinţifică de ordin medical. Vorbea despre neştiinţa doctorilor din ziua de azi, despre epoca nouă care se vesteşte, despre signor Volta, care face experienţe cu ajutorul unor noi forţe ale naturii, despre energia descoperită de către signor Galvani şi care probabil, peste câţiva ani, va fi capabilă să învie morţii, din moment ce e de ajuns să atingi cu o sârmuliţă metalică – înmuiată în acid sulfuric şi zinc – piciorul despărţit de trup al unei broaşte, pentru ca acesta să mişte ca viu.

Paganini încuviinţa din cap, cu aerul unui savant. Discuţia se prelungi. Paganini nu mai ştia ce să facă. În cele din urmă, tânăra femeie îl salvă, întrerupând discuţia în clipa cea mai primejdioasă.

— Ai să-mi scrii o reţetă, nu, doctore? întrebă ea.

O pană de gâscă, o călimară de bronz şi foi de hârtie cu marginea aurită îi fură puse la îndemână. Muind pana cu un aer grav, Paganini căzu pe gânduri.

— La drept vorbind – spuse el – boala e de aşa fel, încât nu mai e cazul să folosim bucătăria latinească. O scoatem la capăt şi fără leacuri. Natura a fost atât de darnică şi de bogată, încât signora, fiica dumneavoastră, se poate bizui pe ea. Vom vedea pe urmă ce va mai fi.

— Da, da, doctore! – se amestecă brusc tânăra femeie, căutând să-şi ascundă zâmbetul vesel, printr-un ton

amabil. – Sper că veţi veni şi mâine şi veţi vedea că-mi este mult mai bine.

— Cum, vreţi să vin şi mâine? – zise Paganini uluit şi cât pe-aci să se trădeze prin această întrebare nelalocul ei.

— Da, doctore, neapărat! Altfel o să-mi fie mai rău!

— Ia te uită! – exclamă bătrânul.

Într-un plic albastru, cu stema nobilului milanez Romaniezi, Paganini primi o bancnotă de zece lire. Fu primul său onorar de medic.

Respirând adânc aerul proaspăt de afară, Paganini chibzuia la cele petrecute. Întâmplarea aceasta, neaşteptată, îl cam sperie. Era mirat că lumea din Milano îl recunoaşte după portrete, lucru ce-i adeverea faima şi îi îngăduia să nădăjduiaseă în reuşita concertelor. Pe de altă parte, îi era teamă ca la vreun concert să nu apară cumva signor Romaniezi.

Concertul pe care urma să-l dea fu amânat. A doua zi, signor Paganini îşi luă iarăşi masca de Esculap. Vorbi două ore în şir cu prietenosul bătrân, aruncând fetei nişte priviri focoase. Bolnava îşi juca greu rolul, dar îl juca bine. Când Paganini se ridică să-şi ia rămas bun, ea stărui să fie din nou vizitată, a doua zi. Tatăl făcu un gest deznădăjduit şi zise:

— Tereza, să deschizi tu mâine doctorului, fiindcă eu va trebui să iau parte la şedinţa consiliului municipal.

Nimic nu putea fi mai potrivit pentru Paganini decât această prezenţă a bătrânului la consiliul municipal.

Vizitele durau acum destul de mult, brodindu-se de obicei în lipsa de acasă a respectabilului signor Romaniezi. Iar în ziua când se ţinu concertul în sala cea mare a Conservatorului din Milano, Paganini trecu pe la signora Romaniezi, tot în lipsa tatălui ei, pentru a o conduce la concert.

Pasiunea nu merse însă prea departe. Într-o bună zi, Paganini simţi nevoia să revină acasă. Nici el singur nu desluşea pricina acestei porniri atât de puternice, încât

pleacă din Milano chiar în aceeaşi seară cu diligenţa ce se îndrepta spre sud.

În buzunar avea carnetul de cecuri al băncii genoveze. Depusese pe numele lui taică-său douăzeci de mii de franci. Gândul că dobândise îndemânarea la vioară datorită necruţătoarei stăruinţe a bătrânului, care transformase vioara într-un instrument legat în mod firesc de propria sa fiinţă, îl umplea acum de încântare. Îşi iertă tatăl; îi iertă şi mamei evlavia-i de catolică îndârjită, lipsa ei de stâpinire faţă de iscodirile preoţilor… Asprele imagini ale copilăriei se şterseseră toate şi acum îi apăreau într-o altă lumină, mai trandafirie. „Iată, îşi zicea Paganini, semnul că am atins, înainte de vreme, pragul maturităţii”.

Gândurile ce i se vânturau tocmai atunci prin minte îl făcură să izbucnească în râs. Un tânăr cu păr negru şi ochi albaştri, pe care Paganini nu-l cunoştea, îl privea stăruitor. Paganini îi răspunse printr-o căutătură tot atât de stăruitoare.

— De ce râdeţi? – îl întrebă tânărul.

— Nu vi se pare că sunteţi prea curios? Râd de propriile-mi gânduri. Mi-ar fi greu să vi le redau.

— Dacă aţi şti ce s-a întâmplat acum o oră, v-ar pieri pofta de râs!

Tonul era sinistru.

— Dar ce s-a întâmplat? – întrebă Paganini destul de nepoliticos.

— Generalul Bonaparte s-a proclamat împărat al Franţei.

— Cum, şi într-o oră vestea a şi ajuns la dumneavoastră? Dar cine sunteţi?

— Sunt contele Federigo Confalonieri din Milano. Nu-i nevoie să-mi spuneţi numele, fiindcă v-am recunoscut imediat, sunteţi vestitul violonist. Vă mărturisesc că am socotit că schimbarea politicii franceze v-a înspăimântat şi asta v-a făcut să părăsiţi Milano.

— Nicidecum! – spuse Paganini. Politica şi vioara sunt

atât de departe una de alta!

Confalonieri zâmbi compătimitor.

— Aşa credeţi? – întrebă el cu îndoială în glas.

Brusc, Paganini se învioră. Gândurile de odinioară începură să-i umble prin minte.

— De fapt, uneori cuget altfel. Dar în zilele noastre… Când tunurile vorbesc, muzica trebuie să tacă!

Confalonieri clătină din cap.

— Dumneavoastră ştiţi bine ce uriaşă însemnătate are muzica în călirea spiritului.

— Adevărat – răspunse Paganini – dar n-am auzit niciodată că flămânzii ar umple sălile de concert.

Curând discuţia luă sfârşit.

La o staţie mică şi prăpădită a fost deşteptat de către *vetturino*[12]*,* care striga cât îl ţinea gura: *Si cambia*, adică: se schimbă diligenţa. Trezindu-se, Paganini îşi aminti îndată de groaznica vedenie pe care-o avusese. Visase o scară albă şi uriaşă, ridicându-se dintr-o prăpastie neagră. Cineva îi spunea că trebuie să urce scara până în vârf şi că în timpul urcuşului va da peste trei trepte din fâşii de pânză – nu de piatră, cum păreau celelalte – pe care, călcând, se va prăbuşi în prăpastie şi, izbindu-se de pietrele ascuţite din fund, se va preface într-un maldăr de carne sfârtecată şi ciolane sfărâmate. Se făcea că n-avea cum da înapoi şi spaima îl sugruma. În jur, o tăcere înfricoşătoare şi pustiul. Munţii parcă îl apăsau. Dar iată că voinţa îl îmboldeşte ca un arc de oţel; s-o pornească iute şi, în timp ce, pradă unui îndemn de neînvins, se repezea în sus. Sărind câte trei trepte deodată, un gând era cât pe-aci să-l pironească locului… Dacă, sărind trei trepte o dată, va osteni şi se va prăbuşi de pe scara fără parmalâc? Dacă, avântându-se să sară câte trei trepte deodată, va greşi numărătoarea şi, neştiind unde-i capcana, va pune piciorul tocmai pe treapta de pânză? Atunci pieirea va fi de neînlăturat. Şi aşa, fără să ştie dacă treptele cele înşelătoare sunt la începutul sau la

[12] Surugiul diligenţei (n. tr).

sfârşitul scării, atinse a doua sută treaptă, a treia sută treaptă, simţindu-se sortit, fără nădejde de scăpare, unei morţi cumplite, unor chinuri îngrozitoare... Şi aşa pe neaşteptate, tocmai aproape de capăt, simţi cum piciorul păşeşte în gol şi el rămâne suspendat în aer; apoi se agaţă cu amândouă mâinile de o treaptă de piatră, de o treaptă adevărată, tare şi izbăvitoare. Da, e salvat! Un genunchi îi este pe treapta de piatră, umerii şi capul pe o alta. O clipă se mai simte încă atârnând deasupra prăpastiei, apoi iată-l urcând din nou, cu paşi siguri, treptele ştiind bine că primejdia s-a dus. Deasupra capului zăreşte acum cerul unei zile senine; soarele suie pe bolta de un albastru închis. Răsuflă uşurat. Viaţa îi zâmbeşte. Valuri de aer azuriu şi fierbinte îi cotropesc obrajii... şi ca un cucurigu răsună: *Si cambia!* Era surugiul care-i striga la ureche.

În timp ce călătorii prânzeau, odihnindu-se de zdruncinături şi hopuri, pe când un ostaş din garda franceză controla paşapoartele, iar cârciumarul turna vinul roşu şi acru în pahare, Paganini număra orele şi minutele care-l despărţeau de Genova.

— În sfârşit, iată şi Genova!

Paganini era surprins de emoţia ce-l cuprindea şi se gândea că acum, în sfârşit, se apropia de împăcarea definitivă cu familia. N-avea nicio îndoială că mamă-sa îi ducea dorul. Ştia că lui taică-său îi va trece necazul pricinuit de faptul că-l căutase zadarnic şi că, atunci când va auzi foşnind hârtia ce adeverea, simplu şi limpede, că e stăpânul sumei de douăzeci de mii de franci, bătrânul s-ar putea să încerce chiar mustrări de cuget, la gândul că a cerut ajutorul poliţiei pentru a-l readuce acasă.

Îşi pregătea cuvintele pe care ar fi dorit să le rostească acasă. Va trebui să le arate că tocmai în interesul familiei şi pentru izbânda carierei sale muzicale în viitor a fost nevoit să plece în lumea largă, folosind poate un mijloc neîngăduit ca să se rupă de familie. Dar ceea ce nu-i trecuse prin minte, în timpul călătoriei spre casă, şi ceea

ce i se păruse simplu şi firesc, când va ajunge în faţa porţii părinteşti, se schimba acum, chiar când ajunsese acasă, într-un simţământ care-l punea pe gânduri. Deodată, Paganini, marele violonist – al cărui nume era vestit în toate oraşele din nordul Italiei – îşi dădu seama că pentru cei de acasă el ar putea să nu fie mai mult decât un biet şcolar prins cu şoalda, nimic mai mult decât feciorul Terezei Paganini, băieţelul de la Han, de odinioară, cu mâinile mânjite şi nădragii peticiţi. De aceea, de la bun început, el căută vorbele cu care să cucerească inimile părinţilor.

Ciocănind la uşă, nu primi răspuns. Cuvintele pregătite se risipiră toate, ca prin farmec. O nelinişte nelămurită puse stăpânire pe fiinţa lui şi, nemaiputându-şi stăpâni emoţia, începu să bată cu pumnii în uşă, cuprins parcă de minia unui deznădăjduit.

Răspunse un glas furios şi răstit. Recunoscu glasul mamei. Dar cât de puţin semăna cu glasul de altădată! De ce e atât de furioasă? De ce nu-şi dă seama că ciocăneşte la uşă chiar copilul ei drag, micul Nicco – aşa cum îi zicea, dezmierdându-l în copilărie?

— Cine-i nemernicul care vrea să-mi dărâme uşa? – tună cineva, aproape de urechea lui Paganini.

În coridorul întunecos zări chipul surorii mai mari. Cât de mult îi semăna glasul cu acela al mamei. În fundul odăii, lângă uşa sufrageriei, zări o femeie bătrână, ţinând în mână cartea de rugăciuni şi mătăniile.

Sora îl recunoscu pe dată, iar mama, văzându-l, scăpă cartea din mâini, se ridică şi, făcând un pas înapoi, răsturnă scaunul. Sora amuţise. Paganini se repezi spre maică-sa, care se dădu însă în lături, ca în faţa unei arătări. Zgomotul îi făcu şi pe ceilalţi din casă să vină în odaie. Apăru şi frate-său, împreună cu o femeie necunoscută. Spărgând tăcerea aceasta apăsătoare, fratele îl salută zgomotos. Femeia care intrase odată cu frate-său îl sfredelea cu nişte ochi răi şi aspri. Mama îl cerceta în tăcere cu ochii ei albaştri şi posomoriţi.

Paganini abia mai putea pridIdi să asculte nenumăratele întrebări ale fratelui, care curgeau ca nişte şuvoaie. În cele din urmă Paganini îi tăie vorba spunând – mai degrabă pentru a o face pe maică-sa să vorbească:

— Mamă, aş putea, măcar pentru câtăva vreme, rămâne la dumneavoastră?

De la început, cuvintele ei îl loviră ca un trăsnet:

— Vezi că toate alimentele s-au scumpit. Unde să te mai aciuieşti şi tu la noi? Caetana s-a instalat aici cu copilul. Celestina are şi ea un copil, iar Fabrizio vrea să se însoare şi el mâine-poimâine. Unde să mai încapi şi tu? Nu-i mai bine să stai la hotel? Hrana e tare scumpă… Trebuie să precupeţim fiecare bănuţ. De altfel…

Se opri, podidind-o lacrimile.

În momentul acela intră, şontâc-şontâc, bătrânul Antonio, strănutând şi scuipând într-o batistă mare. Îşi privi fiul fără nicio mirare, neîncercând măcar să-şi ascundă dispreţul cu care-l măsura.

— Urâte lucruri am mai auzit despre tine! Mai bine ţi-ai căuta o gazdă, tocmai ca să nu ne mai căşunezi necazuri. Familia e cel mai bun prieten al omului, dar tu ai uitat-o. Ce-ai făcut, mă rog, pentru familia ta?

Lui Paganini îi fulgeră un gând: în evanghelia, pe care ei o iubesc atâta, scrie: „Vrăjmaşii omului sunt cei din casa lui!” Dacă-i aşa, trebuie să adaug: „Nu există mai mare fericire pe lume decât să-ţi pierzi prietenul cel mai bun”.

Stăpânindu-şi totuşi indignarea se ridică şi, foarte supus, se apropie de tată-său, îşi descheie haina, scoase grăbit din buzunar portofelul, se aplecă peste masă şi puse în faţa bătrânului cecul în valoare de douăzeci de mii de franci. Ca prin farmec, faţa bătrânului Paganini se însenină.

— Bine! – zise el. Văd că trebuie să-ţi sărbătorim întoarcerea. Ei, Terezo, ce stai? Ei Celestine, Fabrizio! De ce nu vă mişcaţi? Nu vedeţi că s-a întors Niccolo! S-a întors Niccolo! Poţi să rămâi la noi!

Zidul de gheaţă se topise parcă, pe neaşteptate. Toţi **se** năpustiră să-l îmbrăţişeze şi, deodată, inima lui nu mai putu răbda. Omul acesta, pe care ei erau aproape să nu-l mai recunoască de voinic ce era, înzdrăvenit şi maturizat, s-aruncă de gâtul maică-si şi începu să plângă amar, cu hohote, ca odinioară, în copilărie, când era crunt bătut. Plânse mult, de părea că nu se va mai potoli niciodată. Nici el singur nu desluşea rostul acestei porniri. Fiecare dintre membrii familiei tălmăci, însă, în felul său dovada aceasta de neobişnuită slăbiciune.

Şi, în timp ce Paganini plângea, văzând cu durere cât de lipsită de dragostea de mamă este femeia aceasta îmbătrânită înainte de vreme şi care parcă îşi pierduse din limpezimea minţii – mama, cercetându-şi feciorul, simţea cu totul altceva. Ea credea în momentele acelea că Niccolo se căieşte pentru numeroasele lui păcate, socotindu-l cel mai nereuşit dintre copiii ei. În timp ce Paganini bocea pe umărul ei copilăria lui şi singurătatea de acum, dându-şi bine seama că de fapt n-avea nici în clin şi nici în mânecă cu oamenii din faţa lui, bătrânul, la rândul lui, socotea că flăcăul acesta întors acasă, asemeni fiului rătăcitor din Vechiul Testament, zadarnic nădăjduieşte că va scăpa plătind doar preţul viţelului poruncit, de tatăl său, să fie servit la masă. „N-avea nicio grijă, dragul meu, îşi zicea bătrânul misit, privindu-şi feciorul cum varsă lacrimi, viţelul pe care ţi-l ofer face mai mult decât douăzeci de mii de franci! Dacă am primit în casa mea pe fiul rătăcitor, voi şti eu cum să-l fac să-şi caşte bine băierile pungii”.

Fiul rătăcitor însă nu-şi mai potolea amarul, făcând să încolţească în sufletul bătrânului o bănuială apăsătoare. „Să-l ia dracu! Să ştii că i s-o fi întâmplat vreo mare nenorocire! Şi-o fi scrântit mâna şi nu mai poate cânta la vioară? Sau s-o fi pus rău cu poliţia şi acum vine la noi, bocind şi oftând ca unul care nu mai are încotro s-o apuce?“.

Fratele mai mare se bucură cu adevărat de întoarcere,

trăgând nădejdea că de acum încolo afacerile băneşti îi vor merge mai bine, dacă se va purta de la început prietenos cu Niccolo. Şi Lucreţia chibzuia cum s-o brodească mai bine, ca să capete ceva parale pentru a plăti datoriile făcute la cărţi de bărbatul ei.

Paganini se căina pe sine, cum îşi căina şi naiva lui părere despre lume. Încet-încet, însă, simţămintele şi gândurile caracteristice sufletelor alese izgoniră din inima sa mila aceasta egoistă, pe care o încerca faţă de el însuşi.

Nu se mai gândi la singurătatea sa. Dar nici oamenii aceştia din preajma lui nu-i puteau inspira decât compătimire, văzându-le urâcioasele simţăminte şi sufletul pocit. Anii de zbucium trăiţi de întreaga populaţie a Italiei de nord, rezultatele schimbătoare ale jocului de bursă, de care atârna atât starea familiei, cât şi buna dispoziţie a tatălui, se pare că-i zdruncinaseră pe bătrâni. Şi în viaţa lor; se întâmplaseră mari prefaceri, la fel de mari ca şi acelea care se petrecuseră într-însul. Niccolo se simţea însă stăpân pe soarta lui. Pentru el era limpede ca lumina zilei că înalta desăvârşire pe care o dobândise în tehnica viorii era acum parte din fiinţa lui şi chiar de-ar fi vrut să uite acest fapt, nu i-ar fi mai fi fost cu putinţă. Ştia că nu-şi putea pierde talentul decât odată cu mâna. Era într-adevăr întruchiparea geniului viorii. Dar iată acum în faţa lui, tatăl şi mama, surorile şi fraţii, nişte oameni mărunţi, fără nimic vrednic într-înşii. Paganini simţea că nepotrivirea dintre lumea lui lăuntrică şi lumea acestei familii obişnuite de italieni din nord va isca sentimente şi stări sufleteşti care vor otrăvi cu pizmă şi chiar cu ură pe aceşti oameni din preajma sa. Şi totuşi, datorită unui puternic instinct, el nu se putea scutura de simţământul unei dureri profunde, de mila şi dragostea lui curată faţă de dânşii.

Bancherul la care Antonio Paganini îşi încasă cecul a fost foarte mirat de numeroasele întrebări ce-i fură puse. Bătrânul, când palid, când stacojiu, încerca să afle câţi

bani are fiu-său şi unde sunt depuşi. Pentru prima dată, preaîncercatului mijlocitor de bursă i se părură o piedică supărătoare şi de prisos vechile secrete ale băncilor italiene.

În convorbirile ce le avea cu Niccolo, el îi amintea mereu de nopţile albe ale maică-si, de viaţa de mizerie pe care un om bătrân ca dânsul a fost nevoit s-o ducă, pentru a-i asigura pregătirea muzicală necesară carierei lui. Acum, căuta cu tot dinadinsul să-i dezvăluie toată măreţia planurilor ce le făcuse odinioară pentru dânsul, ca un tată bun ce era, şi încerca să-l facă să simtă povara grijilor prin care trecuse şi care n-avuseseră altă ţintă decât să scoată, chiar şi prin bătăi, dintr-un băiat neascultător, un om sârguitor şi să-i prefacă dramul de talent într-un mare şi adevărat talent de violonist. Printr-un ciudat joc al întâmplării, Paganini însă nu vedea toate aceste meşteşugării ale lui taică-său. Dimpotrivă, el încuviinţa tot ce i se spunea, făcea pe voia măică-si şi punea bucuros la îndemâna familiei primii săi bani din greu agonisiţi şi depuşi la o bancă din Genova. Supunerea aceasta îl făcea şi mai hapsân pe bătrân.

Relaţiile din sânul familiei ajunseseră ca un joc între două tabere vrăşmaşe. Când Paganini lipsea de acasă – mama, tatăl, fratele şi surorile ţineau nesfârşite consfătuiri. Erau unele zile când Niccolo se simţea favoritul şi ocrotitorul familiei, dar erau şi altele când tatăl se năpustea asupra lui cu urlete şi blesteme, iar mamă-sa, suspinând adânc îndurerată, îi cerşea două-trei sute de franci, pentru a acoperi unele cheltuieli neprevăzute, făcute împotriva voinţei bătrânului.

Cu toate că n-avusese de gând să cânte la Genova, Paganini a fost silit totuşi să apară pe scenă. Îşi pusese în gând să stea acasă o lună şi apoi să plece spre nord, ca să dea concerte. Se simţea iarăşi atras de Milano, Torino şi Veneţia. Îşi închipuia cum va apare din nou la Livorno şi la Lucca. La Genova, însă, nu dorea să fie decât băiatul mamei, fratele surorilor; să fie doar Niccolo Paganini cel

de odinioară.

Dându-le însă până la urmă şi ultimul ban, violonistul se pomeni, ca pe vremuri, la cheremul bătrânului. Acesta catadicsi să-i dea doar câte douăzeci de franci pe zi – şi aceasta pentru toate cheltuielile. Abia atunci îşi dete seama Paganini de cumplita lui zgârcenie, vecină cu nebunia.

Primele încercări de a se înţelege cu autorităţile în vederea unui concert n-au reuşit. Biserica romano-catolică din Genova se împotrivea ca să apară pe scenă un fiu răzvrătit al biserici, aşa cum îl pârâse însuşi tatăl său. Nu era o interdicţie făţişă, ci mai mult o neîncuviinţare, ceea ce era de ajuns pentru autorităţile genoveze.

După multă alergătură, Paganini primi o înştiinţare foarte ciudată: prin abatere de la rânduieli şi ca răsplată pentru concursul dat la un concert religios de binefacere, episcopul genovez îi îngăduia să dea în biserică un concert de muzică laică. Dar când veni sorocul să se treacă la fapte, iată că se ivi o altă piedică neaşteptată.

Spre deosebire de alte oraşe italiene, la Genova fiinţa un consiliu muzical superior, al cărui preşedinte era signor Novi, acel Novi cu care Paganini studiase împreună, la Paer. Acum, el deţinea titlul de prim violonist al oraşului. Trebuia să meargă numaidecât la el, fiindcă toate concertele date în oraş aveau nevoie – pentru „frumuseţea artei şi puritatea moravurilor” – de prealabila încuviinţare a acestui consiliu. La început, totul merse ca pe roate. Novi îl primi pe Paganini ca pe o rudă apropiată. Ţinându-l de mână, îl aşeză prietenos într-un fotoliu şi-l întrebă despre bucuriile şi necazurile lui. Surâzând, Novi îi vesti moartea unui coleg de conservator, înecat într-o lagună din Veneţia. Sfânta biserică însă nu îngăduise a se înălţa rugi pentru mântuirea sufletului său, fiindcă omul se sfârsişe fără să se spovedească, iar în viaţă avusese legături cu corsicanul acela ateu.

Oarecum înciudat, Paganini încercă să stăvilească potopul de cuvinte, aducând vorba despre concertul pe care voia să-l dea. Chipul lui Novi deveni deodată aspru şi rece.

— Mi se pare că nu ştii, dragul meu – răspunse **el –** că rânduielile noastre cer să dai mai întâi o probă în faţa consiliului. Cunosc măiestria ta, dar nu tocmai tu, cetăţean al oraşului Genova, vei fi acela care să-i nesocoteşti vechile reguli şi legi, adică datinele lui. Te-ai depărtat de noi. De aceea, mai stai printre noi, fără să dai concerte, apropie-te de preocupările noastre şi pe urmă vom discuta propunerea ta.

Paganini se ridică.

— Să mă examinaţi pe mine ca pe un începător? Şi, mă rog, cât trebuie să aştept?

Novi îi mângâie împăciuitor mâna.

— Nu te necăji degeaba! Nu va trebui să aştepţi prea mult. În ceea ce priveşte examenul, e o simplă formalitate. Rămâi cu noi… un an, doi.

— Ce-ai spus? – strigă Paganini. Îţi baţi joc de mine?

— Potoleşte-te! – zise Novi. Sfânta biserică nu interzice muzica. Dimpotrivă, ea n-a atins nicăieri o atât de înaltă desăvârşire ca în operele religioase ale lui Palestrina, cu care, în adevăr, se poate mândri biserica romano-catolică. Trebuie să ştii că cei mai de seamă muzicieni ai tuturor timpurilor au scris compoziţii religioase. Un violonist care n-a scris nimic pentru biserică dovedeşte, tocmai prin aceasta, că se leapădă de harul ei. Vei executa opere proprii, compuse în spiritul muzicii religioase, nu-i aşa?

Glăsuind aşa, Novi luă un aer grav şi neînduplecat şi se apropie de o etajeră de mahon. Luă de acolo o servietă de marochin roşu şi, după ce scotoci prin ea, scoase un ziar austriac, tipărit în Lombardia. Fiţuica aceasta scria că Paganini îşi pierduse toată averea la jocuri de noroc şi fusese silit să-şi vândă până şi vioara, pentru a-şi plăti o datorie la cărţi.

Sfârşind de citit, Novi adăugă, cu amărăciune şi compătimire:

— După toate aceste zguduiri, înţeleg prea bine că-ţi este greu să te refaci. De aceea ai şi venit la Genova. Bunică-ta a murit de foame, deoarece nu trimiteai nimic familiei. Bătrânul tău tată a îndurat adesea lipsuri groaznice, iar bătrâna ta mamă a vărsat lacrimi fierbinţi, rugându-se Domnului să te readucă în sânul sfintei biserici. Vrei să-ţi creezi o glorie de mare violonist şi în acest scop foloseşti tot felul de mijloace necinstite; dar ţine minte, spuse Novi ameninţător, ridicând pe neaşteptate glasul, eu te cunosc până în fundul sufletului. Până la urmă, adevărul tot va triumfa. Mi-aduc aminte de eşecul tău, când, după chefurile acelea, noapte de noapte, nu mai erai în stare să ţii în mână nici vioara şi când ţi-au plesnit coardele… Îţi aminteşti când Paer a spus că ai căzut la examen? Sunt gata să recunosc că n-a fost decât o simplă întâmplare. Mie îmi eşti drag şi te poţi bizui pe prietenia mea. N-am să destăinuiesc nimănui lucrurile acestea…

Paganini simţea cum pumnii i se încleştează fără voie. Nemernicul acesta se oferea să-l ocrotească, urmărind fără doar şi poate să încheie un târg cu el. La Genova, într-adevăr, soarta lui atârna de Novi, care, îmbiindu-l cu prietenia lui mârşavă, avea neruşinarea să-şi vâre nasul până şi în chestiunile lui familiale, ba să-l şi judece. Dar n-avea altă ieşire. Trebuia să bea paharul amărăciunii până la fund!

— Aşadar – zise Novi – eu nu sunt de acord cu asprimea camarazilor mei faţă de tine. Ei l-au sfătuit pe bătrânul tău tată să se jeluiască tribunalului sfintei inchiziţii. Voi face însă tot ce-mi va sta în putinţă pentru a le domoli îndârjirea, căci ei sunt aceia care nu vor să te vadă apărând pe scenă. Dar asupra-ţi, iartă-mă că ţi-o spun, apasă o învinuire pe care trebuie să o spulberi mai înainte ca eu să ridic chestiunea ta.

Paganini bănui că Novi îi pregăteşte acum o lovitură

nimicitoare şi că-şi bate joc de el, amânând înadins clipa în care să-i dea această lovitură. Dar se înşelă. Novi era cu adevărat tulburat şi-i era teamă să-şi rostească gândul, căruia îi dete drumul pe nerăsuflate.

— Trebuie să te dezvinovăţeşti, aducând instrumentul cu care cânţi, pentru a fi mai întâi cercetat de către consiliul muzical.

Spunându-şi gândul, răsuflă uşurat şi începu să râdă cu poftă.

Lui Paganini îi venea nespus de greu să se stăpânească. Fiecare vorbă a lui Novi îi sporea furia. Novi socoti însă că Paganini nu mai e primejdios, de vreme ce, după primele cuvinte, nu reacţionase în niciun fel.

— Se spun lucruri îngrozitoare despre tine – rosti el şi apoi se opri din nou. Fireşte, nu le dau nicio crezare! Nu eşti tu vechiul meu prieten?

Paganini se simţi zdrobit şi se îndreptă calm spre uşă. Novi crezu că Paganini, recunoscându-şi înfrângerea, căuta să se ferească de alte noi jigniri.

— Despre tine umblă vorba – grăi el în grabă – că ai lungit arcuşul lui Tourte o dată şi jumătate şi că pe un vechi şi preţios instrument al lui Guarneri ai întins coarde de violoncel. Fără îndoială, ai să le înlocuieşti şi ai să vii cu un arcuş obişnuit. Dar cum se zice că vioara ta e plină de inscripţii şi formule magice, suntem datori s-o cercetăm, mai înainte de a te lăsa să apari cu ea pe scenă.

— De ce? strigă Paganini indignat. Pot să pun orice fel de coarde îmi plac. Francezii au prefăcut clavecinul în pian, făcând dintr-un instrument vechi unul nou, de o mie de ori mai frumos şi mai sonor!

— Francezii? – şi, îngălbenindu-se deodată, Novi îl mai întrebă o dată: Francezii, spui tu? Cum îmi vorbeşti de oamenii aceştia care au tăiat capul regelui lor? Aici, în camera aceasta, îndrăzneşti tu să rosteşti un asemenea cuvânt? Tu ştii ce fac francezii? Ştii că pruncii mor din cauza vărsatului de vânt, că netrebnicii aceştia bagă în

pielea viţeilor cojiţele de vărsat, molipsind zeci de mii de copii cu boala viţelului? Ştii tu oare, că vaccinindu-i astfel, ei transmit omului, acestei făpturi a lui Dumnezeu, proprietăţile animalelor?

— Faci pe prostul! – tună Paganini. Spui prostii! Ştii prea bine că datorită acestor inoculări copiii sunt mântuiţi de variola neagră. Copiii vaccinaţi nu mor, ci devin imuni pentru totdeauna.

— E împotriva canoanelor bisericeşti! – răspunse Novi, bătând furios din picioare. Căutătura lui dovedea de această dată o ură vădită. Află că noi şi biserica romano-catolică am interzis, pe tot cuprinsul Italiei, vaccinul împotriva variolei.

Paganini se întoarse şi ieşi, fără să mai rostească o vorbă.

Un jurnal din Genova vesti apoi dispariţia violonistului Paganini.

În primele trei luni signor Antonio făcu tot ce-i era cu putinţă pentru a-şi regăsi băiatul. Cercetările rămaseră însă zadarnice. Nicăieri, nicio urmă. Jandarmii austrieci şi copoii poliţiei papale începură a cotrobăi prin casele de joc de la Livorno.

Capitolul 17
DRUMUL SPRE CULME

Sora lui Bonaparte, principesa Eliza Bacciochi, numi pe Paganini dirijorul orchestrei sale din Lucca. Supunându-se acestor noi cerinţe ale vieţii, Paganini acceptă, pentru prima dată, să-şi ştirbească întrucâtva neatârnarea. Numirea aceasta îi dădea o oarecare situaţie, îl scutea de atâtea întrebări de prisos şi punea, pentru o bucată de vreme, rinduială în viaţa lui prea plină de nelinişti.

Începuse la Genova o mare lucrare pe care o termină la Lucca. Oricât s-ar părea de ciudat, noile sale lucrări erau compuse pentru vioară cu acompaniament de chitară, încordat şi năvalnic, scrise apoi – unul după altul – şase cvartete pentru vioară, violă, chitară şi violoncel.

Micii muzicanţi din Lucca, hoinarii uliţelor, care cântau pe la serbările populare diferite bucăţi la chitară, alergau la el să le dea câte o melodie nouă. Răspunzându-le bucuros, Paganini schiţa în fugă mici piese pentru chitară; nu refuza pe nimeni, ori de câte ori i se cereau.

Din Lucca se împrăştiară astfel, în diferite oraşe, o sumedenie de lucrări mici pentru chitară. Ele erau tipărite, vândute, răspândite, schimbate, vulgarizate, interpretate de fiecare în felul lui şi, până la urmă, din toate aceste desfătări de o clipă a violonistului ieşi o literatură muzicală bogată şi complexă, care era, însă, numai pe jumătate opera lui Paganini. În general, lucrările acestea mai degrabă îi ştirbeau faima. El însă se sinchisea atât de puţin de bârfelile privind arta sa de compozitor, încât nu dezminţea niciodată zvonurile în legătură cu o bucată sau alta. Muzicanţii din Lucca, mai ales cei nevoiaşi, povesteau cum Paganini le dăruia, ca un ajutor pentru zilele lor amărâte, pagini cu note,

cuprinzând piese pentru chitară scrise în fugă şi că uneori acestea salvau din ghearele mizeriei familii întregi. Lucrând la Lucca şi exersând mai departe la vioară, cu aceeaşi sârguinţă, pentru a ajunge la o desăvârşită virtuozitate în interpretarea *modulaţiilor*[13] lui Locatelli, Paganini nu părăsea nici chitara. Chiar când atinse perfecţiunea la vioară, când încetă a-şi mai pregăti concertele, când nu mai exersa acasă şi nu mai punea mâna pe arcuş decât când apărea pe scenă – el se desfăta ca şi înainte cântând la chitară, dar fără să apară vreodată cu ea în faţa publicului.

Acum călcase însă jurământul ce-şi făcuse încă din tinereţe. Paganini devenise un violonist de curte, dacă se putea numi aşa mica suită a surorii împăratului francez, care, deocamdată, se mulţumea cu titlul modest de principesă italiană. Însuşi principele Bacciochi lua lecţii de vioară cu Paganini. Astfel, acesta frecventa cu regularitate palatul princiar şi, împreună cu un alt profesor, Galii, se bucura de o deosebită bunăvoinţă din partea familiei acestuia, care avea un rol de frunte în oraşul Lucca.

Tinerii muzicieni din oraş se arătaseră foarte bucuroşi să înjghebeze o orchestră mare. Lui Paganini i se alăturară şi francezii, rămaşi în oraş după plecarea fanfarei regimentului de cavalerie al generalului Masséna, şi care primiră cu însufleţire vestea că Paganini va dirija orchestra.

Când Paganini intră în sala înaltă, aflată chiar lângă scena teatrului din Lucca, o mulţime imensă de tineri în uniforme peticite, în haine negre şi cenuşii, discutau laolaltă veseli şi zgomotoşi. Ascultând vuietul acesta de glasuri, ca şi zgomotul dezordonat al instrumentelor ce se acordau, Paganini era încântat. Nu fu observat din primul moment, deşi cu toţii îl cunoşteau şi îl aşteptau;

---

[13] *L'arte di nuova modulazione,* cunoscute şi sub numele *Caprices enigmatiques* — piese de mare virtuozitate scrise de Pietro Locatelli, compozitor şi vestit violonist italian în sec. XVIII (n. tr.).

larma se potoli abia când ajunse la pupitrul de dirijor. Atunci, toate glasurile amuţiră şi privirile se aţintiră asupra lui.

Se aşeză pe toba mare şi gestul acesta simplu, arătând că înainte de toate voia să stea de vorbă cu orchestra, ca un prieten, fără ifose, cuceri inimile tuturor. Noul dirijor cuprinse dintr-o ochire sala cu decorurile sprijinite pe pereţi, cu intervalele dintre scaune ticsite de panouri, bârne, grinzi şi accesorii de teatru, cu oamenii stând lângă instrumentele lor sau în diferite poziţii, aşa cum fuseseră surprinşi în timpul convorbirii cu vecinii.

Paganini nu fusese nicicând un bun orator. El vorbea încet şi nu prea limpede. Toată orchestra se strânsese în jurul său. După scurtele cuvinte de salut spuse de Paganini, răsunară ropote de aplauze furtunoase.

Paganini ridică braţul:

— Vă rog să-mi făgăduiţi că veţi fi sinceri şi veţi avea aceeaşi înţelegere a problemelor muzicale, ca şi mine. Trebuie să luaţi aminte că muzica nu admite nici atitudini îngăduitoare, nicio execuţie mediocră.

Cineva strigă:

— Nu putem fi toţi ca Paganini!

Paganini se întoarse repede spre vorbitor şi se opri. Gândindu-se o clipă, răspunse:

— E o greşeală: în muzică nu există nici nume mari, nici nume mici. Cu toţii sunteţi artişti. Vreau ca orchestra noastră să fie o orchestră de înaltă măiestrie.

Cronicile muzicale din Italia acelor vremuri ne spun că în toată lumea n-a existat o orchestră mai armonioasă, mai coordonată decât aceea din Lucca de atunci. Oraşul începu să trăiască o viaţă artistică intensă. Paganini dirija orchestra teatrului la toate spectacolele de operă, cânta la palat şi în fiecare lună dădea câte două mari concerte.

În prima jumătate a anului petrecut la Lucca se întâmplară două evenimente mai de seamă.

Paganini ştia bine că atenţia pe care i-o acorda principesa era datorită unui prieten necunoscut. Într-o

bună zi îl descoperi. Era Armida lui de odinioară. O recunoscu de îndată, cu toate că frumuseţea ei înflorise într-un mod neobişnuit. Luase loc în rândul întâi. Din felul cum şuşotea cu principesa, el înţelese că sunt prietene intime, trecând peste protocolul curţii. În pauză, el ţinu neapărat să vadă femeia care contribuise la salvarea lui. Nu simţi însă nicio emoţie; când intră în cabina lui, se opri lângă măsuţă, scoţându-şi mănuşile, şi se privi mirat în oglindă. Îşi netezi gulerul de dantelă, părul căzut pe frunte, luă o altă pereche de mănuşi, intră în sală şi porni printre şirurile de scaune. Dar în rândul întâi, acolo unde fuseseră principesa şi prietena ei, nu mai era nimeni. Sub cuvânt că are o durere de cap, principesa plecase înainte de sfârşitul operei

Aşadar vrăjitoarea, pe care n-o văzuse de atâta timp, reapăruse! Paganini se surprinse mustrându-se că-şi amintea prea rar de fericitele vremuri petrecute împreună. De data aceasta, Lucca îi părea altfel.

Celălalt eveniment de seamă în perioada aceea a fost apariţia unui ziar austriac, care stârni o seamă de bârfeli şi de vorbe. Citită mai întâi de clerici, gazeta ajunse apoi şi în mâinile muzicanţilor. Lui Paganini nu-i scăpa faptul că unii îl priveau cu destulă curiozitate şi stăruinţă. Adesea, întorcându-se, să vorbească unui prieten, vedea cum omul, care până atunci îl sfredelise cu privirea, încerca grăbit să-şi stingă din ochi flacăra curiozităţii ce-i licărea în adânc. Trecu multă vreme până ce Paganini se lămuri.

Toate gazetele din nordul Italiei erau pline de veştile unui corespondent vienez, care scria că în Italia se ivise un violonist extraordinar, în stare să uimească lumea toată, un muzician cum n-a mai cunoscut pământul. Acesta – pe numele Paganini – era însă un temut criminal, fugit de la ocnă şi care nu fusese încă arestat de către autorităţi, deşi asupra lui plutea o faptă săvârşită împotriva cugetului, împotriva religiei şi a legilor omeneşti: violonistul îşi ucisese nevasta.

Nimeni nu-i ceru lui Paganini personal vreo lămurire. Nimeni nu-l necăji cu întrebări supărătoare. Numai purtarea principesei deveni mai rece, mai distantă. Principele, care continua să cânte prost la vioară, îi urma însă lecţiile, plin de sârguinţă.

Pe cunoscutul drum de munte, caleaşca unui vizitiu din Lucca îl purta pe Paganini spre locul unde-şi trăise fericita lui captivitate în braţele Armidei. Bătând la poartă, fu întâmpinat de o voce aspră. Noul grădinar, un bătrân cocârjat, cu barbă şi cu ochi pătrunzători şi haini, îi spuse că signora nu mai locuieşte de mult acolo, arătându-i cu mâna obloanele verzi, închise, şi uşa ferecată. Într-adevăr, casa în care petrecuse zile atât de fericite era acum pustie.

Aceasta dovedea că Armida locuia în oraş. Atunci de ce n-o întâlnise măcar o singură dată de când o zărise la teatru?

Reîntors la Lucca, Paganini găsi un bileţel. Recunoscu scrisul: „Nu încerca să mă întâlneşti. Te iubesc ca şi înainte, dar nu trebuie să ne mai vedem!” Era oare scrisoarea aceasta un răspuns la încercarea lui de a o vizita la castel?

Seara, la concert, îşi văzu din nou prietena în rândul, întâi. Ea rămase şi după primul concert de vioară, deşi principesa Bacciochi plecase. Aceasta simţea o neobişnuită tulburare ascultând muzica. Îi plăcea îndeosebi muzica lui Mozart şi Cimarosa, asculta cu atenţie orchestra condusă de Paganini, dar, fără intenţia de a jigni pe marele violonist, îi spusese că foarte puţine sunt bucăţile pe care le poate înţelege în execuţia lui. Vorbea atât de deschis şi Paganini era atât de sigur că aşa era, încât între ei se înnodară treptat relaţii de caldă prietenie. Şi aceasta în ciuda şuşotelilor de la curte, că pe principesă n-ar interesa-o aşa de mult, ca la început, talentul primului violonist al orchestrei din Lucca.

Paganini, împlinind dorinţa prietenei sale, renunţă s-o mai întâlnească.

Trecură două săptămâni. Totuşi, gândul la femeia aceasta nu-l părăsea nici-o clipă, revenindu-i tot mai des cu o tot mai mare şi mai puternică stăruinţă. Ca să scape de acest chin, Paganini făcu ceea ce făcea în toate împrejurările grele din viaţă. Îşi revărsă simţământul în muzică. Scrise, în fugă, un dialog muzical, numindu-l *Venus şi Adonis*, pe care-l execută la concertul următor, numai pe două coarde. Sub forma unei convorbiri între doua coarde şi cu un simţ muzical nemaipomenit, el exprima sentimentul fericirii şi al durerii în dragoste.

Ascultătorii, uimiţi, îi cerură să biseze bucata. Paganini însă refuză. Se apropie de rampă şi se înclină în faţa publicului, lăsând vioara până aproape de pământ, fără să piardă din ochi chipul femeii ce şedea în rândul întâi, numai la zece paşi de dânsul. Încă în timp ce cântase, el văzuse, cu o nemărginită mulţumire, cum femeii i se stingea treptat zâmbetul de pe buze, cum ochii îi deveneau tot mai mari. Nu-i scăpase niciuna din schimbările ivite pe chipul ei.

Principesa era departe de a fi geloasă. Dimpotrivă, ea simţea un fel de fior de revoltă împotriva sluţeniei – atât de fantastică şi de rafinată – cu care natura îl dăruise pe marele violonist. Fu însă jignită de gestul necugetat al lui Paganini de a-şi îngădui, chiar în prezenţa ei, să mărturisească o atracţie de neînvins pentru o altă femeie din sală, chiar dacă aceasta îi era cea mai bună prietenă. A doua zi, când Paganini veni la palat pentru lecţia de vioară a princepelui, principesa nu se putu stăpâni. Abia răspunzând salutului său făcut după regulile etichetei, îi zise:

— Te-ai întrecut, cântând pe două coarde! Se spune că ai căpătat această măiestrie la închisoare!

— Alteţă, niciodată în viaţa mea n-am stat la închisoare – răspunse Paganini.

— Eu cred că şi o singură coardă ar fi de ajuns pentru un violonist genial ca Paganini.

Sângele îi năvăli în obraz. Se vede treaba că povestea

cu o singură coardă ajunsese până la curtea principelui Bacciochi. Violonistul primi provocarea.

— Dorinţa alteţei voastre va fi împlinită mâine seară.

— Nu te grăbi – rosti ea – fiindcă plec. Însă când mă voi întoarce, doresc să-l ascult pe Paganini cântând pe o singură coardă.

La 15 august se sărbătorea ziua naşterii împăratului Franţei.

Dimineaţa, principesa primi un plic de la poşta imperială. Era confirmarea ei oficială ca ducesă de Toscana şi ordinul fratelui ei, Napoleon I, de a părăsi Lucca şi a se stabili la Florenţa. În aceeaşi zi, Paganini primi şi el un plic cu stema cea nouă a ducesei.

Era numirea lui în gradul de căpitan de gardă al ducesei de Toscana.

Spre seară, croitorul militar din Lucca îl şi îmbrăcase în noua uniformă cu fireturi. La ora unsprezece noaptea, după serbarea oficială dată în cinstea împăratului, care împlinea treizeci şi patru de ani, pe scenă apăru un om slab, înveşmântat în uniformă împodobită cu fluturi de aur la manşete şi la guler, cu o claie de păr negru, cu mâini lungi, osoase şi noduroase la încheieturi, ca nişte rădăcini de copaci. În mână ţinea vioara pe care se afla doar o singură coardă.

Sonata eroică *Napoleon,* amplă, viguroasă, triumfătoare curmă răsuflarea ascultătorilor. Se auzeau sunetele mai multor viori, deşi violonistul atingea cu arcuşul o singură coardă, de bas-violoncel.

În seara aceea, în tot oraşul Lucca n-a existat nici un singur adept al vechiului regim, nicio catolică pioasă, care să nu vorbească într-un glas, cu spaimă, cu revoltă şi chiar cu furie, despre diavoleasca încercare de ademenire a cetăţenilor oraşului făcută de către căpitanul acela de gardă, tuciuriu la chip, care cântase pe o singură coardă. Căpitanul era dracul în persoană, întruchipat în aghiotantul ducesei, tocmai ca să ispitească lumea cu înşelătoriile lui nemaipomenite,

asemenea aceluia care-şi conducea oştile biruitoare, fluturând steaguri şi călcând în picioare câmpiile Europei cu marşul milioanelor lui de ostaşi.

Ducesa aplaudă. Îşi smulse mănuşile şi le azvârli jos, aplaudând mai departe cu mâinile goale. Soţul ei, aplecându-se să le ridice, o auzi şoptindu-i mânioasă:

— Să-l goneşti imediat pe lacheul acesta. I-am trimis numirea de căpitan de gardă numai pentru a-mi arăta bunăvoinţa, şi el s-a şi grăbit să-şi pună uniforma! Parvenitul acesta nu ştie de etichetă!

Când Paganini apăru iar pe scenă, se auzi un strigăt, ca un ecou parcă, al acestor gânduri:

— Maestre, scoateţi livreaua de lacheu!

Paganini se clătină uşor şi, din nebăgare de seamă, atinse pupitrul cu arcuşul: notele zburară în sală, căzând în faţa fotoliilor din rândul întâi. A doua lucrare, Paganini o cântă fără note. O altă mişcare greşită, în timp ce cânta, şi pupitrul căzu, lumânările se stinseră cu un sfârâit. Dar, minune! Pe loc vioara lui Paganini execută aceste sunete cu atâta vrajă, încât toate gesturile lui păreau puse la cale, păreau că fac parte din program.

Vrăjit şi înspăimântat, publicul îşi înăbuşi nemulţumirea. Sala era cucerită de măiestria violonistului şi se împăcase cu figurile lui.

La terminarea concertului, ducesa continuă să aplaude mai multă vreme. Aghiotantul ei se ivi pe scenă şi, apropiindu-se pe Paganini îi şopti:

— Alteţa sa ordonă să părăsiţi imediat sala, să vă îmbrăcaţi în haine negre, de civil, după care puteţi reveni.

Paganini îşi ridică fruntea şi răspunse cu mândrie:

— Am numirea, deci am şi dreptul de a purta uniforma.

Colonelul de gardă cu care vorbise nu i se adresase cu titlul de căpitan ceea ce îl înfurie şi mai mult pe Paganini. Într -un fel îşi bătea joc de sine însuşi, dar, aruncând o sfidare soartei, îl privi cu semeţie pe colonel şi-i spuse:

— Cum de-ţi îngădui să nu-mi spui „căpitan”?

Apoi, încredinţă vioara unui tânăr muzicant din orchestră, coborî de pe scenă şi cu paşi mari intră în sală, luând de braţ pe unul, ba pe altul dintre prietenii săi şi răspunzând cu înclinări din cap aplauzelor şi saluturilor. Uscăţiv, cu omoplaţii ieşiţi în afară, cu umerii colţuroşi, mergea legânându-se şi înfruntând parcă pe ducesă, care, vrând să-şi ascundă enervarea, discuta cu doamnele din jur.

O doamnă de onoare făcu un semn cu mâna. Ofiţerul francez, care se afla alături de principesă, anunţă solemn:

— De ziua naşterii sale maiestatea sa împăratul Napoleon acordă principesei Bacciochi titlul de mare ducesă a ducatului Toscana. Alteţa sa îşi va avea reşedinţa în oraşul Florenţa.

Orchestra acoperi ultimele cuvinte. Din toate colţurile sălii răsunară ovaţii puternice şi aplauze. Paganini simţi un foşnet la ureche şi se întoarse. Doamna de onoare îi şopti, viclean şi batjocoritor:

— Signor Paganini, alteţa sa a ordonat să plecaţi imediat!

Paganini se înclină adinc şi-i întinse mâna. Îi luă stânga, apoi dreapta şi i le sărută îndelung.

Începu balul. Ducesa de Toscana privea furioasă cum Paganini dansa cu doamna ei de onoare, alcătuind cea de-a treia pereche de dansatori.

Pentru a nu-şi ştirbi prestigiul, nu se trăda însă nici prin cel mai mic gest.

Paganini fu foarte bine dispus toată seara. Nu se apropie de ducesă nici măcar o singură dată.

Cu câteva minute înainte de clipa în care, după rânduiala curţii, ducesa trebuia să-şi ia rămas bun de la invitaţi. Paganini dispăru din sală.

Trei ore mai târziu diligenţa gonea pe şoseaua de nord. „Păcat că nu-i Harris aici, îşi zicca Paganini. Nu ai cu cine să mai glumeşti pe drum”.

Oricâtă osteneală îşi dăduse Paganini să se înfăşoare

în pelerina de drum şi să se aşeze cât mai nevăzut într-un colţ al poştalionului, încercarea de a rămâne necunoscut rămase zadarnică. La staţia Brescia se mai sui un călător. Luigi Tarizzio, care-l recunoscu de îndată şi îi trădă *incognito*-ul faţă de cei opt călători din diligenţă.

Signor Tarizzio făcea impresia unui călător descurcăreţ, născut şi crescut parcă în diligenţă. Cuferele sale late, cu lăcuiala zgâriată şi uzată şi încuiate cu lacăte solide, umpleau toată „imperiala”[14]. Ţinuta sa de voiaj era întregită cu un pistol de brâu, cu o curea petrecută peste umeri, de care era agăţată plosca cu vin, cu un fular mare în pătrăţele şi o pălărie cu boruri largi. Era greu să ghiceşti cine e omul acesta: Jean Bart[15] sau un filibustier[16] de pe timpul „Regelui Soare” sau un negustor italian de viori, ceea ce de fapt şi era signor Luigi Tarizzio. Făcea a şaizeci şi cincea călătorie din Italia spre Franţa. Destinaţia lui era Parisul. Prietenos, cu un glas domol, el se dovedi un foarte plăcut tovarăş de drum. Cunoştea pe nume pe toţi *vetturino* şi poreclele tuturor cailor. Ştia unde şi la ce fierărie se repară diligenţa, fără a mai pomeni de faptul că înşira pe de rost toate oraşele, opririle şi satele care treceau, ca şi numele sfinţilor ocrotitori ai cutărei sau cutărei localităţi. Îi era de ajuns să audă dangătul clopotelor unei biserici, ca să spună de îndată cum se numeşte.

Tarizzio cutreiera mănăstirile italiene, întreţinea legăturile cu dirijorii de orchestră de prin toate oraşele şi cu conducătorii corurilor bisericeşti de prin sate şi târguri, cerceta şi cumpăra diferite lucruri rămase din averea mănăstirilor desfiinţate şi, având samsari şi prieteni peste tot, i se aduceau obiectele ce-l interesau la data stabilită, de-a dreptul în staţie. În timp ce se schimbau caii de poştă, el făcea târgul cu vânzătorul. Se

---

[14] Acoperişul diligenţei, întrebuinţat pentru bagaje (n. tr.).
[15] Vestit corăbier al secolului XVII (n. tr.).
[16] Pirat din Arhipelagul Antilelor (n. tr.).

vedea dintr-o dată că are ochi ageri, mâini dibace şi sănătatea omului ce-şi petrece cea mai mare parte a timpului în aer liber. Ochii lui albaştri, senini, vorbele iscusite şi învăţate pe dinafară, pe care le folosea ca unul ce trebuia să-şi facă pretutindeni prieteni, îl ajutau să cumpere viori pe o nimica toată.

Când schimba diligenţă, de era zi ori noapte, signor Tarizzio îşi ducea singur tot calabalâcul şi întindea prelata peste acoperişul diligenţei, legând-o strâns cu funiile de iută. În ţinuturile unde vameşii făceau înadins greutăţi la controlul bagajelor, el cobora din diligenţă. „În Italia dai la fiecare pas peste o graniţă vamală” ziceau pe atunci ofiţerii francezi. În orice caz, proprietăţile de atunci, oricât de mărunte ar fi fost ele, dobândeau neapărat şi o vamă a lor, din moment ce erau domeniile unor trândavi principi europeni. Signor Tarizzio cunoştea de minune numele, prenumele şi legăturile de rudenie ale fiecărui vameş.

Stăpânul damigenelor pline de genţiano[17] alb sau negru prefera să le spargă sau să le bea cu tovarăşii de drum, aflaţi în diligenţă, decât să le vadă căzând pe mâna jandarmeriei vamale de dincolo de Po. Nu degeaba mii de butoaie din cel mai bun chianti erau zvârlite de către viticultorii Toscanei, fiindcă nu-l puteau vinde vecinilor şi nici nu puteau fi consumate de populaţia toscană, cantitatea fiind prea mare pentru puterile ei. Micile state, ducate, comitate, principate – duşmane între ele – se îngrădeau unele faţă de altele prin baionetele jandarmilor, iar deasupra tuturor domnea regimul apăsător al paşapoartelor, introdus de austrieci.

Toate însă rămâneau neputincioase când la vreo graniţă se ivea diligenţa în care se găsea şi signor Tarizzio.

Negustorul acesta cinstit era atât de îndemânatic, încât izbutea nu numai să-şi treacă toate viorile, dar să

---

[17] Vin preparat cu ajutorul genţianei, plantă cunoscută prin calităţile ei tonice (n. tr.).

strecoare chiar şi bagajul bunilor săi prieteni, care uneori duceau dincolo de hotarele ducatului Toscana lucruri cu totul neîngăduite. Cel mai primejdios bagaj erau săculeţele cu scrisori particulare, în cazul în care ele cădeau în mâinile conspiratorilor de la oficiile poştale. O mie-două de asemenea scrisori pecetluite puteau să asigure călătorului sfârşitul vieţii în vreo hrubă adâncă din Mantua sau în vreo tainică celulă a îndepărtatului castel Spielberg din Moravia.

Călătorii cu experienţă ştiau că pot călători liniştiţi cu diligenţa dacă se află signor Tarizzio. Oricât de ciudat s-ar părea, negustorul acesta de viori nu era trecut de către autorităţile austriece pe listele vamale. Aceasta poate datorită faptului că signor Tarizzio, singurul comisionar din întreaga Italie al orchestrelor europene, al operelor şi orchestrelor de la curţi, nu fusese încă luat la ochi de către jandarmeria austriacă. Sau poate, pentru că vreo altă bunicuţă a acelor vremuri îşi descântase vrednicul nepot! Oricum, signor Tarizzio trecea nestingherit prin toate vămile. Vameşii erau mulţumiţi şi de faptul că viorile – care nu erau mărfuri oprite – erau plătite de către signor Tarizzio la graniţă mult mai bine decât vinul acru şi prost al negustorilor italieni, când treceau podul pentru a merge la cheful de nuntă al vreunui vecin de peste apă.

Signor Tarizzio cumpăra din Tirol viorile bătrânilor meşteri germani şi acum Tirolul era punctul principal al popasurilor sale, în drum spre Paris. Cu mult chef de vorbă le istorisea el tovarăşilor de drum despre viaţa din Paris, despre Kreutzer şi despre domnul Baillot, care era un om tare minunat:

— Într-adevăr, acesta stăpâneşte cu desăvârşire măiestria la care a ajuns până azi cântatul la vioară. Cunoaşte toate tainele acestei arte.

— Baillot? – întrebă Paganini. Mi s-a spus că la Paris se află cea mai bună colecţie de viori din lume şi că Baillot şi-a început viaţa de artist ca violonist la curtea regelui

Ludovic al XVI-lea, care a fost executat, iar azi este primul violonist la curtea împăratului Napoleon I.

Tarizzio încuviinţă din cap.

— Colecţia de viori a dispărut – zise el – şi de n-ar fi fost grija actualului împărat al Franţei care, deşi se dăduse drept revoluţionar, nu era decât o unealtă supusă a Domnului, fără îndoială că artele frumoase ar fi fost nimicite în Franţa.

Tarizzio vorbea curgător, folosind fraze frumoase şi bine închegate. Paganini îi urmărea gesturile şi spusele cu un viu interes şi curiozitate.

Pe drum, între Pisa şi Florenţa, când, după hurducăturile trăsurii pe drumurile de munte, oboseala începea să se facă mai simţită şi călătorii prinseră a moţăi, signor Tarizzio închise şi el ochii. Dar pesemne că obişnuinţa de a-şi birui somnul în timpul zilei fu mai tare, căci Paganini îl văzu cum scoate capul pe ferăstruica de la spate a diligenţei şi priveşte cu atenţie spre surugiul de la coadă şi apoi, parcă liniştindu-se, cum ia în mâini o carte legată în piele, cu marginea aurită şi cu încuietori de bronz. Paganini citi titlul împodobit cu aur şi chinovar. Era *Cartea Sibilei despre schimbările pământului, întregită cu ştirile din Sighena, cu privire la marile prefaceri ce se vor întâmpla pe globul terestru.*

„Domnul acesta nu e atât de naiv pe cât vrea să pară” îşi zise Paganini.

Şi, într-adevăr, începând vorba cu signor Tarizzio, Paganini se convinse că e departe de a fi un simplu comisionar. Signor Tarizzio lega toate evenimentele mai de seamă din istoria Europei de schimbările petrecute sub scoarţa globului pământesc, de mişcările planetelor şi ale constelaţiilor. Văzând interesul lui Paganini pentru cartea sa, însemnă pagina cu unghia şi i-o trecu.

— Vă rog să luaţi aminte, signor, că în ultimele trei veacuri, Roma a suferit nişte inundaţii grozave. Tibrul s-a revărsat şi a distrus în calea sa atâtea case! Ţineţi seama, vă rog, că în anul 1772 a plouat timp de cinci luni

în şir, fără să înceteze măcar un minut. Vă atrag, însă, în mod deosebit atenţia că în ţinuturile noastre din Apenini cutremurele mari de pământ sunt urmate de zdruncinări politice. Dacă ieri te-ai aflat pe culme, se prea poate ca mâine să zaci în fundul prăpastiei. Până şi mările şi munţii se prefac. Unii se pipernicesc, alţii se înalţă. Câteodată fundul mărilor se ridică brusc la nivelul cel mai înalt al piscului de munte şi, dezvăluite pe neaşteptate prin voinţa Domnului, dihăniile mărilor pot fi văzute. E adevărat că ele pier, dar sufletele lor îşi găsesc sălaş în fiinţa stăpânitorilor. Iată de ce tocmai în acele ţinuturi secate, unde altădată au fost funduri de mări, conducătorii sunt îndeosebi tirani şi ucigaşi, de parcă ar veni în locul norodului de la munte, stăpânit în inima lui de o trufie drăcească şi nesocotind smerenia pe care trebuie s-o aibă în faţa milei cereşti. Dacă vă aduceţi aminte, acum douăzeci de ani, în toată Italia, din Sicilia până-n Istria şi chiar până la Triest, au pierit oraşe întregi şi sute de oameni şi-au găsit sfârşitul sub dărâmăturile caselor năruite de cutremur. Aşa a pierit Messina. N-a mai rămas nimic din acest mare şi splendid oraş; totul a dispărut în răstimp de şase minute. Din cele trei sute şaptezeci şi cinci de oraşe şi sate din Calabria, au fost nimicite trei sute douăzeci, dintre care o sută treizeci au fost parcă înghiţite de pământ. Ce să mai zicem despre noi, muritorii de rând, care, purtaţi de vârtejurile istoriei, pierim fără urme… când ţări şi oraşe întregi se prăbuşesc, când regii dispar şi se ridică pleava! Nu degeaba se spune în scriptură: „Vor fi aruncaţi de pe tron cei puternici şi se vor ridica cei smeriţi”.

„Signor Bonaparte nu prea pare să fie smerit” se gândi Paganini.

Se apropiau de porţile Florenţei. Era în faptul serii. Dangătul melodios al clopotelor, ce plutea în văzduh, umplea valea. Căruţe cu roţi uriaşe se târau pe drumul prăfuit, scârţâind şi hurducându-se.

Deodată, atenţia lui Paganini fu atrasă de sunetul

puternic al unui corn, care-i ajungea din urmă.

O caleaşcă mică şi elegantă, de modă englezească, la care erau înhămaţi patru cai, trecu înaintea diligenţei greoaie şi, ca într-adins, se opri în mijlocul drumului, chiar în faţa barierei ce se afla jos, pe povârnişul dealului, închizând astfel calea. Îndată, această manevră trezi în mintea lui Paganini bănuiala că este urmărit. Diligenţă trebui, într-adevăr, să se oprească. Paganini se înfăşură în pelerină, îşi trase pălăria peste ochi şi-l rugă pe signor Tarizzio să spună, de va fi întrebat, că acolo nu se află niciun signor Paganini. Totul fu însă zadarnic.

Signora Bellgioioso ştiu cum să ducă atacul, încât nimeni nu i-ar fi putut rezista. Pentru a nu se face caraghios, Paganini fu obligat să-şi scoată pălăria şi să-şi desfacă pelerina.

Signora îi aduse la cunoştinţă că alteţa sa, ducesa de Toscana, consimte să-l ierte pe signor Paganini şi să nu-i mai amintească niciodată de necuviincioasa lui purtare, dar…

Văzând pe doamna care făcuse un gest neîngăduit, călcând eticheta, deoarece coborâse cea dintâi din trăsură şi se apropiase de diligenţă, Paganini trebui şi el, la rându-i, să coboare spre a da explicaţiile necesare. Violonistul se simţea tare încurcat. Signora era o femeie deşteaptă. Pricepând greaua situaţie în care-l pusese pe Paganini, ea râdea zgomotos şi necruţător. Paganini îi răspunse pe acelaşi ton, glumind pe seama lui însuşi. Îşi dădu seama însă că nu poate fi sincer cu femeia aceasta şi de aceea îi spuse că se va întoarce, desigur, dar că mai întâi trebuie să-şi revină din spaima pricinuită de furia neaşteptată a ducesei. Apoi se opri o clipă să vadă efectul celor spuse, dar cum privirea signorei era plină de neîncredere, el adăugă pe un ton blând şi insinuant:

— A sluji pe alteţa sa înseamnă pentru mine cea mai mare dintre toate fericirile cu putinţă pe acest pământ. Am de gând să dau zece concerte la Florenţa şi după aceea mă voi întoarce. Trebuie să înţelegeţi că e vorba

de oarecare timp pentru a şterge urmele purtării mele faţă de alteţa sa.

Cuvintele lui signor Tarizzio despre afacerile de pe globul pământesc, despre ridicarea şi lăsarea fundului de mare şi a culmilor de munţi nu-i ieşeau din minte. Nu-l ispitea deloc reîntoarcerea la Lucca; pe de altă parte, marea ducesă urma să vină în curând la Florenţa. Deodată îi veni în minte o ideie straşnică:

— Transmiteţi, vă rog, alteţei sale – spuse el signorei trimise de ducesă – că preaplecatul el servitor îi aşteaptă sosirea la Florenţa.

Scoase un bloc-notes şi un plic, rupse o foaie, scrise câteva rânduri şi, fără să-l lipească, îl înmână doamnei. Pacea era încheiată.

Diligenţa porni din nou. Signor Tarizzio căsca duios la gândul unui somn liniştit şi tihnit într-o odaie de hotel.

Citind, din spirit de prevedere, cuprinsul scrisorii, signora Bellgioioso a fost cuprinsă de furie. Paganini scrisese: „Sunt fericit să slujesc pe alteţa voastră până la moarte; ceea ce s-a petrecut m-a zdruncinat însă atât de mult, încât cel mai scurt timp cu putinţă pentru a uita îl socotesc la optzeci-nouăzeci de ani. În acest răstimp, voi fi lipsit de marea fericire de a vedea pe alteţa voastră”. Signora Bellgioioso rupse imediat scrisoarea. Ştia că Paganini se va ţine de cuvânt, că Florenţa nu va fi pentru el decât un popas întâmplător, unde diligenţa îşi va schimba caii, şi că proaspăta mare ducesă de Toscana nu-şi va mai vedea nicicând dirijorul. „Privighetoarea nu trebuie ţinută în colivie, gândi signora Bellgioioso. Păcat, era o adevărată podoabă a oraşului nostru. Ce se va întimpla cu sărmana…?“ îşi aminti de misterioasa prietenă a lui Paganini, despre a cărei legătură cu marele violonist începuse dintr-o dată să vorbească tot oraşul.

Ajuns la Florenţa, Paganini nu ştia în ce parte s-o ia. După multe şovăieli, se hotărî s-o pornească spre nord. Tot adormind şi trezându-se în diligenţă, abia de mai putea lupta cu oboseala ce-l răzbise.

Noaptea târziu, trezindu-se în faţa unui mic han de pe ţărm, auzi foşnetul valurilor şi şuierul vântului de pe mare, ce pătrundea prin geamul deschis.

Stelele şi luna luminau crestele alburii ale valurilor.

O altă amintire limpede: în faţa lui, nişte oameni cu totul necunoscuţi. Unul ţinea un prosop muiat în oţet, altul, pare-se, îi număra bătăile pulsului.

— Vă simţiţi mai bine? auzi Paganini glasul omului aplecat spre dânsul. Sunteţi în afară de orice primejdie. Aveţi doar nişte friguri nervoase şi vă trebuie o linişte deplină.

— Cine stnteţi? – întrebă Paganini. Şi unde mă aflu*?*

— Sunt medic, călător ca şi dumneata. Ne aflăm la hotelul numit „Hanul celor patru vânturi”. Diligenţa pleacă din nou peste zace ore. Daţi-vă toată osteneala să vă refaceţi până atunci.

Un pahar de vin tare din struguri îi ajută lui Paganini să împlinească prescripţia medicului. Peste o oră era pe deplin restabilit.

Privind atent chipul roşcovanului care-l însoţea pe medic, Paganini era din ce în ce mai sigur că-l mai văzuse pe undeva. Era vădit însă că omul se schimbase mult la înfăţişare. Aceşti doi călători nu se arătau nişte oameni prea curioşi, fapt care-l reţinea pe Paganini să-i iscodească. Discutau însă amândoi, fără a-şi spune pe nume, despre lucruri care-i interesau probabil foarte tare; despre congresul notabililor din Lyon, pe care-l botezau ba congresul notabililor, ba adunarea consultativă lioneză; despre faptul că Italia suferă din nou întreaga pavară a minciunilor lui Bonaparte, a omului acestuia care, acum, după ce a răpit libertatea Franţei, tinde să robească Italia; despre proclamarea lui Eugène de Beauharnais, fiul său vitreg, ca vicerege al Italiei.

Vorbeau în aşa fel, de parcă Paganini nici n-ar fi fost de faţă. Se părea că sosiseră din locuri diferite şi se grăbeau acum să-şi spună unul altuia toate ştirile pe care

reuşiseră să le adune.

Dis-de-dimineaţă răsună cornul poştalionului. Întradevăr, diligenţă pentru Milano, prăfuită şi murdară, intră în curte.

Când cei doi necunoscuţi aflară că Paganini s-a hotărât să meargă şi el într-acolo, se arătară bucuroşi că „cel mai mare violonist al lumii” – aşa cum îl numeau – le va fi tovarăş de drum.

La Milano, Paganini anunţă un concert. El regretă din nou lipsa lui Harris, care îl ajutase cu atâta pricepere în asemenea ocazii.

Cu două zile înaintea concertului, se întâlni din nou cu tovarăşii săi de drum. Aceştia îl invitară să-i însoţească până în satul Binasio. Plecând călare din Milano, ei îşi lăsară caii la Binasio, în grija unui ţăran uriaş şi bărbos, cu mutră de tâlhar, iar de acolo o apucară pe poteca îngustă care ducea la un sat apropiat.

În cele din urmă Paganini află numele roşcovanului, care arăta şi el ca un uriaş. Era Ugo Foscolo, vechiul prieten al profesorului său, Ferdinand Paer, iar celălalt se dovedi a fi renumitul medic milanez Giuseppe Pascarelli.

La sunetul unui clopot se adunară în pădure câţiva oameni. Dădură la o parte o piatră mare, descoperind o groapă în fundul căreia se vedea un frunziş proaspăt, nu de mult aşezat. Coborâră şi deschiseră o uşă de fier, apoi aprinseră o lumânare de ceară, răsucită în spirală pe o vergea de metal (Paganini vedea pentru prima dată acest vechi sistem de lumânare). În subterană, pe un raft, se aflau zeci de asemenea vergele metalice, prevăzute cu căpăcele mici de sârmă, care fereau flacăra de mişcarea bruscă a aerului şi de contactul cu obiectele uşor inflamabile – perdele, draperii – care împodobeau, oricât de ciudat s-ar părea căminul subpământean, atât de puţin obişnuit, al acestor oameni.

Insigna pe care signor Fracesco Niecco i-o dăruise odinioară lui Paganini căpătă deodată un alt preţ. După

legile acestei frăţii tainice, o asemenea insignă, dăruită de un frate cu grad superior, dădea drept posesorului să treacă, după un timp oarecare, la o treaptă mai înaltă de iniţiere.

Iată-i, deci, pe fraţii din pădure. Iată această organizaţie uimitoare. Iată de unde porneau istorisirile despre subteranele Romei, despre fântânile şi adăposturile, despre intrările tăinuite, despre colibele din codrii de la capul Morgana, despre văgăunile din Calabria, despre peşterile din Sicilia inundate de fluxul mării şi cu totul inaccesibile, despre dispariţia fără urmă a unor bărci misterioase, urmărite de şalupele repezi ale englezilor sau de bărcile poliţiei austriece şi de corăbioarele jandarmilor papali.

Crenguţa de salcâm alb, ce se afla pe o masă, în coridorul întunecos din dreptul unei răspântii subterane, fu înmânată unuia dintre cei prezenţi. Paganini află că înmânarea unei ramuri de salcâm alb era, la carbonari, semnul unei încrederi deosebite. Fratele carbonar, care primea un asemenea semn de distincţie, se lega printr-o însărcinare secretă şi era îndeaproape supravegheat de întreaga frăţie. Insigna salcâmului alb îi încredinţa aducerea la îndeplinire, la timpul cuvenit, a sarcinii de a executa un tiran încoronat. Din clipa în care carbonarul atingea ramura de salcâm înflorit, el nu-şi mai aparţinea, pierzând chiar dreptul de a părăsi frăţia. De fapt, după ce intrai pe uşa strâmtă a sărăcăciosului cămin al carbonarilor, era cu neputinţă să mai dai înapoi. Viaţa omului care păşea în această asociaţie devenea neasemuit de plină, dacă el îşi găsea aci adevărata chemare. Aşa cum spunea şi marele venerabil, era o povară „uşor de ridicat, dar greu de dus”. Pierderea acestei poveri însemna pieirea celui ce-o purtase.

Cardinalul Ruffo a tăiat treisprezece mii de carbonari. Mii de republicani din oraşele sudice au fost aruncaţi în închisori, unde preoţii au avut grijă să le grăbească sfârşitul.

— ...Codul napoleonian, tradus în limba italiană încă de la 1 ianuarie, se aplică acum în Italia noastră, ca lege fundamentală. O delegaţie de dobitoci milanezi, aleasă de o slugă supusă lui Bonaparte, Salicetti, a plecat la Paris să ia parte la încoronarea acestui aventurier corsican, cu coroana Italiei. Din această delegaţie face parte şi o persoană care a slujit mai întâi interesele Austriei, un spion şi un iezuit ascuns, un oarecare Novi. Acesta a luat cu el un proces verbal cu listele noilor organizaţii masonice din Italia. Novi cere ca guvernul să supravegheze îndeaproape toate organizaţiile secrete dar să nu distrugă organizaţia carbonară ci, dimpotrivă, s-o conducă în aşa fel, încât, în fiecare filială secretă, în fiecare organizaţie tainică italiană, persoanele din serviciul majestăţii sale să joace rolul de frunte. Acestor persoane trebuie să li se dea cea mai largă putinţă de a înfiinţa noi loji masonice şi de a asigura o cât mai bună dezvoltare a organizaţiilor secrete pentru a putea pune, astfel, mâna pe tineretul italian, care stă la îndoială, şi pentru a limpezi adevărata lui stare de spirit, spre a împiedica la timp orice complot ce s-ar putea pune la cale.

Vorbitorul făcu o pauză. Toţi îşi schimbară priviri întrebătoare, căci vestea era într-adevăr neliniştitoare. Despre Novi – parohul catedralei din Genova, mutat la Milano – se spunea că e un iezuit ascuns, deşi se manifestase ca un partizan al autorităţilor franceze.

— Cum se poate – zise cineva – ca un om care aparţine ordinului iezuit să prezinte împăratului francez o asemenea listă? Şi cum se face că Napoleon va primi pe un oarecare paroh din Genova?

— Îl va primi! – spuse vorbitorul. Imediat voi ajunge şi la aceasta. În primul rând, vă rog să nu uitaţi ca duşmanii noştri cei mai de temut, iezuiţii, folosesc de mult metode foarte iscusite pentru a ţine legătura conspirativă dintre oameni.

— Nu, Pascarelli, n-ai dreptate! – răspunse tăios un

glas mai tânăr. Organizaţia noastră e mult mai veche. Fondatorii ei îşi au originea…

— Ştiu – îl întrerupse doctorul Pascarelli. Pe mine însă nu mă interesează istorioarele pentru copii, ci lucrurile serioase. Eu vreau să spun că atunci când negustorii francezi au început, pe căile Levantului, negoţul cu China, misionarii francezi au pornit şi convertească la catolicism pătura chineză nobilă. Pentru a-şi atinge scopul, cam o sută de vechi culte chinezeşti au fost îngăduite ca legale şi aprobate de biserica romano-catolică. După cum ştiţi, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, părintele Michel Tellier, a fost autorul unei vestite lucrări despre cultul lui Confucius. El trecuse pe filozoful chinez în rândul sfinţilor bisericii catolice şi astfel a salvat situaţia în acele oraşe unde iezuiţii îşi înfipseseră mai adânc ghearele. Amintiţi-vă că aceşti oameni au tipărit în tipografiile noastre portretul lui Ignaţiu de Loyola şi al papei de la Roma. Amândouă portretele erau executate de parcă ar fi fost desenate de chinezi. În ele, atât papa cât şi fondatorul ordinului iezuit, aveau ochii migdalaţi şi mustăţi lungi pleoştite. Acum, după încheierea concordatului, se prea poate întâmpla ca Napoleon să fie trecut şi el în rândul sfinţilor şi zugrăvit în chip de discipol direct, dacă nu chiar de frate, al lui Ignaţiu de Loyola. După cum vedeţi, eu socotesc situaţia ca fiind foarte gravă.

În acel timp, Italia număra aproape trei sute de mii da carbonari din toate straturile sociale. Vestea despre planul iezuiţilor nelinişti nespus de mult pe cei care ascultară expunerea doctorului Pascarelli. Cei opt oameni adunaţi acolo se întrebau cu îngrijorare cine oare s-ar putea furişa printre ei, sub masca de prieten bun şi credincios adept al carbonarismului masonic? Ce-i drept, erau încă departe de timpurile când luptătorii adunaţi pentru cauza revoluţiei aveau să se iscodească neîncrezători unul pe altul, fiecare bănuindu-şi vecinul de trădare. Dar marele succes al iezuiţilor stătea şi în faptul

că izbutiseră totuşi să pună în circulaţie zvonul posibilităţii unei trădări chiar din sânul organizaţiei. Aşa se credea – oricât de călită ar fi fost voinţa da fier a conspiratorului – o stare de nelinişte, o grijă mai mult în îndeplinirea îndatoririlor de revoluţionar.

Unul dintre cei opt oameni adunaţi acolo era violonistul Niccolo Paganini. Ce căuta el în această organizaţie ciudată? Ce legătură avea arta lui măiastră cu lupta subversivă revoluţionară? Dar iată că iau cuvântul signorii Buratti şi Confalonieri, făcând o propunere ce dovedea că totul fusese gândit şi bine cântărit. Ei se adresară venerabilului, lui signor Pascarelli, arătându-i că signor Foscolo nu va mai rămâne mult timp în Italia, că la sfârşitul anului va pleca pentru câţiva ani în Elveţia, sau poate – dacă soarta îl va duce şi mai departe – în insulele britanice, unde va ajuta pe un bancher italian, membru al organizaţiei, să ţină legătura cu fraţii din Peninsula Italică. Pleca aşadar un om care se dovedise că se poate deplasa cu uşurinţă şi era foarte folositor prin călătoriile sale. Cine din cei rămaşi putea călători dintr-un oraş în altul fără a stârni bănuieli? Cui îi erau deschise toate uşile palatelor şi caselor bogate? Cui îi era asigurată putinţa de a apărea deschis în faţa mulţimii şi de a-şi alege doi-trei interlocutori care, sub masca unei delegaţii a oraşului, să poată lesne stabili legătura cu orice grupare orăşenească din orice oraş italian? Fără îndoială numai Paganini, violonistul cu renume, a cărui meserie necesita deplasări dintr-un oraş în altul, apariţii în public şi contact cu atâta lume din diferitele clase ale societăţii. Dat fiind că el a primit să contopească două arte într-una şi şi-a închinat marele său talent muzical poporului italian, noi trebuie să-i încredinţăm această însărcinare frăţească, ca răspuns la jurământul său frăţesc. De va fi nevoie, signor Paganini va putea apare sub un alt nume, acolo unde nu va fi cunoscut ca violonist.

Capitolul 18
DUBLA EXISTENŢĂ

Trecuse un an de la întilnirea de lângă Milano. Numele renumitului violonist răsuna în întreaga Italie. La Roma, cu fiecare nou concert, sporea numărul înflăcăraţilor admiratori ai talentului său.

Spre cinstea organizaţiei carbonarilor, trebuie şi spunem că nimeni din miile de spectatori care-i slăveau talentul de violonist şi nu cunoşteau taina dublei lui existenţe, n-ar fi bănuit că omul acesta putea fi zărit adesea, strecurându-se seara, spre dealul Picio, locul de întâlnire conspirativă a noilor săi prieteni.

O dată se întorcea de la o adunare obişnuită. Cuvintele prietenilor îi răsunau încă în ureche, gândurile lor stăruiau încă în mintea lui şi i-o turburau. Ziua se stingea încet. Luminile crepusculului licăreau la orizont. Era o seară cum numai la Roma pot fi, totul bătând în trandafiriu, purpuriu şi vioriu, în care firicelele fine de praf, ridicate deasupra oraşului, păreau poleite cu aur de razele piezişe ale soarelui. Paganini privi spre Capitoliul care se profila în ceaţa albăstrie. Zări în piaţa depărtată dragoni îmbrăcaţi în roşu, călări pe cai albi, şi husari în albastru cu coifuri aurii. Pete roşii, albastre, verzi, galbene se perindau prin ceaţa înserării, zugrăvite parcă cu cele mai fine acuarele. Străvezii, uşoare, fantomatice, ca nişte alge, petele acestea colorate şi difuze pâlpâiau şi apoi se iroseau. Când urca pe creasta povâmişului abrupt al dealului, lui Paganini îi plăcea să admire ruinele Romei antice. Cele trei coloane din Forum, resturile caselor de pe Palatin, mai încolo un uriaş arc de triumf, alături un pin şi contururile masive ale Coloseumului, poleite de ultimele raze ale soarelui. Undeva, hăt

departe, dincolo de mormanele de pietre de care erau lipite casele sărăcimii din Roma, se zărea lanţul siniliu al Munţilor Sabini. Roma! Cuvântul acesta stârnea aproape întotdeauna, în sufletul lui Paganini, un val de emoţie. Iar acum convorbirea cu prietenii şi cuvintele pătrunzătoare ale tânărului carbonar Rossetti îi umpluseră sufletul de un nestăvilit avânt.

Mergea, privind acoperişurile caselor şi urmărind zborul porumbeilor în înaltul cerului senin. Cuvintele lui Rossetti că ei, carbonarii, au întemeiat o frăţie a noilor argonauţi şi că au de străbătut un drum primejdios şi lung până ce vor dobândi lâna de aur a fericirii omeneşti şi a libertăţii Italiei, năşteau în mintea lui mii de imagini.

Confalonieri şi Conobianco cel crunt şi drept îi apăreau geniile noii epoci. Pe sine se vedea un Orfeu navigând pe puntea tainicei corăbii „Argo”. Însorita icoană a Colchidei de aur se prefăcea în imaginea Italiei noi şi liberate, dându-le puteri sporite de luptă. Confalonieri apărea un *Iason*. Italia trebuia, prin victoriile ei, să-i smulgă lui Napoleon colţii de balaur. Noul Iason va semăna aceşti colţi prin toată Italia şi, precum odinioară în îndepărtata Colchidă a argonauţilor răsăreau oşteni noi din colţii de balaur semănaţi – tot aşa şi acolo se vor ivi noi şi noi cete de luptători înarmaţi, gata să se jertfească pentru fericirea Italiei.

Roua înserării sclipea prin iarbă şi, pe neaşteptate, Paganini încercă o neplăcută senzaţie de umezeală. Sclipirile firelor de iarbă înrourate îi apăreau nişte vârfuri de suliţe ce-s gata să răsară din pământ. Apoi, vârfuri de oţel acoperiră deodată câmpia, după care se iviră căştile şi coifurile, pe urmă, ca din pământ, capetele şi umerii – şi iată că puzderie de bărbaţi, înarmaţi din creştet până în tălpi, cu spade, suliţi şi scuturi, încep şi se mişte, să-şi zăngănească armele, iar pământul prinde să strige şi să geamă sub tunetele paşilor lor.

„Noul secol s-a născut în sânge şi fier” scria Ugo Foscolo. „A sosit vremea marilor lupte”.

Lângă cavoul lui Cecilius Metellus, Paganini se abate din cale şi-şi îndreptă paşii spre nişte tufe. Aplecându-se bătu din picior şi ridică încet o lespede de piatră. Un om somnoros, cu părul negru, care-l întâmpină, îi ceru parola, apoi închise la loc intrarea.

Paganini, ostenit de grijile zilei, se întinse pe o saltea de paie, după ce aprinse un vechi opaiţ cu ulei. Dintr-o firidă, în care era zugrăvit chipul blând al păstorului purtând pe umeri oaia rătăcită, luă nişte hârtie pentru note. În noaptea aceea el termină suita carbonară *Iason semănând.*

Această capodoperă a fost executată o singură dată, la Roma, în timpul carnavalului. Atunci Paganini a simţit pentru prima oară că a atins desăvârşirea. Până atunci, fiecare concert nu însemnase pentru dânsul decât o treaptă a unei scări gigantice. În sfârşit, acum urcase sus, pe culme. Drumul nemaipomenit de greu fusese străbătut.

De acum înainte Paganini avea conştiinţa că viaţa lui este într-adevăr viaţa unui om care s-a înălţat mult deasupra nivelului obişnuit. Nu mai existau pentru el, în toată muzica universală, greutăţi pe care să nu le poată învinge. Cântatul la vioară capătă astfel pentru dânsul un dublu înţeles. Se gândea la sensul pe care cuvântul acesta[18] îl are pentru cei în vârstă şi la sensul pe care îl are pentru copii. Dar, pe lângă simţământul de desfătare pe care i-l dădea muzica, atunci când îşi arăta înalta măiestrie de a cânta la vioară în faţa publicului, şi pe lângă bucurie – aceeaşi bucurie pe care o simte copilul când intră în stăpânirea unei jucării – Paganini se simţea cuprins de simţământul unei îngrijorări necunoscute până atunci. El începea să-şi dea seama de scăderea forţelor sale. Concertele nu-l oboseau, şi totuşi parcă-l îngrijora noianul de energie cheltuită la fiecare

---

[18] În limba rusă cuvântul „igrá" are un dublu sens: acela de joacă de copii şi acela de interpretare a unei piese de muzică instrumentală (n. tr.).

manifestare în public. Pleca de pe scenă fără a se simţi obosit, dar acum nu mai avea aceeaşi emoţie plină de bucurie pe care o trăise la Lucca.

Ultimul concert dat la Roma fusese un nou triumf. Îl dăduse într-o vineri, zi în care biserica romano-catolică nu îngăduie niciun spectacol. Paganini se bucura însă de atâta trecere pe lângă persoanele suspuse de la curtea papală, încât, oricât de ciudat s-ar părea, el primi încuviinţarea cerută şi concertul se ţinu. Dorinţa lui Paganini, care anunţase că a doua zi trebuie să plece, fusese de ajuns.

Înaintea concertului se strânseseră la el prietenii care-l însoţeau de obicei de la hotel până la teatru. Unul din ei, care locuia la Roma, îi spuse că a venit vremea să se gândească la crearea unei mari opere, a unei opere în care vioara să joace un rol atât de însemnat, ca şi vocea, şi că această operă trebuie s-o scrie neapărat acolo, la Roma. Paganini se minună: de ce, neapărat, la Roma?

— O operă care se făureşte la comanda unui oraş trebuie să fie creată în oraşul care o comandă. Aduceţi-vă aminte de marele Cimarosa, îi spuse prietenul, întotdeauna scria opera în oraşul care i-o punea în scenă.

— Da, dar eu am de gând să plec – răspunse Paganini – şi e foarte îndoielnic că voi scrie cândva opere!

Cel care vorbise îi întinse câteva foi cu note. Paganini îl privi mirat. În preajma candelabrului şedeau alţi doi domni, care îşi sorbeau tacticos cafeaua. Paganini privi hârtia ce-i fusese înmânată şi o pături în grabă. Prietenul îi spuse în şoaptă:

— Comanda aceasta o vei preda la Florenţa, la primul dumitale concert. Să nu cumva s-o pierzi.

Apoi, nepăsător, vorbi mai departe tot despre Cimarosa, spunându-i că ştirile cu privire la otrăvirea marelui muzician s-au adeverit în întregime.

Autorul operei *Căsătoria secretă* aparţinuse organizaţiei carbonare. În 1798 pusese la cale, în numele libertăţii Italiei, o răscoală împotriva regelui Neapolelui.

Avea aproape cincizeci de ani când îşi începuse activitatea de răsturnător de regi. Fu prins şi aruncat în închisoare. Executarea lui ar fi fost de neînlăturat, dacă tronul regelui Ferdinand nu s-ar fi clătinat. Temându-se de zvonuri şi de opinia publică, acesta porunci să fie eliberat. În aşteptarea revizuirii procesului, Cimarosa fugi în Rusia… Viaţa în această ţară, unde iarna nu puteai ieşi pe stradă fără şubă, fu pentru el foarte grea. Reveni în Italia. Regina Carolina hotărî să împiedice, cu orice preţ, revenirea lui în ţinuturile Veneţiei şi recurse la un act de trădare. Patru picături de otravă veneţiană au pus capăt vieţii acestui mare compozitor, care muri la Veneţia în 1801.

— Prin urmare, e adevărat? – exclamă Paganini.

— Adevărat. Oamenii cei mai buni ai Italiei s-au alipit mişcării noastre. Astăzi nu există niciun regiment, nici o companie, niciun escadron în care să nu avem oamenii noştri.

În timpul acesta, tânărul violonist Paisiello se apropie de ei. Interlocutorul lui Paganini tăcu. Paganini îşi pregăti notele, luă vioara şi, împreună cu însoţitorii săi, intră în sala de concert. Succesul a fost deplin. Salutând publicul, care-l aplauda, Paganini văzu cu spaimă cum doi jandarmi din poliţia papală intrară în sală şi-l înhăţară pe acela care-l condusese la teatru. Paganini se înclină încă o dată în faţa publicului, fără să lase din mâini sulul cu note.

Când se întoarse acasă, găsi pe portar în faţa intrării hotelului. Omul îşi lovea palma cu o cheie mare, apoi răsucea palma, izbindu-şi cu ea oasele şi nesimţind parcă nicio durere. Cu o căutătură pătrunzătoare el privea ţintă la Paganini.

În odaie totul era răvăşit. Cineva cotrobăise, răsturnase totul cu susul în jos şi încercase în zadar să şteargă urmele aşezând lucrurile la loc. Era trecut de miezul nopţii. Deodată, Paganini fu cuprins de teamă. Aprinse o lumânare, încuie cu băgare de seamă uşa,

deschise caietul de note, care era cam murdar şi pe care i-l înmânase sub formă de comandă omul arestat la concert, şi citi pe una din foi lista spionilor papali trimişi să iscodească în ventele carbonare. Documentul acesta era suficient pentru ca cineva să fie aruncat în închisoarea din Castelul sfântului înger.

Trebuia să fugă; dar o plecare în puterea nopţii putea isca bănuielile poliţiei. Stăpânindu-se, hotărî să aştepte până în zori. Se culcă însă îmbrăcat. Spre dimineaţă, auzi ciocănituri în uşă. Paganini sări în sus. Patul scârţii; acum era prea târziu să simuleze că doarme. Azvârli o ochire fugară spre fereastră. Era închisă, cu obloanele pe dinafară. Ciocănitul se repetă. Paganini se ridică, se apropie încetişor de uşă, simţind cum inima-i bate tot mai tare. Se opri, zicându-şi: „S-a sfârşit cu cariera mea muzicală!“ apoi luă bastonul, de care nu se despărţea niciodată, răsuci mânerul spre stânga şi apăru un pumnal lung şi subţire, cu patru muchii. „Păcat că trebuie să las aici vioara Guarneri!“ Se hotărâse să deschidă uşa şi lovind cu pumnalul, să-şi facă drum ca să fugă. Nu ştia încă încotro, dar îşi zise că dacă va reuşi să ajungă până la Scara spaniolă, clopotarul de la „Trinita del Monti“ îl va adăposti cu siguranţă, ascunzându-l la început în grădină, pe urmă altundeva. Toate gândurile acestea au durat doar o clipă. Deodată, răsună un glas sonor şi puternic.

— Signor, caii sunt gata!

Un prieten necunoscut avusese grijă ca Paganini să plece neîntârziat. Căscând cu zgomot, Paganini răspunse:

— Mi-era încă somn.

Cu o mişcare dibace ascunse pumnalul şi deschise uşa. Străinul care se afla în faţa lui se oferi să-l ajute la dusul bagajelor… „Desigur că mă va aresta”, se gândi Paganini, „ăsta nu e decât un copoi“.

Vioara şi caietul cu note rămaseră în mâinile violonistului. Toate celelalte lucruri fură ridicate de

însoţitorul acesta nepoftit. Ieşind, Paganini văzu o trăsură mică, la care era înhămată o pereche de cai sprinteni şi voinici.

— Cum, plecăm numai noi doi? – întrebă Paganini.

— Da, signor, aşa am primit poruncă.

Stăpânul hotelului primi, somnoros, banii ce i se cuveneau, îi ură lui Paganini drum bun şi, fără să-şi piardă vremea, se înapoie în odaia lui.

Ajunseră cu bine la Florenţa. Despărţindu-se, însoţitorul îşi lăsă adresa, spunându-i că-l poate întovărăşi şi mai departe, spre nord, fiindcă socoteşte că signor n-o să zăbovească prea mult la Florenţa.

Marea ducesă de Toscana era acum în culmea puterii, dar Paganini se purtă şi de astă dată fără socotinţă. În loc să meargă la palat, el se mărgini doar să vestească autorităţile locale că are de gând să dea un concert. Spre marea sa mirare, propunerea fu primită fără entuziasm, deşi la Florenţa se bucurase totdeauna de un deosebit succes. Ba i se spuse că va primi aprobarea numai în cazul în care va rămâne în serviciul ducesei. Paganini refuză cu hotărâre. Atunci i se dădu a înţelege că n-ar fi nimerit să concerteze în ţinutul alteţei sale.

Întâlnindu-şi prietenii, află toate noutăţile florentine. Paganini fu uimit de înaintarea armatei napoleoniene. Astfel de ştiri nu puteau ajunge până la Roma, fiindcă acolo tipărirea ziarelor era oprită şi lumea toată tremura şi în faţa papii, şi în faţa împăratului francez, neştiind unde sfârşeşte atotputernicia unuia şi începe puterea celuilalt.

— Situaţia mea era cu atât mai încurcată – povestea Paganini amicilor săi – cu cât eu nu mă închinam nici unuia, nici altuia… Totuşi, îmi este cu neputinţă să nu dau un concert la Florenţa – zise el, în sfârşit, mai degrabă ca un ecou al gândurilor ce-l frământau. Gândurile acestea îi fură pricepute pe loc de către bătrânul pictor florentin Misciatelli, care, apropiindu-se de Paganini, îi spuse răspicat:

— Eu vă pot ajuta şi fără concert. Puteţi veni la mine fără grijă.

— Bine, dar cum să fac?

— Veniţi astă seară şi daţi un concert în cerc intim

Paganini abia a executat sonata *Napoleon* şi aceasta a fast de ajuns ca o mulţime imensă să se adune sub ferestrele lui Misciatelli. Apoi a răsărit ca din pământ un căpitan de gardă, îmbrăcat parcă dinadins într-o uniformă aidoma aceleia cu care Paganini se gătise – din nesocotinţă – în nenorocita seară când dezlănţuise furia prinţesei Bacciochi. Căpitanul îi porunci lui signor Paganini să nu mai cânte în cuprinsul posesiunilor marii ducese.

Luându-şi rămas bun de la Misciatelli, Paganini a fost oprit la uşă. Fiul gazdei, ofiţer în armata napoleoniană, care-şi tămăduia rana la Florenţa, se apropie de violonist şi-i spuse încet:

— Aţi auzit că, acum o lună, signor Francesco Niecco a fost otrăvit la Veneţia?

— Otrăvit?!

Pe Paganini îl cuprinse ameţeala şi trebui să se proptească de uşă, ca să nu cadă.

— Da, sunt bănuieli că moartea i s-a tras din otravă.

— Vă rog să-mi istorisiţi cum s-a întâmplat nenorocirea asta! – exclamă Paganini.

Chiar în clipa aceea recunoscu într-un servitor al lui Misciatelli pe omul cu care plecase din Roma. Cu o stăruinţă ce începuse să-l înspăimânte, tânărul slujitor se apropie de Paganini şi-i spuse:

— Signor, bagajele sunt în cupeu! Poftiţi pelerina, îmbrăcaţi-o; altfel o să vă fie răcoare.

— Nu mă gândeam încă să plec…

— Trebuie, signor! – îi răspunse tăios tânărul.

Paganini îşi luă grăbit rămas bun de la ofiţer.

Porniră spre nord, către Parma, dar la Bologna fură siliţi să se abată din drum. O întâlnire neaşteptată îl tulburase groaznic pe însoţitorul lui Paganini. Tânărul, pe

care îl chema Lodovico, se prefăcea că drege de zor roata cupeului, spre a întârzia ora plecării. Abia pe înserate luară drumul Ferrarei.

Lângă Podgio Renatino, când tocmai se crăpa de ziuă, Lodovico opri caii. Coborî de pe capră, stinse lumânările de la felinare, le curăţi mucurile, şterse geamurile şi, croindu-şi drum prin semiîntuneric, o porniră mai departe, speriind păsările adormite. Paganini nu închisese ochii toată noaptea. O durere chinuitoare îi copleşise sufletul la vestea morţii lui Niecco. Aşa întâmpina el anul 1810.

La Ferrara, Lodovico găsi un minunat loc de popas. Dar în timp ce Paganini se îndepărtase de cupeu, iar Lodovico pregătea odaia, nişte hoţi şterpeliră cufărul şi banii; scăpase doar vioara.

Paganini trase concluzia că hoţii habar n-aveau de muzică.

— Ba au poate prea mult! – răspunse Lodovico. Vioara dumneavoastră putea uşor să dea de gol întreaga bandă.

După păţania aceasta, Paganini se hotărî să dea un concert la Ferrara.

Sala de concert a oraşului fu pusă cu multă bucurie la dispoziţia Iui signor Paganini. Numele lui era mereu rostit de către muzicanţii din Ferrara şi de către împuterniciţii guvernului austriac. Comandantul oraşului, care credea că numele lui Paganini este al renumitului doctor care-l îngrijise pe papa, îşi îndreptă repede greşeala, spunând că şi numele violonistului Paganini îi este cunoscut, ca un nume de muzician celebru.

Sala de spectacol era într-adevăr splendidă. Paganini se bucură la gândul că va putea cânta acolo. Deodată, în timp ce o cerceta cu privirea, se ivi impresarul şi îi spuse că, în urma ordinului dat de guvernatorul oraşului, la concert va cânta şi signora Marcolini.

Cu o oră înainte de concert, Paganini se duse acasă la cântăreaţă, pentru a face o mică repetiţie. De la primele acorduri, el simţi că signora, deşi avea o voce bună,

cânta fals. De patru ori o luară de la capăt şi tot de atâtea ori se repetă greşeala în acelaşi loc. Signora Marcolini, care avea apucăturile unei vânzătoare de băcănie, îl rugă s-o ia de la început. Paganini, răbdător, îi ascultă rugămintea. A cincea oară, trecu hopul. Repetiţia era, în sfârşit, terminată. Obosit şi totuşi mulţumit, Paganini plecă.

Dar chiar înainte de începerea concertului primi un bilet de la signora Marcolini, prin care-i făcea cunoscut că „pentru nimic în lume nu va cânta în seara aceea". Printre altele, Paganini află că signora Marcolini era iubita guvernatorului, aşa că era zadarnic să se lupte cu toanele ei.

Sala era plină. Tropotele nerăbdătoare ale publicului stârneau atâta praf, încât lumina uriaşului policandru părea înecată în ceaţă.

Sfătuit de Lodovico, Paganini se urcă în trăsură, gonind spre signora Pallierini. El o rugă pe renumita maestră de balet, care avea şi o frumoasă voce, să participe la concert. Signora Pallierini primi. Şi în timp ce cântăreaţa îşi îmbrăca toaleta, Paganini aştepta jos în trăsură, chiar sub ferestrele ei. Din când în când, ea azvârlea câte o ochiadă prin perdele spre silueta lui încovoiată, ca de pasăre, şi-i privea capul, care se rotea sub pălăria largă, cu un profil de uliu. Îşi scoase rochia obişnuită, se întinse în faţa oglinzii, admirindu-şi trupul gol şi zâmbind şăgalnic la gândul că Paganini, înfofolit, o aştepta jos în stradă. Odată îmbrăcată, coborî.

Pe drum, Paganini a fost cuprins de un val de neaşteptată veselie la gândul că signora Marcolini va fi pedepsită pentru mofturile ei. Strânse mâna signorei Pallierini, ea îi răspunse şi apoi urmă un sărut. Signora Pallierini a fost adânc emoţionată. Renumitul violonist, cu ochii lui drăceşti, cu vorbele lui înfocate şi vibrante, îi plăcea nespus. Văzând cât de uşor se aprinde, el simţea cu bucurie cum şi signorei îl zvâcneşte în vine sângele fierbinte de napolitană. Numai oprirea trăsurii în faţa sălii

de concert îl scăpă pe Paganini de această ispită.

Signora simţi, cu groază, că pofta ei de muzică se topise. Fără să cânte fals, ea intonă melodiile cu o voce neexpresivă, fără culoare, preschimbându-se mai degrabă într-o auditoare vrăjită de sunetele nemaiauzite ale viorii marelui artist. Privind la Paganini, ea văzu căutătura ciudată a artistului, ochii lui de sfinx sau de vrăjitor şi, deodată leşină. Se auziră râsete, fluierături şi apoi toată sala îşi exprimă furtunos indignarea.

Impresarul se apropie de Paganini, care ţinea în braţe femeia leşinată, şi îi şopti la ureche că guvernatorul şi autorităţile orăşeneşti sunt adânc nemulţumite de faptul că signor Paganini s-a purtat atât de nepoliticos cu signora Marcolini. Trebuia să amâne concertul, de vreme ce prima cântăreaţă a oraşului refuzase să cânte.

— Mai bine spune-mi ce încasări ai făcut? – îl întrerupse cu grosolănie Paganini.

Aflând suma şi chibzuind că-i va ajunge până la Veneţia, dădu din cap.

— Să-mi aduci numaidecât banii, altfel mâine te dau în judecată.

Vorbele acestea avură un efect magic: impresarul ridică mâna şi vesti cu glas tare:

— Concertul continuă.

Paganini duse pe signora Pallierini în cabină şi-l dădu să miroase sărurile pe care le adusese un medic binevoitor din sală. Netezindu-i părul şi învăluind-o cu respiraţia lui fierbinte, îi şopti la ureche:

— Linişţiţi-vă signora, mai avem încă vreme destulă şi, până la noapte, vă rog să fiţi atentă la ce va urma.

Luând bagheta de dirijor, care se afla pe masă, începu să lovească cu furie în speteaza unui scaun, până ce zgomotul îl făcu pe Impresarul cel speriat să apară din nou.

— Unde-s banii?

— Iată-i, signor. Vă rog să semnaţi.

Paganini apucă teancul de bancnote, le vârî mototol în

buzunare, luă vioara şi, calm, apăru pe scenă. Ridică arcuşul. Deodată, însă, întoarse spatele publicului şi vorbind signorei Pallierini, îi spuse:

— Veniţi aici să-mi fiţi martoră.

Apoi adresându-se publicului:

— Nu putem fi mereu trişti. Trebuie să ne îngăduim şi câte o glumă.

Urmă o cascadă de sunete îngrozitoare, din care, la început, nu se putea înţelege nimic. Apoi se desluşi scârţâitul roţilor unei sacale, plescăitul apei din butoi, strigătele unui ţăran care mână catârii, răgetul măgarului, cântecul cocoşului care-şi cheamă gălăgios găinile, schelălăitul strident al unui câine, călcat pe labă de un cal, miorlăitul pisicilor, înlănţuite pe acoperiş într-o încăierare de primăvară. Spectatorii ascultau uluiţi compoziţia cea zărghită. Izbucniră câteva hohote. Primele rânduri se prăpădeau de râs.

Deodată, însă, arcuşul se avântă în aer şi ultimele note amuţiră, undeva sus, sub arcadele bolţii, împodobită ca sculpturi. Doar sfârâitul lumânărilor care ardeau tulburau tăcerea profundă. Făcând câţiva paşi înainte, Paganini se apropie de rampă, atât de aproape, de i se auzea şuierul respiraţiei şi, deasupra capetelor celor din rândul întâi, el ridică arcuşul, atinse întâi coarda mi, apoi trecu brusc la un sunet grav. Publicul auzi limpede strigătul de batjocură al viorii: „I-han!“ modulat ca vocea unei făpturi de om, care-şi arăta tot dispreţul. Repetă de două ori această invectivă sonoră, pe urmă încă de trei ori. Sunetul acesta viu şi atât de natural însemna cea mai jignitoare ocară cu care erau trataţi cetăţenii Ferrarei când băteau drumurile Italiei. „I-han!“ Înseamnă: dobitocule! cocoşelule! şi constituia o poreclă străveche dată locuitorilor din Ferrara, socotiţi a fi nişte oameni grei de cap, nişte idioţi cu frunţile teşite, nişte prostălăi zgârciţi şi hrăpăreţi, care nu ştiu decât să numere pitacii, nişte oameni îndobitociţi, care urmăresc doar câştiguri şi ştiu numai să se îndoape, să bea şi să se spovedească la

timp în faţa unui abate burduhănos. Aşa îi descriau observatorii ironici de la *British Observer.*

Paganini era cu arcuşul în aer, când se dezlănţui furtuna. Toţi auditorii săriră de la locurile lor, urlând revoltaţi; scaune rupte, bastoane, afişe, pălării, toate zburară pe scenă. Îndepărtându-se fără grabă, Paganini zăbovi lângă portiera care despărţea scena de cabina artiştilor şi făcu să mai răsune o dată din vioară jignitoarea poreclă.

Larma din sală dăinui încă multă vreme…

În zori de zi, signora Pallierini, ostenită şi fericită, îmbrăţişă pentru ultima oară pe Paganini. La ora patru, el porni spre nord.

Capitolul 19
PEREGRINĂRILE LUI ORFEU

Paganini se bucură de un mare succes la Milano. Primele şase concerte au atras în oraş pe mulţi dintre cei care călătoreau prin Italia şi pe violoniştii de la Viena. Aceştia aduseseră vestea că Ferdinand Paer îl urmase pe Napoleon, plecând la Paris, unde acum ocupă postul de director al Teatrului italian. La Milano, Paganini întâlni pe Rolla, care, înzdrăvenit şi parcă întinerit, dirija orchestra teatrului *La Scala* şi cânta la vioară. El era angajat şi ca solist la curtea viceregelui Eugène. Îl întâmpină pe Paganini cu bucuria omului care vedea că încrederea arătată nu i-a fost dezminţită. Rolla îl privea pe Paganini ca pe o minune, socotindu-l o nepreţuită comoară a omenirii.

În zilele acelea, cetăţenii milanezi comentau vestea că activitatea tuturor ventelor carbonare încetase pentru un timp nehotărât, până la noi ordine. Centrul mişcării se mutase undeva, spre sud, iar venta superioară dispăruse. Se dăduse ordin ca organizaţiile din provincie să fie desfiinţate.

Prezenţa francezilor la Milano dădu o altă faţă vieţii oraşului. Nu se mai simţea asuprirea religioasă; în schimb, se făcea tot mai vădită despotica dominaţie de fier a lui Bonaparte.

Între Paris şi Milano circula poşta franceză şi Paganini urmărea cu viu interes viaţa muzicală din capitala Franţei. Italienii Viotti şi Cherubini, împreună cu francezul Baillot, răspândeau muzica italiană la Paris. Societatea întemeiată odinioară de Leonard, coaforul Mariei

Antoaneta, care, invitând cântăreţi şi muzicanţi italieni, nu urmărise decât scopuri comerciale, se lărgise acum şi luase avânt datorită capitalurilor vărsate de domnul Feydeau de Brou. Teatrul Feydeau deveni o arenă în care se luau la întrecere cei mai de seamă muzicanţi şi cântăreţi ai Italiei. Paganini se surprindea gândind la călătoria în capitala Franţei, dar, prevăzător, se mărginea deocamdată să viseze numai la această posibilitate.

Îi plăcea la Milano şi se hotărî să rămână mai multă vreme în acest oraş. Acolo nu mai simţea acea invidie care-l năpăstuise la Livorno, la Lucca şi la Florenţa. Acolo apărea pe scenă fără a stârni nicio vrăjmăşie. Concertele nu-i aduceau venituri fabuloase, dar nici nu erau însoţite de întâmplări neaşteptate. Pictorul Pasini îi dărui o vioară Stradivarius. Tarizzio, care venise din nou la Milano, îi vându o vioară Amati. Astfel Paganini deveni fericitul stăpân a trei viori lucrate de cei mai mari meşteri din Cremona. Îşi mai cumpără încă două viole şi o vioară mică Stradivarius pentru copii şi cu aceasta se opri. Sculptorul Bartolini îi dăltui bustul în marmură. El fu expus într-una din sălile galeriei Brera şi aici publicul, privindu-l pentru prima dată, rosti cuvintele care mai târziu începură adesea să-i ţină loc de nume – „Vrăjitorul din sud“. Vrăjitorul răspunse în felul său acestei porecle. El scrise *Dansul vrăjitoarei,* pe care-l execută în sala teatrului *La Scala,* în faţa unui auditoriu imens. Succesul fantastic al concertului se datora, în mare măsură, şi caracterului magic, vrăjitoresc al muzicii, care se potrivea cum nu se putea mai bine stării sufleteşti a publicului.

Spiritele acelea dezorientate erau în căutarea neobişnuitului, încercând să fugă de ciocnirile cu realitatea, îmbrăcând imaginile acestea în limba vechilor descântece, a magiei şi a reînviatei credinţe în vrăji.

Era pe vremea când regele Neapolului, Joachim Murat, trimisese ultimii treizeci şi cinci de mii de tineri napolitani în nord. În pantaloni albi din piele de căprioară şi tunici

albe, cu mantale de culoare zmeurie închisă, tineri cavalerişti ai armatei lui Murat porniră spre Moscova împreună cu Napoleon, cumnatul regelui napolitan.

În cuprinsul regatului său, Murat începuse să persecute sistematic organizaţiile tineretului italian. Organizaţia secretă de la curtea pontifului din Roma îşi trimise spionii în *ventele* carbonate, iar Murat, recăpătind prin felurite făgăduieli încrederea acestor organizaţii, izbuti să afle din cine erau alcătuite. În 1811 cunoştea listele, dar mai trebuia să smulgă inima organizaţiilor din sud, căutându-l pe Conobianco. Cu cele din nordul Italiei rămânea să se răfuiască principele Eugeniu.

Astfel susţinătorii libertăţii Italiei se găseau între ciocan şi nicovală. Conobianco se retrăgea mai spre sud, în codrii Apuliei şi în munţii Calabriei. În cele din urmă, găsi adăpost la un popă de ţară, care-i fusese recomandat de nişte prieteni îndoielnici. Aici a fost prins şi împuşcat cu o lovitură de pistol drept în cap. Murat nu se putu bucura însă prea multă vreme de victoria obţinută şi nici principele Eugeniu nu rămase mult timp pe tron. Letiţia Bonaparte avea dreptate să pună bine orice faţă de pernă, orice cearceaf sau batistă, grăbindu-se să le ia în primire chiar de la spălătoreasă. „Ce-am să mă fac oare cu copiii şi cu nepoţii mei când toţi regii aceştia vor fi izgoniţi de pe tronurile lor?” spunea corsicana aceasta simplă şi dreaptă, care, pe negândite, se pomenise mamă a celor mai mulţi regi şi principi ai Europei.

Plecând de la Milano la Torino, Paganini avu marea cinste să fie primit de principesa Paulina Borghese. Acolo întâlni pe principele Borghese, care era, pe ascuns, iezuit, şi pe fiul acestuia, un tânăr foarte frumos şi de curând însurat cu sora lui Napoleon, Paulina Bonaparte, pentru care – ziceau gurile rele – împăratul Franţei nutrea simţăminte nu tocmai frăţeşti. Paulina avusese o soartă ciudată. Suferind din pricina dragostei nelegiuite a propriului ei frate, ea se mărită cu un general francez,

care îl ajutase pe Bonaparte în zilele grele, când, încă tânăr general, fusese nevoit să dizolve cu forţa consiliul celor cinci sute şi să-şi impună dictatura-i de fier. Acestea se întâmplaseră la întoarcerea din campania din Egipt, când ajunsese comandant al Parisului, director, apoi prim consul, iar apoi împărat. Leclerc, bărbatul Paulinel Bonaparte, fusese trimis în îndepărtatele insule Antile, pentru a înăbuşi răscoala consulului negru Toussaint Louverture, conducătorul negrilor din Haiti, şi pieri acolo, cu întregul său corp expediţionar. Negrii au dat ei înşişi foc capitalei lor. Paulina se întoarse şi, nedorind să rămână la Paris, se stabili la Torino, unde se mărită apoi cu tânărul şi frumosul principe Borghese. Pentru italieni, ea era o amintire vie a insucceselor campaniilor expediţionare napoleoniene.

Corpul expediţionar a lui Leclerc pierise sub arşiţa din insulele oceanului şi acum se şoptea că şi armata expediţionară a împăratului însuşi piere şi ea în zăpezile Rusiei. Zvonurile accstea umblau stăruitor şi, deşi încă neadeverite, făceau ca tristeţea şi îngrijorarea să se întipărească pe chipul surorii lui Napoleon – cea de a doua soră a împăratului pe care Paganini o întâlnea de-a lungul vieţii sale. Atenţia lui Paganini era atrasă însă de un alt chip de femeie. Împreună cu el concerta şi cântăreaţa Antonia Bianchi, iar Paganini se surprindea cum nu e în stare să-şi ia ochii de la frumoasa primadonă.

La sftrşitul concertului, Paganini îi propusese să cânte împreună la Milano. După o scurtă şovăială Antonia primi, făcând în gând o mică socoteală, ea îi spuse făţiş:
– Angajamentul meu se termină peste o lună! Deci peste o lună, aşteptaţi-mă la Milano.

De la Milano la Torino poşta funcţiona destul de prost. Paganini simţea o nerăbdare necunoscută până atunci. Niciodată nu i se întimplase să aştepte o scrisoare cu atâta neastâmpăr.

Între timp el desfăşura o activitate susţinută. Cu toate

că înfiinţarea de societăţi şi asociaţii era oprită, Paganini înfiinţă totuşi cercul muzical „Orfeul din Milano”.

În lume se petreceau însă o seamă de lucruri grozav de ciudate. Poliţia franceză, absorbită de alte treburi, nu dădea nicio atenţie acestui cerc muzical, iar principele Eugène de Beauharnais interzisese pătrunderea oricăror ziare din nord.

Odată, cu totul întâmplător, Paganini nimeri la poştă: ori de câte ori se afla prin apropiere, paşii-i luau fără voie calea oficiului. Aşa-i făcut omul: nimereşte uneori tocmai unde nu trebuie. Întrebă din nou pe funcţionarul poştal dacă are vreo scrisoare de la Torino. N-avea de la Torino, în schimb avea una pentru el tocmai din Anglia. Îl cuprinsese mirarea: de la cine să fie? Îi scria Georges Harris. Pleca din Londra la Hanovra, pentru a intra în postul de ataşat diplomatic. Îl ruga să-i scrie cu de-amănuntul dacă este de acord să întreprindă o călătorie prin Europa şi îl întreba cum să facă pentru a-l întâlni pe „Vrăjitorul din sud“, despre care trâmbiţau ziarele din toate capitalele Europei. Scrisorii îi era alăturat un ziar englez. Paganini nu ştia englezeşte, dar înţelese două cuvinte: căderea lui Napoleon.

Cu câtă bucurie răutăcioasă, cu câtă ură împotriva lui Bonaparte vesteau englezii prăbuşirea deplină, pieirea puterii franceze! Cum descriau ei ruşinoasa fugă a lui Napoleon la Paris şi cuvintele dezgustătoare rostite de el la palat, în faţa focului dogoritor al căminului, când, proptindu-şi cizma de grătar, împăratul francezilor spusese: „Totuşi asta-i mult mai plăcut, decât gerul de la Moscova!” Ca urmare a acestor ştiri, Anglia reînviase. Primejdia franceză nu mai exista! Anglia, care dăduse puterii franceze lovitura pe mare, putea fi acum liniştită şi pe uscat.

Desigur că Paganini nu era singurul care primise această veste. Milano întreg vuia de tot felul de zvonuri. Oamenii şuşoteau pe la colţuri, căutând apoi să se împrăştie cât mai repede, iar pe străzi se simţea o

înviorare. Dar cea mai mare înviorare o dezlănţui vestea aceasta în palatul episcopal, în cancelariile mănăstireşti şi pe strada unde se afla mănăstirea sfintei Margareta, care tocmai fusese desfiinţată. Acolo se aştepta de la o zi la alta restabilirea autorităţii jandarmereşti, a guvernatorului măriei sale apostolice, împăratul Franz. Fiecare vorbă a lui Harris avea mii de subînţelesuri. „Într-adevăr, unde s-o fi aflând acum papa?“ se gândea Paganini.

În ultimul timp, sfântul părinte fusese plecat la Savona. Părăsit, lipsit de sfetnici, el fu silit să iscălească enciclice, bule şi mesaje, în care recomanda supunerea deplină faţă de puterea franceză, pe întreg uriaşul teritoriu unde se afiau fiii credincioşi ai bisericii catolice. Cu o grabă şi o nerăbdare care-i sporiră doar suferinţele trupeşti, el fusese adus la Fontainebleau, în Franţa. Acolo se încheiase concordatul, care, de fapt, prefăcea pe marele pontif al Romei într-o supusă unealtă a împăratului francez. Iată de ce toate organizaţiile iezuite, toţi reprezentanţii ordinului lui Isus, care fusese desfiinţat, se bucurau cu răutate de toate nenorocirile abătute asupra capului bisericii romane. Fuseseră dispreţuiţi, duseseră o viaţă de jale, fără putere, fără averi, fără congregaţii, fără mănăstiri, dar tainica lor organizaţie supravieţuise totuşi şi poate că ceasul răzbunării nu mai era departe. Ei continuară să evoce în ochii mireanului înfricoşat, preocupat de un câştig fără zbucium, fantoma terorii; ei făceau să apară în faţa cetăţenilor italieni umbra ghilotinei şi nu pierdeau niciun prilej să le amintească icoana regelui decapitat. Dar lucrul acesta nu le folosise. Bonaparte le înşelase nădejdile. El însuşi se proclamase împărat şi nicăieri n-avea de gând să restabilească regimul republican. Acum, ceasul răzbunării sosise.

Căderea lui Bonaparte însemna reînvierea ordinului lui Isus. Nu trecu mult şi, la 24 mai 1814, papa se găsea din nou la Roma. La sfeştania solemnă din 7 august, marele pontif vesti că s-ar socoti vinovat de o mare fărădelege

în faţa Domnului dacă ar refuza ajutorul trimis de pronia cerească într-o vreme de grea cumpănă pentru obştea creştină; dacă el, aşezat în corabia sfântului Petru, bântuită şi zguduită mereu de furtuni, ar respinge sprijinul unui vâslaş puternic şi încercat…

În vremea aceasta, trei sute cincizeci şi opt dintre cei mai puternici şi încercaţi vâslaşi fuseseră izgoniţi din Rusia, în frunte cu şeful ordinului, Tadeusz Brzozowski. Aceştia erau iezuiţii cei mai căliţi în luptele vieţii. Sosiţi în Roma, ei trecură îndată la fapte. După îndrumările date de şeful ordinului, porniră la refacerea gospodăriilor lor nimicite, la dezgroparea butoaielor de aur, la întocmirea planurilor pentru a pune stăpânire pe şcolile şi educaţia copiilor din toate statele europene, la exercitarea făţişă a puterii lor tainice. Cu energia adunată în lupta ilegală, iezuiţii hotărâră să lovească frânturile puterii lui Napoleon în Italia şi, în acelaşi timp, să nimicească toate cuiburile de unde ar fi putut izbucni din nou mişcarea carbonarilor.

Paganini ştia doar atât cât scriau jurnalele. Din când în când apăreau în ele unele informaţii scurte. Una din ele vestea populaţiei civile din Milano sosirea lui Napoleon ca guvernator al Insulei Elba. Mai mult îl înspăimânta însă o altă ştire: reînvierea ordinului iezuit. Lui Paganini nici nu-i trecea prin minte că printre părerile referitoare la înrâurirea artei şi ştiinţei asupra devotamentului populaţiei italiene faţă de biserica romano-catolică erau şi păreri cu privire la însemnătatea numelui lui.

Canonicul Novi demonstra cu toată seriozitatea că în primul rând numele lui Paganini se trage de la cuvântul *paganus* – păgân, adică o fiinţă care se închină unor zei neadevăraţi. În al doilea rând el susţinea sub jurământ că adevăratul Paganini a murit în închisoare şi că actualul Paganini – care dă concertele la Milano – nu este decât un ocnaş evadat; că toate mişcările lui trădează îndelungata oboseală pricinuită de fiarele care-i ţintuiseră picioarele.

Descriind chipul fugarului, el spunea că, scăpat din ocnă, Paganini găsise adăpost într-o insulă care era reşedinţa uneia dintre cele mai de seamă şi puternice căpetenii ale Iadului şi unde – jura Novi – pentru a-şi ciştiga libertatea, violonistul îşi vânduse sufletul necuratului.

Părinţii-iezuiţi închiseră toate şcolile franceze din Italia. Toate societăţile care avuseseră vreo legătură cu tineretul francez sau cu arta franceză fură şi ele desfiinţate. Pe lângă opreliştea încă dinainte aplicată, privitoare la vaccinări, acum iezuiţii opriră în oraşe, sub pedeapsa închisorii, şi unele inovaţii ca iluminatul Romei cu gaz, pe care, de altminteri, l-au şi desfiinţat imediat. Băieţaşul lui Napoleon a fost numit rege al Romei, dar dus în Austria şi ţinut la curtea vieneză, ca într-o închisoare. Fiica împăratului Austriei, Maria-Luiza, acum văduvă aparentă a lui Bonaparte, primi ca şambelan pe generalul Neipperg, căruia însuşi tatăl ei îi porundse să împlinească toate dorinţele fiicei lui vădane, chiar şi pe acelea pe care ea n-ar cuteza să le mărturisească.

Fostul împărat, izolat în insula Elba, încetă, în scurtă vreme, să mai primească scrisori de la soţia sa. Urmă apoi răbufnirea ce se sfârşi cu bătălia de la Waterloo. Încă o dată, Joachim Murat, în straie de ţăran de rând, încercă să debarce din războinica insulă Corsica pe ţărmul golfului Neapole.

Cardinalul Borghese îi trimisese lui Murat o epistolă prin care îl vestea că poziţia lui Ludovic al XVIII-lea de Bourbon, repus pe tronul Franţei, se clatină şi că el, Murat este aşteptat de prieteni.

Pe ţărm Murat era aşteptat însă de Tribunalul militar englez şi de reprezentanţii bisericii catolice. Judecata fu scurtă. Fostul rege al Neapolului fu împuşcat pe ţărmul napolitan, comandându-şi singur plutonul de execuţie. A fost înmormântat fără onoruri militare. Neaşteptata întorsătură a istoriei a fost însoţită în Italia de trosnetul multor oase omeneşti. Era tocmai în zilele când Paganini

se pregătea să părăsească Milano şi să pornească spre sud pe urmele Antoniei Bianchi, care nu mai venise la Milano.

Luă drumul spre Bologna, fiindcă nişte prieteni binevoitori de la teatrul în care, cu un an în urmă, cântase signora Bianchi îi spuseseră că tânăra şi frumoasa Antonia trebuia să vină acolo. În oraşe nu le era greu unor artişti atât de renumiţi să se găsească! Bătrânul Puntiglio, un bariton de operă, vechi interpret de roluri comice, îl cercetă pe Paganini cu un ochi pătrunzător. Fructe, cupe cu resturi de vin, lucruri aruncate în dezordine – toate trădau o nelinişte cu mult mai mare decât aceea pricinuită de pregătirea plecării.

Bătrânul îl luă deoparte şi îi zise:

— După cum văd, dragostea te-a răvăşit rău de tot. Te sfătuiesc, dragă prietene, când vei fi la Neapole, să cauţi să vezi zeitatea de marmură care doarme într-o cameră sudică a muzeului princiar. Oare, vocea signorei – a madonei dumneavoastră, se corectă el – nu vă spune că are toate semnele acelei zeităţi hermafrodite?

Paganini se căzni să râdă. Îl privi în ochi pe bătrân. Omul nu glumea. Tot drumul spre Bologna a fost frământat de cele auzite. Un simţământ ciudat îi încolţea în minte nu era nici frică, nici dezgust, ci mai degrabă o ciudată curiozitate.

Signora Bianchi nu era la Bologna. Pe deasupra, un alt ghinion: Paganini a fost din nou jefuit aproape de toate bagajele. Noroc că în afară de vioara Guarneri, care scăpă şi de această dată, colecţia sa de viori rămăsese la Milano, în paza lui signor Rolla.

Tot acolo păstra el şi primele schiţe ale statutului viitoarei organizaţii „Uniunea Orfeilor“. Ca să se pună pe picioare, trebuia să dea un concert la Bologna. Şi prilejul foarte nimerit nu întârzie. Un tânăr şi frumos compozitor, foarte fercheş, semănând puţin a francez, prin felul său de a fi – sau poate ţinând într-adins să pară francez – Giaccomo Rossini, născut la Pezzaro, cântă la un concert

împreună cu el.

Când s-au întâlnit pentru prima dată pe scena acestui norocos orăşel italian, care mai presus de toate iubea veselia, Paganini avea treizeci şi doi de ani, iar Rossini douăzeci şi doi. Înainte de concert, pe când citeau gazetele veneţiene, legară o discuţie însufleţită.

— Ah, Carpani! – exclamă Paganini. Dumneata cunoşti pe măgarul ăsta, care la Milano poartă titlul de poet al curţii imperiale? E lipsit de talent, venerează pe papă şi pe austrieci şi scrie opere pe care nimeni şi nicicând nu le va pune în scenă!

Amândoi, şi Rossini, şi Paganini, citeau cu plăcere controversa care izbucnise între Carpani şi un francez cu privire la biografia compozitorului Haydn, mort cu şase ani în urmă. Carpani susţinea: „Eu sunt acela care am stat la căpătâiul marelui compozitor bolnav şi nicidecum francezul acela neruşinat”.

— Dar cine e francezul neruşinat? – întrebă Paganini.

— Un oarecare Louis-Alexandre-César Bombais. Ce nume! Ce comic se împletesc la el numele reprezentanţilor casei de Bourbon cu numele împăratului roman şi cu numele lui Alexandru Machedon! Se vede treaba că naşii domnului Bombais aveau un foarte pronunţat simţ monarhic.

În odăiţă erau adunaţi mai mulţi actori, muzicanţi şi iubitori de muzică din Bologna. Printre ei, se afla şi un francez cu faţa gălbejită, ofiţer în armata napoleoneană, domnul Henri Beyle[19] sau signor Arrigo Beyle, cum i se spunea la Milano. Prieten cu Rossini, îi admira muzica şi, bineînţeles, lua apărarea lui Carpani. Foarte glumeţ şi cu multă vervă el argumenta că domnul Bombais a plagiat pe umilul lacheu al guvernatorului austriac.

— Dumneata vorbeşti aşa, de parcă l-ai apăra pe plagiator! – spuse Paganini.

Signor Beyle dădu din umeri. Discuţia alunecă pe alt făgaş. Numai signor Beyle ştia că e una şi aceeaşi

---

[19] Mare scriitor francez, cunoscut sub numele de Stendhal (n. tr).

persoană cu signor Louis-Alexandre-Cesar Bombais, numai signor Beyle ştia că, odihnindu-se la Milano, Bologna şi Veneţia, după grozăviile campaniei din Rusia şi a retragerii peste Berezina – cartea despre Joseph Haydn şi despre muzica vieneză ieşise de sub pana sa şi era prima lui operă literală şi că în ceea ce priveşte datele biografice, le copiase în întregime din cartea lui Carpani. Iată de ce, cu prefăcută mărinimie, el apărase pe signor Carpani în faţa celor doi muzicieni, cărora le plăcea mult mai mult biografia lui Haydn în versiunea domnului Bombais.

În timp ce se aduna orchestra, Beyle intră în sală. Scoase un carneţel cu cea mai fină hârtie albastră, hârtie de Barcelona, şi notă – acolo unde erau trecute cugetările lui despre importanţa Mediteranei, pe care o socotea leagănul omenirii – şi impresiile despre Rossini. „Ce muzician minunat este Rossini! Poate va fi un nou Cimarosa!“

Concertul a avut un succes colosal. Locuitorii din Bologna ştiau să preţuiască muzica bună şi ziua aceea rămase în mintea lor ca o sărbătoare de neuitat.

Mai multe seri se scurseră în discuţii prieteneşti şi plimbări. Artista Gerardi spunea că muzica lui Rossini se abate, în pasajele ei cele mai frumoase şi mai lirice, de la regulile muzicii, de la „ortografia” ei. Atunci signor Beyle aminti cum contele Rivarol, când i s-a dovedit că Voltaire făcea greşeli de ortografie, exclamase: „Cu atât mai rău pentru ortografie!“

— Sunteţi cu toţii nişte iacobini – spuse Gerardi, adresându-se lui Rossini, Beyle şi Paganini. Revoluţia v-a deformat cugetele!

Replica rămase fără răspuns, fiecare gândindu-se în felul său. Rossini însă se considera mai puţin revoluţionar decât oricine. Paganini tresări, aducându-şi aminte că a sosit *silanum* – anii lungi de tăcere a organizaţiilor conspirative.

Trecu o săptămână. Paganini avea acum putinţa să

pornească mai departe, mai ales că la Bologna îi era greu şi capete informaţiile necesare, spre a da de urmele fugarei.

După concertele de la Bologna, Paganini fu cuprins deodată de o ciudată oboseală; schimbă brusc itinerariul stabilit şi peste o săptămână cobora pe cheiul Veneţiei.

Ploua mărunt. Casele, palatele de marmură roză, albă, albastră, învăluite de o ceaţă uşoară, păreau nişte pete alburii cu contururi nelămurite. Laguna întunecată şi puţin adâncă, mucegaiul de la temeliile caselor, mirosul de alge şi de apă stătută îl impresionară neplăcut pe Paganini, de îndată ce gondola mare şi neagră se apropie de hotelul *Luna.* Un cerşetor bătrân, îmbrăcat în zdrenţe, trase, cu o prăjină terminată cu un cârlig, gondola la mal şi îndată ceru de pomană. Un om cu şorţ de piele îi duse bagajele într-o cameră încălzită. Pereţii erau acoperiţi cu pete de igrasie, tencuiala de pe tavanul aurit se scorojise, geamul era spart, iar baldachinul uriaş de deasupra patului, prăfuit şi plin de pânze de păianjen.

Ţărmurile erau drepte, iar de-a lungul lor se vedeau case pustii, ce-şi trăiseră traiul, şi o vegetaţie săracă, semănând mai degrabă cu petele algelor de pe temeliile de piatră care se afundau în apă.

Chipul lucrătoarelor de la fabricile de sticlă, galbene ca turta de ceară, aducea a mumie.

În prima zi simţi doar oboseala, o greutate apăsătoare pe suflet şi nevoia de odihnă. Dorinţei iniţiale de a pleca neîntârziat înapoi spre sud, spre a se bucura de soare, îl luă locul ispita tainică şi perfidă de a se odihni fără a mai şti de nimic. Bine înfofolit, bău o sticlă de vin roşu de Lombardia şi adormi sub baldachin. După ce îşi potoli nevoia de somn, i se ivi dorinţa de a vedea Veneţia în bătaia soarelui. Ploaia trecuse; din norii aburii se strecura acum un soare argintiu, ca o oglindă veche. Canalurile adormite oglindeau în apele lor palate răsturnate, lăcaşuri minunate, clădiri înghesuite pe mal, balustrade şi scări ce coborau spre adâncurile albastre verzui.

Prima plimbare, fără nicio ţintă, ţinu multă vreme. Trecu de patru ori podul Fontego, apoi îl mai trecu o dată, căutând drumul de înapoiere. Nu întâlni niciun trecător, ci doar linişte de mormânt. Şi totuşi, de a doua zi chiar, Paganini simţi forţa plină de vrajă a acestui oraş. O simţi şi mai mult după ce dădu primul concert în sălile palatului lui signor Palfi, slab luminate de candelabre şi totuşi strălucind datorită luminii care se răsfrângea în sutele de oglinzi, în pardoseala albă lustruită şi în podoabele de argint de pe plafonul albastru.

Paganini petrecu la Veneţia un an. După acest răstimp, ce părea mai degrabă un vis, el reveni încet, şi nu fără durere, la realitate. Avea o ciudată pasiune: începuse să citească, plin de încântare, în biblioteca San Marco, poemele mitologice ale lui Palefat: *Balada unor nemaipomenite întâmplări.* Îl impresionară adânc şi *Metamorfozele* lui Ovidiu, pe care le citea pentru prima oară. Când ceaţa amurgului veneţian părea că prinde formă şi contur de oraş, când însăşi Veneţia de piatră parcă se topea ca norii deasupra apelor, devenind fantomatică, atunci prefacerea vietăţilor în forme noi, învierea morţilor, moartea celor în viaţă, îi purta închipuirea în sferele unei perceperi deosebite a realităţii. Muzica închegată din ritmuri ciudate, arhitectura barocă a Veneţiei, jocul cel mai fantastic de stiluri arhitectonice ale secolului trecut – toate acestea erau asemuite, în închipuirea violonistului, cu opera minunată a lui Ovidlu.

Încetul cu încetul, Veneţia începu să-i pară o împărăţie a umbrelor, tot aşa cum apele ei păreau că se preschimbă în undele uitării. Mitul prefacerilor făcu să-i alunece gândurile la marginile fantasticului, acolo unde fantasticul atingea pragul nebuniei. Paganini se pomenea prada unui ciudat joc al închipuirii: i se părea că între glasul corzilor viorii şi vocea signorei Antonia dispărea orice deosebire. I se părea că vioara se preface în femeie şi femeia în vioară. Dar el, întemeietorul „Orfeului din

Milano”, în ce se preschimbase acolo, în acea împărăţie a umbrelor?

Da! Într-un om care şi-a dăruit sufletul căutării Euridicei în Infern.

Capitolul 20
ÎN CĂUTAREA EURIDICEI

Ca un strateg şi încercat conducător de oşti, Paganini se hotărî să ia oraşul Torino drept punct de plecare în căutarea fericirii pierdute. A patra zi după ce părăsi Veneţia, toate tainele şi imaginile nelămurite i se şterseră din minte. Începu să caute pe adevărata Antonia Bianchi şi se mustra pentru anul irosit la Veneţia. Sănătatea i se întărise şi se simţea cum nu se poate mai bine. La Torino dădu o serie de concerte strălucite.

Din nou prietenii signorei Bianchi îi vorbiră despre plecarea ei la Bologna.

Din nou Bologna şi din nou o întâlnire cu Rossini. Acesta scrisese o operă melodioasă *Armida,* terminase *Cenuşăreasa,* iar *Matilde di Shabran* urma să fie montată la Roma. Împreună cu Rossini, Paganini se pregăti să pornească spre Cetatea Eternă.

Trăsurile erau gata şi băuseră şi ultima ceaşcă de cafea înainte de drum, într-o cafenea, când, deodată, doi jandarmi mustăcioşi îl bătură pe umeri pe Paganini şi-i puseră brutal cătuşele la mâini. Toţi clienţii din cafenea se risipiră într-o clipă, iar curioşii priveau prin ferestre. Paganini, amuţit de groază, trecu de la indignare la nedumerire, de la nedumerire la furie. Strada gemea de lume. Jandarmii îi arătară lui Rossini o fotografie şi semnalmentele. Un deţinut fugise de la ocnă şi acum îl găsiseră!

— Minţiţi nemernicilor! – strigă Rossini. Ocnaş este acesta? Nu vedeţi că e marele violonist Paganini, gloria patriei noastre?

— Dumneavoastră spuneţi „patriei” – îl întrerupse ofiţerul de jandarmi. Patria dumneavoastră e monarhia maiestăţii sale împăratul Franz.

— Patria noastră e Italia! – tună Rossini, izbind cu pumnul în masă.

O clipă totul se linişti. Veni podesta[20] şi neînţelegerea se lămuri. Paganini fu eliberat şi jandarmii îşi cerură iertare.

Dar ce asemănare cu ocnaşul! îşi spuneau unul altuia chelnerii din cafenea. Leit acelaşi chip!

Clătinând din cap, proprietarul cafenelei zvârli o căutătură plină de înţeles soţiei sale.

La Roma, Paganini luă parte cu pasiune la montarea operei *Cenuşăreasa.* Muzica nemaiauzit de melodioasă, sunetele pline şi armonioase, scânteietoare şi spumoase ale operei lui Rossini îl mişcară într-atât încât, îmbrăţişându-şi tânărul prieten, îi ipovesti, râzând, propria sa viaţă. Era aceeaşi poveste a *Cenuşăresei,* povestea copilului nedorit, a băiatului care a trebuit să-şi croiască singur drum spre glorie.

Mult mai anevoioasă s-a dovedit, în schimb, la Roma, reprezentarea *Bărbierului din Sevilla.* Beaumarchais, potrivit pentru vremea lui, făcuse imprudenţa să-şi bată joc de reprezentanţii Ordinului iezuiţilor. Dacă pe timpul ultimului rege de la Versailles autorul francez fusese cât pe-aci să nimerească la închisoare – din cauză că duhovnicul lui Ludovic al XVI-lea îi cerşise regelui, la un joc de cărţi, ordinul de arestare a lui Beaumarchais – acum, la Roma, era cât pe-aci să se repete povestea cu omul care cutezase să pună pe muzică *Bărbierul din Sevilla.* Un ordin secret, pare-se, mobilizase pe toţi popii oraşului sfânt.

Primul pas îl făcu zugravul, care vărsă o căldare plină de vopsea galbenă pe haina de gală a lui Rossini. Înainte de ridicarea cortinei, Paganini îi împrumută un costum caraghios de vigonia, care îi şedea lui Rossini la fel cum

[20] Şeful unei autorităţi locale în Italia (n. tr.).

ar fi fost atârnat într-un cuier. Timpul trecea. Orchestra era incompletă. Rossini îşi suflecă mânecile prea lungi, în timp ce Paganini privea cu spaimă parterul înţesat al teatrului „Argentina”. Părea că tot teatrul era plin de clerici. Aveai impresia că o falangă compactă de popi şi de călugări porniseră la atac împotriva sărmanului compozitor, care nu se aşteptase la acest lucru.

Garcia, care cânta rolul lui Almaviva, sorbea nepăsător dintr-o sticlă cu vin. Zamboni, interpretul lui Figaro, nu-şi găsea mandolina. În sfârşit, Rossini apăru în sală. Primele lui mişcări nu fură observate de public, dar când se urcă însă la pupitrul de dirijor, ca pe un eşafod, el fu întâmpinat de hohotul întregii săli, care urmărea silueta compozitorului, pocită de hainele acelea nepotrivite. Ridicând braţul, Rossini făcu semn orchestrei ca să înceapă. Lumea se potoli; muzica umplu toată sala. Iată Garcia apare sub ferestrele Rozinei, orchestra amuţeşte. Almaviva începe să cânte, dar după prima măsură coardele chitarei plesnesc cu un zdrăngănit jalnic. O clipă de tăcere, apoi izbucnesc nişte râsete răguşite şi strigăte din parter. Aplauzele batjocoritoare alternează cu apostrofările. În sfârşit, din culise, o mână miloasă îi întinde lui Garcia, care rămăsese buimăcit, o altă chitară. În actul următor, aceeaşi poveste se repetă cu mandolina lui signor Zamboni. Aceeaşi mână îi întinde şi acestuia o altă mandolină.

În pauză Paganini abia îl putut îndupleca pe Rossini, mai mult mort decât viu, să-şi adune puterile şi să sfârşească spectacolul. Actul următor începu bine. Rossini îşi veni în fire şi se lăsă absorbit în întregime de munca sa de dirijor. Soseşte clipa când pocitul călugăr Don Basilio trebuie să cânte Aria calomniei. Cântăreţul se îndreptă spre un colţ al scenei, fără să observe că nişte mâini perfide întinseseră o sfoară subţire tocmai la înălţimea genunchilor lui. Se împiedică şi cade cu nasul în clavecin. Sângele începe să-i curgă şiroaie şi se prelinge pe gulerul alb. Nefericitul actor îşi şterge obrazul

cu poala lungului său anteriu. Parterul turbă de furie. Preoţimea catolică – ca odinioară preoţii păgâni în circul lui Nerone – se porneşte să urle ameninţător. Haimanalele şugubeţe ale străzilor dau buzna în teatru, strigâad şi fluierând. Călugărul însângerat părăseşte, clătinându-se, scena, iar autorul operei sare îngrozit de la pupitru şi, ca apucat de streche, o ia la goană spre casă. Orchestra se risipeşte. Abaţii, canonicii, diaconii şi cântăreţii bisericeşti ies mulţumiţi de la teatru. I-o plătiseră lui Rossini.

Au trecut câteva zile. Paganini se afla la prietenul său. Lui Rossini nu-i venea să creadă că direcţia teatrului „Argentina” conitinuă cu străduinţă reprezentaţiile operei *Bărbierul din Sevilla,* că spectacolele sunt zilnice şi toate biletele vândute. Legat la cap, Rossini stătea întins pe pat.

O dată, pe la miezul nopţii, Rossini a fost trezit de larma de pe uliţă, care se apropia tot mai mult de ferestrele sale. Speriat, compozitorul se ridică şi-l strigă pe Paganini. Niciun răspuns. Rossini ascultă cu groază cum mulţimea zgomotoasă îi repeta numele: Rossini! Rossini!“ Muzicantul se îmbrăcă repede şi intră în odaia prietenului. Paganini nicăieri. Patul nici nu fusese atins. Atunci Rossini fugi din nou în odaia lui şi se ascunse sub pat. „Trebuie să fie popii, gândea el, să ştii că vin să mă bată“. În aceeaşi clipă răsunară paşi pe scară. Se auziră apoi bătăi în uşă: voci aspre, vesele, cereau să li se deschidă. Rossini amuţise. Scoţând capul de sub pat, privi cu groază la uşă. Sub loviturile unor pumni zdraveni, uşa şubredă cedă şi deodată, prin deschizătura pătrată făcută pentru pisici, în partea de jos a uşii, se ivi un cap roşcovan, foarte fioros, şi se auzi un glas tunător rostind:

— Rossini! Trezeşte-te! Trezeşte-te, triumfătorule!

Ochii celui care spusese vorbele acestea se holbară deodată văzând capul lui Rossini, care apăru de sub pat. Roşcovanul se dădu în lături. De după uşă, se auziră nişte hohote răsunătoare. Rossini ieşi în grabă de sub

pat, îşi scutură colbul de pe haine şi, luând aerul unui om care abia s-a trezit, deschise uşa şi ieşi în coridor. Mulţimea se potoli pe dată. Din mijlocul ei se desprinseră patru persoane, şi una din ele îi adresă compozitorului un salut, felicitându-l pentru succesul deosebit al operei *Bărbierul.* Rossini era din nou stăpân pe sine. Se înclină calm şi cu demnitate. Mulţimea aceasta de prieteni neaşteptaţi îşi avea însă planul ei de acţiune. Ieşind de-a dreptul de la spectacol, ei inundară toată strada cu lumina făcliilor aprinsă. Îl luară pe sus pe Rossini şi îl duseră pe braţe într-o *trattoria* cu numele atât de curios: *Est, est, est.*

Sărbătorirea lui Rossini la Roma ţinu trei zile. Când luă sfârşit, Paganini îşi putut părăsi cu cugetul împăcat prietenul.

Înainte de plecare, Rossini îi întinse, tăcut, o foaie de ziar.

Paganini dăduse la Veneţia unul din cele mai bune concerte ale sale. Venerabilul şi bătrânul violonist Spohr[21] tocmai vizitase Veneţia. Ziarul publica articolul lui Spohr, consacrat lui Paganini.

— Da, am fost la Spohr – răspunse Paganini la întrebarea lui Rossini – şi am petrecut cu el o dimineaţă întreagă. Mi s-a părut firesc să-mi fac legături cu oameni din lumea muzicală. Am fost la el după călătoria mea la Triest. Voiam să mă scutur de impresiile Veneţiei, de influenţa liniştitoare pe care oraşul acesta a avut-o tot timpul asupra mea.

Paganini citi:

„Astăzi dis-de-dimineaţă Paganini mi-a făcut o vizită. Astfel am avut prilejul să cunosc, în sfârşit, personal pe omul acesta legendar, despre care, din clipa în care am trecut frontiera Italiei, mi se povestesc zilnic lucruri extraordinare. Întreaga Italie îl admiră cu înfocare. Cu toate că de obicei la noi, în Europa, asemenea concerte

---

[21] Violonist şi compozitor german ; a trăit în prima jumătate a sec. XIX (n. tr.).

nu izbutesc să atragă multă lume, aici, dimpotrivă, Paganini este ascultat cu multă plăcere şi chiar dacă dă douăsprezece concerte în şir, sala este mereu plină. Am încercat să aflu în amănunt prin ce anume un violonist ca Paganini încântă atât de mult publicul. Şi de fiecare dată am primit răspunsuri ce dovedeau nepriceperea în muzică a persoanelor întrebate. Începând prin a-l lăuda plini de entuziasm, ei îl numesc mag, vrăjitor, creator de sunete, pe care nimeni până la ivirea lui nu le smulsese viorii. Iată textual cuvintele marelui public despre arta lui Paganini. Specialiştii care au însă o cultură muzicală – fără a tăgădui iscusinţa mâinilor acestui violonist – afirmă că tocmai mijloacele prin care caută să impresioneze publicul îl coboară în rândul şarlatanilor de rând şi aceste mijloace nu-i pot răscumpăra în niciun chip scăderile, şi anume lipsa unui ton larg şi a unui dezvoltat gust muzical în executarea unei cantilene. Totul se reduce la nişte farmece de soiul acelora folosite de bătrânul scamator neamţ de provincie, Scheler. Paganini şi-a creat, prin purtarea lui necuviincioasă şi grosolană, duşmani personali printre mulţi cunoscători ai muzicii de aici. Aceştia, după ce le-am cântat câteva bucăţi la mine acasă, mă preamăresc pretutindeni, pentru a-i face în necaz lăudărosului Paganini. Ceea ce nu-i drept. Eu nu pot fi asemuit cu Paganini. Ba chiar laudele lor nu pot decât să-mi strice, fiindcă admiratorii înfocaţi ai lui Paganini îmi devin duşmani, iar vrăjmaşii lui au şi făcut să apară în ziare un articol, spunând că eu am reînviat, la ei în Italia, fermecătoarea şi neasemuita muzică clasică a vechii şcoli italiene, cultivată, spre deosebire de Paganini, de către adevăraţii, autenticii violonişti italieni, ca Pugnani, Tartini, Corelli şi alţii. Articolul acesta, apărut fără voia mea în ziarul de azi, îmi va face mai mult rău decât bine, deoarece, din păcate, veneţienii şi marele public sunt nestrămutat încredinţaţi că Paganini e neîntrecut".

Paganini lăsă ziarul jos.

— Dar Spohr nu m-a auzit niciodată. N-a fost la niciunul din concertele mele!

— Dar tu ai fost la concertele lui? – întrebă Rossini.

— Nu – răspunse Paganini. Celebritatea aceasta muzicală germană, cât a stat la Veneţia, n-a dat niciun concert.

— Şi nu ştii de ce? – îl întrebă Rossini.

Paganini dădu din umeri.

— Da – spuse Rossini – pari foarte sincer, dar mi-e necaz că nu înţelegi! Tu i-ai închis drumul lui Spohr, care e doar cu câţiva ani mai în vârstă ca tine. Nu putea să dea concerte la Veneţia când erai tu acolo. Dacă n-ai fi fost tu, el ar fi fost acoperit cu lauri şi aplaudat furtunos; dar faţă de tine nici n-a cutezat să iasă pe scenă. Maestro, nici nu-ţi dai seama în ce măsură talentul dumitale în ascensiune pârjoleşte totul în calea lui, pe planeta noastră păcătoasă!

— Dar în ce termeni să vorbească despre mine! – rosti Paganini. Totuşi e curios, deoarece tot ce am auzit despre Spohr dovedeşte că-i un om de ispravă. Este adevărat că avea îngâmfarea aceea curat nemţească; însă ieşirea aceasta din jurnal este necinstită şi, de fapt, mărturiseşte neputinţa lui. Ce bine că, absorbit de studiul eroilor legendari şi al mitologiei, nici nu am citit ziarele cât am stat la Veneţia. Am citit în schimb poeţii latini. Uite, abia acum mi-amintesc că am uitat să-ţi vorbesc despre apariţia unui poet extraordinar. E un lord englez, care a călătorit prin orient...

— Byron – îl întrerupse Rossini. Am auzit de el. Acum trăieşte la Milano.

Deodată, faţa lui Paganini se întunecă.

— Pe mine mă nelinişteşte însă întâmplarea aceea de la Bologna – spuse el. Portretul pe care l-am văzut era într-adevăr al meu.

Rossini tresări. Se uită ţintă în ochii prietenului şi îşi aminti tot ce auzise despre viaţa lui ascunsă. Paganini era numit omul cu dublă existenţă; se spunea că era

temut carbonar şi un duşman al bisericii. Rossini se încredea întotdeauna numai în impresiile lui personale; dar, mai ştii, viaţa e uneori atât de plină de întâmplări neaşteptate!

În scurtă vreme, Paganini se izbi de o nouă acţiune vădit duşmănoasă. Revenit la Milano şi ales preşedinte al societăţii „Orfeul“, violonistul francez Lafont îl rugă să-l primească în această asociaţie. Astfel s-au cunoscut. Violonistul francez era entuziasmat de Kreutzer, mărturisindu-i de la prima întâlnire admiraţia faţă de acest artist.

— Pe care din Kreutzeri îl preţuieşti? – întrebă Paganini – fiindcă sunt doi.

— Aveţi dreptate. Sunt doi fraţi. Rodolphe şi Auguste. Amândoi născuţi la Versailles şi acum amândoi trăind la Paris. L-am avut profesor pe violonistul Auguste, dar compozitorul meu preferat este Rodolphe Kreutzer, acela căruia Beethoven i-a închinat sonata pentru vioară.

Paganini încuviinţă din cap.

…Foarte curând ziarele milaneze publicară o notiţă anonimă, care vorbea despre superioritatea vădită a violonistului Lafont asupra lui Paganini, renumitul preşedinte al „Uniunii Orfeilor”. „E de netăgăduit, scria ziarul, că cele dintâi sunete ale viorii domnului Lafont vor alunga, ca pe un liliac de noapte, pe această maimuţă cu vioară, care a molipsit toate oraşele noastre de vraja nebuniei”.

— Ei, ce spui de toate astea? – îl întrebă Lafont, întâlnindu-l. Sunt gata să primesc provocarea, dar spune-mi care dintre prietenii dumitale a dat această notiţă la ziar?

Paganini se posomorî. Cu chipul întristat, îl întrerupse pe Lafont.

— Dumneata îmi pui întrebarea în aşa fel, încât eu aş putea să bănuiesc mai curând pe prietenii dumitale… Deci, ce vom cânta dacă vom da un concert împreună?

— Să executăm sonata pe care a cântat-o însuşi

Kreutzer cu celebrul Rode.

Şi, fără să mai amâne pregătirile, hotărâră data concertului peste o săptămână.

Paganini avea însă o purtare uşuratică. Făcea adeseori plimbări în afara oraşului ca să asculte „ecoul Simonettei“. Acolo întâlnea un bărbat cu părul negru, puţin şchiop, cu o faţă neobişnuit de frumoasă, cu nişte ochi negri mari, care se deda foarte stăruitor la îndeletniciri curioase: lacheul îi aducea, pe o tavă de argint, un pistol, pe care stăpânul îl slobozea în aer. Ecoul repetă de mii de ori împuşcăturile.

— Lordul englez se distrează! – îi spuse într-o zi un necunoscut, arătând în direcţia în care privea Paganini.

— E lordul Byron.

Dimpotrivă, domnul Lafont îşi petrecea timpul cu totul altfel. Unde dispăruse uşurinţa aceea de francez, care caracterizase mai înainte pe violonistul acesta neobişnuit şi norocos! Lafont avea grijă să culeagă veşti prin slujitori; trimisese chiar un chelner austriac să afle la hotel câte ore pe zi exersează signor Paganini. Dar Paganini nu se pregătea de loc pentru concert. Se ştia cu precizie că medicii din Milano îi descoperiseră o foarte curioasă formă de friguri nervoase. Fiecare ieşire pe scenă îi pricinuia o suferinţă trupească, încât acasă el nici nu mai punea mâna pe vioară. Lafont începu să încerce un fel de sfială.

În sfârşit, sosi şi ziua concertului.

Se adunară acolo cronicarii muzicali cei mai de seamă ai ziarelor din Europa, antreprenorii teatrelor vieneze, impresari care se hrăneau din talentul altora, precum şi o mână de paraziţi curioşi, pentru care atât succesele cât şi insuccesele unui geniu au o egală însemnătate. Aceştia n-aveau altă ţintă decât să se hrănească fie şi cu firimiturile de la masa lui Paganini ca să poată mâzgăli cele şaizeci de rânduri de cronică sau să comenteze, cu nodul cravatei desfăcut şi cu o mutră obraznică, faptul că geniul nu s-a menţinut la înălţimea aşteptată şi să se

simtă măcar în închipuire, fie şi pentru o clipă, mai presus decât Paganini.

Paganini păşi cu inima grea în cabina artiştilor.

Vesel, violonistul cel original cu plete lungi, îmbrăcat într-o haină cenuşie scurtă, cu pantaloni roşii, ciorapi gri vărgaţi, cu pantofi cenuşii şi, oricât de ciudat s-ar părea, cu ordinul „Legiunea de onoare” la butonieră, ieşi în întâmpinarea adversarului său, rostind cuvintele de salut.

Paganini cântă cel dintâi. Uitase de întrecere. Cânta, ca de obicei, cu o grozavă încordare a forţelor sale, dar şi cu acea uşurinţă aparentă, care încânta şi vrăjea întotdeauna pe ascultători. Execută o simplă elegie pentru vioară de Corelli. Alegerea unei bucăţi atât de nepretenţioase pentru un concurs nedumeri auditoriul, iar nedumerirea aceasta era vecină cu nepăsarea. Apăru apoi Lafont. Paganini îl ascultă cu încântare. Adâncimea şi eleganţa execuţiei sale câştigă tot mai mult şi mai mult simpatiile publicului. Sala răsună de aplauze; duşmanii lui Paganini erau în delir. Toţi îşi încordară atenţia, rânduri întregi se ridicaseră în picioare. Lucrarea următoare executată de Paganini stârni o reacţie vie din partea admiratorilor săi italieni, cărora li se alăturară oaspeţi de la Viena. Muzica lui pătrunzătoare şi arzătoare a fost urmată de o furtună de aplauze, din partea unora, şi de o explozie de revoltă, din partea celorlalţi. Sala lua înfăţişarea unui câmp de luptă. Se auziră glasuri care spuneau: „Paganini se va da bătut! “ În a doua parte a concertului, focosul francez începu să-l depăşească pe violonistul italian printr-o surprinzătoare virtuozitate. În executarea celei de a treia lucrări, francezul aproape biruise; se trecu apoi la a patra, la a cincca, şi iată că, în cele din urmă, răsună şi cea de a şasea bucată, *Sonata Kreutzer.* Ce se întâmplase oare cu Lafont? Cânta fără viaţă, publicul aproape că nu-l mai asculta; pe alocuri, la galerii, răsunară chiar hohote de râs. Şi iată că apăru Paganini. Execută aceeaşi sonată.

…Liniştea era acum atât de copleşitoare, încât fiecare îşi auzea bătăile inimii, părându-i-se că ele ar putea să-i stânjenească atenţia; mâinile erau strânse la piept; respiraţia se întretăia şi, deodată, după *fermata*[22], toată lumea pricepu această iscusită manevră a unui gimnast, a unui boxeur sau luptător, care cedează adversarului toate poziţiile, până în clipa hotărâtoare. Şi cu cât păruse la început mai sigură înfrângerea lui Paganini, cu atât mai limpede se vădea acum deplina lui superioritate. La sfârşit, Paganini stătea tăcut, cu braţele întinse în lături, ţinind vioara şi arcuşul în mâna stângă, parcă oferindu-se judecăţii tuturor celor care-l ascultaseră.

Străvechiul obicei roman de a arăta cu degetul cel mare spre pământ şi de a striga „jos“ îşi găsi pe neaşteptate o nouă aplicare în această întrecere. Sentimentul de încântare în faţa înaltei arte se împleti cu patriotismul italian. Uitând de buna-cuviinţă, cetăţenii italieni strigară: „Trăiască Italia! Trăiască Paganini! Trăiască prima vioară a lumii! *Evviva maestro insuperato!”*

Un ofiţer austriac, care asista la concert, se încruntă. Făcu semn cu mâna unui plasator, chemă un pluton al poliţiei austriece şi arătă spre loja în care se afla monseniorul Ludovico Brem şi signor Federigo Confalonieri, iar alături de el, micul său secretar Silvio Pellico şi poetul Monti. Din loja aceea izbucnise strigătul „Trăiască Italia!“

Scena luă repede o altă înfăţişare. Amândoi – şi francezul şi italianul – se apropiară unul de altul cu paşi mari şi cu mâinile întinse. Francezul îi întinse mâna italianului. Adversarii se îmbrăţişară şi, ţinându-se la braţ, veniră la rampă. Acum era greu de spus cui îi erau adresate ovaţiile. Cortina se ridică de zece ori.

Paganini, părăsind scena, se duse în fundul cabinei artiştilor, iar impresarul alerga pe lângă el, căutând să-i

[22] Semn deasupra unei note, care arată prelungirea peste durata obişnuită a sunetului respectiv (n. tr.).

şoptească ceva la ureche. Paganini nici nu-l băgă în seamă; îi aruncă apoi un dispreţuitor „nu“ şi dispăru.

Francezul primi un onorar dublu, care-i asigură o călătorie prin Europa, timp de un an.

Căutarea Euridicei rămase zadarnică. N-o găsi nici la Torino, nici la Milano, nici la Bologna. Trecu o lună. Întâmplător, doi trecători, pe o stradă din Milano, pronunţară într-o convorbire cuvintele: Bianchi şi Florenţa. Era poate vorba de Federigo Bianchi sau de signora Albertina Bianchi, sau poate de măcelarul gras şi, rumen, Bianchi din Florenţa, cel cu prăvălia de pe Via Ricasoli? Paganini nu întrebă nimic; a doua zi porni spre Florenţa.

Acolo concerta tocmai violonistul polonez Lipinski. După o întâlnire prietenească, ei dădură împreună două concerte. Paganini îl convinsese apoi să meargă cu el la Piacenza şi Genova.

Vorbind despre muzică, despre problemele ce preocupau în acel timp lumea muzicală, ei aduseseră în discuţie de mai multe ori cearta care luase naştere la Paris între cei doi maeştri ai muzicii— profundul Gluck, autorul lui Orfeu, şi Piccini, autor de melodii uşoare – ceartă care a tulburat – la timpul ei – pe toţi muzicienii din Europa. Paganini nu pricepea rostul acestei controverse. Slujirea fără prihană a sunetului frumos şi a ideii muzicale erau atât de strâns împletite în execuţia sa, încât el înţelegea deopotrivă şi muzica lui Piccini şi muzica lui Gluck. Şi una şi alta erau creaţii „justificate”. Fără rost şi caraghioase i se păreau doar certurile dintre gluckişti şi piccinişti. Găsea că denumirile acestea sunt pur şi simplu comice şi nimerite doar într-o operă bufă.

Un vapor venit din Africa aduse holera la Neapole.

— Numai dracul îi vântură pe călătorii aceştia care nu-şi mai au astâmpăr! – striga proprietarul casei unde locuise Paganini. Şi cu toată truda ce-şi dete marele violonist spre a-l convinge că, de vreme ce venise cu diligenţă de la Roma, nu putea fi socotit un călător sosit

tocmai de pe mare, cel care-l găzduise rămase neînduplecat; Paganini nu se dădu bătut. Stăpânul casei însă, împreună cu cei doi fii ai săi, cu soţia şi cu fiica sa, se postară în uşa lui Paganini, înarmaţi cu toate crătiţile din bucătărie. Patul în care dormise violonistul a fost scos în uliţă şi pe el gazdele au grămădit toată averea, nu prea mare, a violonistului, împreună cu celebra vioară Guarneri. Începu să picure. Atunci Paganini alergă în stradă ca să-şi acopere comoara, şi acolo a fost nevoit să rămână fiindcă inamicul pusese stăpânire pe toate poziţiile-cheie. Tremurând sub şfichiuirile ploii reci de toamnă, care tocmai începuse pe neaşteptate, el rămase în drum, ca un copil neajutorat, până ce Lipinski, venind în vizită, îl luă la el acasă.

Paganini se îmbolnăvi. Între timp află de cumplitele evenimente petrecute în nord. La Torino izbucnise o răscoală, întocmai ca aceea care, cu un an înainte, răbufnise la Neapole. Despre aceste lucruri se vorbea doar în şoaptă, şi din această cauză Paganini n-avea ştiri precise.

Abia când sosi la Milano, după ce se despărţi de prietenul său polonez, văzu cu groază cele ce se întâmplaseră. Nereuşita răscoalelor carbonare, izbucnite la date diferite şi cu acţiuni necoordonate între organizaţiile din sud şi cele din nord, dăduse prilej la nenumărate arestări. Regele Neapolului, arestat de către carbonari şi liberat numai după ce jurase că va fi credincios poporului, luase acum din nou tronul cu ajutorul corpurilor de armată străine, unite în acest scop. Din cauza prea marii încrederi pe care conducătorii carbonarilor o avuseseră în puterile lor, răscoalele de la Torino şi Milano au fost înăbuşite cu uşurinţă.

Senior Federigo Confalonieri, Silvio Pellico, Maroncelii şi mii de alţi carbonari fuseseră aruncaţi în închisori de către autorităţile austriece.

Ca răspuns la mişcarea carbonară, biserica papală alcătuise nişte detaşamente de *calderari* – căldărari.

Agenţii iezuiţi înrolaseră în serviciul bisericii romane pungaşi de tot soiul şi tâlhari de drumul mare.

Primind binecuvântarea înalt preasfântului părinte, detaşamentele de *calderari* se puseră pe lucru. Activitatea de pregătire consta în culegerea de informaţii. În pieţe se instalară urne, în care se aruncau liste cu numele celor denunţaţi. Preoţii, stând chiar lângă urne, acordau denunţătorilor iertarea păcatelor. Lisitele se cercetau în mare taină şi, după un timp mai lung sau mai scurt, cei bănuiţi că au participat la mişcarea carbonarilor dispăreau.

După ce străbătuse în lung şi în lat Italia, în propria lui trăsură, pe care în cele din urmă fusese nevoit să şi-o cumpere, Paganini se opri din nou la Milano. Aici Rolla îi predă o scrisoare care-l aştepta. Deschizind cu nerăbdare plicul, el simţi cum sângele îi năvăleşte în cap.

Dimineaţa, Paganini gonea spre sud, recitind tot drumul rândurile scrisorii care-l răscolise atât de tare.

„Asta-i dragostea? Oare mă iubeşte?“ se întreba el înfiorat. Nu-şi mai punea întrebarea dacă şi el o iubeşte.

Cu inima gata să-i sară din piept se apropie de o căsuţă nu departe de scara spaniolă. Sus, în bătaia lunii, strălucea biserica *Trinita dei Monti.* O mână de muzicanţi ambulanţi cântau din cimpoaie. În colţul străzii o fată în rochie albă şi un tânăr cu uniformă albastră, chivără albastră şi epoleţi de ofiţer de stat major se sărutau de zor, luându-şi rămas bun. Paganini bătu la uşă. Bătu a doua oară. Se auzi o voce bărbătească foarte arţăgoasă:

Paganini întrebă dacă o poate vedea pe signora Bianchi. Uşa se întredeschise. Signora Bianchi a plecat acum trei zile.

— Ce-ai spus? – mai întrebă o dată Paganini.

Bătrâna îi închise uşa în nas. Paganini îşi puse jos micul său geamantan şi se aşeză istovit pe el, aeoperindu-şi faţa cu palmele. Poarta scârţâi şi bătrâna apăru cu un felinar, pe care-l apropie de obrazul lui.

— Cum vă numiţi?

Primind răspunsul, ea îi înmână un plic trandafiriu şi parfumat. Paganini îi dădu o liră; pe chipul bătrânei apăru un soi de zâmbet. Paganini o rugă să-i ţină felinarul, ca să poată citi scrisoarea, ce-i tremura în mână. Signora Bianchi îi fixa o întâlnire la Neapole. Scrisoarea era scurtă: „Te aştept la Neapole, la hotelul Soare“.

În dimineaţa următoare începu o altă goană. A doua zi seara, sub acelaşi clar de lună ca şi în ajun, el îşi atinse ţinta. Fu primit în casă şi rugat să aştepte. Signora Bianchi nu stătea chiar în hotel, ci într-o aripă separată, locuită de proprietar. I se spuse că vor căuta, de îndată să afle unde este. Paganini aştepta într-o cameră destul de ciudat mobilată. Inima îi zvâcnea năvalnic, numărând secundele ce-i mai rămăseseră până la revedere şi voind parcă să zorească mersul timpului. Deodată apăru în odaie o tânără veselă, îmbrăcată în alb, care, zâmbind, fredona în tact de vals: „Paganini, Paganini, Paganini”.

— Ce ciudat eşti! – îi zise ea. Făcu apoi o piruetă, pocnind din palme chiar sub nasul lui Paganini. Degeaba aştepţi! Păsărica a zburat în zori la Palermo.

…La o cotitură, un afiş enorm cu portretul lui Paganini. Pe el scria: „Noul Orfeu, maestru neîntrecut – *Maestro insuperato!“* „Desigur, un afiş de anul trecut”, gândi Paganini. Da’ de unde! Era afişul unui concert care se ţinuse acum trei zile.

— Ce-o mai fi asta! Paganini vru să oprească trăsura şi făcu semn vizitiului cu capul.

— Da, da! – îi strigă acesta. Bine că v-aţi reîntors, înseamnă că celălalt a plecat spre nord, nu?

— Care celălalt?…

O mare nelinişte puse stăpânire pe Paganini. Va să zică cineva dădea concerte, folosindu-se de numele lui. Cine o fi, cine o fi acest ciudat şarlatan?

…Cu cât se apropia de Palermo cu atât era mai cald. O furie neputincioasă îi zgândărea inima, ori de câte ori pierdea două-trei ceasuri cu schimbarea cailor; câte o

dată pierdea însă şi optsprezece! După o noapte întreagă de aşteptare, iată şi marea. Se afla în sudul Italiei, acolo unde agavele ating înălţimea unui stat de om.

Păstori călări, purtând pălării uriaşe şi puşti spânzurate pe umăr, păzeau turmele. Cu chipurile lor aspre, pârlite de soare, înalţi şi mlădioşi, cu pene în păr, cu nasuri coroiate şi ochi de vultur, ei semănau cu popi ce aduceau a tâlhari şi cu tâlhari ce aduceau a popi. Pe capră se urcă un însoţitor special cu carabină pe spate. Pentru aceasta Paganini trebuia să plătească deosebit cincisprezece lire, fiind o pază obligatorie. „Dacă nu luaţi un însoţitor o să fie rău”, îl prevenise pe violonist cineva de la hotel.

În sfârşit, urmă trecerea peste mare care nu dură mult. Atmosfera era liniştită, valurile enorme, verzi şi pieptişe.

Palermo. De aci n-are unde să mai fugă. Mai departe e marea şi ţărmul african. Mai departe… Algerul, Tunisul şi nisipurile pustiului. „Dacă fuge de ea însăşi, se gândi Paganini, atunci goana va dura cât şi viaţa! Dar dacă fuge de mine…?“

Ca un cuţit i se înfipse în minte un gând, mai bine zis o evocare, o imagine: într-o încăpere a muzeului din Neapole, o lespede dreptunghiulară – ca o piatră de mormânt – şi pe ea, culcată, statuia albă de marmură a unui hermafrodit.

Locuitorii Siciliei nu sunt prea iubitori de muzică. La concertele teatrului din Palermo majoritatea publicului era alcătuită din marinari, ofiţeri austrieci şi călători sosiţi întâmplător în oraş. Familia Abd-ar-Rahman – tatăl şi cu cei patru feciori – ocupa, de fiecare dată, fotolii în rândul întâi.

Cu timpul afişele concertelor vocal-instrumentale date de către signora Antonia Bianchi şi Niccolo Paganini se vedeau din ce în ce mai rar. Signora Antonia râvnea la gloria muzicală. Chiar după al treilea concert începură certurile. Soţia lui Paganini socotea că violonistul trebuia doar s-o acompanieze. Râzând, Paganini încercă s-o

convingă că în relaţiile artistice dintre ei nu poate fi vorba de acompaniament, fiecare având să-şi execute separat partea lui. Pe urmă însă, ea cedă cu uşurinţă.

Paganini a observat o strălucire neobişnuită a ochilor Antoniei şi o rumeneală cu totul deosebită în obrazul ei, tălmăcindu-le aşa cum se cuvenea. Antonia îi întări şi ea bănuielile. Într-un sat lângă Paestum, în munţi, trăia o mătuşă a ei. În asemenea împrejurări, o femeie are nevoie de ajutorul altei femei.

Bătrână, cicălitoare, cu nasul coroiat şi chip de sibilă, cu vădit amestec de sânge grecesc în vine, mătuşa Antoniei se împrieteni repede cu Paganini. Îi plăcea omul acesta ironic şi nerăbdarea cu care-şi aştepta copilul, bogăţia şi independenţa lui. Foarte curând izbuti să se certe cu nepoată-sa din pricina deselor şi nestăvilitelor laude pe care le aducea lui signor Paganini. În schimb, cu noua sa rubedenie, bătrâna nu se certă decât o singură dată, şi atunci dintr-o pricină neînsemnată. Mătuşa se tot mira că, deşi însărcinată, Antonia nu avea toane. O femeie însărcinată trebuia întotdeauna să fie cu toane. Paganini o rugă să nu-i vâre în cap nepoată-si asemenea gânduri primejdioase.

Era însă prea târziu: signora Antonia pornise să facă tot felul de nazuri.

Prima ceartă între soţi izbucni în legătură cu ştirea morţii mai multora dintre prietenii lui Paganini, în nordul Italiei. Supărarea dură două zile, timp în care soţii nu schimbară niciun cuvânt. În mod neaşteptat, signora Bianchi osândi cu indignare simpatiile soţului ei pentru răsculaţi, susţinând cu tărie că „ea singură, cu mâinile ei, ar sugruma pe orice carbonar“.

Paganini îşi făcuse la Palermo un mic cerc de cunoştinţe. Îi plăcea să-şi petreacă timpul în tihnă, nu departe de oraş, în cartierul colibelor pescăreşti. După cum mărturisese el însuşi, acolo, în golful acela mic, unde sute de pescari sicilieni soseau cu bărcile şi se aşezau în jurul lui ca să-l asculte, acolo găsea el cea mai

mare răsplată pentru muzica sa. Dădea concerte sub cerul liber în seri liniştite şi fără vânt, când pânzele colorate ale bărcilor, întoarse de la pescuit, atârnau ca nişte pete vii, în scânteierea razelor amurgului.

La 23 iulie 1825, văzu lumina zilei Achillino Paganini. Din toate câte se ştiu despre viaţa marelui violonist, numai această dată este cu desăvârşire precisă. Chiar în privinţa naşterii lui Niccolo Paganini există controverse între biografi. Panegiricul închinat marelui violonist de către admiratorul său Schottky, toate scrisorile violonistului, cercetările de mai târziu şi diferitele acte şi documente nu îngăduie să se stabilească o cronologie precisă a activităţii şi vieţii marelui violonist. Singură data naşterii fiului său, 23 iulie 1825, este aceeaşi în toate actele.

Capitolul 21 PREFACEREA EURIDICEI

Cel dintâi zâmbet al copilului îl aduse pe Paganini într-o stare de încântare deosebită. I se părea că tot ce fusese mai înainte se irosise, că viaţa lui întreagă trecuse în ochii aceia albaştri. Orbirea lui era atât de mare, încât nu băgă de seamă nemulţumirea soţiei, care se plângea că vocea i se alterase după naştere, nici că femeia pizmuia copilul ce-i răpise atenţia bărbatului.

Cu mult înainte de naşterea lui Achillino, signora Antonia visase o călătorie în nord şi dorise să dea concerte prin Europa. Acum trebuia însă să asculte de spusele soţului, care-i mărturisea că e foarte mulţumit cu viaţa de la Palermo. Îi spunea că de mic copil îi intrase în oase frigul zăpezilor din preajma lacurilor alpine şi de la Cremona şi că nici nu se poate încălzi îndeajuns, având nevoie de arşiţa soarelui sicilian. El vedea o desfătare în viaţa aceea tihnită de la Palermo. I se părea că se cufundă iarăşi într-un vis, ca acela trăit odinioară la Lucca.

În locul Armidei însă era acum Euridice, care, încet, încet, se prefăcea într-o Medee[23]. Numai datorită acestei prefaceri destul de grăbite, Paganini a fost în stare să observe cum pe faţa soţiei sale, înăsprită de arşiţa soarelui, se aşternuseră umbrele anilor şi cum nişte cute subţiri şi necruţătoare se iveau deasupra buzei de sus, până la obraji, ameninţând să transforme capul mânios al Medeei în acela al unei Megere[24].

Serile, Paganini îşi ducea băiatul la ţărmul mării. Copiii

[23] Personaj mitologic — vrăjitoare (n. tr.).

de pescari veneau în goană să le arate peştişori portocalii sau verzi, stele de mare, alge cu forme ciudate. Achillino întindea mânuţele; era de ajuns ca floarea de mare să-şi mişte petalele pentru ca el să şi le retragă cu o prefăcută spaimă, după care hohotea zgomotos.

Achillino împlinise trei ani, când signora Antonia se săturase de viaţa aceasta plină de lâncezeală. Femeia se îngrăşa văzând cu ochii. Nu mai putea îndura monotonia. Scrisorile pe care le primea Paganini de la nişte prieteni necunoscuţi din nord deveneau tot mai rare. Şi ori de câte ori signora Antonia vorbea despre o călătorie în nord, Paganini se posomora tot mai mult. Legăturile dintre ei luaseră o asemenea întorsătură, încât doar teama de despărţire şi groaza de a-şi pierde copilul îl făcea pe Paganini să cedeze.

Sosise şi clipa cotiturii. Pe neaşteptate, simţind întrânsul năvala unei uriaşe puteri creatoare, Paganini îşi strânse tot avutul într-o singură zi şi plecă spre nord, îmbarcând pe o corabie trăsura, caii, mătuşa cu căţelul ei, dădaca şi cei patru canari verzi – jucăria preferată a micului Achillino.

Străbătând Munţii Calabriei, li se întimplă un necaz care, de altfel, îl păştea pe Paganini în fiecare zi. Întâlnind o procesiune religioasă, el nu se coborî din trăsătură şi nu-şi făcu semnul crucii, astfel nearătându-se îndeajuns de smerit faţă de biserică. Din porunca preotului, jandarmul satului opri trăsura. Calul se smuci într-o parte. Copilul se trezi şi începu să plângă, canarii ciripiră în colivie, iar căţelul începu să latre. Scâncetul copilului trezit îl scoase pe Paganini din sărite. – Ce vrea popa ăsta? – întrebă el răstit.

Jandarmii îi cerură actele, îi însemnară numele şi i le restituiră într-o tăcere ameninţătoare. La Neapole ajunseră seara. La intrarea în oraş, bătrânul vameş se minună:

---

[24] Personaj mitologic — una din cele trei furii, zeiţe ale infernului (n. tr.).

— Signor, cum de-aţi putut întineri, într-adevăr, într-o săptămână! – Paganini îl privi uimit. Vameşul se ploconi în faţa lui şi, stingherit, se îndreptă spre uşă de-a-ndărătelea, neîndrâznind să întoarcă spatele marelui violonist.

La hotelul „Soarele” de pe strada Constantinopol, portarul, lăsând să treacă trăsura în curte, exclamă:

— Maestro, excelenţă, cum aţi întinerit!

„Napolitanii aceştia pesemne că s-au ţicnit!“ gândi Paganini.

La restaurantul hotelului era un afiş uriaş care anunţa că celebrul violonist Paganini, sosit de la Palermo, va da un concert. Paganini apucă o farfurie, o aruncă jos, trase: faţa de masă şi tună:

— Ce dracu s-a petrecut aici la Neapole?

Speriat, proprietarul hotelului intră în sufragerie.

— Ce doriţi signor? Ce s-a întâmplat?

Îi arătă afişul de pe perete.

— Da, da, spuse proprietarul cu un ton, de parcă era sigur că-l va bucura pe Paganini. A fost arestat, a fost arestat acum trei zile. Era un pârlit de contabil din Salerno, care cânta pe la nunţile din Amalfi, Atrani şi Ravello.

Paganini bătu cu pumnul în masă.

— Dracu să vă ia pe toţi din Lacava, Salerno, Neapole şi Pesto, şi mai adăugă câteva ocări pe care le uitase de mult şi care făceau parte din limbajul obişnuit celor de la „Han”.

Primul concert îi aduse o altă surpriză. Paganini nu-i mai recunoştea pe napolitanii de odinioară, pe înfocaţii admiratori ai artei sale. O parte din ei îl aplaudau cu ardoare, ca şi altădată, dar primele patru rânduri şi alte câteva grupuri răzleţe păstrau o tăcere grea.

Din rândul întâi, un om înalt, înveşmântat în negru, îl privea tot timpul pieziş, cu o căutătură pătrunzătoare şi duşmănoasă.

Toate biletele fuseseră vândute. A doua zi, Paganini şi

Antonia se hotărâră să facă o vizită autorităţilor şi muzicienilor de vază din oraş. Găsiră închise mai toate uşile. Poate că era numai o simplă întâmplare. Paganini nu se nelinişti. Dar când trăsura plecă din faţa celei de a şasea uşi tot închise, el îşi privi soţia şi-i spuse că orice nouă încercare va rămâne zadarnică.

Antonia nu coborî la masă. Erau la ea în vizită două prietene, artiste în baletul teatrului. După plecarea lor, Antonia îi spuse că s-a petrecut o adâncă schimbare în mentalitatea napolitanilor şi că ar fi mai bine să părăsească grabnic oraşul. Pedepsele aspre date de Bourboni: reveniţi din exil la Neapole risipiseră veselia de altădată a oraşului.

— Nu trebuie să uiţi, domnul meu – îi spuse Antonia – că Neapole a fost un cuib al anticriştilor, al carbonarilor. Muzicanţii din Neapole sunt încredinţaţi că păstrezi legături cu puterile întunericului şi că numai cu ajutorul diavolului ai căpătat puterea ta îngrozitoare. Fiindcă veni vorba, ai putea să-mi spui şi mie, sincer, ca unei soţii, ce fel de coarde ai la vioara ta?

— O, signora, oricum ar fi aceste corzi, să ştii că ele sună mult mai frumos decât vocea dumitale hodorogită.

Simţea că se înăbuşă. Lui, unui om cu convingeri atât de neclintite şi pe care dragostea pentru artă îl sustrăsese de la orice alte îndeletniciri, i se păreau de o îngrozitoare absurditate toate aceste ecouri ale barbariei medievale şi ale persecuţiei inchizitoriale, toată această măruntă josnicie a oamenilor, tot acest fanatism al bisericii catolice. Furia neputinţei lui în faţa prostiei omeneşti îl înăbuşea.

Mama copilului său adorat, soţia sa, îl privea cu ochi blânzi liniştiţi. Pasămite, înţelesese chinul care-i răscolea conştiinţa şi îl buimăcise pentru o clipă. Ea clătină din cap, îşi coborî genele minunate şi încruntă sprincenele de Medee. Tot chipul ei exprima durere şi îngândurare. Apoi, cu o privire senină şi potolită, care te pătrundea până în adâncul sufletului, Euridicea lui rosti:

— Dacă va merge aşa, câştigurile vor seca. Concertele nu ne vor mai aduce niciun ban…

Paganini însă nu o mai asculta.

Dis-de-dimineaţă, părăsindu-şi soţul şi copilul, signora Antonia porni cu diligenţa spre Roma. Datorită vechilor ei legături artistice cu aristocraţia administrativă şi clericală a capitalei apostolice, ea pătrunse peste tot unde era nevoie ca să pregătească venirea soţului ei la Roma.

Acolo la Roma, în camera de hotel ce-i fusese rezervată, Paganini se pomeni cu vechiul său prieten Rossini. Se aruncară unul în braţele celuilalt. Dându-i drumul din îmbrăţişare, Rossini îl anunţă că dirijorul său se îmbolnăvise şi că el venise tocmai să-l roage ca să-l înlocuiască. Nu încăpea nicio îndoială că Paganini era de acord. Prietenii abia se aşezară, că dădu buzna în odaie un băieţandru, întinzându-i lui Rossini un bileţel.

— Sărmanul Bello! – spuse Rossini. A murit! Soarta însăşi mi te-a adus în locul lui.

— Când e repetiţia? – întrebă Paganini.

— După apusul soarelui – răspunse mirat Rossini. Dar… Ia să vedem ce zi e azi!

— E vineri.

Chipul lui Rossini se posomorî.

— Vineri? Asta înseamnă că pierd încă o zi. Am pierdut o săptămână întreagă din pricina bolii lui Bello. Când o să mi se mai reprezinte opera?

Pe scară se auziră nişte glasuri voioase şi zornăit de pinteni. Foarte bine dispusă, signora Antonia urca scara râzând. Un mustăcios ofiţer austriac îşi lua rămas bun de la dânsa, în faţa uşii care era deschisă, lăsând să se vadă totul. Signora Antonia zâmbi ofiţerului, care îi sărută mâna dreaptă, apoi pe cea stângă pe urmă iar pe cea dreaptă… „Când o să termine oare cu sărutatul mâinilor?“ gândi Paganini. Rossini amuţise. Signora Antonia intră în cameră. În urma ei, suiau scara doi preoţi unul în sutană violetă şi altul în rasă cafenie, încinşi cu funii, un tânăr îmbrăcat în uniformă militară şi

un bătrân în haină neagră. Cu toţii intrară în odaia lui Paganini în urma signorei care, auzind ultimele cuvinte, zise:

— Ei şi ce dacă e vineri, signor Rossini? Aprobarea pentru repetiţie e dată! Chiar azi dimineaţă, de la Trastevere, am fost la monseniorul cardinal – şef al poliţiei, şi el a încuviinţat şi vinerea ca zi de repetiţie. Chiar şi ţie, se apropie ea de Paganini, luându-l de bărbie, ţi-a acordat dreptul de a da concerte.

De trei zile ţineau repetiţiile. Rossini era peste măsură de mulţumit. Orchestra, care la început era revoltată de cerinţele lui Paganini, se preschimbase acum într-o menajerie supusă, domesticită. Şi Bello acela... „Se spune că muzicalitatea este înnăscută la italieni. Dar atunci de unde atâtea sunete barbare?“ se întrebă Paganini.

Mai trecură încă două zile şi orchestra era de nerecunescut. Instrumentiştii, care până atunci socoteau orice încruntare a sprâncenelor lui Paganini drept o jignire personală, începură deodată a-i privi cu atenţie chipul, încercând o adevărată plăcere atunci când cutele brăzdate de oboseală i se netezeau pe faţă. *Ecco!* striga Paganini. *Bravissimo!* Şi oamenii aceştia, care până atunci fuseseră străini unul de altul şi care numai printr-un capriciu al soartei se pomeniseră strânşi laolaltă în faţa pupitrului de dirijor al violonistului despre care umblau tot felul de zvonuri ciudate, fură cuprinşi deodată de o nepotolită dorinţă de a sluji adevărata artă, ceea ce deveni pentru ei o faptă eroică, un uriaş ţel al vieţii. Supunându-se baghetei de fildeş a acestui om ciudat, fiecare simţea că devine un mare artist, căutând să se ridice la o virtuozitate a execuţiei.

Sosi şi ziua premierei noii opere a lui Rossini. Compozitorul – signor Ioachim, cum îl numeau ofiţerii austrieci – stătea palid într-o cabină mică de lângă culise. Pe masă, în faţa lui, se afla un pahar cu suc de portocale la gheaţă şi o carte cu scoarţe roşii. Paganini zăbovea.

Când apăru, Rossini îl apucă de mâneca redingotei şi-l trase spre masă. Îi arătă cartea cu dedicaţia: *Don de l'auteur* (Din partea autorului). Înadins deschise la pagina patrusute cincizeci şi unu. Era *Viaţa lui Rossini*, scrisă de domnul Stendhal şi tipărită în 1824, la Paris, pe strada Butoire.

— Ţil mai aminteşti? L-ai văzut la Bologna? Era cel mai mare scandalagiu dintre toţi ofiţerii regimentului şase de dragoni. Iar strada Butoire, ştii, e strada unde locuieşte cel mai năstruşnic poet francez, Béranger, împreună cu autorul *Marsiliezei,* Rouget de Lisle. Acesta e paralizat şi trăieşte în mare mizerie. Am fost în strada aceea şi acolo am primit cartea.

Paganini străbătu rândurile ce i le închinase domnul Stendhal.

Citi acolo că el este prima vioară a Italiei şi poate cel mai mare violonist pe care l-a avut omenirea, dar că şi-a dezvoltat talentul său uimitor nu datorită unor exerciţii fără preget în vreun conservator, ci datorită faptului că, împins de rătăcirile dragostei, a ajuns – se spune – la închisoare, unde a stat mai mulţi ani. Stingher, părăsit de oameni, ameninţat cu moartea pe eşafod, el a avut la îndemână o singură îndeletnicire: vioara. Acolo a învăţat el să-şi reverse sufletul în sunetele viorii. Serile nesfârşite din închisoare i-au dat putinţa să atingă desăvârşirea în exprimarea acestui nou limbaj, negrăit încă. Dar nu e de ajuns să-l asculţi pe Paganini la concerte, unde, ca un Hercule, doboară pe orice violonist din toată Europa care ar încerca să se ia la întrecere cu dânsul. Trebuie să-l asculţi când îşi cântă propriile sale capricii, într-o stare de inspiraţie care-l face uneori să pară un posedat. Caracterizând aceste capricii, autorul adaugă că, în ceea ce priveşte executarea lor, sunt de o greutate nemăsurată, de multe ori chiar de neînvins pentru alţii şi că toate concertele, oricât de grele ar fi, rămân o nimica toată faţă de aceste capricii.

Paganini vru să pună cartea pe masă, dar ea căzu jos,

foile i se îndoiră şi – lucrul cel mai supărător – punându-şi mănuşa albă, Paganini îi strivi în picioare coperta atât de îngrijită.

Cu paşi repezi, tinereşti, porni spre orchestră şi urcă în fugă treptele de la pupitru. Era palid. O lovitură scurtă a baghetei în pupitru, o clipă de atenţie încordată şi sala se umplu de cele mai melodioase sunete pe care le auzise până atunci Italia, sunetele noii opere a lui Rossini.

În pauza de după actul întâi, un ofiţer scund şi mustăcios, zornăindu-şi pintenii prea mari, intră în cabina unde Paganini se afla cu autorul operei. Amândoi tăceau şi tăcerea era atât de grea, încât tânărul acesta în uniformă rămase în uşă, neîndrăznind să treacă pragul. Rossini îl observă cel dintâi şi, ispitit de un gând, îşi zise: „Să-l vezi cum pe loc o să-şi dreagă glasul şi o să-şi netezească mustaţa cu mâna dreaptă!“ Când ofiţerul, parcă sugestionat, procedă întocmai, Rossini nu-şi mai putu stăpâni râsul. Paganini ridică fruntea.

— Ce doriţi? – întrebă el, sculându-se în picioare.

Ofiţerul salută. „Slavă domnului, îşi zise Paganini, prin urmare n-are de gând să mă aresteze, dracu să-l ia!“ Scoase dintr-o geantă de piele un plic uriaş şi îl înmână lui Paganini. Era sigilat cu cinci peceţi de ceară roşie şi un şnur de mătase atârna dintr-un colţ. Ofiţerul salută şi, dând draperia la o parte cu o mişcare dibace, dispăru pe uşă. Paganini zări pe coridor o mulţime de oameni, îmbulzindu-se. Trase maşinal şnurul. Plicul se desfăcu. Era un act cu tiara papală şi cheile încrucişate, prin care sfântul părinte, locţiitorul lui Christos pe pământ, binecuvânta slujirea îngerească a robului curiei apostolice şi credinciosului fiu al bisericii ecumenice, Niccolo Paganini, şi-l ridica la rangul de cavaler al ordinului „Pintenul de aur“, ale cărui embleme erau alăturate. Panglica şi frumoasa bijuterie erau în palma lui Paganini. Iar el, ca un copil care a găsit o scoică frumoasă pa malul mării, le privea nedumerit.

Purtat pe braţe, el apăru la rampă, ţinând în palma

deschisă briliantele încrustate în aur şi mulţumi uluit auditoriului. Se plecă până la pământ, îndoindu-se, şi îşi duse mâna la inimă, ca semn al nedumeririi lui în faţa acestei atenţii din partea marelui pontif, ca semn că el, un om smerit, cere iertare publicului din Roma, pentru covârşitorul său talent. Cerea parcă oamenilor să-i ierte genialitatea, cerea uriaşului teatru să-i ierte neîntrecuta putere de inspiraţie, cerea să-l ierte nemernicii şi jandarmii, hoţii şi funcţionarii, frizerii, peţitoarele şi bancherii din Roma, că e cu mult deasupra lor şi cu mult mai demn; să-l ierte că-şi mistuie, clipă cu clipă, viaţa pe rugul uriaş al artei nemuritoare. Le cerea iertare fiindcă niciodată el nu va fi în stare să ajungă un ticălos, un tâlhar, un slujbaş de rând într-o prăpădită cancelarie clericală. Cardinalul guvernator şi prelaţii din primul rând zâmbeau cu bunăvoinţă, aplaudând cu mâinile lor grăsuţe pe violonistul acesta neînsemnat, care atrăsese asupra sa mărinimia sanctităţii sale. Ei îi vedeau doar plecăciunile şi nu-şi dădeau seama că acest geniu neînţeles, şi din această pricină desconsiderat, îşi cerea iertare pentru talentul său copleşitor, gândindu-se în acele clipe la micuţul care dormea acasă, la micuţul cu ochii senini, cu zâmbetul înţelept ca însăşi firea şi cu obrăjorii vioi, la făptura a cărei existenţă depinde pe de-a-ntregul de tatăl ei.

Aplauzele răsunau din ce în ce mai tare. Publicul vuia şi urla. Paganini simţi şi mai limpede superioritatea lui faţă de toţi aceşti oameni, iar sentimentul acesta îl îmbăta. Sângele îndrăzneţilor corăbieri genovezi îi năvălea orgolios în tâmple. Apoi îl cuprinse o milă nesfârşită pentru puzderia de lume din faţa lui.

Cu simţământul apăsător al singurătăţii, Paganini se urcă şi se aşeză în trăsură; lângă el şedea Antonia. Faţa ei aprinsă, buzele prea roşii, ochii strălucitori trădau că era nespus de încântată de efectul produs. Se aştepta ca soţul ei să înceapă vorba; trebuia să fie copleşit de recunoştinţă. Paganini însă, ostenit, îşi lăsă capul pe

umăr şi distrat nu simţi când plicul cu sigiliile pontificale îi alunecase din mâini. Ceara roşie pocni sub călcâiul pantofului său de lac, negru.

Signora Antonia aruncă o privire bărbatului ei. Cutremurată de o purtare atât de nepăsătoare faţă de bunăvoinţa sfântului părinte, Antonia începu să ţipe îngrozită şi îşi plesni soţul peste obraz. Vizitiul nu se întoarse, dar caii speriaţi o luară la goană, smucind trăsura din loc. Paganini se lăsă pe pernele trăsurii, închizând ochii. Până a doua zi niciunul nu rosti vreun cuvânt.

Dimineaţa Paganini scoase „Ponsonul”[25] şi îl puse la umărul firav al copilului. Acesta apucă bucuros arcuşul, învăţase să-l imite pe tatăl-său şi cu degetele lui micuţe, în care ţinea arcuşul, apăsa mecanic coardele, scoţând din vioară nişte sunete plângăreţe şi caraghioase de copil.

— E rivalul meu – exclamă, râzând, Paganini. Pe cuvânt de cinste e rivalul meu şi cântă mult mai bine decât mine. Tu eşti micul cavaler al ordinului „Pintenul de aur”, zise el, învârtindu-şi copilul prin cameră. Sanctitatea sa a învrednicit cu această cinste numai pe trei muzicieni: pe Mozart, pe Gluck şi pe mine. O, comoara mea, cu cât eşti tu mai vrednic decât tatăl tău!

Signora Antonia intră în cameră, dar nu rosti nicio vorbă despre cele petrecute în ajun. Paganini o privi simplu, fără nicio atenţie deosebită. Se hotărâse să treacă peste orice ambiţie, să uite cele întâmplate, şi aceasta mai ales pentru ea, pentru Antonia.

Ea însă nu uita niciodată nimic, ţinea minte totul, până în cele mai mici amănunte, şi dacă acum tăcea, o făcea doar pentru că nu se putea bizui îndestul pe elocvenţa ei. Pe lângă aceasta, ea, ca vrednică fiică a bisericii catolice, socotea păcat grozav orice împotrivire cât de mică la poruncile religiei. De asemenea i se părea zadarnică

[25] Vioara Stradivarius pentru copii (n. tr.).

orice încercare de a îndrepta, cu argumentele limpezii judecăţi, pe cel care mergea împotriva locţiitorului lui Christos pe pământ şi a colaboratorilor săi. O stingherea mai ales faptul că reuşita planului pe care vroia să-l realizeze nu atârna întru totul numai de ea. Era aproape sigură că Paganini va refuza s-o însoţească în seara aceea la recepţia dată de monseniorul cardinal-şef al poliţiei.

Când, în cele din urmă, ea a început atacul, Paganini, împotriva tuturor aşteptărilor, nu opuse nicio rezistenţă, căci nu pricepuse prea bine despre ce era vorba. În trăsură, era neliniştit doar de Achillino, care, înainte de a adormi, tuşise de câteva ori şi nemulţumit că nimeni nu-i adusese aminte să-şi ia vioara.

În timpul recepţiei de la cardinal, un om pipernicit, cu peruca pudrată şi plin de decoraţii, stele şi panglici, se apropie de Paganini. Se interesă de interpretarea renumitului violonist, de tainele măiestriei sale. De undeva apăru o vioară; era opera ieftină a unui meşter fără talent, care vindea astfel de instrumente dibacilor lăutari care cântau pe la nunţi. Dar iată că arcuşul lui Paganini o atinse şi vioara începu să cânte cum nu mai cântase nicicând, în mâna nimănui.

Când lăsă jos arcuşul, omuleţul cu nenumărate decoraţii rosti plin de bunăvoinţă:

— Să veniţi la noi, la Viena. Puteţi spune peste tot că v-a invitat ducele de Portalla. Toate drumurile Europei de azi vă sunt deschise, căci puterea mea urmează întru totul poruncile lui Christos şi ale marelui pontif. Dacă veţi aminti că aici, la Roma, aţi fost la mine, fiţi încredinţat că toate drumurile de dincolo de Alpi vă vor fi deschise.

La întoarcere, când signora Antonia îl iscodi neliniştită despre discuţiile şi impresiile sale de la recepţie, Paganini îşi aminti, deodată, că ar fi trebuit să stea de vorbă cu principele Metternich.

— Dar nici n-a fost acolo! – zise Paganini, ca să-şi găsească o scuză.

— Cum n-a fost? – exclamă signora, cu obrajii îmbujoraţi de mânie şi străpungând cu ochii pe nefericitul ei soţ. Principele Metternich este acela care a stat în faţa dumitale, care ţi-a vorbit cu bunăvoinţă, iar dumneata i-ai cântat dintr-o vioară infectă.

— Cum? Principele Metternich? – întrebă posomorât Paganini. Acela era doar ducele de Portalla!

— Sigur, ducele de Portalla e principele Metternich…

Convorbirea fu întreruptă de zornăitul unui geam spart! La o răspântie, cupeul lui Paganini fusese izbit de oiştea unei trăsuri trase de doi cai. După potolirea ţipetelor, a larmei, a gâlcevii iscate între cei doi vizitii, după amestecul zbirilor şi interogatoriul – cu totul neaşteptat şi jignitor – la care-l supusese pe violonist un tânăr îmbrăcat în haine negre, toţi se aşezară la locurile lor.

…Şi, în timp ce Paganini, întinzându-şi trupul ostenit pe o dormeză, adormea cu gândul la viitoarea sa călătorie în Europa, undeva se petreceau lucruri pe care el nu le bănuia şi care aveau destulă însemnătate pentru viaţa lui.

O privire aspră ca de gheaţă se opri asupra procesului verbal adus în camera două sute patruzeci şi nouă a Vaticanului.

Interiorul odăii merita toată atenţia: un pat alb, fearte îngust, deasupra lui un crucifix de lemn negru cu chipul lui Isus răstignit, dăltuit în fildeş, tapetul de mătase zdrenţuit de pe perete, preşuri de iută aşternute pe jos, două scaune şi o masă de lemn, neacoperită. O cană de faianţă cu apă curată şi limpede şi un lighean de sticlă. Pe masă, o pană, o călimară şi un teanc de hârtii albastre, purtând semnul congregaţiei, iar alături, nişte foi mici de aceeaşi culoare, cu pecetea conducătorului ordinului iezuit. Nu departe de fereastră, un dulap băgat în perete cu uşile deschise…

Mâna care scria adresa pe un plic mare albastru nu sfârşise primul cuvânt. Degetele lungi ale mâinii galbene

ca ceara, şi străvezii, nu purtau nicio podoabă. La masă, şedea omul învrednicit cu uriaşa putere de şef al ordinului iezuit.

În 1820, după moartea lui Tadeusz Brosowski, locul acestuia a fost ocupat de Alois Fortis, care, fiind plecat într-o călătorie, era înlocuit de tânărul olandez Jean Roothaan Philippe. De o stăpânire de sine şi un calm neobişnuit pentru vârsta lui, omul acesta aspru până la neîndurare faţă de sine însuşi şi cu un dispreţ nemărginit pentru pasiunile omeneşti ştiuse să se facă respectat de toţi membrii ordinului. O minte limpede, care analiza totul, îi îngăduia să dezlege temeinic şi sigur feluritele probleme, atât în legătură cu viaţa de toate zilele, cât şi cele legate de împlinirea uriaşului plan de acţiune al ordinului, în cele cinci părţi ale lumii.

Signor Roothaan nu primise direct informaţiile referitoare la cele petrecute cu trăsura lui Paganini. Zbirii comunicau tot ce se petrecea la Roma doar cardinalului-şef al poliţiei.

— Nesocotitul vizitiu a fost arestat? – întrebă Roothaan.

— Nu – răspunse cel ce raporta. Era întuneric şi n-a băgat de seamă…

Roothaan făcu un semn cu mâna şi cel ce da raportul amuţi.

— Prin urmare, signor Paganini şi soţia lui au ajuns cu bine acasă şi acum se odihnesc liniştiţi?

Celălalt dădu afirmativ din cap.

— Înţelegeţi că vizitiul a spart tocmai geamul trăsurii lui signor Paganini, căruia sanctitatea sa i-a acordat binevoitoarea sa atenţie şi pe care principele Metternich l-a poftit la Viena?

— Ştim!

— Şi ce face vizitiul?

Raportorul dădu neputincios din umeri.

— Zice că rândul viitor va lucra mai bine.

Roothaan dădu hârtia la o parte.

— Neaşteptata bunăvoinţă a ministrului austriac e de înţeles şi nu ne obligă cu nimic, spuse Roothaan în şoaptă, însă distincţia acordată de sanctitatea sa este un lucru nechibzuit, care nu trebuie să se mai repete. Câţi ani are fiul lui signor Paganini? Primind răspunsul, Roothaan căzu pe gânduri; pe urmă, ca pentru sine, adause: „Vom face în aşa fel, ca educaţia fiului lui signor Paganini să fie încredinţată unor oameni pricepuţi”.

La plecarea din Roma, Paganini fusese mirat de răceala lui Rossini. În ultimele zile, acesta nu auzise din toate părţile decât nesfârşite laude, unele chiar întrecând măsura, la adresa lui Paganini. Şi cu toate că opera era scrisă de Rossini, unii parcă într-adins îşi subliniau în faţa lui admiraţia pentru dirijor. Alţii declarau pe faţă că opera câştigase nespus de mult datorită conducerii orchestrei de către un om atât de încercat ca Paganini. În cele din urmă, Rossini căzu pe gânduri: dacă lumea vorbeşte atât de stăruitor de Paganini, repetând mereu acelaşi lucru, probaibil că are şi de ce!

Paganini nu ştia însă nimic despre toate aceste discuţii.

Signora Antonia avusese grijă să se înarmeze cu o duzină de scrisori de recomandaţie. Gloria îi dădea aripi lui Paganini, visa Parisul… Auzise că Ferdinand Paer, marele maestro, cum i se spunea, ajunsese să preocupe gândurile muzicienilor din Franţa.

Dar cum să ajunşi în Franţa, când trecerea graniţelor era îngreunată de apăsătorul sistem al paşapoartelor, introdus de austrieci? Al cărui stat italian eşti dumneata supusul, signor Paganini? Desigur cetăţean al Italiei, dar Italia e doar o noţiune geografică; în Peninsula Apenină sunt vreo douăzeci de state. Dacă ai fost lăsat să călătoreşti de la Palermo la Roma şi de acolo înspre nord, aceasta se datoreşte soţiei dumitale căreia se cuvine să-i mulţumeşti. Măsoară-ţi orice pas! Zornăitul fiecărui bănuţ, fiecărui ducat, nimerit în punga dumitale, va fi auzit până în cabinetul de unde te urmăresc ochi ageri,

care te vor găsi la nevoie şi la capătul lumii. Câştigurile dumitale prezintă interes, signor Paganini, căci vei lăsa o mare moştenire, iar copilul dumitale va trebui să ajungă un supus fiu al bisericii catolice.

Aşadar, monsenior cavaler al ordinului „Pintenul de aur“, drumul spre nord îţi este deschis, cu toate că nu eşti un om respectabil, că nu-ţi trece prin minte gândul să scrii imnuri religioase şi să cânţi la vioară în biserici. Vocea divină a soţiei dumitale ţi-a ajutat şi de data aceasta, iar bunăvoinţa alteţei sale ducelui de Portalla, principe de Metternich, şi a principelui Kaunitz îţi vor asigura o primire cu onoruri în oraşul maiestăţii sale apostolice, împăratul Franz. Păzeşte-te însă să faci vreun pas greşit; nu mai citi cărţi oprite, alungă-ţi din minte toate gândurile primejdioase. În regiunea lombardo-veneţiană nu eşti decât un supus al împăratului, iar în Cetatea Eternă eşti sub supravegherea cardinalului-şef al poliţiei.

Dintre toţi prietenii intimi ai lui Paganini nu mai era în viaţă decât Pino. Încredinţându-i aproape toată averea lui – cărţi, note şi scrisori – Paganini o porni spre nord.

A dat concerte la Triest, Veneţia, Florenţa, Perugia şi Bologna.

Soţii au petrecut o săptămână pe malul lacului Como. Lacurile din nordul Italiei erau locurile preferate ale signorei Antonia. Paganini află, pentru prima dată, că nevastă-sa se născuse aici.

Iată şi cotitura hotărâtoare. Paşapoartele au fost scoase, începu partea anevoioasă a călătoriei în regiunea muntoasă, trecând prin Craina, Carinthia şi Stiria. Semmeringul a rămas în urmă. În depărtare, pe creste de stânci, se zăreau ruinele castelelor medievale.

Noaptea, vizitii cântau prelung vechi cântece slave. La popasuri, unul din ei, Lorenzino, istorisise în şoaptă că pe acolo răsar deseori strigoi din morminte, strigoi care se hrănesc cu sânge omenesc. Despăturind o batistă de mătase pe care erau brodate stângaci crucile şi cheile

papale, el scoase usturoi din coş, susţinând că ăsta-i cel mai bun leac împotriva vampirilor.

Paganini a fost impresionat de basmele acestea şi mai ales de povestea răpirii unui copil de către vampiri. Nopţi de-a rândul nu mai putu închide ochii, veghind somnul lui Achillino şi scrutând neliniştit întunericul.

Capitolul 22
ÎN DRUM SPRE VIENA

Ziarele vesteau sosirea marelui violonist. Oprindu-se la intrarea unui hotel vienez, Paganini zări un afiş ciudat: „Osândit la moarte şi fugit din temniţă, celebrul violonist italian Niccolo von Paganini soseşte în curând la Viena, unde va da o serie de concerte”.

„Sanctitatea sa i-a iertat nenumăratele fărădelegi şi omoruri”.

„Grăbiţi-vă! Intrarea un ducat. Spectacolul începe la ora douăsprezece noaptea. Marele teatru din Viena”.

Înfuriat, Paganini porunci să fie dus la un alt hotel. Aici însă acelaşi afiş. Antonia dădu din umeri, îndrugând ceva despre impresarul care se dovedise neîndemânatic. Era stingherită. Paganini tăcea. Simţea că pe meleagurile acestea noi Antonia nu mai are siguranţa de înainte. Succesele din Italia o ameţiseră. Socotindu-se ea capul familiei, se încrezuse prea mult în puterile ei şi căzuse, fără doar şi poate, pe mâna unui impresar escroc. Era prea târziu ca să dreagă lucrurile. Pe toate uliţele erau afişe cu figura lui Paganini la închisoare, îndărătul zăbrelelor. Era arătat cu un chip tânăr, frumos şi întristat, cântând la vioară, aşezat pe paie, în faţa unui crucifix, de parcă implora iertarea păcatelor sale.

Noaptea, târziu, când omul de serviciu veni să-i ia actele, Paganini, izbind cu pumnul în masă, ceru să fie chemat numaidecât proprietarul hotelului şi un ofiţer de poliţie.

Niciunul din ei nu pricepuse ce dorea artistul acesta abia sosit acolo. Când Paganini le pretinse să rupă afişele care-l făceau de râs şi îl înfăţişau publicului ca pe un răufăcător, ca pe un ucigaş, ofiţerul, schiţând un gest de

neputinţă, zise că dacă *signor italiano* nu este mulţumit de autorităţile vieneze, atunci să facă o plângere domnului Sedlenicki, ministrul poliţiei.

După plecarea acestor persoane atât de binevoitoare, Paganini se hotărî să vorbească serios cu Antonia. Nu o găsi în odaie. Aşteptând-o, adormi în fotoliu. Se trezi în cursul nopţii, dar signora Antonia tot nu venise. Se-ntoarse spre zori şi îi spuse că dormise la o prietenă, cu care cântase cândva la Veneţia! Paganini, parcă nici nu o auzea.

— Mi se pare însă că dumneata n-ai dormit, nu-i aşa? – îl întrebă Antonia. Culcă-te!

Paganini îi răspunse liniştit:

— Eu plec, dar dă-ţi cuvântul că nu te mai amesteci în organizarea concertelor mele.

Atunci se vădi ciudata transformare a Euridicei. Tot farmecul ei, asemănător eroinei din mitologie, se topi pe neaşteptate şi în faţa lui Paganini se înfipse o precupeaţă înfuriată, grasă, cu ochii rotunzi şi cu pete roşii în obraz. Cu mâinile în şolduri, ea se năpusti asupra lui cu înjurăturile cele mai grosolane. Şi simţământul acela de singurătate din ce în ce mai mare, pe care Paganini îl încercase după prima lor ceartă, îl copleşi acum, prefăcându-se în dezgust. Ridicând din ce în ce tonul, Antonia, cu pumnii încleştaţi, se apropia din ce în ce de Paganini, care cu mâinile la spate, aştepta tăcut să vadă ce se va mai petrece. Copilul se trezi şi, plângând, întinse mânuţele spre maică-sa. Răspunsul a fost o palmă răsunătoare.

— Toţi zic – zbieră femeia – că eşti un ateu. Mi s-a spus că eşti carbonar, că te-ai împotrivit să împlineşti rugămintea preotului de a-ţi cufunda vioara în agheasmă ca să spulberi astfel zvonurile mincinoase, că e închinată diavolului! Nu eşti decât un vrăjmaş al bisericii creştine!

— Asta-mi place! – strigă Paganini. Crezi că divinul Guarneri s-a străduit să făurească vioara ce o am pentru ca popii voştri să o boteze în apă? În uneltirile lor

împotriva mea ca artist, clica pravoslavnicilor nu s-ar da în lături de la nicio ticăloşie. Da! Sunt într-adevăr legat de diavol. Mă aflu în mâna puterii necurate, dar puterea asta necurată sunt popii, iar diavolul eşti dumneata, signora!

Dintr-o săritură, signora Antonia se repezi la perete, smulse cutia cu vioara şi se năpusti asupra ei.

Achillino privea cu ochii mari, căscaţi. Trezit din somn şi nerecunoscându-şi mama, începu să ţipe şi alunecă din pătuc. Paganini se duse repede la el, schiţând un gest de nedumerire, de parcă ar fi avut de ales şi neştiind unde-i mai necesar ajutorul său. Alergând la băiat, văzu că-şi scrântise umărul.

Signora Antonia plecă de acasă. Signor Niccolo nu era acasă nici el. Vioara, cu coardele rupte, zăcea pe podea, iar dădaca nu îndrăznea să o ridice. Dintr-o dată odaia deveni pustie.

Abia spre amiază signor Niccolo se întoarse, purtându-şi în braţe copilul adormit. O ursulină, soră de caritate, se aşeză lângă pătuc. Cu ochii închişi, Paganini dormita într-un fotoliu.

Parcă printr-un capriciu al soartei, capitala Austriei devenise, anul acela, locul de întâlnire al celor mai de seamă muzicanţi din Europa. Şi astfel, concertele de la Viena au asigurat faima lui Paganini în toate oraşele europene. Ecourile presei vieneze, ca şi scrisorile violoniştilor şi compozitorilor europeni, au ajuns să fie răspândite nu numai în toate cercurile lumii muzicale de atunci, dar, ocupând toate coloanele cronicilor muzicale, s-au revărsat ca un şuvoi în paginile presei continentale şi au făcut ca numele lui Paganini să fie, în scurt timp, pe buzele tuturor.

Artistul vienez Meiseder era poate cel mai credincios şi singurul prieten al lui Paganini, care, într-adevăr, îl preţuia din toată inima. Asaltul impresarilor de a pune mâna pe violonist ca pe o atracţie puternică, ca pe un magnet, ce le putea asigura câştiguri fabuloase, se

observase chiar de la Viena. La început Paganini fusese întâmpinat cu următoarea notiţă cu caracter oficial, inspirată de cercurile guvernamentale „Ziarului teatral” din 25 martie:

„Sosirea în oraşul nostru a celebrului violonist genovez, Niccolo Paganini, constituie cel mai de seamă eveniment muzical. Întreprinzând prima sa călătorie dincolo de graniţele ţării sale, Paganini vizitează în primul rând glorioasa noastră capitală Viena – oraşul artei – care desigur va răspunde prin preţuirea cuvenită talentului său la acest gest de atenţie arătat oraşului nostru”.

În vremea aceasta, Paganini era pe cale să sfârşească o lucrare însemnată, pe care o numi singur: *La Mancanza delle corde* – melodia unor corzi care dispar. Era un amestec curios de teme muzicale, înveşmântate într-o formă atât de complicată, încât după moartea lui Paganini nimeni n-a mai putut să o mai cânte. Partea introductivă a lucrării acesteia, neînchipuit de grea, se cânta pe toate corzile. Apoi, variaţiunile treceau treptat într-un uşor dans polonez, pe două corzi şi, în sfârşit, partea a patra, un *adagio,* se executa pe o singură coardă. Însuşi Paganini era mulţumit de noua sa lucrare.

— Dacă aş putea să scriu un *rondo* şi să-l execut fără corzi – spunea el – acesta ar fi întruchiparea desăvârşită a sunetelor ce-mi cântă în suflet.

Prima impresie produsă de Paganini la Viena a fost aceea de uluire. Ascultătorii păreau cu totul uluiţi în faţa acestui fenomen de neînţeles al naturii. Primele sale concerte la Viena fură un adevărat triumf.

Cronica artistică şi literară scria că Paganini nu poate fi asemuit cu nimeni, e un fenomen unic. *Gândul muzical* nota: „Când execută *adagio*-urile sale, artistul se transformă de parcă ar fi atins de o baghetă magică; vrăjitorul tehnicii muzicale lasă locul unui inspirat cântăreţ, cu o execuţie neobişnuit de simplă şi măreaţă prin limpezimea ei”. Cronicile muzicale pomeneau de

notele şi acordurile care păreau ecoul a zeci de viori, al unei întregi orchestre de viori. Ele vorbeau despre sunetele minunate ale unei compoziţii pe patru voci, în care *pizzicato,* răsunând pe două voci deodată, se desfăşura pe fondul unei melodii şi dădea impresia de vrăjitorie; publicul se ridica entuziasmat de pe scaune, căutând zadarnic în spatele lui Paganini pe orchestranţii nevăzuţi, care se părea că îl acompaniau, repetând pe nenumărate viori melodia principală.

Când Paganini ieşea din teatru şi-şi căuta cu ochii cupeul, vedea cum mii de priviri curioase se aţinteau asupra lui. Din când în când, simţea nevoia unei înţelegeri, a unei apropieri omeneşti. Iată o fată în rochie neagră de catifea, care aruncă o privire plină de curiozitate. Mai adineauri îl aplaudase, ducându-şi batista la ochii înlăcrimaţi de extaz, de neînţeleasă încântare. Îl priveşte ţintă. A fost însă de ajuns ca Paganini să-şi oprească o clipă ochii, copleşiţi de tristeţe, pe chipul ei, pentru ca dintr-o dată ea să-i răspundă cu o privire plină de ură şi dispreţ. Privirea aceasta spunea totul: şi josnicia, plină de vulgaritate, a unei tinere aristocrate vieneze, sclavă a modei, şi simţământul meschin al omului de rând, care întotdeauna se teme şi urăşte tot ce se ridică cât de puţin deasupra sa, şi suspiciunea unei catolice binecrescute, care auzise vag de bârfelile ce roiau pe seama lui.

— Aici valurile Dunării celei mici sunt murdare – zicea Paganini.

Nespus de grăitoare a fost cearta ivită între reprezentanţii cercurilor muzicale influente din Viena. La început domnul Spohr socoti că e mai prejos de demnitatea lui să-i dea vreo atenţie lui Paganini. Pe urmă, totuşi, îşi exprimă părerea, fapt care ar fi trebuit să-l doboare pe Paganini şi să-l facă de râs în ochii publicului. Se ivi însă o mică neînţelegere: în unele privinţe nu toţi adversarii erau de acord, aşa că atunci când, la sugestia lui Spohr, vrăjmaşii lui Paganini porniră

bătălia prin presă, controversa aceasta le-a pricinuit mult rău.

Planul lor era de a dovedi că numai un public cu gust ieftin putea fi încântat de muzica lui Paganini; că signor Paganini nu numai că nu e un muzician de valoare, ci dimpotrivă, el aduce cu obişnuiţii scamatori de circ sau cu şarlatanii ce cântă la vioară. „E o transformare a artei pure în exerciţii făcute la voia întâmplării de către un om ahtiat după bani, aşa cum este, după părerea noastră, parvenitul acesta italian. Nimic n-a mai rămas la el din marea artă a viorii; totul este spulberat de arcuşul acestui sălbatic cu clopoţei şi zdrăngănele”.

Pe de altă parte, Spohr, care nu-şi dăduse măcar osteneala de a citi criticile, mărturisea o cu totul altă părere, atunci când scria:

„Sub portretul lui Paganini se vede o inscripţie: «inegalabilul». El şi-a câştigat însă acest nume printr-o serie de farmece destul de învechite. Paganini n-a adus nimic nou în măreaţa artă a cântatului la vioară. Compatriotul nostru Scheller, cutreierând oraşele de provincie germane, vrăjise pe bunicile noastre. Scamatoriile lui ieftine, de bâlci, se reduceau doar la a scoate trei corzi şi a cânta pe una singură, sau a executa *pizzicato* cu mâna stângă, fără să folosească mâna dreaptă, adică, într-un cuvânt, la tertipuri nefireşti şi nepotrivite cu cerinţele instrumentului. Ce e oare deosebit în faptul că Paganini izbuteşte să facă vioara să cânte cu glas de fagot sau să redea cu ajutorul ei bocetul unei babe. Provincialele din patria noastră spuneau: «Un Dumnezeu există în ceruri, un Scheller pe pământ»”

Impresia produsă de cronica lui Spohr fu neobişnuit de puternică. Ziarele vieneze se întrebau însă pe drept cuvânt: „La urma urmelor, cine are dreptate? Unii critici spun că Paganini n-a adus nimic nou, alţii, dimpotrivă, susţin că a răsturnat tot ce era vechi şi că execuţia lui e atât de nouă, încât muzicienii de şcoală veche nici nu-l pot înţelege!“

Dacă răsfoim jurnalul de zi al lui Spohr, vom putea citi într-însul:

„Azi dimineaţă Paganini a trecut pe la mine ca să-mi spună o sumedenie de lucruri frumoase în legătură cu felul meu de a cânta la vioară şi cu concertul pe care l-am dat. La rândul meu, l-am poftit să cânte ceva, fiindcă nu-l auzisem niciodată. De faţă erau, în momentul acela, şi elevii mei, care s-au alăturat acestei rugăminţi. Paganini a refuzat însă categoric, pretextând că şi-a scrântit mâna prin cădere. Şi plecă fără ca eu să fi avut prilejul să-l ascult pe acest mag şi vrăjitor”.

— Sfânta mamă, biserica, are şi fii nevrednici. Printre ei se numără şi cel care a înşelat Colegiul exarhilor curiei apostolice romane şi pe deţinătorii supremi ai ordinului „Pintenul de aur“. Şperţarul acesta a fost mituit cu o mare sumă de bani de către signora Bianchi, ea însăşi o victimă nenorocită a tâlharului de Paganini. I-a născut un fiu, care până în clipa de faţă n-a fost botezat, fiind deci condamnat să ajungă în iad. Acum sluga aceasta a diavolului, Niccolo Paganini, şi-a alungat de acasă soţia, răsplătindu-i în felul acesta ostenelile şi deosebita grijă purtată carierei sale. Iată de ce rog să fiu anunţat alteţei sale, pentru a opri la timp marele păcat ce poate să se nască din greşelile autorităţilor laice. Paganini nu poate fi socotit un fiu al bisericii, arta lui nu are binecuvântarea bisericii.

Toate acestea le spusese un călugăr, în cabinetul secretarului cancelarului de stat.

— De unde le ştii pe toate, sfinţite părinte? – întrebă secretarul.

Iezuitul luă o înfăţişare smerită:

— Cel ce are urechi de auzit, să audă – spuse el – lăsând pe masă, drept în faţa secretarului, un plic mare albastru. Şi, în foşnetul căptuşelii de mătase a sutanei sale, se îndreptă repede spre uşă.

Un plic albastru e un lucru foarte primejdios; prin astfel de plicuri iezuiţii anunţă îndepărtările din ordinul lor. „Nu

au oare călugării aceştia urechile prea lungi?“ cugetă secretarul, începând să răsfoiască foile de pergament, însemnările şi scrisorile dintr-o servietă de marochin albastru în care ţinea rapoartele. Plicul albastru era adresat micului şi rotofeiului părinte-duhovnic al cancelarului. Felul în care fusese înmânat plicul arăta că e vorba de un eveniment neobişnuit. Secretarul înălţimii sale primise un plic albastru pentru duhovnicul înălţimii sale: indignarea ordinului era, pasămite, nespus de mare, dacă se simţise nevoia ca lucrurile să fie aduse, pe loc, la cunoştinţa alteţei sale…

Neanunţat, un curier al curţii intră cu un plic imperial în mână. Secretarul îl primi, strinse mâna tânărului nobil şi-l întrebă cine mai e în a doua sală de aşteptare.

— Excelenţă – răspunse curierul – e acolo un bărbat negricios cu o claie de păr în cap şi un chip ca al lui Voltaire. N-am întâlnit niciodată până acum o pocitanie mai interesantă! Dacă nu aveţi nevoie de el, trimiteţi-l în grădina zoologică de la Schönbrunn. Tot se plictiseşte ducele de Reichstadt; pe buzele lui va răsări poate un zâmbet când va zări pe slutul ăsta!

Asemenea glume dovedeau obişnuitul dispreţ al nobilimii austriece faţă de fiul lui Napoleon I, nepotul împăratului Franz, care se găsea într-o captivitate aurită la austrieci.

— Habar n-am de cine vorbeşti – spuse secretarul lui Metternich. Pofteşte-l înăuntru pe acest om.

Peste un minut, Paganini se afla în cabinet. Era galben, ochii-i ardeau de mânie. Cu o voce tăioasă, seacă, se adresă secretarului:

— Când aş putea sta de vorbă cu alteţa sa?

— A, mi se pare că am în faţa mea pe marele Paganini? – zise secretarul.

Paganini înclină din cap, tăcut.

— Alteţa sa – continuă secretarul – mi-a dat ordin să vă poftesc şi să execut orice poruncă aţi binevoi să-mi daţi.

Refuzul de a-l primi în audienţă, exprimat într-o

formulă înflorită şi într-o italinească fără cusur, era atât de subtil, încât nu fu băgat de seamă de Paganini, care se agăţa de prilejul dat spre a-şi vărsa tot focul.

— Excelenţă – zise el – am apărut la Viena ca un criminal scăpat de curând de la ocnă. Acestui zvon i s-au alăturat apoi o serie de minciuni publicate de ziarele locale, în felul acesta n-am să mă pot hotărî să urc pe scenele oraşului imperial…

— Da, da – spuse secretarul întrerupându-l, şi trase de un şnur de mătase.

Intră un om de serviciu. Secretarul se aplecă şi scrise repede câteva rânduri.

— Să fie înmânate imediat ministrului poliţiei, ca să dea ordine în oraş. Este porunca alteţei sale.

Omul plecă. Cu un surâs fermecător, secretarul se întoarse către Paganini şi, stăpânindu-şi ironia, îl întrebă:

— Asta e tot ce aţi vrut să rugaţi pe alteţa sa?

— N-am vrut să-l rog nimic, cer ca să…

Secretarul îl întrerupse iar:

— Nu cred că puteţi socoti vinovat pe cineva din guvernul maiestăţii sale fiindcă ziarele folosesc prilejul de a se îmbogăţi, publicând ştiri senzaţionale, iar afişele sunt lipsite de bun simţ. Am să dau ordin cenzurii să cerceteze amănunţit toate articolele şi ştirile privitoare la dumneavoastră, domnule Paganini. Am să mai dau ordin cenzurii să nu aprobe decât ceea ce vă va conveni dumneavoastră. Afară de aceasta, vi se asigură o posibilitate largă de a folosi pentru concerte cele mai bune săli de spectacole din micul nostru oraş.

Deodată Paganini uită ce voise să spună. În faţa lui era un om spilcuit, elegant, rece, cu ochi negri şi faţa prelungă, proaspăt bărbierit, cu părul minunat frizat şi obrajii pudraţi. Acesta îl privea atât de nevinovat şi de senin, cu o bunăvoinţă atât de rece şi cu o amabilitate care te înlemnea, încât Paganini se simţi ca un copilandru căzut pe mâna unui temnicer lipsit de inimă. Înciudat pe sine însuşi, salută foarte stângaci, se întoarse

şi rosti cu o voce parcă străină fraza care-i venise la îndemână:
— Sunt foarte măgulit de atenţia alteţei sale.
— Da, da – salută secretarul din cap. Noi ştim unde aţi tras şi vă vom anunţa când alteţa sa va binevoi să vă audă cântând.
Peste trei zile, toată Viena era plină de afişe cu inscripţia: „Inegalabilul, celebru violonist cu renume mondial“. Panouri uriaşe îl înfăţişau în chip de tânăr pomădat şi arătos, decorat cu ordinul „Pintenul de aur“. În faţa afişelor şi a caselor de bilete se înghesuia mulţimea. Valeţi, funcţionari, subrete, cavaleri galanţi care cumpărau bilete pentru drăguţele lor, ofiţeri zornăind asurzitor din pinteni şi împingând mulţimea ca să se strecoare fără a sta la rând, slujitori sărind din cupeurile blazonate ca să reţină locuri în rândul întâi, cameriste de-ale duceselor vieneze, speculanţi – toţi făceau gălăgie, ţipau şi umpleau cu larma lor intrarea teatrului. Roata gloriei se învârtea din plin.
Ziarele de dimineaţă, apărute după concert, anunţau că deşi publicul se aşteptase la foarte mult, la încântări nemaiauzite, la o execuţie minunată, toate aceste aşteptări au fost întrecute de fermecătoarea realitate. Niciodată nu răsunase pe malurile Dunării o muzică mai dulce. În toate librăriile era expus portretul lui Paganini, cu versurile lui Ovidiu despre Orfeu. La versurile scrise de poetul ce se stinsese aproape de malurile Dunării, se adăugară alte versuri, închinate noului Orfeu, care se ivise pe cursul superior al bătrânului fluviu.
Achillino se făcu bine. Dimineaţa, Paganini colinda pe furiş prăvăliile de jucării. Ceasuri întregi rămânea apoi la căpătâiul băiatului, ascultându-i gânguritul sau istorisindu-i vechi basme italieneşti.
Toată vremea până la prânz şi-o petrecea într-o desăvârşită singurătate.
Citea şi scria. După ce sfârşi *La Mancanza delle corde,* tot timpul cât rămânea acasă nu se mai atingea de

vioară. Nu punea mâna pe arcuş decât pe scena sălii de concert. Singura persoană îngăduită să-l viziteze oricând era violonistul Meiseder, fiul unui bătrân rabin din Viena. După primele cuvinte uzuale, gheaţa se rupse brusc. Simţind, din felul cum îi vorbea tinărul, o adâncă sinceritate, Paganini, pe neaşteptate, îi întinse mâinile şi-l sărută. Gestul acesta sentimental şi, de fapt, străin de firea lui Paganini, fu apreciat de inteligentul şi puţin cam ironicul Meiseder. Din acea zi, Paganini nu se mai simţi singur la Viena. Om cu minte pătrunzătoare şi temeinic cunoscător al vieţii vieneze, Meiseder începu să se descurce, destul de repede, în vâltoarea evenimentelor care însoţeau apariţia lui Paganini la Viena. Iar dacă Paganini nu se pierdu în oraşul acesta, lucrul se datora lui Meiseder. El avea darul să-l scoată din amorţeala în care-l aruncau bârfelile răspândite de ziare. Fără să-l plictisească, firesc şi liniştit, Meiseder îl urnea din oraş pe Paganini şi pe fiul său, pornind spre Floridsdorf, unde hoinăreau pe străzi sau umblau după cumpărături.

O dată alegeau nişte mănuşi.

— Parcă-i piele de girafă – observă Paganini, adresându-se vânzătoarei care-i arătase nişte mănuşi cu pete.

— Nu, domnule – îi răspune vânzătoarea. Sunt cele mai moderne mănuşi, se numesc „Paganini”.

— Săracul violonist! exclamă cumpărătorul, care nu fusese recunoscut.

— Dar nu e sărac de loc! – răspunse voios vânzătoarea, arătându-şi dinţii. Se zice că a izbutit să-şi cumpere la Roma, în schimbul unei mari sume, ordinul „Pintenul de aur”!

Meisader şi Paganini pufniră în râs. Ieşind din prăvălie, Meiseder îi zise:

— Câţi măgari au fost răniţi de Pintenul dumitale de aur! Orice s-ar zice, însă, dumneata răimâi o bună reclamă pentru comerţ.

Şi-i arătă vitrina unui alt magazin de galanterie, unde

erau expuse mănuşi şi cravate „á la Paganini”.

Violonistul izbutea să treacă pe străzi fără să fie recunoscut, fiindcă înfăţişarea de pe afişe nu semăna deloc cu adevărata lui înfăţişare. Meiseder îl opri pe violonist şi în faţa unor magazine alimentare. Într-o vitrină era expus un uriaş bust de zahăr candel roşu, având o inscripţie în cerneală albastră: „Neîntrecutul violonist Paganini”, în alta, o căpăţână mare de zahăr şi deasupra bustul Iul Paganini. În al treilea magazin, un portret cât vitrina, alcătuit din basmale de mătase colorată. Meiseder glumea pe socoteala prietenului său. Într-o zi, pentru a îndrepta situaţia, îi aduse pe sculptorul şi gravorul Lang. În timpul unei scurte convorbiri, pe când Paganini se juca cu băiatul, Lang îi schiţă câteva profiluri. El izbuti să-i prindă asemănarea mai bine decât oricare altul.

Schiţându-i profilul. Lang povestea:

— Azi dimineaţă am fost martor într-o lăptărie la nimicirea bustului dumitale, făcut din unt. Seara, la clubul ofiţerilor de gardă, jucătorii de biliard au inventat o nouă lovitură, pe care au botezat-o lovitura Paganini. Asta, da, zic şi eu că e glorie! Ce să mai doreşti de la viaţă?

Paganini se încruntă. În ultimele zile îl frământa tot mai mult viitorul lui Achillino. Pentru prima oară simţi nevoia să-şi asigure independenţa, atât pentru sine cât şi pentru copil. Ea îi putea fi asigurată numai prin câştiguri mari. Dorea să părăsească oraşul acesta blestemat şi s-o ia spre Paris. El visa să ajungă în acel oraş; acolo se mutase şi Rossini, acolo era o adevărată viaţă muzicală, acolo erau violoniştii Baillot, Kreutzer, Lafont…

Trecu o săptămână. Paganini primi din partea lui Lang o medalie de bronz cu inscripţia: „Sunetele vor dispare, gloria însă va dăinui”. Pe verso erau gravate câteva măsuri din melodia preferată de el şi însemnarea: „Niccolo Paganini, Viena, 1828“.

În aceeaşi zi un trimis de la curte îi aduse acasă o

cutiuţă cu un plic. În cutiuţă era aceeaşi medalie, în aur, iar în plic numirea ca solist al capelei imperiale. Era un semn de măgulitoare atenţie. Din acea zi, şederea la Viena fu înconjurată de acea tihnă primejdioasă pentru un artist, tihna care sileşte pe adevăratele genii să se pună în gardă şi face să-şi piardă capul pe cei ce nu au decât un talent mediocru.

Tihna aceasta nu dură mult. Odată, întorcându-se cu Achillino de la plimbare, Paganini găsi pe masă un plic mare trandafiriu. Iar intra în scenă un prieten necunoscut. Îi scria din Berlin şi-l prevenea că gloria lui nu va dăinui, că „purtarea lui faţă de soţie“ e cunoscută în cercurile muzicale… „Ea nu e prima victimă a lăcomiei şi zgârceniei dumitale – glăsuia scrisoarea – şi cum Dumnezeu nu lasă nepedepsită grava crimă săvârşită pe ascuns, totul va ieşi la iveală. Avem dovezi zdrobitoare că ai fost venerabilul unei vente carbonare şi că la temelia averii dumitale sunt arginţii luaţi din fondurile criminalilor politici şi tâlharilor. Ştim, de asemenea, că ai fost condamnat la moarte. Ştim că împreună cu cinci devotaţi cavaleri de drumul mare ai jefuit călători. Ai fost prins la Bologna şi ai scăpat invocând doar o simplă asemuire. Acum toate acestea vor fi aduse la cunoştinţa siguranţei din Viena, pentru ca ea să fie gata să aresteze pe banditul ce se ascunde sub masca de violonist”.

Vrăjmaşul îl ataca făţiş, cu viziera ridicată, şi-l prevestea printr-o scrisoare.

Paganini chemă pe Meiseder.

— Doar n-ai de gând să mergi la poliţie cu scrisoarea asta – zise el în glumă. Rupe-o şi arunc-o!

În zilele ce urmară, gazetele de seară publicară primele rânduri care semănau cu scânteile ce scapără de pe fitilul aprins. „Pare-mi-se că pe undeva e butoiul cu pulbere şi în curând vom auzi explozia”, îşi zise Paganini.

Un ziar catolic, într-o cronică măruntă, aducea vorba, fără a pomeni de Paganini, despre foloasele pe care le aduce tehnicii viorii o întemniţare pe timp de cinci ani şi

despre unele acorduri de vioară, care mărturisesc suferinţa copleşitoare a unui mare păcătos, ce şi-a pierdut liniştea sufletească. Sunetele drăceşti, născute în singurătatea închisorii, sunt o primejdioasă desfătare pentru cel ce gustă din această otravă.

Atacul prin presă şi prin scrisori anonime ţinu douăzeci şi şapte de zile. Deşi mai toate erau doar înţepături, totuşi efectul a fost atât de mare, încât până şi slujitorii hotelului refuzară să mai cureţe în camera ateului Paganini.

În cele din urmă, amintindu-şi de sfatul secretarului lui Metternich, Paganini se îndreptă spre oficiul central al cenzurii din Viena. O scară de lemn cu păianjeni prin colţuri, murdară, prăfuită, care scârţâia, îl duse într-o odăiţă întunecoasă, de unde nimeri apoi drept în cabinetul temutului director al cenzurii din Viena, sub controlul căruia se aflau toate ziarele din oraş. Spre uimirea sa, Paganini a fost întâmpinat de un călugăr bătrân şi blajin.

— Dar ce-i pot face ajutorului meu care-i atât de neghiob? – spuse el, surâzând, violonistului indignat. Personal, nu cred nicio boabă din toate minciunile pe care sunt nevoit să le citesc zilnic despre dumneavoastră în articolele, pe care le opresc, preastimate signor Paganini. Dar tinerii care au terminat anul acesta seminarul sunt plini de un nepotolit zel faţă de biserica lui Christos. Trebuie să fiţi îngăduitor cu ei. Dacă fiul dumneavoastră, în dorinţa de a vă face vreo bucurie, ar întrece măsura, l-aţi pedepsi? La fel şi eu. Sunt pus în neputinţa de a stăvili râvna fiilor credincioşi ai sfintei noastre mame biserica. Vă sfătuiesc însă să faceţi un lucru: daţi un articol la „Ziarul teatral”, prin care să dezminţiţi toate zvonurile care umblă pe socoteala dumneavoastră, şi eu voi da ordin ca articolul să apară, chiar dacă ziarul vă va refuza. Cu aceasta veţi pune capăt tuturor calomniilor. Să fie adevărat oare că v-aţi otrăvit soţia şi v-aţi omorât ibovnica? Eu nu cred!

Vocea bătrânului călugăr, calmă şi mieroasă, cuviinţa şi liniştea deosebită ce se desprindeau parcă din vorbele sale îl convinseră pe Paganini. Revenind acasă, câtăva vreme nu-şi găsi locul, umblând de colo până colo. Amână concertul, sub cuvânt că e bolnav, şi scrise toată seara. Rândurile strâmbe parcă stăteau împotrivă: pana nu-l asculta. Scârba ce o simţea îl împiedica să înşire cum trebuie cuvintele.

Foi de hârtie tăiate, mâzgălite, rupte, zăceau pe masă, pe podea, pe pervazul ferestrei. Într-un târziu sună. Soneria sună jalnic şi prelung pe coridor. Nu răspunse nimeni. Sună încă o dată. Zadarnic! În sfârşit, mâniat, trase de şnur cu atâta furie, încât undeva, într-un ungher îndepărtat al coridorului, clopoţelul căzu la pământ, zăngănind. Apăru omul de serviciu, somnoros, şi se opri tăcut în uşă. Paganini lipi plicul şi, scrise adresa.

— O duci la locul arătat…

— Vai de mine, signor! – spuse acesta peste măsură de nedumerit. Dar cine o să fie acolo la ora patru dimineaţa ca să primească scrisoarea dumneavoastră? De altfel, la ora asta e primejdios să mergi pe străzi!

Abia atunci Paganini se dezmetici şi, uitându-se la ceas, văzu că cele câteva rânduri chinuite îi răpiseră aproape douăsprezece ore.

Dădu drumul omului de serviciu şi se culcă îmbrăcat.

Abia peste două zile, ziarele tipăreau cu litere mari următoarea scrisoare:

„Paganini se grăbeşte să-şi arate recunoştiinţa faţă de autorul articolului publicat în «Ziarul teatral» la data de cinci ale lunii. Mulţumindu-i pentru măgulitoarele sale păreri despre ultimele concerte date în oraşul Viena, în faţa unui public ales şi vrednic de tot respectul, Paganini crede însă că unele cuvinte şi fraze strecurate în articol sunt nu numai de prisos, dar cer din partea sa o dezminţire hotărâtă şi deplină atât ca formă cât şi ca fond, deoarece fac aluzie la zvonuri îndoielnice, care circulă în diferite pături ale populaţiei oraşului Viena, ca

şi printre cetăţenii altor oraşe din Europa. Urmărind stabilirea purului adevăr, atât de necesar oamenilor, precum şi apărarea renumelui şi cinstei sale, Paganini îşi îngăduie să asigure pe cetăţenii oraşului Viena că niciodată, nicăieri, sub niciun guvern şi de niciun fel de autoritate, şi în genere de niciun om, de nicio organizaţie obştească sau particulară şi pentru niciun temei, n-a fost silit să ducă o viaţă de deţinut sau să fie supus izolării. Niciodată n-a dus o viaţă deosebită de aceea pe care trebuie s-o ducă un om cinstit, care-şi îndeplineşte cu stricteţe îndatoririle de convieţuire cetăţenească şi obştească. Aceste lucruri pot fi întărite de oricare din autorităţile sub ocrotirea cărora s-a aflat Paganini, la diferite epoci. Pretutindeni el şi-a păstrat libertatea, onoarea şi demnitatea familiei sale, tinzând, în primul rând, spre realizările artei desăvârşite, artă pe care, servind-o, are marea cinste s-o arate în faţa celor mai fini cunoscători ai muzicii alese, cum este pentru el publicul binevoitor al oraşului Viena“.

Jos, articolul acesta purta o semnătură cu litere şi mai mari; „Niccolo Paganini“.

Paganini, care închegase cu atâta trudă aceste fraze stângace, aşteptase cu nerăbdare apariţia scrisorii. Mai întâi, se tulburase foarte tare când, în locul celor nădăjduite, văzuse ceva cu totul neaşteptat. Într-un chenar de doliu, câteva rânduri vesteau:

„Azi la amiază, în Tiergarten, s-a stins din viaţă în urma unui atac de inimă cel mai renumit violonist al lumii Niccolo Paganini. El n-a putut rezista destăinuirilor extraordinare făcute în legătură cu biografia sa“.

Împreună cu Meiseder, Paganini citise anunţul acesta, publicat imediat după ce decedatul Paganini vizitase personal redacţia ziarului. Ce e drept, în ediţia de seară, scoasă pentru acelaşi motiv, fusese tipărită o dezminţire, iar în ediţia următoare de dimineaţă a *Ziarului teatral* apăru chiar scrisoarea lui. Totuşi, el suferi tot ceea ce în mod obişnuit are de suferit un om când cade victima

unei batjocuri. Nişte necunoscuţi îl vizitară; fu nevoit, de vreo trei ori, să deschidă uşa şi să răspundă la întrebarea: cine are grija înmormântării şi cum şi unde se depun coroanele. Niciuna din scrisorile anonime primite, niciuna din calomniile tipărite în ziare nu i-au dăunat atât de mult ca rândurile acelea pasionate, prin care-şi afirma nevinovăţia. Rândurile acestea descoperiră publicului vienez un alt Paganini: un Paganini încolţit de bârfeli, un Paganini care se temea, un Paganini căzut în capcana calomniilor şi a bănuielilor.

„Vestea morţii lui Paganini s-a dovedit a fi numai prematură" – scria o fiţuică berlineză, care reprodusese scrisoarea lui Paganini. Gazeta critica fiecare rând. Tăgada în general a oricărei vine era o nouă crimă săvârşită de Paganini. Tonul scrisorii lui era socotit şi el de netăgăduit. Paganini evita să se dezvinovăţească, fiindcă nu dezminţea punct cu punct toate învinuirile grave ce i se aduceau.

Meiseder, vorbind cu prietenul său, îi făcu mustrări:

— De ce nu te-ai sfătuit cu mine? Cunosc pe violoniştii vienezi, pe muzicanţii din Berlin, ştiu, în sfârşit, cât primesc jurnaliştii din Viena pentru fiecare rând. Cum poţi să crezi că au nevoie de adevăr. Pentru câştigul lor, cel mai murdar zvon e mai preţios decât orice! Un Paganini fără pată, care nu aduce ziarului niciun venit, nu face pentru ei, chiar dacă e un violonist genial, nici două parale. Un Paganini patron al unei spelunci, un desfrânat, un răufăcător, un asasin care şi-a înjunghiat ibovnica e de o mie de ori mai preţios. Cum de nu pricepi lucrul ăsta? Cum de-ţi închipui că pe oamenii ăştia îi interesează adevărata dumitale personalitate şi adevăratele dumitale suferinţe? Îţi închipui oare că criticii muzicali din Viena au vreun interes să te reabiliteze? Cum îţi vine să crezi că dorinţa dumitale nobilă de a arăta lui Spohr recunoştinţă şi generozitate va fi înţeleasă în sensul în care trebuie?

Paganini tăcea, uitându-se în altă parte; când auzi însă

numele lui Spohr, întoarse repede capul.

— Ce ştii despre vizita mea la Spohr? – îl întrebă el pe Meiseder.

— Cunosc purtarea lui Spohr faţă de dumneata – răspunse tânărul violonist. Sunt elevul său, Spohr se afla în culmea gloriei când se auzi pentru prima dată, în nord, de numele lui Paganini. O scurtă notiţă de gazetă nu l-ar fi speriat. Sunt sigur că te-a auzit cântând la vioară şi tocmai lucrul acesta l-a înspăimântat. Trebuie să nu uiţi că Spohr e în decădere, cântă prost, s-a îngrăşat, e respingător cu aerul lui de maestru infailibil şi i s-a urât să fie un Iehova al muzicii. Elevilor tineri, de care se înconjoară, le împarte diplome de genialitate dacă-i făgăduiesc că te vor persecuta. De ce crezi că Spohr nu vrea să mai ştie de mine? În ziua în care cei vreo cincisprezece elevi şi admiratori pasionaţi trebuiau să asiste la sărbătorirea lui, maică-mea era pe patul de moarte. Lipsa mea a fost tălmăcită însă cu totul altfel. I-am trimis maestrului o scrisoare, lămurindu-i pricina lipsei mele. Mi s-au transmis vorbele pe care le-a rostit atunci: fiecare om are mamă şi moartea e sortită fiecărui om... Mai era aici un „dar“, pe care nu-l pronunţase. Bătrânul ăsta se aştepta ca pentru sărbătorirea lui să plec de lângă patul în care se stingea mama. Din ziua aceea nu l-am mai văzut. Trebuie să înţelegi că fiecare greşeală a dumitale are pentru Spohr un preţ uriaş, că pentru a-ţi căşuna un rău, e în stare să-şi cheltuiască şi ultimul ban. Dumneata ai totuşi prieteni, sfârşi Meiseder, arătându-i un poem în douăsprezece cânturi, ce-i fusese închinat de poetul Castelli.

Poemul era intitulat: *Paganiniada.* În fraze pompoase, Castelli ridica în slavă pe geniul viorii. Seci şi fără viaţă, rimele sunau a gol, ca nişte castaniete. După prima strofă, Paganini aruncă poemul pe masă.

— Iată, mai am unul – spuse Meiseder. Friedrich August Kanne, poem tot în douăsprezece cânturi.

Paganini îl rugă să i le lase pe amândouă.

— Hotărât, viaţa ajunge de netrăit – îşi încheie el gândurile şi se ridică.

Meiseder însă nu se lăsă. Dintr-o servietă de piele moale scoase un teanc de numere ale revistei franccze *Revue musicale.*

— A? Parisul! – exclamă Paganini, Franţa! Iată unde aş dori din tot sufletul să mă văd.

— Nu e oare prea devreme? – întrebă Meiseder.

Paganini se roşi şi-şi întoarse capul.

— Vreau să spun – se corectă cu grabă Meiseder – că mă gândesc la firea dumitale impresionabilă, la caracterul dumitale necălit încă. Pentru dumneata Parisul poate sa fie primejdios. Apoi, luându-l de braţ şi căutând să-l lămurească: geniul şi talentul au nevoie de o carapace rezistentă, care să le apere de vreme rea. Nu aş fi avut nimic împotriva călătoriei dumitale la Paris, dacă n-ai fi scris epistola aceea de dezvinovăţire. Chiar aici, la Viena, ea îţi va căşuna încă multe necazuri. La Paris însă, dacă va fi publicată în coloanele vreunui ziar, îndată după primul dumitale concert, ea poate să te ducă la pieire.

— Nu – răspunse Paganini – am învăţat să cunosc oamenii şi ştiu acum ce se ascunde îndărătul gloriei. Lasă-mi ziarele, te rog.

Meiseder plecă, Paganini se instală cât mai comod într-un fotoliu şi începu să le citească, număr cu număr. Un oarecare Fétis făcea o critică a concertelor lui. Nu întrebuinţa semne de exclamare. Nu folosea cuvinte de laudă, menite să acorde lipsa totală de înţelegere a muzicii din partea celui ce scria. Concertele lui Paganini erau descrise scurt şi concis, unul după altul. Iată concertul de la *Redute* din 23 martie. Iată şi descrierea compoziţiilor lui Paganini: expunerea temei sonatei lui militare, executată pe coarda a patra. Se arăta precis că, în locul bucăţii următoare a programului, a cântat variaţiuni din *Cenuşăreasa* lui Rossini. O informaţie simplă: orchestra l-a ovaţionat împreună cu spectatorii.

Şi acum o altă informaţie: la concertul din 11 mai au asistat toţi membrii casei imperiale. Iată prezentarea concertelor date în saloanele lui Metternich, părerea asupra concertului de Rode, executat de Paganini. „Acest Fétis cunoaşte muzica”, cugetă Paganini.

Iată însă şi câteva rânduri privitoare la Meiseder, care adusese numerele din *Revue musicale* cu cronicile lui Fétis. Meiseder nu ţinuse seama de faptul că Fétis, după năravul tuturor cronicarilor, nu se putuse abţine de la unele comparaţii. De ce a fost oare nevoie ca Fétis să-l umilească pe Meiseder? Ce urât scrie despre el! Şi totuşi, Meiseder i-a adus toate aceste extrase din reviste şi articole, ca mărturie a prieteniei sale, cu adevărat dezinteresate. Iată şi o foarte fină ironie a lui Fétis, care vădeşte inteligenţă şi înţelegerea situaţiei. „Cum de s-a întâmplat, scria Fétis, că publicul vienez a socotit posibil să-şi detroneze obiectul admiraţiei de până mai ieri? Paganini a obligat pe vienezi să uite gigantica girafă dăruită împăratului austriac de către un paşă egiptean”.

Paganini răsuflă uşurat. Viaţa era gata să-l înhaţe de piept, deci trebuia să răspundă la provocare. Şi Paganini se decise să răspundă printr-o uitare totală a amorului propriu.

Deodată călugărul-cenzor, care lucra în cabinetul oficiului central de cenzură din Viena, îi apăru lui Paganini ca o întruchipare uriaşă a lui Don Basilio, calomniatorul din *Bărbierul din Sevilla* a lui Rossini.

Paganini izbucni în râs. „Mai poate rămâne pentru mine vreo îndoială cu privire la pricina vrăjmăşiei pe care biserica romano-catolică o nutreşte faţă de arta mea? Eu însă gândesc astfel: zadarnic biserica romano-catolică se întreabă de ce am o atitudine nepăsătoare faţă de ea. Italia nu mai e un prunc în scutece, iar întunecatele superstiţii, cu falsele lor minuni, nu-i mai pot oferi nimic; în schimb, marea artă muzicală, care izbuteşte să rânduiască elementele acestei lumi într-o ordine armonioasă, poate zămisli în sufletul omului o nouă

armonie, o nouă înţelegere a lumii. Muzica aceasta, prin care sufletul se descătuşează, prin care omul scapă de tot ceea ce-l leagă de trecut, nu poate fi admisă de biserică. Prin urmare, concluzia firească: biserica este un vrăjmaş al omului!“

Capitolul 23
FUNERALII PREMATURE

Într-una din zile, către sfârşitul lunii august, pe când ziarele vieneze în căutare de ştiri senzaţionale se ocupau de dispariţia unei tinere dintr-o familie bogată, descoperind astfel o nouă girafă, la o staţie de poştă, nu departe de Prater, cobora dintr-un poştalion o persoană, cu nimic deosebită de cei din jur, şi care după veşminte o puteai crede vreun funcţionar de la notariat sau vânzător într-un magazin de galanterie. Totuşi, omul acesta, de o condiţie socială incertă, repezi pe surugiul care-i ceruse prea mult. După ce se tocmiră, trăsura duse pe omul acesta de rând până la locuinţa parohului catedralei Sfântului Ştefan. Aici el fu nevoit să aştepte cu răbdare, deoarece stăpânul casei lipsea. După vreo două ore, se auzi un ciocănit în uşă. O slujnică bătrână, care nu-l slăbea din ochi, sări la uşă. Intră un om în vârstă, într-o haină roasă şi murdară. Văzându-l pe vizitator, schiţă o strimbătură ce ar fi vrut să pară zâmbet, apoi scoase tabachera şi, după ce trase pe fiecare nară câte o porţie bună de tabac, zise:

— Ei! Ce te-a adus, fiul meu, în oraşul maiestăţii sale apostolice? Ceva deosebit? Ce mai e prin minunata Genova, cel mai frumos oraş din lume? Pe urmă, vorbindu-şi parcă sieşi, bătrânul continuă: La bătrâneţe începi să simţi nu atât povara anilor, cât dorinţa de a te odihni în pământul pe care ai crescut.

— Părinte, noi ne-am întâlnit în anii cei mai grei. Ţi-aduci aminte cum erau să te spânzure din ordinul guvernului francez al baronului Marbot, iar eu trebuia să

trag funia? Era vremea când adepţii păcătosului de Bonaparte…

Părintele Paul îl întrerupse, ridicând mâna stângă şi apoi îşi făcu semnul crucii.

Noul sosit o luă de la cap:

— Generalul Masséna se repezi ca un tigru în vale şi ocupă scumpa noastră Genova…

— Mi-amintesc, mi-amintesc, fiule – îl întrerupse iarăşi părintele Paul. Ştiu foarte bine că dacă nu erai tu cu iscusinţa ta, n-aş mai fi existat. Mai bine spune-mi ce nouă dovadă de recunoştinţă aştepţi de la mine? Sau cumva ai…

— Da, sfinţite părinte, mă simt vinovat, foarte vinovat. Am săvârşit un păcat. În faţa sfinţiei tale se află un hoţ.

Ochii preotului se aprinseră; îi plăcea să aibă de-a face cu criminali şi în genere cu oameni care se abat de la rânduielile morale obişnuite. Un suflet zbuciumat caută împăcare cu lumea şi se teme de oameni. Un încercat slujitor al bisericii poate găsi tocmai într-un astfel de om o adevărată victimă a căinţei, şi, folosind prilejul, poate face din el un fanatic, care să se jertfească în slujba bisericii. Nimic nu este mai rău decât omul cinstit, plin de el însuşi. Acesta este liniştit, nepăsător şi n-are nevoie de ajutorul sfintei biserici. Gândurile acestea i se irosiră deodată şi bătrânul se încruntă, întrebându-l:

— Ce biserică, ce tezaur mănăstiresc ai cutezat să pângăreşti cu mâna ta păcătoasă? Pentru o asemenea faptă nu există iertare nici aici, nici pe lumea cealaltă. Ai uitat, nemernicule, că ce-i al cezarului este al cezarului şi ce-i al Domnului este al Domnului. Nu glăsuieşte sfântul Toma din Aquino în tratatul său divin: „Cezarul care strânge dăjdii în folosul bisericii şi care dă şi dijmă e cezar dreptcredincios?“ Cum de ai îndrăznit să te atingi de aurul şi argintul bisericii lui Christos? Am să te denunţ.

— Iertaţi-mă, părinte, nu m-am atins de averea vreunei biserici, nici a vreunei mănăstiri. Am jefuit o

bătrână care a murit şi de care n-avea nimeni nevoie. I-am plăsmuit iscălitura.

Pe dată, bătrânul paroh se linişti.

— Cu asta trebuie să-ţi începi spovedania. Aşadar, fiul meu, eşti un fugar. Sub ce nume te ascunzi acum, fiule, la noi, pe malurile Dunării?

Novi scoase paşaportul, păstrat cu grijă şi împodobit, cu toate peceţile cuvenite, purtând şi ştampila cea verde a jandarmeriei austriece de la frontieră. Bătrânul pături la loc hârtia mare cât un cearceaf şi i-o înapoie.

— Ei, atunci fii binevenit. Eu, nevrednicul slujitor al lui Christos, te iert şi te dezleg. Cine ţi-a dat paşaportul?

— Marchizul Pombal, fratele celui mai mare vrăjmaş al ordinului iezuit, spuse Novi.

— Bine, bine – zise bătrânul dând iar din cap.

Dar unde şi cu ce ocazie l-ai văzut pe marchiz?

— L-am întâlnit întâmplător la Genova, pe chei, şi m-a strigat.

— Cum era îmbrăcat marchizul Pombal?

— În uniformă de ofiţer de marină. Cum însă nu-l văzusem de mult, l-am luat drept un mirean.

— Ei bine – spuse cu asprime bătrânul – doar nu mai eşti un copilandru! Şi, apropiindu-se de dulăpiorul din perete, scoase dintr-un sertar o circulară tipărită. Ia şi citeşte scrisoarea aceasta secretă a conducătorului ordinului nostru.

Novi citi:

„Scumpii mei fraţi, n-am destule cuvinte ca să-mi pot arăta toată amărăciunea şi mâhnirea de care am fost pătruns când am aflat de hotărârea luată contra ordinului iezuit de către parlament şi rege. Dacă regele şi parlamentul, tocmai la începutul acestui veac, ne vor sili să renunţăm, împotriva voinţei noastre, la o activitate făţişă, noi nu trebuie să îngăduim înfăptuirea acestui lucru, chiar dacă vom fi nevoiţi să jertfim veşmintele sfântului nostru părinte Ignaţiu; chiar şi în veşminte laice noi putem rămâne mai departe strâns uniţi prin sfânta

organizaţie a lui Isus. După furtună va veni şi liniştea. Să ne pregătim deci pentru mulţi ani de restrişte, spre a ne reuni când vor sosi timpurile liniştite. Căutaţi să fiţi şi mai strâns uniţi decât în anii activităţii noastre făţişe. Un lucru să nu-l uitaţi: nu există putere în stare să şteargă legămintele ordinului nostru. Suferiţi şi supuneţi-vă cu răbdare celui de sus. Dăinuiască în veci ordinul lui Isus: Eu stau de veghe în fruntea turmei voastre smerite şi sunt sortit să primesc toate loviturile ce vor cădea asupra voastră. Cu lacrimi vă binecuvântez, ca să puteţi pătrunde, oriunde şi oricând, în toate organizaţiile şi asociaţiile laice, sub orice formă şi în orice haină, sub orice formulă de cuvinte, numai să nu trădaţi formula tainică a ordinului".

Novi nu cunoscuse până acum circulara aceasta secretă.

O citi înduioşat, cu ochii în lacrimi.

— La rându-ţi, ai să faci şi tu întocmai – îi spuse parohul. Două căi îţi stau deschise. Te putem trimite la închisoarea de la Morava, la dispoziţia părintelui Pavlovici, care spovedeşte pe carbonarii deţinuţi. Acolo, îngăduinţa autorităţilor laice a dus la o slăbire a disciplinei supraveghetorilor, ceea ce îi face pe deţinuţi să fie şi mai dârji. Acolo se aflǎ carbonarii Confalonieri, Maronecelli, Piellico şi încă vreo douăzeci, tot atât de primejdioşi, care otrăvesc sufletele şi gândurile populaţiei creştine din toate capitalele.

— Nu! Numai acolo nu! – exdamă Novi. Numai acolo nu, sfinţite părinte! Acolo sunt prea bine cunoscut! Am luat parte la interogatoriul carbonarilor din închisoarea Santa Margareta din Milano!

— Ei, atunci ce-ai dori – întrebă bătrânul.

— Sosind în oraş, am văzut nişte afişe. Un duşman al sfintei biserici, violonistul carbonar Paganini, concertează aici la Viena. Am informaţii precise de la fiii credincioşi ai biserici, atât din Genova cât şi din Milano, pe care le-am adus cu mine. Pentru a strânge bogăţii, afurisitul acesta

şi-a vândut sufletul necuratului. La Lucca, a iubit o femeie foarte bogată. Din gelozie, a omorât-o şi, într-un acces de nebunie, a fost prins, pe jumătate despuiat pe drumul mare ce duce la Livorno. A fost judecat şi condamnat la ocnă. N-aţi observat cum îşi târăşte picioarele strâmbe? Încearcă să-şi ascundă slăbiciunea picioarelor, care au purtat lanţuri grele ani de-a rândul. O dată, venind diavolul la el, a încheiat un târg îngrozitor: şi-a vândut sufletul pentru un milion de galbeni.

— Bine, bine – spuse bătrânul. Zi mai departe, te ascult.

Novi avu impresia că de când pomenise cuvânitul „milion”, parohul asculta cu şi mai mare interes istoria lui Paganini. De aceea continuă povestirea captivantă.

— Ce-ai făcut în ultima vreme? – îl întrerupse, în sfârşit bătrânul.

— Am îndeplinit diferite însărcinări la Roma din ordinul marchizului Pombal.

— Da, am aflat; ai fost vizitiul lui!

— Da, aşa e, părinte – răspunse Novi.

— Ei, şi ce ai să-mi spui despre violonistul tău?

— Marchizul Pombal a primit de la Roma propunerea ca să-l ţină sub observaţie.

— Aşa, aşa – încuviinţă, molfăind, bătrânul. Ei, şi l-ai urmărit? Crezi că şeful ordinului nostru binecuvântează râvna ta?

Novi amuţi.

Bătrânul luă din dulap un mic săculeţ de marochin, scoase de acolo un carneţel, îşi îndreptă ochelarii şi răsfoi cu luare aminte câteva pagini. „Prin urmare, cu începere de azi, voi cere fraţilor călugări să afle exact starea bănească a violonistului. Reţinerile sunt în mâinile noastre, mai greu e cu secretele caselor de bancă. Vom trece însă şi peste piedica aceasta”.

Bătrânul chibzui apoi în grabă prin ce filieră să se îndrepte chiar de mâine ordinele sale. Slujbaşii de bancă, contabilii, ziariştii care culegeau date privitoare la

onorariile lui Paganini, toţi erau în mâinile lui.

— Că doar nu ţine banii la el! – murmură bătrânul, mărturisindu-şi parcă un gând lăuntric. Care din ajutoarele tale… apoi se opri. Nu, lasă, îţi vom da un om al nostru. Am un corist al capelei imperiale, Urban. Îl vom strecura ca pe o fantomă şi-l va însoţi pretutindeni pe Paganini. Va fi umbra lui de carbonar, dublura lui.

— Razele luminii celei adevărate vor risipi benza ce-l înconjoară pe Paganini – grăi Novi. E un demon scârbos, cu copite de ţap, care străbate oraşele Europei cu fluierul diavolului elen. Scoateţi-i surtucul şi pantalonii şi veţi vedea că nu e făptură omenească. Tundeţi-i claia de păr şi veţi da de coarne! Descălţaţi-l, şi veţi găsi copite de ţap!

Bătrânul, cu ochii săi limpezi de culoarea cicoarei, se uita la calomniatorul acesta inspirat.

— Le-ai văzut tu singur toate acestea? Da, da – rosti el fără să mai aştepte răspunsul lui Novi. Preacucernicul părinte Puhalschi, şeful oficiului cenzurii, mi-a vorbit despre violonistul acesta.

Ochii bătrânului îl priviră cu atâta ironie, cu atâta pricepere a lucrurilor, încât Novi se opri şi vorbele i se opriră în gâtlej.

— Ei! da de ce amuţişi acum? – îl întrebă bătrânul. Poate nu ştii că înalt preasfinţitul părinte, capul bisericii catolice, e foarte binevoitor faţă de violonistul tău, diavolul acesta împieliţat, ocnaşul evadat! Doreşti poate să mai afli ceva? Ei află că e cavaler al ordinului papal „Pintenul de aur“! Iată cine e, iar tu, javră ce eşti, cutezi să spui…

— Doamne Dumnezeule, n-am ştiut, n-am ştiut că sanctitatea sa…

— A! N-ai ştiut! – psalmodie parcă parohul, răguşit, ca un cocoş. Atunci să-ţi spun eu, ca să ştii: nu eşti un băiat rău! Dacă ştii să ţii piept furtunilor ca un munte de gheaţă, în schimb poţi să te topeşti la adierea primului vânt căldicel. Dacă din pricina ta va cădea măcar un

singur fir de păr din creştetul cavalerului ordinului „Pintenul de aur”, marele violonist al capelei imperiale, signor Niccolo Paganini, robul lui Dumnezeu şi fiu credincios al bisericii lui Christos, să ştii că-ţi va cădea nu numai tot părul din cap, dar îţi va zbura şi ţeasta! Ai înţeles?

Novi se îngălbeni. Simţi deodată că sudoarea ce-l năpădise îi străbătea prin haină. Îi bâţâiau mâinile şi picioarele. Privea la înfricoşătorul bătrân şi, cunoscând foarte bine rânduielile ordinului, simţea cum mâna acestuia căuta un plic albastru. Nevăzând însă niciun plic, Novi îşi pierdu cu totul capul. Însemna că nu-l aştepta numai darea afară din ordin; că, de îndată ce va ieşi din odaia aceasta bine încălzită, va fi înhăţat pe uliţă şi aruncat în temniţă ca un bandit, ca unul care, plăsmuind o iscălitură, şi-a însuşit moştenirea ce nu i se cuvenea; că, peste o lună, va pieri în cine ştie ce beci, ca orice criminal de rând care a călcat legile laice. Novi fu cuprins de groază. În clipa aceea, îl ura pe Paganini mult mai mult decât cu un ceas mai înainte.

Deşi îl privea, bătrânul părea că nu-l vede. Ştia de mult ce păţise Paganini la Parma. Toate manuscrisele lui, toate notele pe care le păstra acolo fuseseră furate. Signor Pino, generalul legiunii cisalpine şi carbonar, murise, pe neaşteptate, cu vreo zece zile în urmă. Din porunca contelui Sedlenicki, ministrul poliţiei, fusese sigilată şi locuinţa de la Milano a generalului Pino. Printre actele acestuia fură găsite notele, scrisorile şi însemnările zilnice ale lui signor Paganini. Toate firele care legau pe răposatul general de signor Paganini erau acum în mâinile poliţiei din Viena. Bătrânul ştia că unsprezece vente carbonare din Italia îşi strămutaseră activitatea în Franţa, dar, deopotrivă, el mai ştia şi că regele Carol al X-lea intră, pe zi ce trece, tot mai mult sub înrâurirea ordinului lui Isus şi că, mâine-poimâine, Franţa va fi locul de unde va porni restaurarea deplină a stăpânirii bisericii în toată Europa.

Dacă, pe patul de moarte, părintele Lachaise, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, îl sfătuise pe rege să-i aleagă drept urmaş un duhovnic iezuit, pe Carol al X-lea nu era nevoie să-l mai roage nimeni, fiindcă singur le făcea pe plac iezuiţilor. Dacă amestecul părintelui Lachaise fusese atunci de neapărată trebuinţă, amintind regelui că nu-i chezăşuieşte siguranţa fără un astfel de duhovnic, de astă dată regele ştia el însuşi, destul de bine, că nu e cu putinţă să te împotriveşti ordinului iezuit.

Se apropia anul bătăliei hotătrâtoare. Ar fi fost o greşeală de neiertat să nu ţii seama de posibilitatea de a acumula o avere uriaşă în mâinile unui om care n-are moştenitor decât un biet copil plăpând? Dacă Paganini va ajunge un fiu nespus de bogat al bisericii, atunci imensele lui bogăţii vor fi ale bisericii! Sunt cu putinţă, prin urmare, două lucruri: sau violonistul acesta va pieri, sau va deveni o glorie pe placul lui Dumnezeu.

— Aşadar – zise bătrânul lui Novi – de acum încolo calea omului acesta va fi condusă de voia Atotputernicului, prin mijlocirea sfântului ordin al iezuiţilor. Îţi încredinţez această sarcină de înaltă cinste, dar te vestesc, fiul meu, că în ziua în care te vei abate din drum şi vei începe să lucrezi după capul tău, vei fi dat pe mâna autorităţilor laice, ca un hoţ de rând, şi-ţi vei merita moartea. Astăzi, numele marchizului Pombal îţi este chezăşie. Ca să te pot crede însă şi mai departe, te poftesc să-mi pomeneşti chiar acum numele care trebuie!

— Despre cine vorbeşti? – întrebă Novi, care se ridică aproape înmărmurit de groază. Nu cumva vrei să spui că adevăratul nostru şef nu mai e papa, ci acela care e numit, în virtutea puterii sale, „papa cel negru“?

Bătrânul nu-l privea, şi părea chiar că nici nu-l aude. Cu coatele sprijinite de masă, îşi proptise fruntea în palme. Ştia că la Roma se petreceau mari schimbări, tocmai în timpul sosirii lui Novi. Avea nevoie să-l bage în

panică pe Novi, pentru ca, apoi, ameninţându-l cu o lovitură neaşteptată, să-l facă să spună tot ce ştie. Dar Novi, şiret, cunoştea şi el prea bine toate procedeele ordinului. Rostind ultimele cuvinte, el se oprise, fără să spună un nume. Întâmplător auzise în poştalionul care venea din nord o veste care-i ajunsese, ca o adiere de vânt, la ureche, anume că conducătorul ordinului iezuit, Alois Tortis, se stinsese, că moartea lui fusese foarte ciudată şi că în locul său venise acela care, pe drept cuvânt, era poreclit „papa cel negru”, fiind în taină şi de fapt capul bisericii catolice.

Tăcerea bătrânului paroh nu era de loc încurajatoare. Novi se simţi copleşit. Abia mişcându-şi buzele şi simţind că limba i se încleştează, el spuse totuşi:

— … Şeful ordinului iezuit, cardinalul Roothaan.

Cutremurat de un acces de tuse, bătrânul părea că nici n-a auzit. Apoi, deodată, zise:

— Prin urmare, putem socoti încheiată învoiala noastră. În numele şefului preasfinţitului nostru ordin, eu, robul robilor lui Dumnezeu, îţi dau ordin ţie, fiule, ca neîncetat şi obligatoriu, zi şi noapte, să urmăreşti cu străşnicie, fără încetare, orice pas al pomenitului rob al lui Dumnezeu.

După aceasta trecu la alte subiecte, de ordin practic. Ducându-şi palma la gură, căscă şi începu să-l lămurească pe Novi cu privire la oamenii de încredere, în număr de patru, ce-i va avea în diferite oraşe. Vor fi pregătite, pentru el, patru pergamente: două pentru donaţii de sume mari şi două pentru sume mai mici.

— Vei proceda potrivit rânduielilor ordinului nostru. Pe foaia de deasupra vei trece cifra cea mică a donaţiilor pentru biserică, iar pe copiile iscălite de oamenii tăi de încredere, vei trece cifra cea mare. Darurile făcute rudelor le vei trece, în original, cu suma mare, şi în copie, cu o sumă mică. În caz de reuşită, când testatorul va iscăli, tu, luând toate patru documente, vei preda pe cele două de deasupra ajutoarelor tale, ca să le distrugă.

Vorbesc limpede? – îl întrebă bătrânul, cu o jignitoare îndoială în glas.

Novi răspunse bucuros:

— Limpede, părinte, foarte limpede.

— Atâta vreme cât vorbim aici, e limpede; caută însă ca să nu ţi se întunece minţile în cei zece ani de pribegie care urmează.

Novi se ridică încet din fotoliu. Era galben ca ceara; îngenunche apoi, cu mâinile împreunate, ca pentru rugăciune.

— Ia seama ca într-o bună dimineaţă să nu te pomeneşti cu plicul albastru şi cu vestirea groaznicului sfârşit ce izvorăşte din el.

— Orice, numai asta nu, preacuvioase părinte! – se milogi Novi.

— Ba da, fiul meu, tocmai aceasta te pândeşte! – rosti bătrânul iezuit, aplicându-şi mâna pe capul plecat al călugărului care îngenunchease.

Novi se ridică.

În dimineaţa zilei următoare el află că celebrul artist plecase la Praga. „Bine că nu la Paris“, gândi Novi, răsuflând uşurat.

Cu câteva zile înainte de plecarea lui Paganini, se jucase la un teatru vienez opereta *Falsul maestru.* Meisel scrisese versurile, care erau de fapt nişte cuplete batjocoritoare, pline de grosolane ocări la adresa lui Paganini, poreclindu-l „solist”, fiindcă, la vioară, cânta pe o singură, coardă: pe *sol.* Actorul care interpreta pe falsul maestru era grimat destul de bine. El executa pasaje grozav de plicticoase şi lipsite de orice interes la o vioară, pe care o spinteca în două cu un joagăr. Apoi, în loc de vioară, îşi ţinea bărbia pe un contrabas enorm, sprijinit de către doi tăietori de lemne, cu şorţuri de piele. Muzica hazlie, atrăgea un public numeros.

Medicul militar Marenzeller constatase la Paganini toate semnele unei istoviri extreme. Ajunsese peste măsură de nervos. Plecă la Karlsbad ca să se odihnească,

anunţând pe reprezentanţii presei din Viena că are de gând să dea concerte la Praga. Cum însă nu fu văzut în Praga săptămâna următoare, gazetele vestiră mai întâi dispariţia lui, apoi o boală grea şi, în cele din urmă, toate ziarele din Praga îi anunţară, în chenare de doliu, moartea. Tot ceea ce nu se cutezase a se spune despre el cât a fost în viaţă, acum, fiind socotit mort, se trâmbiţa în gura mare. Signora Bianchi îşi făcu apariţia. Redacţia unui mare ziar din Praga primi din partea ei o telegramă, prin care cerea să i se spună locul unde se sfârşise soţul ei şi în mâinile cui se află copilul.

Nu se ştie ce a răspuns ziarul din Praga signorei Bianchi, dar în vremea aceea Paganini putea fi văzut, viu şi nevătămat, călătorind pe un drumeag de munte din Austria, împreună cu micul Achillino, cu dădaca şi cu signor Urbani, un italian pe care-l întâlnise de curând şi care se arăta nespus de credincios şi gata oricând să-l ajute în cel mai dezinteresat mod.

Se scurse încă o săptămână. Gazetele care anunţară concertele lui Paganini avură un tiraj de două şi chiar de trei ori mai mare. Un Paganini reînviat era mult mai interesant. Cei care regretau sincer însă că nu e mort erau cei de la Conservatorul din Praga, care urau din suflet pe muzicanţii vienezi. Gloria care înconjurase numele lui Paganini la Viena devenise un motiv temeinic pentru a le stârni revolta. Totuşi, atacurile înverşunate ale cronicarilor muzicali din Praga, care porniră o adevărată campanie împotriva lui Paganini, nu împiedicară publicul să se îmbulzească la concerte, de altfel ca şi la Viena.

Şi acolo, la Praga, Paganini îşi găsi prieteni şi admiratori sinceri. Tânărul Max-Julius Schottky îl întovărăşea pretutindeni; părea că-i face o nespusă plăcere să respire acelaşi aer cu marele violonist. Răsfăţa pe micul Achillino, iscodea pe Urbani cu tot felul de întrebări, îi aducea lui Paganini teancuri de ziare şi reviste şi îi împărtăşea toate părerile sale privitoare la

atacurile din presă. Neputând să aibă succese pe tărâmul muzical, Schottky căuta să se impună în literatură. Simpatia lui dezinteresată pentru violonist se preschimbă într-o activitate de panegirist, care încerca să-i ridice, încă din timpul vieţii, un monument şi, astfel, să-şi glorifice totodată şi numele său.

Când Schottky îl plictisea peste măsură, Paganini scotea din buzunar câteva scrisori anonime şi începea să i le citească cu glas tare. Îi făcea plăcere să vadă spaima copilăroasă a acestui om cam mărginit. Pe de altă parte, se bucura că-l întâlnise pe Schottky, fiindcă era un om devotat. De multe ori – e adevărat – se sfia să-i destăinuiască legăturile sale de dragoste, vrăjmăşiile de care era încă înconjurat, succesele sale şi ura semenilor. Totuşi Paganini mărturisea el singur că, uneori, gusta plăcerea de a-şi descreţi fruntea, de a ridica vălul de pe trecutul său, de a-şi reînvia amintirile.

Schottky încercă să înşire faptele într-o ordine cronologică exactă, deşi Paganini încurca zilele, datele, anii. Mai degrabă îşi amintea lumina unui răsărit de soare, strălucirea norilor deasupra mării, un dangăt de clopot la o cotitură a drumului de munte, decât datele şi lunile. Schottky le punea de la el. Biograf conştiincios, el îl asedia din ce în ce mai aprig, apropiindu-se pieptiş tocmai de anii de care Paganini nu dorea de loc să-şi aducă aminte.

În faţa lui Schottky se afla un om încărcat de lauri şi de fiorini, cum scriau ziarele din Praga, iar bogătaşul acesta despre a cărui avere uriaşă umblau legende, bogătaşul acesta, care punea preţuri atât de mari la concertele lui, încât, pentru a-l asculta o seară, unii se lipseau timp de un an de alte plăceri, omul acesta nu voia să povestească nimic despre mizeria şi bătăile îndurate de la taică-său şi despre munca lui grea şi îndirjită. Schottky făcea parte dintre acei cărora le este cu neputinţă să creadă că se poate da un concert fără neîntrerupte exerciţii pregătitoare. Cu toate acestea Paganini nu citea

nimic, nu făcea nimic, nu se atingea de vioară sau de note. El lua arcuşul în mână doar în clipa câmd apărea pe scenă. Schottky era nedumerit. Şi acesta nu era singurul lucru pe care nu-l putea pricepe! Iată de ce, nenumărate însemnări despre Paganini, pe care le găsim în biografia întocmită în timpul vieţii violonistului şi dată la tipografie în 1829, dau o imagine nu prea autentică a eroului său, în afară de faptul că biografia sa a avut de suferit şi din pricina vremii care s-a scurs.

Capitolul 24
UN MEDIC ÎNCERCAT

Aflându-se la Praga, Paganini răci grav, odată cu sosirea toamnei; şi căzu la pat. Urbani primi ordin să cheme un medic. Două ore mai târziu, un tânăr cu faţa prelungă bătu la uşa violonistului. După ce îl chinui cu întrebările şi-l obosi tare, doctorul se interesă în mod deosebit de felul cum trăieşte signor Paganini. Află, cu mirare, că violonistul nu se duce la spovedanie şi nu se împărtăşeşte. Medicul clătină din cap şi-i spuse:

— De aceea se pot ivi tot felul de boli! Vă doare în gât, aveţi pete albe, şi aceasta nu e bine!

Scoase o sticluţă cu un lichid care mirosea tare, luă o pensulă şi-i unse gâtlejul. Paganini căzu apoi într-o toropeală adâncă. Toată noaptea asudă şi se zbătu aiurind.

A doua zi începură să-l doară fălcile şi urechile, faţa i se umflă. Ziarele anunţau publicul că signor Paganini e suferind. Peste afişe se lipiră benzi albastre cu cuvintele: „Se amână“.

Delirul se repetă. Paganini se scula şi suna slujitorul, căci, în aiureala lui, i se părea că Achillino se azvârle pe geam. Cu toate că trase şnurul draperiei şi în odaie năvăli strălucirea zilei, lui Paganini i se păru că nu se mai sfârşeşte noaptea aceea înăbuşitoare şi chinuitoare. Simţământul unei îngrozitoare singurătăţi şi teama pentru copil puseră stăpânire pe sufletul său.

Schottky întrebă cine e doctorul care-l îngrijeşte pe signor Paganini. Urbani părăsi odaia tocmai în clipa aceea.

O dată, pe când Schottky veghea la căpătâiul bolnavului, răsunară paşi pe scară.

— În fine, iată că vine şi medicul – spuse Paganini. Tânărul profesor se ridică. Uşa fu trântită cu grabă şi apăru Urbani.

— Mi s-a părut că a venit doctorul…

— Nu, signor, a fost poşta.

Urbani se scotoci repede prin buzunarul hainei şi scoase o scrisoare mototolită, pe care o ţinuse trei zile în buzunar. Paganini nu băgă de seamă că scrisoarea fusese deschisă şi apoi lipită la loc cu neîndemânare. Îi scria Harris, care-i propunea să se întâlnească la Berlin. Părăsise cariera diplomatică şi ar fi dorit să facă o călătorie prin Europa. Se oferea, ca şi mai înainte, să-i fie tovarăş de drum.

— Ce noroc! exclamă Paganini. Am să-i scriu… Mi se păruse însă că medicul e aici!

— Nu, nu – şi Urbani dădu negativ din cap.

Durerile de dinţi îl împiedicară să scrie; timp de trei zile nu fu în stare nici să mănânce. Nemaiputând răbda, Paganini trimise noaptea după doctor.

Sosi un tânăr ferchezuit şi parfumat: colegul său fusese nevoit să plece din oraş, chemat de către o contesă unguroaică care se îmbolnăivise. Îl examină pe bolnav şi îi cauteriză gâtul. Ungându-i apoi gingiile, îi scoase un dinte bolnav. Lui Paganini îi vâjâia capul. Cu toate acestea, auzi la căpătâiul lui, destul de limpede, o convorbire în limba latină. Alături, un glas spusese: *Claude januam*[26]*,* iar altul răspunse: *Clausa est.*[27] Paganini nu-şi mai aminti cine rostise vorbele acestea, fiindcă tocmai în clipa aceea îşi pierdu cunoştinţa.

A doua zi, un alt medic, Melancholer, trimis de Facultatea de medicină, constată că îi fuseseră scoşi opt dinţi din falca de jos şi doi din cea de sus.

— Cine ia putut face această operaţie barbară? – întreabă el.

Paganini nici nu avu puterea să-i răspundă.

[26] Închide uşa (n. tr.).

[27] E închisă (n. tr.).

Melancholer dădu din umeri:

— Laringele e paralizat... Nu cumva aţi fost bolnav de sifilis? – întreabă el, brutal.

Paganini dădu negativ din cap. Melancholer îi cauteriza din nou gâtul, ridică posomorât din umeri şi plecă;

Paganini zăcu treizeci şi şapte de zile. Monotone şi apăsătoare, ele se scurgeau greu şi erau mai multe zile şi nopţi de semiconştienţă, aproape de delir. Schottky făcea tot ce-i cerea bolnavul, chinuit de grija pentru copil. Sute de jucării de tot soiul fură aduse într-o odaie mare vecină, din care răzbea până la bolnav bătaia din palme şi hohote de râs ale băiatului. În clipele de uşurare, Paganini, luând un aer vesel şi nepăsător, chema copilul la patul său, pentru a schimba câteva cuvinte cu el, şi, cum nu putea îngăima mai mult de cinci-şase cuvinte, îi însemna lui Schottky, pe o hârtie, programul lui Achillino pentru a doua zi. Apoi se lăsa istovit pe pernă, cu ochii închişi, şi creionul îi luneca printre degetele amorţite. Uneori i se părea că a ajuns la capătul vieţii. În toate dimineţile Achillino venea şi-l privea cu ochii lui larg deschişi.

După o lună de chinuri avu în sfârşit şi câteva ore de somn binefăcător. Nu-l mai chinuia durerea aceea apăsătoare din piept şi din gât. Parcă şi capul scăpase de senzaţia aceea îngrozitoare, ca şi cum un păienjeniş nedesluşit şi lipicios îi învăluia capul şi-i prindea ochii, gura, urechile. Degetele se zbăteau şi încercau să smulgă firele de păianjen. Se străduia să dibuiască urzeala aceea fină ce i se furişase în urechi şi care apoi i se părea că-i atârnă de degete. Ar fi vrut s-o înlăture, dar ea îi cuprindea buzele şi ochii, se strecura prin gură şi printre dinţi şi atunci răsuflarea îi devenea tot mai grea.

Se întâmpla uneori, când îl prindea somnul, să audă nişte ţipete îngrozitoare. Apoi, un munte de jucării se prăbuşea, risipindu-se pe jos. Paganini se trezea o clipă, părându-i-se că se prăbuşise turnul din Pisa, lovit de trăsnet. I se arăta apoi un omuleţ, gătit într-un costumaş

alb, tivit cu fire de argint. Un brâu roşu, unguresc, îi încingea la mijloc hăinuţa de catifea. Un coif cu pene îi acoperea căpsorul auriu; ochii albaştri scânteiau. Achillino scotea săbiuţa şi îl ataca pe taică-său, rănindu-l la piept. Uitând de durere, Paganini zâmbea. Abia peste treizeci şi cinci de zile putu să vorbească. Atunci, pentru prima dată, îşi dădu seama că n-a mai şoptit ca înainte, ci a rostit cu vocea plină: „îngeraşul meu, nu vezi că sunt rănit?“ Băiatul auzinidu-i glasul şi văzându-l cu ochii închişi, îi sări pe piept, se aşeză călare şi începu să-i deschidă pleoapele.

Veni şi luna ianuarie 1829. Paganini începuse să se mişte prin odaie şi să umple cu note pagini uriaşe. Deseori era din nou cuprins de fiorii unei tristeţi apăsătoare. Încerca sentimentul acela aproape de neînţeles, pe care-l are omul ajuns la hotarul dintre viaţă şi moante.

Şi iată că sosi Harris. Îngrijorat, el se interesă de boala lui Paganini la toţi medicii din Praga şi îşi tăinui cu grijă spaima pricinuită de anumite bănuieli.

Harris nu-şi irosea timpul de prisos. Adusese cu el un morman de ziare, buletine şi reviste muzicale. Râzând, îi arătă violonistului tăieturile din presa care publicase regulat ştiri privitoare la veniturile lui Paganini.

— Vei ajunge, în curând, cel mai bogat om din Europa – zise Harris – dar să-ţi spun ceva interesant: la Hamburg, la Leipzig şi la Berlin se vând note muzicale ilustrate cu portretul dumitale, la nişte preţuri fantastice. Editorii susţin că gravarea notelor-cârlige scrise de dumneata, de durată extrem de mică, cu apogiaturile şi notele de pasaj, ba chiar şi cu semne nemaiîntâlnite până acum în muzică, costă foarte mulţi bani.

Aici e ceva ciudat – scrise Paganini lui Harris, pe o tăbliţă de fildeş. Am vândut editorilor variaţiunile pe tema operei *Moise* de Rossini, am pregătit, dar n-am avut încă timp să vând, o nouă ediţie a lui Locatelli, am vândul *Barcarolla* şi *Douăzeci şi patru Capricii.* Înşiră apoi tot ce

compusese şi nu vânduse încă editorilor.

— Cum se poate? – spuse Harris. Am văzut tipărite *Încântări din Padua, Sonetele concertante, Două minuni, Douăzeci şi cinci menuete, Primăvara, Napoleon* şi *Vrăjitoarea.*

Paganini se ridică în capul oaselor şi-l privi cu spaimă.

— De unde le-au luat? Toate lucrările acestea le-am lăsat în păstrarea prietenului meu, generalul Pino.

— Îmi pare rău, dar generalul Pino… generalul Pino a murit de mult.

— Cum a murit de mult? Ce tot spui?

— Generalul Pino s-a sfârşit acum câteva luni.

— Doamne sfinte! Notele mele, scrisorile, însemnările şi actele mele! strigă Paganini.

Harris îşi dete seama că făcuse o mare greşeală, spunându-i toate acestea.

Din ziua aceea, neliniştea nu-l mai părăsi pe Paganini.

— Oare într-adevăr toate au fost furate? – exclamă el, din când în când, întrerupând discuţiile.

— Linişteşte-te – îl încredinţa Harris – aşa ceva nu-i cu putinţă!

Prin consulatele engleze din capitalele europene, Harris a făcut rost de toate operele muzicale imprimate sub numele lui Paganini. Repede celebrul violonist putu să-şi dea seama că fusese jefuit de către editorii europeni. Tot ce lăsase în Italia fusese împrăştiat ca de vânt prin toate capitalele lumii. Harris drese însă lucrurile destul de iute. Fără să părăsească o clipă Praga, Paganini primi douăzeci de mii de florini. Urbani străbătea oraşele, aduna banii şi aducea carnetele de cecuri, depunând sumele mari, primite de la editori, la băncile indicate de Harris.

Din Praga îi era mai aproape să pornească spre sud. Dorea atât de mult să treacă îndărăt Alpii, să revadă Veneţia şi laguna ei verzuie! Harris se împotrivi însă cu hotărâre.

— Nu-i momentul! Şederea dumitale la Praga nu-mi

inspiră nicio teamă; în Italia însă, în ultimele luni, foarte mulţi dintre prietenii dumitale au avut de suferit. Pământul natal nu te-ar hrăni acum decât cu sucuri otrăvitoare.

— Şi cât timp va dura aceasta***?.***

— Nu ştiu! – zise Harris, încreţindu-şi şiret fruntea. Poate câţiva ani!

Era greu de aflat dacă vorbea în glumă sau în serios. Paganini se hotărî, totuşi, să-i urmeze sfatul, fiindcă nu o dată Harris îl salvase în momente de grea cumpănă.

Primul concert după însănătoşire îl dădu la Dresda. Ziarele saxone scriau nu atât despre muzica lui, cât despre încasările de la concert, pentru care a primit o mie două sute cincizeci de taleri, o tabacheră de aur cu portretul regelui, bătut în briliante, şi un zâmbet de bunăvoinţă din partea reginei.

La Leipzig concertul nu s-a putut ţine. Jurnalele făcuseră prea multă tevatură în legătură cu onorariile colosale ale lui Paganini. Leipzigul era electrizat de atâtea zvonuri cu privire la averea lui fabuloasă.

Fu întâmpinat cu duşmănie în acest oraş. Primarul încercă să exercite o neobişnuită presiune cu privire la programul concertului. Directorul Conservatorului din Leipzig condiţiona apariţia lui Paganini pe scenă de participarea în program a iubitei sale. Ceruse lucrul acesta într-o formă deosebit de brutală şi pe faţă. Paganini se împotrivi. El trimise vorbă prin Harris că nu poate garanta la toate concertele sale din Europa apariţia pe scenă a ibovnicelor impuse de primari, sub ameninţarea de a fi întâmpinat cu duşmănie în oraş, şi a ibovnicelor directorilor de teatru sub ameninţarea de a i se refuza sălile. Nu se temea de ameninţarea că redactorii ziarelor vor publica articole calomnioase şi cronici injurioase dacă nu va sprijini pe amantele acestora. Harris căută să îndulcească acest răspuns atât de tăios. Paganini rămase însă neînduplecat. Şi cum Harris nu ceda, Paganini făcu totul ca situaţia să devină

şi mai încordată. Trimise administratorului teatrului din Leipzig o scrisoare în asemenea termeni, încât scandalul n-a mai putut fi înlăturat.

Rezultatul a fost că, pe neaşteptate, numărul orchestranţilor s-a dublat, iar repetiţiile începute s-au întrerupt din pricina văditei nepriceperi a noilor instrumentişti. Moşnegi care cântau prin cafenele şi restaurante, lăutari de nunţi, organişti ieşiţi de mult la pensie şi care acum erau slujitori pe la instituţiile catolice, tamburi-majori şi muzicanţi de fanfare, care cântau în orchestra poliţiei locale, toţi aceştia fură aţâţaţi împotriva lui Paganini. Chiar de la prima repetiţie ei îl asurziră cu scârţiitul şi ţârâitul îngrozitor al instrumentelor ce le aveau. Lista de plată a noului ansamblu semăna cu tabelul unor despăgubiri de război. Paganini dădu dispoziţii lui Harris să reducă orchestra. Atunci, prima jumătate din orchestră, aceea care forma orchestra permanentă a teatrului din Leipzig, refuză să mai ia parte la concert.

Pierzându-şi din nou vocea, la o repetiţie, Paganini a fost nevoit să cheme un medic. După ce chirurgul german îl examină de faţă cu Harris, îi spuse clătinind din cap, că după cât se pare, fusese tratat de un şarlatan. Laringele îi era mâncat de plăgi asemănătoare celor de sifilis.

— Dar la dumneata nu-i vorba de sifilis. E cu totul altceva – zise neamţul. Starea dumitale este totuşi foarte gravă. Cine v-a îngrijit?

Paganini nu ştiu să răspundă. Încercă să afle numele de la Urbani, dar acesta lipsea de acasă.

— Eu pot să vă vindec – zise doctorul, privind cu înţeles pe Harris.

Paganini trecu în odaia vecină. Medicul ceru o sumă colosală drept onorar şi Harris îl refuză. După plecarea doctorului, Harris îl convinse pe Paganini să înceapă tratamentul la Berlin.

În ziua de 4 martie, uitând de păţaniile de la Leipzig şi

de atacurile ziarelor berlineze, revoltate de lăcomia violonistului care nu dăduse niciun concert la Leipzig, Paganini concertă la Berlin.

Concertul a stârnit o mare vâlvă. Sosise acolo şi Schottky. El făcu o vizită prietenului său Ludovic Rellstab şi împreună scriseră câteva articole atât de reuşite în Vos*sischa Zeitung,* încât primul concert al lui Paganini fu un adevărat triumf. Până şi Spohr îl cinsti cu prezenţa lui, -şezând în rândul întâi şi muşcându-şi buzele.

Rellstab scria că Paganini a realizat neverosimilul, depăşind limitele posibilităţilor hărăzite omului de către natură. O astfel de izbândă însă se plăteşte scump. Violonistul lăsă impresia unei fiinţe care nu e din lumea aceasta. E greu de spus dacă e înger sau demon cu înfăţişare de om. Chipul său poartă însă pecetea neobositei strădanii pe care violonistul a depus-o în arta sa. Urmele unei oboseli nespuse şi chinuitoare i s-au aşternut pe faţă. Nu există niciun alt violonist care să semene la înfăţişare cu Paganini, măcar cât de puţin, după cum nu există nici muzicant care să transforme o bucată de lemn într-un instrument atât de însufleţit, aşa cum este vioara în mâinile acestui geniu. Autorul *Vrăjitoarei* este el însuşi un vrăjitor. Cine în afară de el mai poate depăşi hotarele lumii acesteia, hotare ce păreau rânduite pentru totdeauna de natură? Există oare vreun mijloc de a măsura forţa acestui geniu?

Despre acelaşi lucru vorbeau şi versurile poetului Karl Holtei şi tot despre ele strigau în gura mare ziarele din Berlin.

Inundaţiile din primăvară nimiciseră multe sate şi cătune din Prusia. Sute de mii de oameni fură sinistraţi. La 6 şi 29 aprilie, în prezenţa unui public numeros, Paganini dădu două concerte cu preţuri extraordinar de mari. Publicul berlinez, deşi le primi cu o explozie de revoltă, luă locurile cu asalt, dărâmând barele de la intrare. Gazetele urlau cu indignare, numindu-l pe violonist un Harpagon, un zgârcit dezgustător, un balaur

italian nesăţios şi odios.

Umoristul şi cupletistul Safir, care înveselea publicul berlinez, se adresă de două ori lui Paganini, cerându-i un bilet de favoare. Făcând însă imprudenţa de a-şi însoţi rugămintea cu ameninţarea că, în caz de refuz, îl va face de râs în mod public, Harris îl refuză, în baza hotărârii neînduplecate a lui Paganini de a ţine sus steagul bărbăţiei şi al demnităţii. Atunci apăru un articol intitulat „Paganini, doi taleri şi cu mine“, articol plin de venin la adresa lăcomiei lui Paganini şi în care Safir, dându-se ca pildă, scria: „Amândoi ne căznim, poate în aceeaşi măsură, să atragem atenţia publicului berlinez, Paganini pe o singură *Saite*[28], iar eu pe câteva *Seiten.*[29]*”* Atras de jocul acestor cuvinte „coardă” şi „pagină”, Safir nu pricepuse un singur lucru, ca încasările acestor două concerte, cu preţuri ridicate, fuseseră vărsate de Harris, din ordinul lui Paganini, la comitetul pentru ajutorarea victimelor inundaţiilor.

Kassel şi Frankfurt, marile şi micile oraşe ale Uniunii germane îl auziră pe Paganini.

Spohr scria, în 1840:

„Paganini a dat, de curând, două concerte, la teatrul din Kassel. I-am urmărit execuţia cu o deosebită atenţie. Mâna lui stângă lucrează cu o precizie uimitoare, care-mi inspiră un sentiment de adevărată admiraţie. În stilul şi în compoziţiile lui descopăr însă un amestec curios de vădită genialitate şi de lipsă de gust sau de copilărească stângăcie, datorită căruia efectul total al muzicii lui Paganini e departe de a fi, pentru mine, satisfăcător.

De două ori mi s-a întâmplat să-l întilnesc la prânzurile oferite la Wilhelmshöhe şi mi-a făcut impresia unui om foarte vesel, comunicativ şi caustic. Am stat alături…“

În acelaşi timp, în alte ziare germane, apăreau însemnările lui Ghur: „Paganini e un om respingător, cu un caracter imposibil, a cărui societate e din cale afară

---

[28] Coardă – în limba germană (n. tr.).
[29] Pagini – în limba germană (n. tr.).

de neplăcută. Cred că neîntrerupta lui rea dispoziţie e pricinuită de starea sănătăţii lui zdruncinate”.

Cu stăruinţa unui credincios slujitor, gelos pe noul favorit al stăpânului său, Urbani insistă asupra necesităţii unei călătorii la Paris. Harris făcu rost de extrase din ziarele franceze, în care portretul lui Paganini era însoţit de cunoscuta poveste a asasinatelor, a viorii pierdute la cărţi, a temniţei şi a conducerii unei bande de tâlhari italieni. Un gazetar scria că Paganini se şi afla la Paris, incognito, „ca să miroasă cum stau lucrurile” şi că reuşise să stea de vorbă cu el. Era publicată chiar convorbirea cu Paganini, portretul său, al signorei Bianchi şi al micului Achillino. Portretul lui Paganini arăta ca un obişnuit desen de ziar; în schimb, signora Bianchi apărea ca o frumuseţe răpitoare; pentru înfăţişarea ei, desenatorul se servise, nici mai mult nici mai puţin decât de o veche gravură italiană cu chipul unei madone. În ce-l privea pe Achillino, desenatorul folosise, pare-se, imaginea unui buldog de circ, „copil minune“, cu muşchii de atlet şi cu umerii obrajilor teşiţi, ca la mongoli.

„Nu-i momentul încă să plec la Paris!” vru să spună Paganini, dar nu izbuti; Harris îl privi cu îngrijorare. Paganini hârâia din gâtlejul bolnav. Luă nervos tăbliţa de fildeş şi scrise cu creionul: „Nu plec la Paris”. Apoi, luă o monedă de pe masă. Un vechi ducat saxon. Pe faţă era gravată stema cu efigia lui August de Saza, iar pe dosul monedei, un ţărm cu palmieri şi un negru îngenuncheat, care ţinea, cu mâinile ridicate în sus, o tavă uriaşă, plină de comori din ţările sudice.

Paganini scrisese: „Dacă efigia regelui cade cu faţa în jos, negrul ne va arăta drumul spre răsărit; dacă regele cade cu faţa în sus, atunci vom porni spre apus“. Azvârlită în aer, moneda de aur căzu zăngănind pe pardoseala de piatră.

— Negrul! – strigă Harris.

A doua zi dimineaţă începură pregătirile de plecare la Varşovia.

Capitolul 25
SCRISORI ŞI CĂLĂTORII

Pe atunci nu exista încă drumul de fier. Transportul cu cai cel mai bine organizat era cel înjghebat de domnul Lafitte în Franţa. Staţiunile lui de poştă trimiteau în toate direcţiile mii de diligenţe, iar câştigul net ce-i rămânea se urca la unsprezece milioane de franci anual. Bătrânii Bonafousse şi Caillard fuseseră nevoiţi să se dea în lături căci domnul Lafitte avea o bancă la Paris şi sucursalele ei funcţionau în toate capitalele europene, inclusiv Varşovia. Cumpărând pe sub mână acţiunile altor mesagerii şi poşte, domnul Lafitte îşi întinse reţeaua de la Paris până la hotarele imperiului rusesc. Domnul Lafitte era o persoană cu vază la Paris, şi dacă politica lui Carol al X-lea n-ar fi luat o întorsătură ciudată, este mai mult ca sigur că el ar fi ajuns ministru, având mai multă trecere la rege decât oricare dintre nobilii care alcătuiau guvernul. Aşa, cel puţin, socoteau tovarăşii lui de drum francezi, care călătoreau în aceeaşi diligenţă spre Kalis.

Paganini se afla din nou într-un poştalion! La Frankfurt pe Main rămăsese Harris şi Achillino, cu toată averea mobilă a marelui violonist.

La Varşovia Paganini urma să dea concerte deosebit de însemnate. Ţarul Rusiei, care-şi biruise vrăjmaşii şi-i secerase în piaţa senatului, unde se adunaseră ofiţerii şi soldaţii răzvrătiţi, venea aici ca să-şi pună pe cap coroana de rege al Poloniei şi, tăinuindu-şi ura în inimă, să jure pe constituţia poloneză. La Varşovia se pregăteau mari serbări şi Paganini se hotărî să folosească prilejul acesta pentru a cânta câteva din lucrările festive, compuse de el într-un stil solemn.

...În acelaşi poştalion se găseau şi nişte saci de piele

cu lacăte mari, cu sigiliu de ceară roşie şi legate cu lanţuri de oţel. Era poşta internaţională. Şi tocmai în trăsura asta albastră, ce se îndrepta spre graniţa rusă, călătorea violonistul Niccolo Paganini, iar deasupra lui, în plasă, se afla, într-un sac de piele, un plic mai gros, de culoare cenuşie, adresat acelei persoane ce urma să-l supravegheze cât va sta la Varşovia. În plic erau câteva foi cu un scris frumos:

„Abatelui Xawer Korzenewski, Varşovia.

Scumpe abate, vă comunic numai ceea ce îmi amintese şi ceea ce am avut prilejul să aud de curând. Mă zoresc şi, din pricina asta, am să fiu poate dezlânat.

Mademoiselle Marthe s-a reîntors la Paris abia în momentul în care contele d’Artois se încorona la Reims, devenind regele Carol al X-lea al Franţei. Mademoiselle Marthe împlinea în ziua aceea optzeci şi nouă de ani. Se schimbase foarte puţin, transformându-se dintr-o femeie cândva nespus de frumoasă într-o bătrânică ce nu-şi pierduse încă vioiciunea privirii. Sprâncсnele îmbinate nu-i încărunţiseră. Iar ochii ei rotunzi rămăseseră negri şi grăitori. Îşi păstrase până şi frăgezimea obrazului şi n-avea decât nişte cute subţiri în jurul ochilor. Nasul ei cu cocoaşă o făcea să semene şi mai mult cu o paşnică pasăre de casă. S-a oprit mai întâi la verişoara ei, în Micul Picpus, pe urmă s-a mutat însă la Tuilleries, ocupând odaia ce aparţinuse cândva mamei sale, fostă doamnă de onoare. Anii petrecuţi în surghiun nu-i schimbaseră de loc firea. Se deosebise întotdeauna printr-o nesfârşită blândeţe şi bunătate.

În suita principelui de Condé, ca şi la curtea ducelui de Brunswick, se bucura de un prestigiu netăgăduit, având puterea să schimbe, în orice clipă şi cu o simplă vorbă, orice hotărâre a curţii. Nu i s-a întâmplat însă niciodată să folosească această putere în folosul său. A hrănit orfani şi văduve, ea însăşi rămânând flămândă. Victimile terorii iacobine găseau la ea curând sprijin şi mângâiere. Pe regele executat îl socotea un sfânt şi, ca urmare a

dezlegării date de părintele Lacordaire, i-a înălţat rugăciuni, ca unui înger aflat în preajma tronului celui Atotputernic.

În două rânduri a fost grav bolnavă. Prima dată, după ce vizitase pe maicile sale, care locuiau nu departe de Brunswick; coborând din trăsură a călcat într-o băltoacă şi răcind a căzut la pat timp de şase săptămâni. Aiurind, pomenea într-una mănăstirea surorilor bernardine, pe care fusese nevoită să o părăsească. Altă dată, o ninsoare a surprins-o pe drum. Ca de obicei, era uşor îmbrăcată. Căpătă o aprindere de plămâni şi era gata să moară. Pe deasupra, a mai şi postit şi s-a împărtăşit. Dar tăria firii ei s-a dovedit şi cu acest prilej. Mărturisi duhovnicului că Atotputernicul n-o va lăsa să se stingă până ce mănăstirea, pe care o condusese nu va fi repusă în drepturile ei.

Într-adevăr s-a înzdrăvenit şi, cu toate îndemnurile prietenilor şi credincioşilor, n-a voit să se întoarcă la Paris cât timp a domnit Ludovic. Punea o condiţie obligatorie: scoaterea din mănăstirea pe care o condusese ea a tuturor acelora care o ocupaseră pe temeiul drepturilor date de revoluţie. Mai ceru restituirea tuturor averilor ce aparţinuseră acestei mănăstiri bernardine, întrucât, în actele curiei apostolice romane, ea era mai departe socotită drept stareţa mănăstirii *Visitation.*

Ce să vă mai scriu, scumpe abate? Şi dumneavoastră aţi cunoscut doar, în singurătatea care vă înconjura în Elveţia, vicisitudinile soartei. Vă rog să nu vă supăraţi pentru tonul atât de lumesc al scrisorii ce v-o adresez la Varşovia. M-am deprins atât de mult să mă gândesc la dumneavoastră ca la comandantul escadronului meu, ca la mai-marele meu, încât mi-e cu neputinţă, scriindu-vă în franţuzeşte, să folosesc termeni bisericeşti.

Rândul viitor am să vă scriu în latineşte; atunci sper că tonul scrisorii o să vă fie mai pe plac. Limba latină nu te dispune la flecăreală, pe când limba noastră franceză,

care a avut de pătimit de pe urma iacobinilor, ca aproape tot ce există în lumea asta, e împestriţată acum cu tot soiul de expresii plebeiene, cu cuvinte de calfă beată. Lumea s-a întors cu susul în jos. Iată de exemplu, acum treizeci de ani n-aş fi cutezat să vă scriu propoziţia asta. Astăzi o pot face şi am curajul să pronunţ şi altele mai dihai.

Spiritul de prevedere, tăria de caracter şi cinstea domnişoarei Marthe au făcut-o repede obiectul admiraţiei tuturor. Toţi cei care mai înainte o sfătuiseră să plece la Paris, să se ducă la Saint-Claude şi să-l roage, personal, pe rege, au văzut că ea avusese dreptate când renunţase la acest privilegiu. Ludovic al XVIII-lea a poruncit acelui intrigant dezgustător, liberalul Montlosier, să răspundă scrisorii domnişoarei Marthe printr-un refuz categoric. «Cu toate acestea – adăugase, de la el, Montlosier – problema pe care aţi pus-o poate fi ridicată la prima sesiune a camerei deputaţilor».

Poţi să-ţi închipui, scumpe abate, cât de revoltată a fost domnişoara Marthe. Am văzut-o tocmai când sfârşise de citit scrisoarea. Şedea într-un fotoliu. Ţinea cu stânga, rezemată în cot, mătăniile negre şi scrisoarea, în timp ce îşi apăsa inima cu mâna dreaptă, în care avea şi batista. Ochii întunecaţi ca un hău fără fund ardeau de focul mîniei şi al durerii fără margini, împotriva acestor uneltiri diavoleşti, mânie care, potrivit învăţăturii sfintului Bernard – cere smerenie şi blândeţe – nu se arată însă nici prin gesturi, nici prin vorbe.

Cât de orbi am fost noi şi cât de ageră a fost ea! A aşteptat nouă ani ca în sufletul regelui să pogoare lumina, dar după cum ştiţi, aceasta nu s-a întâmplat. Nu degeaba spune Lacordaire că pedeapsa dumnezeiască te ajunge şi pe faţă şi pe ascuns. Regele începuse să putrezească de viu. Îi cădeau unghiile, pielea i se desprindea de pe carne ca o mănuşă murdară, pleoapele îi erau crăpate, iar nările îi putrezeau. Era groaznica pedeapsă căpătată pentru dispreţul arătat bisericii.

Domnişoara Marthe gândea totuşi altfel; îi era milă de rege şi se ruga pentru el. Cuvintele „camera deputaţilor” îi produceau însă o durere parcă trupească şi, de fiecare dată când le auzea, îşi făcea cruce. Asta a fost însă mai demult. Cu începere din 1825 se primeau zilnic curieri de la pavilionul Marsan[30]. Se învioră. Toată fiinţa ei împrăştia parcă o lumină tainică şi în această candelă de seară se strecură un fel de energie solară plină de tinereţe. Observaţi că iar am început să folosesc expresii cu totul laice. «Energia solară» e o expresie nouă, pe care au inventat-o de curând academicienii noştri. O expresie absurdă şi neghioabă! Ce fel de energie poate avea soarele, în afară de cea dumnezeiască? Fără binecuvântarea Domnului, soarele ar înceta, într-o clipită, să mai lumineze.

Aaşadar, scumpe abate, vă rog să mă iertaţi. Să vă spun mai departe povestea acestei femei minunate. Şi, cum se întâmplă adesea oamenilor cu gândirea aiurea, abia acum îmi dau seama că nu v-am povestit nimic despre copilăria şi tinereţea domnişoarei Marthe.

Nepoată a ducesei d’Abrantés, verişoară cu baroana Gérard, contesa Decardont se deosebise din frageda copilărie prin caracterul ei liniştit şi cumpătat. Tatăl ei, ministru plenipotenţiar, era azvârlit de soartă prin diferite oraşe şi ţări, din care pricină nici nu şi-l amintea prea bine. Copilăria şi-a petrecut-o la Chartreuse şi Grenoble, unde învăţă într-un internat al mănăstirii. Trebuie să vă spun că, spre cinstea ei, n-a citit niciodată cărţi oprite şi bănuiesc că despre Voltaire şi d’Holbach ştie doar din auzite. Mi se pare chiar (vă scriu fără teamă, deoarece n-o să mă pârâţi liberalilor) că n-a citit nimic în afară de sfânta scriptură şi de cărţile scrise pentru mântuirea sufletului.

---

[30] Nume dat partidului clerical radical, condus de contele d’Artois, şi care se trage de la pavilionul cu acelaşi nume din palatul Tuilleries, locuit, după restaurarea Bourbonilor, de contele d’Artois, devenit mai tîrziu regele Carol al X-lea (n. tr.).

O trăsătură caracteristică a domnişoarei Marthe: totală nepăsare faţă de bărbaţi. N-a fost niciodată îndrăgostită şi răspundea la toate cererile în căsătorie cu un «nu» blând, dar hotărât.

La vârsta de nouăsprezece ani se călugări, iar la douăzeci şi patru, după fuga veselei şi rumenei Françoise, ibovnică a arhiepiscopului de Paris şi stareţă a mănăstirii bernardinelor, domnişoara Marthe ajunse stareţă şi, de atunci, a rămas în această slujbă. A fost printre primele care şi-a spus părerea că revoluţia şi teroarea iacobină nu sunt simple întâmplări, ci semne ale pedepsei dumnezeieşti trimise nobilimii franceze pentru liberalismul ei şi pentru nepăsarea ei faţă de nevoile bisericii. Întâmpină revoluţia cu blândeţea unei turturele şi cu liniştea unui înţelept. Era încredinţată de urmările ei binefăcătoare, deşi în suflet căina clasa, odinioară apropiată celui de sus, care atrăsese acum asupra-i meritata pedeapsă dumnezeiască.

Domnişoara Marthe preţuia foarte mult sângele nobil. Socotea că nobleţea şi cavalerismul sunt însuşiri ce silesc la măreţe fapte religioase. Spunea că nobleţea este prima treaptă de iniţiere religioasă. Admitea că şi oamenii simpli pot fi plăcuţi lui Dumnezeu, din moment ce fiul Domnului îşi alesese apostolii dintre pescari. Asemenea întâmplări sunt însă peste măsură de rare, fiindcă norodul nu este decât o treaptă pentru înălţarea nobililor. Nimeni nu-şi aminteşte să fi pronunţat cândva numele lui Bonaparte sau să-şi fi spus vreo părere despre existenţa lui. În perioada furtunoasă a războaielor se purtase ca şi când Napoleon n-ar fi trăit aievea şi, câteodată, doar, semnul crucii făcut în taină trăda că numele acesta îngrozitor, rostit de cineva dimprejur, se furişase până la urechile ei.

În scrisoarea adresată răposatului rege, ea îl sfătuia, plină de înţelepciune, să interzică în şcoli menţionarea oricărui eveniment legat de revoluţie, fiind adânc convinsă că unele cuvinte, chiar dacă sunt uşoare ca

adierea vântului, au totuşi un înveliş şi prind viaţă pe loc, sau mai bine zis, zămislesc mii de demoni. Din acest punct de vedere avea, desigur, dreptate.

Un mic amănunt din viaţa ei. Era în 1793. Regele nu fusese încă executat. Domnişoara Marthe înălţa zilnic rugi pentru el celui autotputemic, rugi care – vai! – n-au fost ascultate. În acele zile, pline de nelinişte, ea se transformă într-o făptură aproape nepământeană. Ferindu-se de Secţii, părăsi, împreună cu fratele ei, Saint-Germain-ul şi se ascunse la un brutar, care locuia lângă poarta Saint-Antoine; tot timpul liber şi-l închina micuţei sale nepoate Antoinette (astăzi o frumoasă domnişoară, logodnica vicontelui de Grousolles).

Într-o noapte, şeful Secţiei, Leblanc, împreună cu oamenii săi, le dibui ascunzişul şi năvăli peste ei. Percheziţia n-a dat niciun rezultat. Era vrednică de admirat îngereasca linişte cu care-i privea domnişoara Marthe! Nu spuse niciun cuvânt de ocară comisarilor, cu toate că oamenii ăştia se urcau cu bocancii lor grosolani pe scaune şi pe rafturi, făceau zgomot cu paturile puştilor şi smulgeau icoanele de pe pereţi.

N-am întâlnit o persoană mai blândă şi mai smerită. În clipa în care comandantul o întrebă: «– Unde sunt bijuteriile cu briliante şi aurul familiei?» ea răspunse, cu un surâs, că nu se îngrijeşte de asemenea lucruri. Atunci, mica Antoinette îi spuse zâmbmd: «Tanti Marthe, cum de-ai uitat că sunt în colţ, sub duşumea?» Şi, singură, cu mânuţa ei, chemă pe unchii cei mai buni în odaia unde tatăl ei ascunsese, sub podea, întreaga avere. Domnişoara Marthe mângâia uşor căpşorul nepoţicăi, în timp ce ea, încântată de această isteţime, arătă locul în care tatăl pitise aurul şi briliantele.

Când Leblanc şi ostaşii din garda naţională plecară, domnişoara Marthe prinse de mână pe fratele ei şi-l rugă în şoaptă să nu certe fetiţa. Antoinette rămase astfel cu fericita părere că, datorită bunei sale memorii a ajutat pe mătuşa atât de uitucă. Cu mânuţele strânse la piept ea

adormi, iar domnişoara Marthe îi îngână un cântec. Aceasta fu ziua deplinei ruinări a întregii familii. Mai rămăseseră doar banii trimişi la Braunschweig, dar despre ei nici nu putea fi vorba. Trebuia să se pregătească de bejenie.

A doua zi după decapitarea regelui, domnişoara Marthe plecă cu diligenţă. Era atât de hotărâtă, dădu dovadă de atâta tărie sufletească, încât fratele ei nu-şi mai stăvilea admiraţia. Îmbrăcaţi amândoi în haine ţărăneşti şi purtând nişte coşuri mari, aşa cum se obişnuieşte la ţară, însoţiţi de bătrânul lor majordom Antoine, ei ajunseseră cu bine până la Verdun. Acolo se petrecu o scenă sfâşietoare. Contele Decardont, care nădăjduia în apropiatul sfârşit al iacobinilor, ieşi să-şi întâmpine rudele într-un han murdar, la marginea oraşului Verdun; neînfricatul bătrân, care-şi cheltuise averea pentru a forma un detaşament de luptători germani, îşi strânse feciorul în braţe. Amândoi fură însă recunoscuţi ca persoane care călătoresc sub nume false şi, pe loc, căpitanul detaşamentului de pază al frontierei, împreună cu un cizmar ce purta o bonetă roşie, le luară un interogatoriu.

Domnişoara Marthe îşi păstră şi de data aceasta liniştea căutând să poarte de grijă micuţei Antoinette. Tatăl şi fiul încercară să se prefacă că nu se cunosc, dar era prea târziu. Bătrânul începu să dea înapoi. Era cât pe-aici să-şi spună numele. Din ochi, îl ruga pe fiul său să facă la fel. Tânărul Decardont nu mai putu îndura şi, căzând în genunchi, îi strigă: «Tată, te rog să taci, în mâinile dumitale stă mântuirea Franţei!» După vorbele acestea amândoi fură scoşi afară, în curtea murdară, lângă o movilă de bălegar şi împuşcaţi cu pistolul.

În acest timp, domnişoara Marthe, deşi auzise din odaia vecină împuşcăturile şi ştia bine despre ce este vorba, căuta s-o încredinţeze pe mica Antoinette că tatăl şi bunicul ei o porniseră pe alt drum şi că de-aici încolo vor călători singure. Pe ea o uitară. Antoine o conduse pe

furiş la pastorul din sat; iar de acolo, putură să treacă, a doua zi, graniţa. Domnişoara Marthe nici nu se îmbolnăvi măcar. Picioarele îi sângerau, rochia îi era sfâşiată, părul încâlcit, dar ochii îi erau luminaţi, ca şi înainte, de o smerenie şi o blândeţe neobişnuită. Mica Antoinette dormea în braţele ei, pe când trăsura principelui de Kassel o purta spre Braunschweig. Astfel a scăpat de teroare.

Pe drum, contele Henry de Choiseul, viconte de Bourdonne, şi contesa Lavalle vorbeau deschis despre vinovăţia nobilimii franceze faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni. Domnişoara Marthe le răspunde blând că nu se cade să se vorbească astfel despre cei obijduiţi şi care suferă fără să fie vinovaţi. Ea spuse că-i este mai multă milă de asupritorii care, folosind vremelnica lor putere lumească pentru a năpăstui pe cei asupriţi, se osândesc, fără nădejde de mântuire, la chinurile veşnice ale iadului. Ea socotea că mii de demoni zboară deasupra Parisului, că sângele vărsat a vopsit în roşu bonetele frigiene şi că e mai bine să piei în oceanul sângeros, denumit revoluţie, decât să înoţi la suprafaţă.

Era privită ca o sfântă: nimeni nu o contrazicea şi adeseori i se cereau sfaturi. La Braunschweig asista la toate ceremoniile religioase care însoţeau plecarea detaşamentelor străine spre hotarul Franţei. Spunea că Christos însuşi e în fruntea escadroanelor, că îngeri nevăzuţi ocrotesc pe comandanţii de companii, pe locotenenţii şi coloneii din detaşamentele ce mergeau împotriva iacobinilor. Au fost cazuri când, cu blândeţe, îi convingea pe soldaţi să-şi jertfească viaţa pentru ofiţerii lor; le spunea simplu şi convingător, că ţăranii se nasc cu zecile de mii, pe când sângele nobil, al comandanţilor lor, e dăruit pământului francez doar cu picătura, din harul Atotputernicului. Mii de soldaţi trebuie să moară bucuroşi pentru un ofiţer. Nicio lege omenească, niciun fel de «Declaraţie a drepturilor omului» nu va putea înlocui pentru ţărănime inima miloasă şi grija părintească a

stăpânului. O supunere de fiu, aceasta e soarta hărăzită fiecărui ţăran.

Socotea sfinte cuvintele din proclamaţia ducelui de Brunswick despre arderea şi distrugerea Parisului. Focul curăţă totul, spunea ea. Când va sosi sfârşitul lumii, atunci focul cel ceresc va pârjoli pământul. Lumea e menită prăbuşirii şi iată că Parisul face începutul.

Socotea ca o datorie să citească în fiecare zi câte un capitol din Apocalips şi, deşi avea o purtare rezervată faţă de proorocirile maicilor exaltate sau bolnave din mănăstire, totuşi nu li se împotrivea când vreuna din ele spunea că se împlinesc timpurile despre care vorbeşte apostolul Ioan. Acum, scumpe abate, să vă povestesc cum a trăit în ultima lună a vieţii ei.

Cu o stăruinţă plină de hotărâre a încercat să obţină aprobarea regelui. Bunul nostru Carol al X-lea n-a putut s-o refuze pe sora Marthe; dar, după cum ştiţi, toate problemele ce sunt în legătură cu bunăstarea bisericii se lovesc de o serie de piedici nebănuite. O mulţime de intriganţi otrăvesc viaţa celor mai bune slujitoare ale miresei lui Christos. Ca lovită de trăsnet a primit ea vestea demisiei ministrului Polignac.

Miliardul de aur, împărţit nobililor care pătimiseră de pe urma revoluţiei, a făcut-o din nou pe domnişoara Marthe stăpâna unei averi uriaşe. Ea şi-a cheltuit averea, susţinând familiile care suferiseră mai mult din pricina terorii iacobine. Viaţa ei s-ar fi putut numi fericită, dacă n-ar fi fost veşnica-i suferinţă că nu reuşise să-şi atingă ţelul de căpetenie al vieţii ei.

Nu o dată a trecut ea tristă pe lângă zidurile mănăstirii, în care nu mai răsunau glasurile liniştite ale maicilor, nici sunetele bătrânei orgi făurite de Junon, unde acum, sub firma disciplinei unui institut pedagogic (vă puteţi închipui, scumpe părinte, ce nesocotinţă!), se predau tot felul de deşarte ştiinţe lumeşti. De acolo răbufneau strigătele şcolarilor şi ţipetele obraznice şi stridente ale tineretului molipsit de spiritul revoluţionar.

În fiecare duminică, după slujbă, domnişoara Marthe poruncea vizitiului s-o ducă spre porţile mari de fier ale mănăstirii, prin al căror grilaj zărea crângul de castani şi portalul de la intrarea în biserica mănăstirii. Privea rozeta uriaşă şi vitraliile colorate ale turnurilor laterale ale bisericii, încercând să-şi potolească zvâcnirile dureroase ale inimii şi lăsând să-i picure încet lacrimile suferinţei. Se ruga apoi de cel atotputernic să-i împlinească nădejdile încă neîmplinite.

În picioare, cu capul plecat în faţa domnişoarei Marthe – aşezată pe un taburet – regele îi spunea că şi-ar da jumătate din viaţă dacă ar putea să grăbească restituirea mănăstirii şi că va face absolut tot ce-i stă în putinţă pentru a pune capăt acestei batjocuri a puterii regale. Îi arătă brevetele pe care le-a împărţit străluciţilor cavaleri ai celor mai vechi şi mai nobile familii, spunându-i că nu va trece nici anul şi niciunul dintre îndrăciţii adepţi ai lui Bonaparte nu va mai rămâne în rândurile armatei sale. (La auzul acestui nume, domnişoara Marthe îşi făcu cruce). Regele se mai jelui că n-are nici măcar atâta putere ca să numească un şef de oficiu poştal în vreun oraş de provincie şi că adesea miniştrii, în loc să se supună voinţei sale, se ploconesc în faţa toanelor deputaţilor.

Consolată de rege, domnişoara Marthe se urcă în trăsură, împreună cu sora Sulpizia (care, de la moartea Ursulei, o însoţea pretutindeni), şi, contemplând Parisul ce-i devenise străin şi necunoscut, se îndreptă spre una din prietenele din copilărie, care-şi trăia în tihnă ultimii ani ai vieţii în mănăstirea Clarisse, pentru a admira aleile, potecile şi straturile de flori ale acestui minunat şi nobil lăcaş. De pe terasa unei mici case burgheze ce da spre malurile Senei, domnişoara Marthe privea, tristă şi obosită, apusul soarelui, numărând minutele şi orele care o despărţeau de noaptea de nesomn.

Dormea din ce în ce mai puţin. Cameristele o dezbrăcau şi o culcau în pat. Candelabrul cu patru

lumânări ardea toată noaptea. Sulpizia curăţa mucurile arse, îi îndrepta pernele, în timp ce domnişoara Marthe, cu ochii deschişi, într-o cămaşă aspră de in, strângând mătăniile în mâna ei galbenă ca ceara, aştepta nemişcată ca bătrânul orologiu să-i vestească, cu un geamăt şi un scârţâit, revărsarea zorilor; atunci se scula şi pleca la biserica vecină. Acolo, ocupând vechiul jilţ al familiei Decardont, întâmpină dimineaţa în lăcaşul singuratic şi pustiu.

După aceea începea ziua. Flacăra lăuntrică ce o mistuia nu se stingea nicio clipă. Pielea de pe faţă îi era stafidită şi făcea pungi sub ochi; buzele îi erau supte, urechile micuţe erau străvezii, ca de ceară; degetele ei însă, uscăţive, subţiri şi graţioase, care odinioară alergau agere pe clavecin, numărau acum, cu aceeaşi vioiciune, în tactul rugăciunii, boabele mari şi rotunde ale mătăniilor. Avea simţământul unui medic, care, deşi vede uliţa curăţată de leşuri, ştie bine că aerul este încă îmbâcsit de morbul ciumei. Domnişoara Marthe se temea de Paris şi nu-i pricepea de loc pe oamenii noi. În unele clipe socotea că Dumnezeu a uitat de tot scumpa ei Franţă, că viile nu mai rodesc ca înainte, că turmele nu se mai înmulţesc, că satele înfloritoare se destramă, că nobilii întorşi în vechile lor castele sunt copleşiţi de o nemărginită tristeţe.

Dar cine se simte bine, cine trăieşte bine? Asupra cui s-a pogorât acum harul Domnului? Cine mai simte asupra sa bunătatea ce nu va dispărea nicicând de pe pământ?

Contele Joseph de Maistre e un mirean susţinător de seamă al bisericii. Domnişoara Marthe a stat cu el de vorbă câteva ceasuri, îndată după sosirea lui la Paris. Sulpizia îi povestise zvonurile ce mişunau pe socoteala acestui om. Contele Josephde Maistre era un apărător al vechii teocraţii, un susţinător al puterii lumeşti a papii, dar şi un sprijinitor al meseriei de gâde al revoluţiei. Vorbea cu încântare, cu tremur în glas, despre îngerul acela alb, care a ridicat securea de oţel deasupra capului

de balaur de pe eşafod. Iată însă că un oarecare Louvel, care ucisese pe tânărul duce de Berry, moştenitorul tronului francez, îşi culcă ţeasta pe eşafod şi nu îngerul alb, ci veselul şi beţivanul Simon era cel ce apăsa butonul ghilotinei. În coş căzu capul ciufulit al lui Louvel, simplu tâmplar parizian, care nu aducea nici pe departe cu un balaur. Teroarea continua. Revoluţia nu era înfrântă! Oare ce vor oamenii care-şi jertfesc viaţa cu atâta uşurinţă?

Domnul Joseph de Maistre nu fu de loc pe placul domnişoarei Marthe. Vorbea despre biserică şi despre puterea papală folosind cuvinte ce puteau fi auzite doar la clubul iacobinilor. Despre ştiinţă, atât de potrivnică Domnului, se exprima ca un om ce şi-a petrecut întreaga viaţă în laborator – Unde mai e simplitatea inimii şi smerenia gândului? Acest apărător al sfintei biserici glăsuieşte în graiul filozofilor eretici. Luându-şi rămas bun de la Joseph de Maistre, care stătea în faţa ei într-o atitudine smerită, cu capul înclinat, domnişoara Marthe îi spuse: «Conte, mergeţi pe un drum primejdios. Dumneavoastră vorbiţi despre biserică într-un grai volterian. Iată un scriitor pe care nu l-am citit, dar care v-ar putea pizmui. Iată ce ne-au dăruit timpurile noi!»

De atunci nu l-a mai primit pe conte. De curând s-a întâmplat un lucru care a amărât-o şi mai mult pe domnişoara Marthe. Sora Sulpizia, care în ultimul timp pleca tot mai des prin oraş, a informat-o că cinci sute de mii de franci vor fi de ajuns pentru ca, mituind pe deputaţii burghezi, mănăstirea St. Bernard să fie repusă în toate drepturile. Domnişoara Marthe respinse cu indignare planul acesta. Ea ştia ce face. La ultima audienţă, regele o asigurase că zilele camerei deputaţilor sunt numărate, că Franţa izgonită, Franţa cerească, Franţa pe care o văzuse în Reims în ziua când arhiepiscopul Parisului, ţinând crucea în mână, îi făcuse semnul crucii pe fruntea sa de rege, ungându-l cu mirul sfânt dintr-un potir ce se păstra de zece veacuri la Reims

– Franţa aceasta se va coborî din nou pe pământ.

«Amintiţi-vă, scumpă soră, – îi spunea el – că regele a avut multe de pătimit. Eu sunt Carol al X-lea, dar ţineţi minte că o femeie tot atât de sfântă ca dumneavoastră, Ioana din Lorena, l-a adus pe Carol al VII-Lea la Reims ca să-l încoroneze. Şi pe mine, ca şi pe Carol al VII-lea, m-au însoţit tot felul de vedenii, iar când arhiepiscopul a luat potirul cu sfântul mir, adus acum zece veacuri din ceruri de o porumbiţă ca să fie miruit ca rege păgânul Clovis, am simţit deodată că eu am fost până atunci un păgân care s-a îndoit de existenţa harului dumnezeiesc; abia atunci mi-a apărut chipul Franţei sfinte. Am încetat să mai fiu abătut. Ieşind pe treptele catedralei, am văzut zece mii de scrofuloşi care aşteptau de la mine vindecarea. Am înţeles marea putere a harului dumnezeiesc.»

Clătinând cu tristeţe din cap, domnişoara Marthe răspunse:

«Pământul Franţei a ajuns un trup plin de buboaie. Ca nişte răni cu puroi, fabricile şi uzinele care-şi înalţă coşurile spre cer, hulind pe Dumnezeu, slobozesc mirosuri grele. Acolo trăiesc şi se înmulţesc nu oameni, ci viermi. Ei vor nimici frumuseţea satelor şi fericirea oraşelor voastre, ei vor şubrezi şi picioarele tronului pe care şedeţi.»

Înţeleg pe deplin, scumpe abate, interesul dumneavoastră pentru această minunată domnişoară Marthe. Dumneavoastră îmi cereţi amănunte despre moartea ei neaşteptată. Moartea ei se datoreşte unui fapt cu totul neînsemnat şi, cum se mtâmplă adesea, din punct de vedere omenesc cu totul ne la timp. Ascunse sunt pentru noi căile Domnului. Purtând-o pe sfânta noastră domnişoară, Marthe pe calea încercărilor şi curăţind-o ca aurul în focul suferinţelor, Dumnezeu n-a învrednicit-o să-şi vadă visul înfăptuit. Vă puteţi închipui că, tocmai acum optsprezece zile, a venit s-o vadă, după lungi ani de despărţire, Antoinette, care a ajuns o fată

tânără şi frumoasă şi, care a uimit-o pe domnişoara Marthe prin uşurătatea ei. Bogata moştenitoare, hotărând liber de averea ei, mărturisi mătuşii sale că se mărită cu vicontele de Crousolles, care cumpărase una din cele mai mari fabrici din Lyon. La auzul cuvântului «fabrică», domnişoara Marthe tresări. Ea îi spuse cu blândeţe că un nobil nu poate fi proprietar de uzină, că pământul, binecuvântat să rodească şi dat de Dumnezeu în stăpânirea nobililor seniori, este singurul fel de avere demnă de un nobil, şi că sfătuieşte pe nepoată-sa să se mai gândească înainte de a primi cererea în căsătorie.

Veselă ciripind ca o păsărică şi îngânând prin grădină cântece cu nişte păstoriţe din Fongères, domnişoara Antoinette jignea auzul mătuşii sale. Apoi sora Sulpizia transmise domnişoarei Marthe rugămintea vicontelui de a fi primit. Vicontele de Crousolles nu fu primit de domnişoara Marthe, în schimb stătu de vorbă cu sora Sulpizia o jumătate de oră.

Seara, după plecarea Antoinettei, domnişoarei Marthe i se făcu rău. Răsufla anevoie. Se stinse încet de slăbiciune. Anafura primită de mult de la părintele Lacordaire i-a fost pusă în gură cu mare greutate pentru ultima împărtăşanie; tuşi şi smucindu-şi capul într-o parte, scuipă trupul Domnului. A doua zi, toate jurnalele vesteau că, la cameră, deputaţii, chiar şi cei mai liberali, votaseră pentru restituirea mănăstirii bernardine, cu toate bunurile ei, fostei stareţe. Ziarul *Quotidien* publica şi portretul domnişoarei Marthe, numind-o «Steaua milei divine, care răsare din nou deasupra Franţei.»

Dar, vai! Blânda noastră domnişoară Marthe zăcea neînsufleţită pe patul ei de călugăriţă. Sora Sulpizia îi spălă trupul de fecioară. Dumnezeu nu-i dăruise ultima bucurie, dar nici ultima dezamăgire. Vicontele de Crousolles, reprezentantul unei vechi familii de nobili scăpătaţi, devenit fabricant la Lyon, cu banii primiţi din miliardul de aur împărţit emigranţilor făcuse o faptă pe cât de necugetată, pe atât de necinstită. Cumpărase pe

burghezii liberali din cameră, astfel încât nu harul Domnului, ci mita, în valoare de cinci sute de mii de franci, a fost pricina votului pentru restituirea tuturor averilor mănăstirii bernardine. Banii însă au fost cheltuiţi zadarnic. Domnişoara Marthe n-ar fi binecuvântat niciodată căsătoria domnului Crousolles cu Antoinette. Ca un cavaler cruciat, ea ar fi murit în faţa porţilor atât de mult doritului Ierusalim. Mormântul Domnului ar fi fost pângărit de mâinile unor călcători de jurăminte, dacă ar fi fost cumpărat cu bani burghezi.

Ieri am fost la nuntă. Antoinette era fericită şi nepăsătoare. Tânărul viconte purta o simplă redingotă. La vestă îi atârna un lanţ gros de aur. Printre invitaţi erau şi patru bogătaşi din Lyon. Domnul viconte ciocnea ades cu ei, încercând să le imite gesturile. Redingota, vesta, discursurile fabricanţilor de mătăsuri din Lyon, drept să vă spun, m-au impresionat cam neplăcut.

Iată scumpe abate, răspunsul la întrebările care v-au interesat. Mi se pare că v-am scris o scrisoare prea lungă. Vă rog să mă iertaţi. Acum e rândul dumneavoastră, scumpe abate. Veştile care sosesc din Polonia mă îngrijorează foarte mult. Poate că dumneavoastră o să-mi comunicaţi, cu aceeaşi siguranţă pe care o dovedesc eu în această scrisoare, impresiile dumneavoastră, impresii de vechi parizian, care altă dată a făcut lunga campanie în Spania, cot la cot cu supusa şi umila dumneavoastră slugă.

Philibert de Gouges."

Paganini se întoarse de la Varşovia. Nici el nu mai ştia ce se petrece cu dânsul. Intrase într-o nouă perioadă de irosire totală a forţelor şi îşi pierduse din nou glasul. Prima criză a avut-o chiar în ziua când cântase împreună cu Lipinski. Bând, înainte de concert, un pahar cu o băutură răcoritoare, simţi cum sângele îi năvăleşte ciudat în tâmple şi că începe să-l usture în gât. După prima parte a concertului, tânărul pianist polonez Chopin, care-l ascultase pe renumitul violonist cu o

admiraţie mută, îl luă de braţ pe Lipinski şi intră cu el în cabina artiştilor. Acolo îl găsi pe Paganini cu ochii închişi, prăbuşit într-un fotoliu. Se apropie şi-l întrebă dacă-l poate ajuta cu ceva. Paganini se uită la amândoi. Lipinski, cu chipul plin de ură, întoarse capul. Paganini voi să-i mulţumească lui Chopin, dar în locul vorbelor de mulţumire, nu scoase decât nişte sunete răguşite. Faţa lui Chopin se înroşi, exprimând confuzie şi nedumerire…

Şi în a doua parte a concertului Lipinski fu înfrânt. Deşi se mai auzeau strigăte răzleţe: „Trăiască Lipinski“, uriaşa sală îl aplauda pe Paganini.

Ziarele încercau, prin tot felul de mijloace, să aţâţe vrajba între cei doi violonişti, care altădată apăruseră ca buni prieteni, pe scenă, la Torino.

La 19 iunie, Elsner, directorul Conservatorului din Varşovia, dădu în onoarea lui Paganini un banchet, la care muzicanţii din oraş îi oferiră ca amintire un mic dar – o casetă de aur cu inscripţia: „Cavalerului Paganini, din partea admiratorilor săi polonezi”.

Spre dimineaţă, Paganini se simţi şi mai rău. Îi încolţise bănuiala că Lipinski urzise ceva ca să-l împiedice să concerteze; starea rea în care se găsea îl opri totuşi să stăruie în gândul acesta. Ca sa poţi strica impresia produsă de muzica lui Paganini era de ajuns un lucru cât de mărunt. A fost oare în stare Lipinski să comită o crimă şi să-l otrăvească?

Când generalul Zelynski veni la hotelul „Luxemburg” pentru a-i transmite invitaţia de a vizita Petersburgul şi Moscova, Paganini se afla într-o stare gravă. Paganini refuză cu hotărâre. Grija pentru Achillino şi pentru sănătatea care i se înrăutăţise brusc îl siliră să părăsească în grabă Varşovia. „Stema oraşului vostru reprezintă o sirenă – scrise Paganini pe tăbliţa albă – oraşul vostru m-a fermecat pe de-a-ntregul, dar am făgăduit să mă întorc la timp”.

Iarăşi un drum cu diligenţă şi iarăşi, ca şi la venirea lui la Varşovia, într-o plasă, sus, un sac de piele, cu lanţuri

de oţel şi cu sigilii uriaşe de ceară, atârnând pe nişte scândurele. Printre alte scrisori se afla şi un plic gros, albastru, cu pecete şi stemă. Era răspunsul abatelui Xawer Korzenewski:

„Mult stimate şi cuvioase frate!

Vă mulţumesc foarte mult pentru amănunţitele informaţii privitoare la moartea domnişoarei Marthe. Poate că soarta a făcut dinadins să ajung în ţara strămoşilor mei. Trei generaţii din familia Korzenewski şi-au făcut studiile în Franţa, în sânul ordinului lui Isus, şi numai eu, ultimul vlăstar, orfan în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor (o spun fără să cârtesc), mă aflu pe pământul străbun. Dar, vai! Eu nu simt de loc avântul patriotic de care-s însufleţite rudele mele de sânge. Oamenii îmi par mai degrabă străini şi, în cele mai multe cazuri, vrăjmaşi ai bisericii creştine.

Sociusul[31] meu, diaconul Koszerski, mi-a dat o seamă de ştiri pe care vi le transmit, deoarece în curând vă vor fi necesare. Polonia, Lituania şi Petersburgul erau, până nu demult, locurile cele mai prielnice pentru activitatea ordinului nostru. Dar vai, acum sunt alte timpuri. Odinioară, Ecaterina cea Mare, răspunzând enciclicei papale din 1773, n-a îngăduit publicarea actului de desfiinţare a ordinului iezuit în hotarele împărăţiei sale. Lată de ce în Rusia organizaţia noastră sfântă a putut să trăiască nestingherită. Maiestatea sa nu numai că nu a binevoit să asculte rătăcirile Romei, dar a dorit să deschidă noviciatul ordinului nostru.

Astfel lucrurile au mers bine până în 1815, când imprudentul şi prea laicul vostru – aici ai dreptate – conte Joseph de Maistre începu să recruteze în serviciul ordinului pe bătrânele şi nobilele principese: Goliţâna, Rostopcina, Tolstaia etc. Cum de a putut proceda cu atâta nechibzuinţă?

Acum nouă ani, Alexandru I a ordonat expulzarea

---

[31] Ajutor de preot (n. tr.).

reprezentantului ordinului nostru. Multă apă a curs în aceşti nouă ani. Dacă ordinul nostru ar fi existat atunci, răscoalele regimentelor de nobili din Petersburg, chiar în faţa palatului, n-ar fi avut loc, iar carbonarii, blestemaţi de Dumnezeu, nu şi-ar mai fi făcut cuib în nord. Nu cred că actualul ţar să fie în stare să facă faţă situaţiei dinlăuntru. Acum nu-i arde de noi. Totuşi, în Polonia nu putem duce o activitate făţişă. Iată de ce toate nădejdile mele sunt legate de Franţa. Deoarece această scrisoare, în care vă scriu atât de deschis, vă vine prin poştă, băgaţi de seamă să o distrugeţi, lucru pe care sunt sigur că-l veţi face.

Iată mersul evenimentelor. În 1825, la Petersburg, în Piaţa Senatului, au pierit ultimii carbonari. În prezent, cu ajutorul nostru, încep să se facă razii, pentru a se nimici lojile masonice din Polonia. Ieri, datorită zelului nostru, regimente răsculate au luat drumul Siberiei. Dar cum în Polonia fiinţează blestemata guvernare constituţională, Nicolae I, actualul împărat al Rusiei, a fost nevoit, înainte de încoronarea sa, care a avut loc în mai anul acesta şi a trecut cu bine, să se adreseze justiţiei seimului polon. Judecata aceasta însă nu l-a mulţumit şi nu cred că ar fi putut mulţumi pe cineva. Eu, deşi de origine polonă, socot că ţarul a avut mai multă dreptate decât toţi răsculaţii polonezi şi decât preoţii aceia catolici care, nevoind să se înţeleagă cu guvernul rus, au trecut de partea satanicilor răzvrătiţi. În măsura în care ţarul va ajuta la întărirea bisericii catolice, noi şi ordinul nostru îl vom sprijini.

Maiestatea sa a sosit la Varşovia împreună cu împărăteasa, cu fratele său Mihail şi cu moştenitorul tronului, Alexandru. La castel, în sala senatului, odată terminată ceremonia încoronării ca rege al Poloniei, împăratul Nicolae jură credinţă constituţiei poloneze, apoi ieşi în faţa ofiţerilor polonezi, prezentându-le, în calitate de camarad de regiment, pe moştenitorul său în vârstă de unsprezece ani, marele duce Alexandru.

Îmbrăcat în uniforma polonă a regimentului de puşcaşi, micul, dar în acelaşi timp marele duce, le vorbi ceva repede şi stângaci, în limba polonă. Am fost de faţă la aceste solemnităţi. Membrii seimului polon au înmânat regelui Nicolae o petiţie, cerând desfiinţarea îngrădirilor prevăzute în unele articole din constituţie. Acesta declară că socoteşte codul Napoleon, după care se conduce Polonia, drept un cod diavolesc. El spune pe faţă: legiuirea aceasta a lui Bonaparte se întemeiază pe revoluţia care a dus la ghilotină pe regele legitim al Franţei.

Aşa s-au petrecut lucrurile. Regele polon Nicolae I părăsi Varşovia în atmosfera rece, ba chiar duşmănoasă, creată de majoritatea cercurilor de nobili poloni. Vă informez că tânărul profesor Wikenti Smoglovski îşi băgase în cap să înfăptuiască un stat slavon unit, în frunte cu Polonia. El organizase chiar o uniune a tineretului, care plănuia să-l aresteze pe Nicolae I la Varşovia, în timpul serbărilor încoronării. Acum e deportat, împreună cu mulţi alţii. O parte din ei au izbutit să fugă şi au luat drumul Parisului. Cu cea mai apropiată ocazie vă voi trimite lista lor.

Vă aduc la cunoştinţă toate aceste întâmplări, fiindcă sunt precis informat că la Paris, în ciuda faptului că vă aşteptaţi la ceva rău, se pune la cale o adevărată refacere a Europei. Piosul nostru rege Carol al X-lea, încoronat la Reims, pregăteşte, după câte ştiu, refacerea Europei. Nu va trece prea mult timp şi sfânta biserică romano-catolică. Prin rugăciunile preasfinţitului părinte, cardinalul Roothaan, va ridica altare glorioase peste tot, unde mai ieri îşi făcuseră cuiburile iacobinii şi revoluţionarii profanatori. Numai de l-ar milui Domnul pe marchizul Polignac – acum îndepărtat, în mod cuviincios, la Londra – şi de i-ar da puterea necesară regelui Carol al X-lea să aplice până la capăt legea pentru pedepsirea profanatorilor religiei, pentru restabilirea averilor, pentru înfiinţarea de noi colegii şi pentru încredinţarea întregii

educaţii a tinerelor generaţii franceze, nouă.

Din scrisoarea cuvioşiei voastre, cu privire la moartea domnişoarei Marthe, răzbat adânci accente de tristeţe pur omenească. Vă recomand să ţineţi seama mai mult de rezultatele luptei şi nicidecum de sentimentele personale.

Curtea de la Viena şi curtea franceză au interese comune. Vă atrag atenţia asupra faptului că la Paris şi la Lyon se află cuiburi de profanatori, unde iacobinii şi carbonarii călesc din nou piroane pentru a răstigni a doua oară pe Domnul nostru Isus Christos. Iată de ce puternicul şi sfântul nostru ordin se împarte în Franţa în două secţiuni: cea din Paris şi cea din Lyon. În răsărit suntem organizaţi la fel: secţiunea din Varşovia şi secţiunea din Vilna. Vă atrag atenţia şi asupra faptului că în Polonia există acum un curent de idei care justifică excesele patriotismului. Polonia este împărţită în două şi se aseamănă lui Isus cel răstignit. Învierea Poloniei e socotită aici ca o cauză religioasă, iar credinţa aceasta tulbură nu numai minţile tinerilor, ci şi ale multor reprezentanţi respectabili şi bătrâni ai adevăratei nobilimi polone. Toate aceste consideraţii, fapte şi planuri, vi le comunic pentru a vă face o idee despre starea de spirit de la noi, şi pentru a-mi comunica din timp în ce fel şi când se produce în Franţa acea schimbare sortită să readucă Europa la timpurile lui Ludovic cel Sfânt.

Am apreciat foarte mult ultimele rânduri ale scrisorii cuvioşiei voastre. Trebuie să ştiţi că Polonia şi-a pus mare nădejde în Franţa. Singur regele Franţei ar putea reînvia în Polonia puterea de neclintit a bisericii, care s-a dovedit a fi epoca cea mai fericită pentru chinuita suflare omenească. Să nu uităm, dragul meu, că guvernele şi regimurile sunt schimbătoare, biserica însă rămâne veşnică.

Şi acum o mică chestiune. La Varşovia a sosit, pentru a da concerte, un oarecare Paganini. V-am scris mai

înainte că un tânăr nobil polonez din Varşovia, în vârstă de douăzeci de ani, Frederic Chopin, are de gând să plece în Babilonul francez. Aflat sub otrăvitoarea înrâurire a muzicianului Ziwny, care-i un posedat al demonului ebraic, tânărul acesta strălucit este pe de o parte un adevărat fiu al bisericii, dar pe de altă parte e înzestrat cu talentul diavolesc al veacului de astăzi, nutrind o nemărginită tristeţe pricinuită de inaccesibilitatea fericirii pământeşti. Când domnul Chopin va sosi la Paris, ţineţi-l sub observaţie şi încredinţaţi-l unui bun duhovnic. Se prea poate să izbutesc a-l opri în Polonia, dacă providenţa nu va hotărî în viitoarele şase luni schimbarea suveranilor din Europa şi nu va împiedica pe regele Carol al X-lea să-şi îndeplinească planul măreţ: reînvierea epocii lui Ludovic cel Sfânt, pentru omenirea sfâşiată de iacobini.

I-am văzut pe aceşti doi oameni – pe domnul Chopin şi pe violonistul italian Paganini – împreună. Întâmplător i-am auzit discutând. Cât de departe sunt năzuinţele lor muzicale de înălţătoarea simplitate a pioasei muzici de orgă! Duhul muzicii fără Dumnezeu se înscăunează în instrumentul folosit de domnul Chopin ca şi în acela folosit de domnul Paganini. Prin ele răsună ispita diavolului. Amândoi sunt stăpâniţi de spiritul secolului; prinţul întunericului şi-a întins aripile deasupra lor. Eu însumi am văzut cum femei pioase, întorcându-se de la concertele acestea păgâne, îşi pierdeau obişnuita simplitate a credinţei, fiind stăpânite de o tulburare plină de păcate.

Toate lucrurile acestea mă pun serios pe gânduri. Am încercat să şterg impresia lăsată de muzica îngrozitorului violonist. I-am pus în cale pe reprezentantul ordinului nostru, pe violonistul Lipinski. Boala, sau mai ştiu eu ce, l-au făcut pe Lipinski să cânte fără viaţă, iar culoarea pământie a feţei lui dovedea că e suferind. Din această pricină, la 19 iunie, masonii şi evreul Eliazar, care prin uneltirile iacobinilor a ajuns director al Conservatorului

din Varşovia, i-a dăruit „cavalerului Paganini“ o tabacheră de aur, cu o inscripţie mişcătoare şi cu un semn diavolesc.

Am informaţii că s-a făcut totul pentru ca domnul Paganini să plece la Moscova şi la Petersburg. El a refuzat, deşi propunerile erau foarte surâzătoare. Am veşti că domnul Paganini plănuieşte să meargă la Paris. Să nu slăbiţi din ochi pe lighioana asta primejdioasă! Că nu degeaba e chemat Paganini acolo! Mi se pare însă că e destul de şiret şi nu va veni în oraşul unde veţi şti să-i puneţi la cale prăbuşirea definitivă, dacă cumva va birui planul celor de la Pavilionul Marsan, planul sfinţilor părinţi care ocrotesc Franţa şi pe cucernicul rege Carol al X-lea.

Cunosc unele din proiectele omului acesta. Epistola va ajunge în mâinile cuvioşiei voastre printr-un tânăr adept al ordinului nostru, care are minunate recomandaţii de la Viena, canonicul Novi, căruia îi trimit ca prim adresant rândurile acestea. Personal, vă va spune mai bine decât mine cine este violonistul acesta. Novi şi Paganini sunt din Genova. După cum ştiţi, portul acesta maritim are de mult faima că cei osândiţi la galerele lui nu mai văd niciodată uscatul. Novi susţine totuşi, şi eu îl cred, că domnul Paganini a fost ocnaş, că pe grumaz i se văd urmele lanţului de fier şi că, într-o noapte cumplită, ocnaşul acesta şi-a vândut sufletul necuratului. Prin urmare, vedeţi şi cuvioşia voastră, că însuşi un compatriot, care cunoaşte obârşia acestui talent diavolesc, mărturiseşte împotriva lui.

Revenind în sânul sfintei biserici catolice, Paganini, acest ocnaş primejdios, a iscat adânci tulburări în suflete, strecurând oamenilor tot soiul de gânduri nebuneşti, când atinge cu arcuşul drăcesc vioara vrăjită de diavol. Muzica lui e de o mie de ori mai primejdioasă decât o sută de predici iacobine. Am auzit că la Paris s-a ivit un duh satanic, că unele capete smintite, din rândul tinerilor literaţi, au înălţat steagul aşa-zisului romantism. Ţineţi

minte, însă, că ceea ce astăzi se cheamă romantism mâine se va numi revoluţie. Aceasta e nu numai părerea mea, dar şi a întregii congregaţii. Dacă aţi citit ultima circulară, atunci ştiţi bine că aceasta este şi părerea preasfântului părinte Roothaan. Novi, care vă va aduce scrisoarea, are misiunea de a urmări pas cu pas pe violonist. Vă rog să faceţi tot ce e cu putinţă ca în noul Babilon în care trăiţi, până la preschimbarea lui în capitala bisericii universale, să se împiedice înrâurirea nefastă a viorii diabolice, prin semnul crucii, al sabiei şi al securii marelui pontif.

Vă rog să-l primiţi pe tânărul slujitor plin de râvnă al ordinului nostru, pe Novi, să-l ascultaţi şi să-l găzduiţi. Ajutaţi-l ca prin mijlocirea cuvioşiei voastre, să poată înfăptui tot ceea ce s-a hotărât la Roma.

Abatele Xawer Korzenewski, robul lui Dumnezeu,
coadjutor[32] al Sfintului Ordin al lui Isus.”

[32] A doua treaptă în ierarhia ordinului iezuiţilor (n. tr.).

Capitolul 26
PE MALURILE UNUI MARE FLUVIU

Urbani şi Harris îl însoţeau pe maestro în călătoria sa la Breslau.

Aici i se oferi prilejul de a reînnoda vechile sale legături italiene.

La Neapole trăia un vechi prieten al său, din lumea teatrelor, Onorio de Vito. Înmânând lui Paganini o scrisoare din partea acestuia, Urbani îl rugă să-i răspundă. „E doar un vechi amic din Italia şi un admirator al talentului dumneavoastră, maestro”. Corespondenţa cu Italia începu din nou. Scrisorile zburau peste mai multe graniţe. Adresele erau completate de Urbani, fiindcă Paganini avea un scris urât.

Signor Onorio îşi adună prietenii din Neapole. Scrisorile lui signor Paganini fură citite în culisele teatrului „Argentina”: iată cum un simplu violonist italian ajunge gloria patriei sale, cum împăraţii şi regii îl poftesc să cânte la serbările lor şi la încoronări.

Signor Novi primea copia fiecărei scrisori. Ura lui împotriva lui Paganini sporea odată cu gloria marelui violonist. Dar signor Novi era supravegheat, la rândul său, de către signor Urbani. Acesta avea instrucţiuni să-l ferească pe signor Paganini de signor Novi, ca de ciumă. Signor Urbani nu ştia cine e signor Novi; signor Novi însă ştia prea bine cine este signor Urbani. După sosirea sa în capitala Habsburgilor, Novi îl văzuse pe Urbani numai de două ori. Exista o a treia persoană care cârmuia pornirile şi căile acestor doi oameni. Dar şi această persoană era doar mâna altei puteri. Signor Novi avea o misiune

importantă şi grea. Era tare speriat căci i se poruncise să-l ocrotească pe Paganini, în timp ce el nu dorea decât să-i taie beregata. Om mediocru, signor Novi era întruchiparea vrăjmăşiei organice a omului fără talent faţă de talentul adevărat. Urbani avea misiunea ca, la momentul potrivit, să împiedice cu orice preţ călătoriile lui Paganini în Europa. Clipa aceea nu sosise încă, iar vechea disciplină iezuită nu-i îngăduia lui Urbani să facă niciun pas din proprie iniţiativă.

Când era chinuit de dorul prietenilor rămaşi în Italia, când îşi amintea de cei care au luptat pentru libertatea Italiei şi putrezeau acum prin închisori, Paganini se adresa din ce în ce mai des zâmbitorului şi prietenosului Urbani. Paganini tânjea de dorul patriei, iar Urbani cunoştea fiecare familie din Genova, fiecare casă din Veneţia şi pe toţi amicii napolitani ai lui signor Paganini. El le ştia pe toate fetele sărutate de maestro la Milano şi, ca un adevărat soldat apropiat de familia comandantului, îl ocrotea pe Achillino în faţa schimbărilor neaşteptate ale soartei. Paganini se obişnuise cu Urbani, cu călătoriile făcute împreună cu Harris, Urbani, Achillino şi bătrâna dădacă.

Mai demult, pe când era la Genova, venise la el un băieţaş înzestrat, Camillo Sivori[33]. În trei zile, Paganini izbutise să îndrepte toate cusururile de interpretare ale micului violonist. Acum auzi că Sivori păstra cu sfinţenie amintirea acelor prime lecţii date de Paganini. De la Breslau fură însoţiţi de violoncelistul Gaetano Giandelli. Acesta părăsise Italia, unde tatăl său, carbonar, pierise în închisoare. El învăţase violoncelul la Viena şi acum pornise să cutreiere lumea pe urmele maestrului iubit, luptând din greu cu necazurile. Adesea, flămând şi ostenit, venea la Paganini după vreun sfat bun. Un veneţian, Trivelli, se interesă de tânărul Gaetano. Paganini îi scrise tot prin signor Urbani că au făcut împreună un drum lung, străbătând timp de trei luni

[33] Celebru violonist francez din secolul XIX (n. tr.).

douăzeci de oraşe: Darmstadt, Lipsca (de data aceasta cucerită de arta violonistului), Mannheim, Halle, Magdeburg, Erfurt, Gotha, Halberstadt, Dessau, Weimar, Würzburg, Rudolfstadt, Coburg, Bamberg, Augsburg, Nürnberg, Regensburg, Stuttgart, Düsseldorf şi în sfârşit Frankfurt, unde s-au oprit pentru mai mult timp.

Tânărului Giandelli nu-i trecea prin minte să-i vorbească lui Paganini despre sărăcia lui. Uneori, Urbani îi dădea bani. Dar dacă diligenţa era plătită de Urbani şi trecută în contul cheltuielilor de drum ale maestrului, Giandelli n-avea de unde plăti hotelul în care trebuia să locuiască mai multe luni la Frankfurt. Pe de altă parte, signor Paganini îi spusese răspicat că nu-i îngăduie să cânte la vreun concert decât după ce va fi isprăvit o lucrare ce-i cere trei luni. Nicio ieşire. Îmbujorându-se ca o fetişcană, Giandelli îşi deschise inima lui Harris, care părea foarte distrat. Îl auzise oare? Fără îndoială, fiindcă îi răspunse:

— Primul concert la Frankfurt va fi dat de maestro în folosul dumitale.

— Cum, fără nicio rugăminte din parte-mi?

— Da! el s-a gândit de mult la asta – spuse Harris. Sala a şi fost închiriată.

Şi Harris îi arătă carneţelul în care Paganini notase cu mâna lui: „Să nu uit: la Frankfurt, primul concert în folosul lui Giandelli”.

Trecu o lună, Giandelli era bogat. Primise opt mii de florini, ceea ce-i asigura doi ani de viaţă.

Paganini căzu din nou la pat. Boala ţinu trei săptămâni.

Chiar în ziua în care publicul din Frankfurt aştepta concertul în sfârşit anunţat, dădaca, respectabila doamnă Weisshaupt, purtând o bonetă pe cap, aduse la căpătâiul suferindului pe omuleţul care acum mergea cu paşi vârtoşi şi apăsaţi şi ai cărui ochi, privindu-şi părintele, scânteiau de bucurie.

— L-am spart, l-am spart! – striga el, cu o expresie de nemaipomenită bucurie, de parcă ar fi săvârşit cine ştie

ce lucru important.

Paganini căută spre dădacă, întrebând-o din ochi ce se întâmplase. Ea amuţise, neştiind ce-o să spună tatăl la auzul isprăvii băiatului, care, după ce spărsese cu lopăţica un ciubăr din grădină, îi povestea cu mândrie fapta, ca şi cum ar fi fost ceva vrednic de laudă. Mai târziu, Paganini începu să scrie. Băiatul socoti că tatăl său trage linii prea subţirele: se vede că tata nu prea se pricepe la scris, face cârlige, cerculeţe. N-ar fi mai bine dacă el şi-ar înmuia degetul în cerneală şi ar trage de-a dreptul cu degetul pe hârtiile lui taică-său? Aşa ar scrie mai frumos şi mai gros. Paganini nici nu prinsese bine de veste şi toate scrisorile de pe masa de lucru fură umplute de mâzgălituri; cele mai importante acte, afişele şi programele erau acum cu pete de cerneală. Băiatul râdea, vrând să-l convingă că avusese dreptate, că tată-său era foarte neîndemânatic la scris.

„Aşa sfârşeşti mai degrabă”, era gata să spună acest glas vesel şi ştrengar. Fräulein Weisshaupt era îngrozită. Şi nu atât de năzdrăvănia băiatului cât şi de faptul că Paganini era de acord cu băieţaşul. Era parcă un complot al celor doi bărbaţi, unul mare şi altul micuţ, împotriva bunei rânduieli din casă.

Signor Paganini fu însă aspru pedepsit: se apropie ora concertului şi el nu-şi găsi hainele. În sfârşit, un ciorap fu găsit sub pernă, pantalonii fură descoperiţi în dosul garderobului, de unde Harris abia îi putu trage cu bastonul. Erau mototoliţi şi plini de praf: nu puteau fi îmbrăcaţi aşa. Concertul trebuia să înceapă; Paganini ar fi trebuit să fie pe scenă, dar căutatul mergea mai departe, cu un succes destul de anevoios.

Micul Achillino era şi el îngrijorat. Întindea mânuţele, îşi împreuna palmele ca să-şi aducă aminte unde ascunsese lucrurile. Ajutând tatălui, avea un aer atât de îngrijorat, încât Paganini se porni pe râs până îl apucă tusea şi, hohotind, se aruncă într-un fotoliu.

Publicul din vechiul Frankfurt, atât de educat, era

mirat de această atitudine nepoliticoasă a lui signor Paganini. Dar iată că, în sfârşit, cu un ceas peste ora fixată, el se ivi voios şi rumen la faţă. Concertul se desfăşură minunat.

Paganini cântă din Mozart şi concertul pentru vioară al lui Rode. Publicul uitase de nerăbdarea de până atunci. Nu se urnise nimeni de la locul său; toţi erau gata să-l aştepte, chiar şi până în zori, din momentul ce concertul nu fusese amânat…

Ce minunat oraş e Frankfurtul! De dragul lui îşi îngădui o mică libertate în privinţa programului. După ce execută bucăţile anunţate, drept răspuns ovaţiilor furtunoase ce urmară, Paganini cântă o lucrare cu totul necunoscută până atunci. Observă, parcă pentru prima dată, o atenţie covârşitoare şi, nemişcat, simţi că sala e vrednică de dânsul. Frankfurtul era vestit pentru excepţionala sa cultură muzicală. Publicul din sală socotea prezenţa sa în oraş ca o fericire nespusă, ca un fel de înălţare a vieţii acelora care îl ascultau. Încordarea cu totul deosebită a sălii îl cuprinse şi pe artist, făcându-l să priceapă starea sufletească a celor din sală. Între artist şi public se înfiripă o legătură invizibilă şi nespus de, tainică, în care simţămintele tuturora se contopiseră parcă într-o singură fiinţă. Ochii artistului nu ţinteau pe nimeni; el vedea în faţa sa o mare de ochi strălucitori, mai degrabă simţind decât văzând nobila încordare a tuturor acestor chipuri. Ar fi dorit să aducă acestor oameni aceeaşi bucurie pe care şi-o dorea şi lui. Şi atunci, execută un cântecel napolitan, pe care-l auzise cândva pe ţărmul mării, cocoţat cu Achillino pe o stâncă. Iar cântecul acesta, *O! mamă,* era tocmai acela pe care Achillino îl cânta cel mai bine ori de câte ori, plimbându-se prin odaie cu mâinile la spate, credea că nu-l ascultă nimeni. Achillino îl îngâna doar pentru sine; Paganini îl cânta pentru ceilalţi. Când îl isprăvi, simţi că e aruncat în sus. Dezmeticindu-se, se văzu purtat pe braţe de membrii orchestrei care, părăsindu-şi instrumentele pe scenă, năvăliseră spre el şi

apoi îl duseră aşa pe sus până la trăsură.

În anul acela Paganini părăsi Frankfurtul doar o singură dată pentru a pleca în Bavaria. Fusese poftit de o doamnă printr-o epistolă, scrisă pe o hârtie albastru-închis, cu coroană regală.

Sosi cu impresarul său german, domnul Guriol. Locotenentul Guriol strecurase din vreme în gazetele din München o scurtă informaţie privitoare la sosirea lui Paganini. Discret, dar cu amănunte, tânărul locotenent aducea la cunoştinţa cetăţenilor din capitala Bavariei că signor Paganini este victima unor ciudate ponegriri. Nimic din purtarea sau felul său de a cânta nu dovedeşte că are vreun gând rău sau un caracter diavolesc. Dimpotrivă, Paganini, este nu numai un mare muzician, dar şi un om de inimă, un model de cea mai înaltă omenie.

Concertul avu loc la castelul regal Tegernsee. Acolo se adunară, după vânătoare, reprezentanţii tineretului militar, alături de cunoscătorii de artă ai Münchenului – pictori, muzicieni, poeţi – şi, în sfârşit, păzitorii pinacotecii din München, atât de dragă bavarezilor. Tuturor le rămase întipărită în minte o întâmplare neobişnuită.

Ferestrele mari ale castelului erau larg deschise. Paganini, aşteptând să fie chemat pe scenă, auzi strigăte, zgomote şi nişte glasuri pline de nerăbdare. Larma venea dinspre pădure şi dinspre lac. Văzu apoi cum majordomul aleargă la regină. „Regina le dă voie să intre!“, au fost cuvintele pe care acesta le spuse unui bărbat voinic, în haină verde şi cu o pălărie tiroleză.

În clipa în care Paganini apăru pe scenă, sala imensă, plină de un public elegant, amuţi. În tăcerea care urmă, se auziră paşii vârtoşi a şase sute de oameni zdraveni, ţărani, pescari şi vânători. Aflaseră despre sosirea marelui violonist mai demult şi erau în fierbere încă de dimineaţă. Paganini străbătuse aproape toate meleagurile germane şi fusese văzut pe drumurile

Bavariei. Faima lui îi tulburase. De aceea şi ceruseră reginei să le îngăduie să privească şi să asculte această minune. Se opriră pe lângă uşi. De asemenea, prin ferestrele larg deschise, Paganini văzu altă puzderie de lume, care se îngrămădise pe malul lacului, până spre marginea pădurii…

La 27 noiembrie plecă din München. Din Polonia soseau unele veşti neliniştitoare. La Frankfurt, în palatul generalului polonez Zelynski, ajuns acum moşier german, întâlni din nou pe omul cu păr castaniu deschis şi cu ochii albaştri. Îşi aminti că-l văzuse la Varşovia. Era pianistul polonez Frederic Chopin, în drum spre Paris.

Harris citi, cuprins de mirare, nişte însemnări uitate pe masă.

„Am reuşit adesea să-mi farmec ascultătorii. Cu toate acestea nu sunt mulţumit de mine însumi şi sunt tulburat, fiindcă aplauzele, oricare ar fi ele, nu mă pot face să mă mint singur. Deşi publicul primeşte plin de încântare arta mea, totuşi eu sunt mai nemulţumit ca niciodată. Dacă mi-aş recăpăta vocea, ceea ce ar fi un semn de sănătate, aş putea să le împărtăşesc şi lor nemulţumirea pe care o încerc acum faţă de mine însumi. E groaznic ceea ce se întâmplă. N-am destule cuvinte să condamn ceea ce s-a făcut pentru a mi se distruge glasul. La fiecare concert, pierd forţe uriaşe. Câteodată, după un ceas de cântat la vioară, rămân leşinat o zi întreagă. Fiecare concert îmi răpeşte un an din viaţă şi, cu toate acestea, rog natura să fie cât mai milostivă cu mine; pentru arta mea sunt gata să-mi dăruiesc şi sănătatea şi viaţa. În capitala capitalelor voi apare însă numai atunci când ceea ce mi-am pus în gând se va putea înfăptui”.

„Aşadar, cugetă Harris, mai avem până la Paris!“

Şi totuşi părăsiră Frankfurtul. Şi iarăşi trei trăsuri stârneau praful pe drum, iar hotarele Franţei se aflau din ce în ce mai aproape.

Ziarele din Frankfurt publicară o ştire scurtă. „De

curând s-a răspândit zvonul că Paganini pleacă la Paris. Judecând după ziarele franceze, toţi amatorii de muzică din capitala Franţei îl aşteaptă cu nerăbdare. Paganini le-a înşelat însă nădejdile, îndreptându-se pe neaşteptate spre Olanda”

„Se zice că ar fi ahtiat de bani şi că nu s-ar fi înţeles la preţ – menţiona *Gazette musicale* din Paris. Lăcomia aceasta, însă, i se iartă uşor, fiindcă întâmplător am aflat că Paganini adună avere pentru fiul său, în vârstă de patru ani, pe care-l iubeşte din tot sufletul”.

Urbani însemna şi el:

„Când s-a îmbolnăvit Achillino, maestro era înnebunit. Se părea că nu va îndura neliniştea ce-l copleşea. Plătea sume uriaşe medicilor şi mai că n-a zdruncinat pe de-antregul sănătatea băiatului, înconjurându-se cu tot soiul de escroci, lacomi de bani, care prelungeau dinadins boala copilului.

Signor Paganini n-a chemat însă nici măcar o singură dată preotul. N-a pomenit niciodată numele lui Dumnezeu şi nici în cea mai mare deznădejde nu s-a gândit să se roage.

La Frankfurt, signorino, rămas singur cu Greta, fata din casă, a răcit din vina ei. Când Paganini reveni şi află de boala copilului, el urcă scara cu o figură atât de îngrozitoare, încât m-am temut să nu-şi piardă minţile. De fapt, aflase de boala lui Achillino încă de la Aachen. Întrerupse de îndată concertul, gonise aproape să omoare o duzină de cai şi, sosind acasă, bătu în uşă cu atâta furie, de-i frânse ivărul şi-i sparse geamurile. Îşi văzu îngeraşul culcat pe pernele cu dantelă şi acoperit cu plapuma roz. Fräulein Weisshaupt încercă să-l potolească, asigurându-l că nu mai e bolnav. Signor Paganini era încă neliniştit. El spuse guvernantei: «Signora, marele dumneavoastră Goethe, fiind ministru în ducatul Weimar, a semnat condamnarea la moarte a unei fete fiindcă nu-şi îngrijise copilul. Ducele însuşi se îndoia dacă trebuie sau nu să aprobe osânda, când

domnul Goethe sosi de la vânătoare îmbrăcat în costum de vânător. Citind propunerea judecătorilor de a o condamna la moarte, Goethe contrasemnăm sentinţa: *Auch ich!* Fata fu decapitată. Aşa încât şi eu vă spun: *Auch ich, Fräulein*[34], şi cu un gest foarte brutal îi arătă că e gata să-i taie gâtul».

Urbani şi Harris începeau să nu se mai înţeleagă. Lui Harris i se părea că Paganini are mai multă încredere în Urbani. „E şi firesc, gândea el, e doar italian şi poate chiar carbonar”.

Ziarele publicau ultimele veşti despre sosirea regelui Neapolelui la Paris. Toate bârfelile şoptite doar la ureche ajungeau până la Harris. Râzând, el îi povesti lui Paganini la o masă că la Paris, la banchetul dat de ducele Philippe d'Orleans în onoarea perechii regale napolitane, un invitat făcuse o glumă, care apoi a făcut ocolul Parisului. „Iată o seară cu adevărat napolitană! spusese invitatul. De ce? întrebase Carol al X-lea. Fiindcă dansăm pe un adevărat vulcan!“

Paganini nu răspunse nimic.

El alegea pentru concerte cele mai neînsemnate oraşe germane. Harris se pierdea în fel şi fel de presupuneri, îl privea cu gelozie pe Urbani, care părea să ştie dinainte itinerariile zilelor următoare. Tot felul de scrisori îi erau aduse de către necunoscuţi. Paganini nu mai scria nimic prin poştă. Zvonuri despre reînfiinţarea ventelor carbonare în Italia ajunseră până la Harris. Cu toate acestea, se vorbea pe faţă despre trecerea deplină a puterii în mâinile iezuiţilor, atât la Roma, cât şi în oricare altă parte unde se întindea autoritatea marelui pontif de la Roma. Numele înfricoşător al lui Roothaan, papa cel negru, flutura pe buzele tuturor.

La Aachen, signor Paganini fu găzduit într-o casă particulară şi porunci să se facă foc în cămin. Harris văzu apoi cum maestrul, ţinând pe genunchi o cutie de piele, dădea pe foc teancuri de plicuri şi scrisori.

---

[34] Şi eu, domnişoară – în limba germană (n. tr.).

Torino şi Genova deveniseră cuibul celor mai de temut oameni din lume. La Genova era cartierul general al iezuiţilor. Din aceste două oraşe porneau ramificaţii puternice spre toate ungherele Italiei. Cea mai primejdioasă rămânea însă organizaţia „călugărilor ignoranţi”, care predica închiderea silnică a şcolilor, arderea cărţilor şi suprimarea celor mai primejdioşi învăţaţi, care luptau pentru libertatea ştiinţei.

Paganini ştia bine că veştile privitoare la caznele cu fierul roşu, la tragerea pe roată şi sfârtecarea în public erau pe de-a-ntregul adevărate.

Victor Emanuel I deschise congresul inginerilor italieni cu propunerea de a arunca în aer minunatul pod de peste Po, numai pentru motivul că fusese construit de Napoleon. Paganini încetă să mai scrie la Genova.

Fugind din Italia, după moartea tatălui său, Fontana Pino se îndreptă în taină spre nord. Paganini avu cu el o lungă convorbire într-un mic hotel. Pino mergea la Paris, unde izbutise să-şi strămute toată averea. El povesti că la Genova, în Piaţa Nouă, se adunau în număr mare spionii şi, încercuind întreaga piaţă, discutau deschis programul lor pentru a doua zi. După care se împrăştiau în grupuri. Poliţia secretă întreţinea case de toleranţă şi spelunci, unde erau permise jocurile de noroc. Cel care aducea gazete sau cărţi din străinătate era pedepsit cu cel puţin cinci ani muncă silnică, iar dacă printre ele se afla vreo carte franţuzească antireligioasă sau antimonarhică, era condamnat chiar la moarte. Signor Antonio Paganini închiriase unui spion austriac odaia în care, odinioară, Niccolo Paganini învăţase să cânte la vioară.

În timp ce Pino îşi depăna povestea, micul Achillino ţipă:

— Un şobolan, un şobolan! – apoi, arătând spre ciucurii draperiei de la uşă care se mişcau, apucă un sfeşnic şi lovi marginea draperiei. Se auzi un vaiet. De după draperie apăru, şchiopătând, Urbani.

— Ce faci dumneata acolo? – strigă Paganini.

— Din cămin zboară scântei. Şi tocmai aici e gura hornului – răspunse liniştit Urbani, ameninţând cu degetul pe micul Achillino.

Din ziua aceea Harris birui. După plecarea lui Pino, Paganini cercetă gura hornului. Era întocmai cum spusese Urbani: săreau scântei şi odaia se umplea de fum. Dar de ce alesese Urbani tocmai momentul când Pino îi vorbea despre Genova şi despre casa părintească?

Urmară zile de apăsătoare îndoială pentru Paganini. Nu mai dădea concerte. Dintr-o dată încetară şi vizitele prietenilor. Se opri chiar şi corespondenţa. Vreo patru zile nu mai apărură gazetele – şi apoi, pe neaşteptate, o scurtă comunicare: regele Carol al X-lea părăsise, încă cu trei săptămâni înainte, Parisul, având o destinaţie necunoscută, iar ducele Louis-Philippe d’Orleans fusese numit locţiitor vremelnic. Cine îl numise şi ce se petrecuse în Franţa? Abia peste câteva zile lucrurile se lămuriră. În zilele lui iulie, Parisul se acoperise de baricade. Puterea lui Carol al X-lea căzuse.

— Sfinţii părinţi şi-au greşit socotelile – spuse Paganini. În locul puterii absolute a regelui şi a bisericii li s-a răspuns cu focuri de artilerie şi lupte pe baricade. Acum ne putem gândi s-o pornim spre Franţa.

Lucrul nu era încă cu putinţă. Graniţele erau închise.

Paganini se odihnea. Ems, din nou Frankfurt, pe urmă Baden şi iarăşi Frankfurt pe neaşteptate, sănătatea i se îmbunătăţi, într-o staţiune climaterică putea să-şi vadă mai uşor compatrioţii, după cum, într-un asemenea loc, şi întâlnirea cu duşmanii era mai puţin primejdioasă.

La Frankfurt îl aştepta o scrisoare de la Fontana Pino: „E nevoie să vii la Paris pentru a împrăştia zvonurile. Signor Paer a fost primit în audienţă la rege“. Influenţa ce o exercita Paer la Paris – acum inspector al instituţiilor muzicale din Franţa şi compozitorul curţii regale – era cu totul neobişnuită. Noul suveran, Louis-Philippe d’Orleans, care îşi luase titlul de rege, primise foarte bine pe signor

Fernando. Signor Paer avea însă cele mai proaste veşti despre Paganini. Un om care şi-a pierdut vioara la cărţi nu mai are dreptul să pună a doua oară mâna pe ea. Un asemenea gest merită tot dispreţul. Un articol tăiat din *Revue musicale* însoţea scrisoarea lui Fontana Pino. Acolo se spunea că signor Paganini, în timpul călătoriilor sale prin oraşele germane, se pregăteşte pentru Paris, unde are de gând să execute prelucrarea unei teme muzicale de Spohr. Se mai spunea că Spohr a protestat, arătând că n-a dat nicio încuviinţare lui signor Paganini ca să folosească această temă şi că, dacă signor Paganini se ocupă cu furtişagul, împotriva furtişagului sunt anumite legi.

„Ce frumoase lucruri mă aşteaptă la Paris, gândi Paganini. Dar cum să fac cu bătrânul Paer. Trebuie să-l conving în adevăr. Altfel, nu este chip să plec la Paris”. Îşi aminti că Chopin avusese o scrisoare de recomandaţie către Paer.

La Frankfurt făcu o cunoştinţă ciudată. Cartea de vizită îl anunţa pe doctorul Koreff, medicul personal al maiestăţii sale regele Prusiei şi prietenul de curând răposatului şi prea puţin norocosului compozitor Amadeus Hoffmann[35]. El îi istorisi că Hofmann, autorul povestirii *Fraţii Serapion,* l-ar fi înfăţişat pe el, Koreff, în personajul unuia din povestitori, sub numele de Vincent. În nuvelele fantastice ale acestui sciitor şi-a găsit locul şi compatriotul lui Paganini, contele Cosio, despre care se povestea că distrugea viorile într-un mod barbar şi pe care Hoffmann l-a întruchipat în personajul consilierului Kresspel.

— Cât e de neadevărat! – spuse Paganini.

Şi încercă să zugrăvească adevăratul chip al bătrânului Cosio, dar Koreff arăta o „completă nepăsare faţă de adevăr”.

---

[35] E. T. A. Hoffmann, scriitor german de la începutul sec. XIX, unul din făuritorii romantismului german, autor de povestiri fantastice. A fost şi compozitor şi desenator (n. tr.).

După această întâmplare Paganini renunţă la gândul de a mai consulta pe acest renumit dar cam ciudat medic, mai ales că sănătatea i se îmbunătăţise simţitor.

Începură să sosească veşti care dovedeau că urmările Revoluţiei Franceze se făcuseră simţite până în răsărit. Polonia se răzvrătise împotriva ţarului Nicolae I. Paşkevici asediase Varşovia. În celelalte ţări situaţia era din ce în ce mai tulbure. Belgia se răsculase şi ea, iar ultimele ştiri primite în taină din Italia vesteau că Parma, Modena, Bologna erau şi ele cuprinse de răscoalele carbonarilor.

Toată lumea privea cu nădejde spre Franţa, care readucea la viaţă tinereţea noului veac. Franţa va ajuta desigur pe polonezi, va sprijini şi pe belgieni şi, fără îndoială, va întinde mâna şi popoarelor din Italia. Dar la tribună, în camera deputaţilor, îşi făcu apariţia un bătrân bancher posomorât şi aspru, ministru al regelui Louis-Philippe, care declară că regele francez aparţine doar Franţei, iar Franţa nu are de gând să se amestece în mişcările revoluţionare ale altor popoare.

Declaraţia asta a fost ca un duş rece pentru capetele înfierbântate.

„E doar momentul potrivit, gândi Paganini, să pornim spre Franţa”.

Capitolul 27 ELEVUL ŞI PROFESORUL

— Aşadar, tăgăduieşti tot ce se spune despre tine? – îl intrebă academicianul şi dirijorul orchestrei regale de cameră, monsieur Ferdinand Paer.

Maestrul se plimba prin odaie, în timp ce Paganini, palid şi obosit, şedea într-un fotoliu, pe speteaza căruia se răsfirau pletele încârlionţate ale părului său negru.

Paer era îmbrăcat cu o haină de casă de culoare mov, făcând să-i strălucească gulerul alb ca zăpada şi cravata albă de mătase. La manşete avea nişte butoni cu ametiste enorme, iar acul de cravată avea un ametist la fel de mare, prins în platină. Aceiaşi ochi de un albastru aprins te făceau să crezi că în vinele omului acestuia curge, în loc de sânge, un metal lichid, viu şi luminos, dar în acelaşi timp greu şi rece. Faţa însă îi era de om bătrân.

— Ai fost un izvor de mari amărăciuni pentru mine. Stăteam la îndoială ori de câte ori primeam veşti despre tine. Mi se părea că duci o dublă existenţă. Un Paganini adevărat geniu al muzicii, care salvează pe tinărul Giandelli din mizerie şi care ajută zeci de mii de familii aflate în suferinţă de pe urma inundaţiilor, şi un alt Paganini, care-şi izgoneşte noaptea în stradă pe nefericita soţie – şi asta în plină iarnă. Ai murit de prea multe ori. Ziarele răspândeau despre tine atâtea lucruri de necrezut, îţi descriau moartea în împrejurări atât de odioase, încât mărturisesc că nici nu-mi mai părea rău de sfârşitul tău prea timpuriu. Nu pricep cum de-ai putut stârni atâta vrăjmăşie! Se zice că eşti pătimaş după muzica turcească, ceea ce-i o adevărată prostie. Se

spune că schingiuieşti minunatele viori ale vechilor maeştri. Despre tine am auzit, deşi Pino a tăgăduit-o, că eşti robit celui mai josnic viciu şi ai pierdut la cărţi minunata ta vioară Guarneri. Trebuie să lămurim împreună toate aceste lucruri ciudate şi, după aceea, îţi voi propune să mergem la teatru ca să ascultăm pe cântăreaţa Malibran.

Paganini îşi închisese pleoapele învineţite. Sosise la Paris abia de o oră. Cu o zi înainte fusese la Lyon. Îşi amintea cu groază de gărzile din cartierele muncitoreşti ale acestui oraş înfiorător, unde coşurile unor clădiri uriaşe, cu maşini şi cazane de aburi, necunoscute în Italia, slobozeau atâta fum şi unde oamenii, zeci de mii de oameni, cu chipurile supte şi istoviţi, îmbrăcaţi în bluze negre şi albastre, zdrenţuite, se strecurau în şiruri prin porţile păzite de poliţia călare.

Ce fel de ţară e aceasta? Ce fel de oraş? Este oare o închisoare sau locul de execuţie în care unii reprezentanţi ai speţei umane sunt nimiciţi de către alţii?

Niciun oraş din Germania, niciun oraş din Italia nu tulburase imaginaţia lui Paganini în aceeaşi măsură ca Parisul! Spre seară, văzu felinarele strălucitoare aprinse cu gaz. Oamenii căutau parcă nesăţioşi lumina, iar lumina aceasta vie nu semăna nici pe departe cu flacăra gălbuie, liniştită şi pâlpâindă a lumânărilor, nici cu luminiţa candelelor şi a opaiţelor cu ulei. Oamenii se avântau năvalnic tot înainte şi, mărind larma tot mai pătrunzătoare şi iuţind parcă mişcarea de pe străzi, măsurau strălucirea luminii de seară.

Trecând pe străzile Parisului, Paganini privise cu nesaţ mulţimea prin geamurile cupeului. Tinerii partizani ai regelui izgonit, îmbrăcaţi în haine colorate, purtau felurite semne convenţionale: o floare verde la butonieră, o vestă verde sau o pălărie de un verde aprins. Studenţii aveau costume ciudate, femeile erau travestite în paji. Trecuse trăsura în care era un bărbat mustăcios. Lumea îl aclamase furtunos şi îi zvârlise flori în cale, aplaudând

şi fluturându-şi mâinile. „E un general polonez, îi spusese vizitiul, Parisul e nebun după polonezi”.

Obosit de toate aceste impresii, Paganini abia mai putea să asculte morala bătrânului său maestru.

— De unde au izvorât aceste duşmănii? Se vorbeşte despre tine ca despre un om de o bogăţie fantastică. Deci e de la sine înţeles invidia acelora cărora le-ai închis drumul spre îmbogăţire; de asemenea şi ura acelora pe care i-ai strivit cu talentul tău. Nu te-ai lăudat cumva prea mult în faţa celor mediocri cu nemaipomenitele tale succese? Să ştii că nu trebuie să te pui rău cu acest burghez uriaş cu mai multe capete, care te socoteşte ca pe un bun al lui. Toate sunt deci explicabile, sunt de înţeles şi se pot repara. Pe mine însă mă frământă altceva; mă nelinişteşte Paganini cel plăsmuit din atâtea zvonuri. Ia aminte, nu există josnicie ori murdărie care să nu-ţi fie pusă în spinare! Pot să-ţi arăt – şi Paer îşi îndreptă mâna spre dulap – imagini din închisoarea care a auzit primele sunete ale viorii tale. N-am să-ţi vorbesc despre prostiile pe care le scriu ziariştii francezi. Jules Janin – un om care a avut atâta de suferit de pe urma iezuiţilor şi care şi acum e din cale afară de înfricoşat, asemuie muzica ta cu un diavol al deznădejdii, care se zbate zadarnic. Nu cumva există cineva care-ţi seamănă, vreun criminal ce-şi însuşeşte numele tău? Un fel de umbră ce-ţi scapă printre degete, ca umbra lui Ahasverus cel fără de odihnă? Spune-mi! Cu mine poţi vorbi deschis; eu vreau să-ţi limpezesc situaţia la Paris; vreau, deşi e neînchipuit de greu, să-ţi pregătesc aici succesul! Te afli acum în drumul tău spre culme, dar deocamdată eşti în faţa unor trepte greu de urcat. Se prea poate să-ţi frângi gâtul şi să nu te mai ridici niciodată! Ce s-a petrecut între tine şi ciudatul de Spohr? Secretarul lui e la Paris. După primul tău concert – dacă într-adevăr vei folosi melodiile lui Spohr şi dacă vei prelucra concertul lui pentru vioară – te aşteaptă un proces la care va lua parte întreg Parisul, vădind pentru

scandalul acesta, poate, mai mult interes decât pentru arta ta de violonist... N-ai vreun duşman ascuns? N-ai supărat, oare, vreo persoană supusă şi puternică? Nu te-ai certat cu biserica? Gândeşte-te bine la toate acestea, înainte de a face paşii necesari pentru a apărea pe scenele Parisului. După înfrângerea carbonarilor din Italia, mulţi fugari s-au mutat la Paris, dar şi aici sunt traşi la răspundere! După pieirea zecilor de mii de tineri italieni, trădaţi în timpul procesului, şi după înăbuşirea răscoalei carbonare, se încheie acum răfuiala cu spionii. E de ajuns o vorbă scăpată întâmplător şi omul cade, lovit ca de o mână necunoscută.

Paganini scoase din haină scurta epistolă a lui Fontana Pino şi i-o întinse lui Paer.

— Da! – spuse acesta, după ce o citi. Dacă ţi s-a scris la Frankfurt că cineva joacă la Paris rolul lui Paganini, care ar trăi *incongnito*. Se prea poate ca omul acesta să-ţi fi făcut atâta rău, încât să-ţi fie cu neputinţă să apari pe scenă înainte de a-ţi limpezi situaţia. Aceste poveşti fanteziste despre care-ţi scrie prietenul tău nu prevestesc nimic bun. El a făcut foarte bine că n-a grăbit venirea ta la Paris.

Trecură amândoi în sufragerie, unde fură întâmpinaţi de signora Riccardi, care nu îmbătrânise de loc. Îl mustră pe Paganini că nu-l adusese şi pe micul Achillino, pentru a cina împreună. Paer spuse, însă, că poate e mai bine, fiindcă avea de gând să-l răpească pe Paganini pentru toată seara.

— În seara aceasta, la teatrul italian se reprezintă *Otello* şi cântă Malibran. Deşi soţiei mele nu-i place să laud alte voci, trebuie să-ţi mărturisesc totuşi că Malibran şi Pasta sunt cele mai mari cântăreţe ale lumii. Malibran are un diapazon de trei octave şi nu există un singur sunet în care să nu se simtă tot farmecul vocii ei. Ia aminte, însă, că nu vei avea succes la ea, fiindcă e îndrăgostită, ca adevărată spaniolă pătimaşă, de violonistul Bériot. Iată rivalul tău. Bériot e un talent

neîntrecut. Afară de el, la Paris mai e şi Lafont, cu care, se spune, că ai mai dat concerte. Mai este şi fratele cântăreţei, Alexandre Malibran. Toţi sunt violonişti de prima mână, cărora ai să le strici buna dispoziţie chiar de la primul concert. Nu mai vorbesc de Baillot şi Cherubini. Ai noroc ci a murit Kreutzer! Ai auzit de moartea lui?

Paganini dădu din cap.

— Prin urmare, ţine minte, dacă am mai avea pe Kreutzer şi pe Rode, atunci, mai bine nu veneai la Paris.

Paer îl privea cu o căutătură iscoditoare. Paganini însă, nepăsător, fără să scoată o vorbă, îşi ungea o felie de pâine.

— Împreună cu dumneata a venit, mi se pare, şi George Harris? – întrebă signora Riccardi.

— Da – răspunse Paganini.

— E un autor de comedii şi anecdote?

Paganini izbucni în râs:

— Bine că nu-i de faţă! Nu-i place de loc să i se amintească de eşecurile lui literare, deşi comediile i s-au jucat la Kassel şi Hanovra.

— Cine ţi l-a recomandat? – întrebă repede Paer.

— L-am cunoscut la consulul englez din Livorno.

— Da, îmi amintesc – spuse Paer. Cine mai e cu tine?

— Urbani, un compatriot de-al nostru.

Paer tăcu. Numele nu-i spunea absolut nrmic.

Paganini fu însă cuprins deodată de gânduri. Îşi aminti întâmplarea cu draperia de la uşă. „Ce căuta el acolo? se întreba din nou Paganini. Şi de ce e atât de posomorit în ultimele zile?”

Signorei Riccardi nu-i scăpă umbra acestui gând pe faţa lui Paganini. Ea încercă să-l readucă pe Paganini la o dispoziţie mai bună, schimbând cursul conversaţiei. Începură să vorbească despre teatru şi Paganini pomeni numele lui Rossini. A fost de ajuns pentru ca faţa lui Paer să se întristeze dintr-o dată. Signora Riccardi aruncă o privire bărbatului ei, căutând iarăşi, printr-o bruscă schimbare a conversaţiei, să-i abată gândurile. Paganini

simţi că făcuse o gafă.

Sculându-se de la masă, văzură că până să plece la operă mai erau aproape două ore. Paganini şi Paer se retraseră din nou în salonaş. Paer luă de pe etajeră o broşură şi i-o întinse lui Paganini, spunând:

— Iată răspunsul la întrebarea ta despre Rassini.

Paganini citi în fugă câteva pagini. Era o cărţulie dezgustătoare, plină cu tot soiul de calomnii privitoare la vrăşmăşia dintre cei doi mari compozitori şi din care reieşea, în mod evident, că ei nu se puteau suferi. Era greu de spus cine era vinovat de această ceartă neaşteptată: se vedea însă limpede care era cauza. După sosirea lui Rossini la Paris, operele lui Paer aproape că nu se mai cântau. Rossini cucerise Parisul. Ariile din *Bărbierul din Sevilla* erau cântate şi de hoinarii uliţelor. Pentru prima oară autoritatea neclintită a lui signor Fernando Paer fusese zdruncinată. Folosind acest fapt, cineva începuse să şuşotească despre duşmănia dintre ei, care până atunci nu existase, dar care, scurt timp după aceea, deveni o realitate. Paer bănuia că autorul broşurii era chiar Rossini. Rossini, la rândul său, socotea că numai prietenii lui Paer erau în stare să-şi îngăduie o asemenea calomnie josnică la adresa lui. Amândoi compozitorii tăgăduiau orice amestec în apariţia broşurii. Lumea muzicală a Parisului se împărţise în două tabere: una folosind cărţulia în contra lui Rossini. Alta împotriva lui Paer.

Paganini puse cartea pe masă şi zise:

— Aşadar, dragă maestre, care să fie cauza acestei vrăjmăşii? Dumneavoastră sunteţi bogat, ocupaţi un post de seamă; desigur mulţi artişti lipsiţi de talent vă invidiază şi vor să vă certe cu tânărul meu prieten Rossini. Şi, cu autorităţile? Nu ai vreun duşman necunoscut? Nu imitându-l pe Paer, el mai adăugă: Nu te-ai certat cumva vezi oare, scumpe maestre, că fără să fii vinovat de ceva poţi ajunge în situaţia în care eu mă aflu mereu?

— Cât mă priveşte, destul cu această discuţie! – rosti Paer. Cred că n-ai de gând să stai degeaba la Paris; vei da, fără îndoială, concerte! Ştii, desigur, cred că nici nu e nevoie să mai stărui, că gloria universală izvorăşte de aici, de la Paris. Dacă Parisul te va respinge, întoarcerea ta în Europa nu va mai fi marşul glorios al unui cuceritor, asemeni marşului care te-a adus până aici. Află că e mult mai uşor să părăseşti Parisul acum, fără să fi dat un singur concert! Ai stârnit destul de mult interesul parizienilor, prin tot soiul de bârfeli, prin prezenţa ta *incognito.* Am auzit eu însumi cum unii ziarişti se lăudau că au stat de vorbă cu tine, când ţie nici prin gând nu-ţi trecea să vii la Paris. Te-ai gândit cu ce compoziţii să te înfăţişezi la concert? Ce-ai mai citit? Ce mai ştii? Ce reprezinţi în momentul de faţă? Poţi încă renunţa la o apariţie în public până nu e prea târziu. Nu te-am mai ascultat de mult. Vorbesc aşa doar după ce am mai auzit de la alţii. Te rog, însă, să nu vezi în mine decât pe cel mai bun prieten al tău.

— Văd în faţa mea un om cam obosit – zise Paganini. Paer se posomorî.

— Tu crezi probabil că exagerez importanţa şederii tale la Paris. E bine să ştii că anul care a trecut a rămas de pomină, datorită scandalului nemaiauzit provocat de reprezentarea piesei *Hernani,* scrisă de un tânăr autor, Victor Hugo. Piesa a căzut. Autorul ajunsese într-o asemenea situaţie, că nu-i mai rămânea decât să-şi tragă un glonţ. A fost susţinută însă de tineret şi de întâmplare; citeva idei, ieftine, aruncate în public, i-au salvat situaţia. Ziarele s-au apucat să dea unei certe obişnuite între nişte invidioşi importanţa unei discuţii de ordin filozofic despre romantism şi clasicism. Nişte tineri îmbrăcaţi în costume de conchistadori, femei travestite în paji medievali, degeneraţi în jiletci roşii, cu mutre de buldog şi cu uriaşe bâte noduroase în mâini, umpleau sala teatrului şi mai că n-au provocat o încăierare. Ia, spune, seamănă lucrul acesta, câtuşi de puţin, cu slujirea artei?

Dacă primele spectacole au avut un succes nemaiauzit, aceasta s-a datorat faptului că tineretul, care pare-mi-se îl costase destul de scump pe autor, ocupase rânduri întregi în sală. În schimb însă, următoarele spectacole cu *Hernani* au fost fluierate şi scena a fost invadată de mere putrede, resturi de mâncare, de ghete rupte şi dracu mai ştie ce. La Paris totul atârnă de toanele reporterilor. Spune-mi sincer şi deschis: care e pricina atacurilor din ziarele europene împotriva ta? De unde au ieşit atâtea baliverne năstruşnice, care te zugrăvesc ca pe o adevărată sperietoare pentru orice casă cumsecade, pentru orice burghez aşezat din Franţa? Trebuie să ştii că la Paris toate aceste poveşti pot lua o amploare nemăsurată şi ceea ce în Germania, Austria şi Italia n-ar stârni decât mai multă vâlvă la Paris poate avea urmări neaşteptate.

— Dragă maestro, – răspunse Paganini – eu n-am vrăjmaşi. Tot ce se scrie despre mine n-are nici un fel de legătură cu adevăratul Paganini. În orice caz, nu cunosc nicio fiinţă de care ar trebui să mă feresc. Cine poate să-mi răpească lucrul căruia i-am închinat întreaga viaţă, când eu mă simt un violonist în plină putere? Fiind stăpânul unui talent atât de mare, de cine am să mă tem, în afară de mine? Dumneata spui că sunt pizmuit, dar eu nu pizmuiesc pe nimeni, nu vreau să mă răzbun pe nimeni, nu mă gândesc la nimeni cu ură şi, în toată viaţa mea, nu ţin minte să fi purtat cuiva pică o vreme mai îndelungată. Mai mult, pot să vă spun că mă bucură apariţia oricărui talent nou şi mă bucură orice pornire frumoasă a sufletului omenesc. Nu văd niciun rău pentru mine în faptul că s-ar ivi vreun alt violonist de aceeaşi forţă ca a mea: prin el truda mi-ar fi uşurată, căci fiecare concert îmi răpeşte un an din viaţă. Omul acela mi-ar veni într-ajutor: mi-ar uşura acel foc mistuitor care se numeşte slujirea artei.

Cu ochii larg deschişi, Paer asculta mărturisirea aceasta neaşteptată. În clipa aceea, el număra în minte

anii scurşi de când, la Parma, avusese ca elev, timp de şase luni, un copil firav, fiul unui misit din Genova. În faţa lui Paer se depănară apoi anii şi lunile petrecute la Veneţia: celebritatea la care se adăugase fericirea căminului conjugal. După acea, Viena şi Dresda, cu succesul acela nebănuit. Într-o seară, în sala mare a palatului, uşile fură date în lături şi se ivi un om mic de stat, cu o faţă gălbuie, cu ochii cenuşii ca oţelul, care-l măsurară o clipă, cu mâna trecută sub reverul hainei şi lovind cu degetul inelar steaua „Legiunii de onoare”, ce o avea la piept. După concert, omul acela înconjurat de generali, în timp ce iscălea tot felul de hârtii, îl pofti pe compozitor, fără să-l privească măcar, să-l întovărăşească la Paris.

Urmară anii de glorie şi izbânzi în capitala Franţei. Teatrul italian, pizma compatrioţilor mai puţin talentati şi apoi victoria deplină asupra lor. După aceasta, căderea lui Napoleon, restaurarea Bourbonilor, fuga lui Ludovic al XVIII-lea din Paris, cele o sută de zile ale lui Bonaparte. Pe urmă, regele Carol al X-lea şi triumful de lungă durată al preoţilor, călugărilor şi nobililor, care încercau să reînvie vechea lor strălucire.

Atunci, Ferdinand Paer a dus-o nespus de greu. Tot ce era italian nu avea nicio trecere în ochii lui Carol al X-lea. Mai târziu, cu jumătate de an în urmă, au venit luptele de pe baricade, bubuitul tunurilor, revendicările republicanilor, rostite tare şi răspicat, şi care sunau aproape, la fel ca vechile lozinci de libertate ale italienilor. Apărură iarăşi nume şi chipuri cunoscute; nu se-ştie de unde se iviră prieteni de care, în vremurile acelea, signor Paer fugise ca de ciumă. Şi în răstimpul acestor ani, zvonurile pline de răutate şi atât de monstruoase despre violonistul Niccolo Paganini, care cucerea totul şi pe toţi în calea sa.

Îşi făcuse despre el imaginea unui om iute la mânie, nesuferit şi care n-avea altă ţintă în viaţă decât banii. Un violonist care-şi pierde vioara la cărţi nu se mai poate

numi artist; un violonist care-şi vinde măreaţa-i artă pe arginţi, risipindu-şi talentul la târgul succeselor întâmplătoare nu se mai poate aştepta la o primire caldă din parcea bătrânului Fernando Paer. Şi iată că acum, omul acesta, precedat pretutindeni de nelipsitele zvonuri, stă de mai multe ceasuri în faţa lui, iar el, Paer, nu se mai poate smulge din convorbirea începută. Slutul acesta negricios, cu faţa-i pământie, l-a cucerit prin verva lui uimitoare şi prin ideile lui care nu se potrivesc de loc cu modul în care îl zugrăveau ziarele. Ultimele cuvinte ale lui Paganini i-au înfăţişat toată măreţia sufletului său, şi ele semănau atât de puţin cu tot ceea ce signor Fernando auzise până acum de la artiştii din jurul său. De aceea, se hotărâse să se gândească bine înainte de a-l povăţui în mod hotărî pe Paganini să nu apară pe scena Parisului!

— Aşadar, n-ai duşmani! Atunci spune-mi ce-ai vrea să faci?

— Aş vrea să ne vedem cât mai des, maestro.

— Bine – răspunse signor Fernando. Azi o să mergem împreună la teatru, dar, până atunci, n-ai vrea să-mi cânţi ceva?

Paganini clătină din cap.

— Am să cânt la concert.

Paer se posomori. „Nu e oare prea încrezut?“ gândi el; nu-i spuse însă nimic.

— Trebuie să mă obişnuiesc cu Parisul – spuse Paganini. Oraşul acesta mă uimeşte, mă copleşeşte prin lărgimea uriaşă a străzilor şi pieţelor lui. Nu pricep de ce e nevoie de spaţii goale atât de, mari, de străzi atât de largi. Am văzut felinarele cu gaz. Lumina lor fantastică, albicioasă, e o mărturie a setei de lumină pe care francezii o au chiar şi noaptea. După ce mă voi obişnui cu oraşul, atunci poate mă veţi ajuta la organizarea concertelor; poate o să-mi faceţi cunoştinţă cu persoanele care ne pot asigura, lui Harris şi mie, o sală şi o cât mai potrivită programare a concertelor.

— Dar alegerea programului?

— Despre asta voi avea eu grijă

— Eşti prea sigur de tine!

Paganini nu dădu nicio atenţie ultimelor cuvinte.

— Ce se vorbeşte la Paris despre noul rege, maestro?

— Ce-aş putea să-ţi spun despre actualul rege al Franţei? Primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a trece averea casei d'Orleans pe numele copiilor săi, la Londra. Ducele de Bourbon, singurul Bourbon care a rămas la Paris, un bătrân care nu-şi mai părăsea de mult casa, şi-a lăsat întreaga avere ducelui d'Aumale, fiul mai mare al lui Louis-Philippe. Şi, oricât de curios ţi s-ar părea, bătrânul a fost găsit spânzurat în dormitor, îndată după ce-şi scrisese testamentul! Ei! ce să-ţi mai spun? Pe Louis-Philippe l-au ridicat pe tron bancherii Parisului. La Fayette a susţinut în faţa Parisului răsculat, care cerea proclamarea republicii, că domnia lui Louis-Philippe este cea mai bună republică. Vorbesc cu tine cum nu-mi îngădui să vorbesc cu nimeni. Să ştii că după întâmplările neplăcute de la Bologna, Modena şi Parma, toţi italienii din Paris sunt bănuiţi. Prietenul tău Fontana Pino… mai bine să nu te mai vezi cu el. Afară de aceasta, şi aici Paer coborî vocea, eu sunt un supus credincios al regelui. Mulţi au venit la mine. Fugarii din Italia, cărora Franţa le-a dat ocrotire, s-au adunat acum la Lyon şi la Marsilia. Ei au vrut să se întoarcă în Italia, dar nu li s-a îngăduit. Acum, ei se află sub supravegherea poliţiei franceze. Paer coborî şi mai mult glasul. Trupele austriece trag acum în locuitorii din Parma, Modena şi Bologna. Ele au intrat în Romagna şi umblă zvonul că nepotul lui Napoleon, Louis Bonaparte, e amestecat în politica italiană. Fii prudent aici la Paris, mai ales cu compatrioţii noştri. Fără să-ţi dai seama, poţi atrage asupra-ţi o seamă de nenorociri.

La teatru, Paganini ascultă nespus de încântat *Otello.* Desdemona îi cucerise cu desăvârşire atenţia. Vocea cântăreţei spaniole, vioiciunea şi graţia ei neîntrecute îl

făcură pe Paganini să uite, timp de câteva ore plăcute, toate avertismentele lui Paer.

Reluându-şi locurile după pauză, Paganini şi Paer fură obiectul unei ciudate curiozităţi din partea celor din jur. După actul al doilea, un tânăr înalt şi zvelt, cu o ţinută de militar şi mustăţi de cavalerist, se apropie de Paer. Era violonistul Bériot care-i spuse, fără înconjur, că a venit numai spre a-l ruga să-l prezinte domnului Paganini.

Gestul acesta pur francez, atitudinea liberă şi firească a omului de lume îi plăcură mult lui Paer. Din cele câteva fraze schimbate cu Bériot, Paganini deduse că, spre deosebire de greoaia patrie a lui Spohr, Parisul ştia să preţuiască, în mod dezinteresat şi după merit, pe un artist, lucru pe care îl spuse şi profesorului. Paer îl privi, dar nu-i răspunse. N-avea motive suficiente ca să tălmăcească, într-un fel sau altul, gestul lui Bériot. Politeţea franceză a primului violonist al Parisului era o limpede mărturisire a ospitalităţii gazdei faţă de oaspetele italian, dar, în aceeaşi măsură, putea să fie şi un semn că muzicanţii Parisului nu sunt de loc neliniştiţi de venirea lui Paganini, că sunt mult prea siguri ca să se teamă de apariţia lui. Profesorul lui Paganini surprinse de îndată aceste nuanţe. Ceea ce violonistul italian lua drept sinceritate era pentru profesorul lui o foarte serioasă prevestire.

La 13 februarie 1820, ducele de Berry, nepotul regelui Ludovic al XVIII-lea şi singurul moştenitor al tronului francez, ieşea de la teatru. Tâmplarul Louvel se apropie de dânsul şi-l ucise, tăindu-i beregata cu un simplu cuţit de bucătărie.

La 14 februarie 1831, rămăşiţele aristocraţiei din Paris, care cinsteau cu sfinţenie crinii albi ai stemei bourbone, se adunară ziua în amiaza mare la biserica Saint-Germain l'Auxerrois din cartierul nobilimii. Tot cartierul Saint-Germain era împânzit de trăsuri şi cupeuri. Se oficia un parastas solemn în memoria ducelui de Berry. Era ca un fel de protest al cartierului Saint-Germain din

Paris împotriva orânduirii celei noi, împotriva burghezimii ce cârmuia ţara, împotriva acelor sute de mii de Louveli, care-şi ascuţeau cuţitele pentru a spinteca pe regi.

Parastasul se termină cu depunerea unor coroane de flori la statuia ducelui de Bordeaux. Vestea parastasului străbătu Parisul ca o scânteie electrică. O masă de mii de oameni se strânse în jurul bisericii, închizând drumul. Când slujba se sfârşi, un parizian înfierbântat puse mâna pe primul preot care-i ieşi în cale şi-l aruncă în Sena. Trăsurile uşoare şi cupeurile cu ducese, contese şi viconţi se urniră repede din loc. Atunci mulţimea năvăli înăuntru şi sfărâmă altarul bisericii Saint-Germain l'Auxerrois, prefăcând în ţăndări statuile sfinţilor, tăind icoanele cu cuţitul, aruncând în stradă potirele. Crucile de pe biserică fură date jos. Locuinţa parohului şi lăcaşul congregaţiei iezuite avură aceeaşi soartă. Totul fu sfâşiat şi nimicit, geamurile sparte, cercevelele smulse, duşumelele şi tavanele arse.

Mulţimea nu se potoli toată ziua, trecând în pâlcuri mari pe lângă Palais-Royal, care era înconjurat de poliţie şi armată. Ei nu aveau nimic cu regele, căutau doar pe „popi şi pe Bourboni".

Se îndreptară apoi spre palatul arhiepiscopal şi, în timp ce unii pustiau biserica de lângă palat, alţii pătrundeau în palat, lovind detaşamentul gărzii naţionale care păzea intrarea, smulgând crucile de piatră, distrugând mobila şi icoanele. Din diferitele încăperi ale palatului a fost adunată o uriaşă cantitate de crucifixe; mormanele strânse pe parchetul unei odăi au fost arse. Chiar în momentul acela trecea pe lângă palatul arhiepiscopal un cupeu, din care privea mirat un cap de demon, încadrat de un păr negru încârlionţat, cu obrajii pământii şi pleoapele vinete, un chip pe care parcă se întipărise culoarea de pucioasă şi piatră vânătă. Pleoapele învineţite se ridicară ca aripile unei păsări de noapte spre sprâncenele negre şi ochii mari scăpărară de o bucurie răutăcioasă. Un demon intrase în Paris. Demonul acesta

era Niccolo Paganini.

În ceasul acela, trecând barierele, el se opri în Rue Denfert, unde se instală împreună cu diavolul de George Harris, un câine de englez, care era fără îndoială întruchiparea satanei oare cumpărase sufletul violonistului italian.

Cam pe la orele când signor Paganini şi Paer ascultau netulburaţi opera *Otello,* toate aceste întâmplări fură raportate subprefectului de poliţie, de un om prizărit, îmbrăcat într-o jachetă neagră şi largă.

Poliţia n-a închis ochii toată noaptea. Reprezentanţii clerului, înfricoşaţi, nu mai ştiau unde să găsească ocrotire. Vechea poliţie carlistă era în strânsă legătură cu iezuiţii, care însă cunoşteau puterea bancherilor parizieni. Ordinul cunoştea pe dinafară averea tuturor moştenitorilor din cele mai de seamă familii ale negustorilor din Paris şi mai ştia că, după beţia primei biruinţe, va urma dezmeticirea şi că biserica romano-catolică, prin tainicele ei organizaţii, va ajunge din nou aliata necesară a guvernului, iar pe urmă adevărata îndrumătoare a politicii franceze.

Cu glas uscat şi monoton, agentul poliţiei secrete îşi făcea raportul în faţa subprefectului oraşului Paris, arătând tot ce văzuse. Având şi însărcinări de altă natură, el încurcă – obosit cum era – datele culese din lumea intelectualilor şi acelea ale poliţiei de moravuri cu informaţiile politice şi cele penale obişnuite. Cum însă ştia că şi domnul subprefect ţinea să ajungă membru al congregaţiei, el nu se prea ostenea să despartă ştirile care trebuia aduse la cunoştinţa subprefectului de poliţie de cele care puteau interesa doar pe un coadjutor al ordinului iezuit.

— Altceva? – întrebă subprefectul.

— În cafeneaua *Embléme,* într-un grup de tineri au avut loc unele discuţii de ordin literar. Unul vorbea despre drepturile oamenilor mediocri.

— Ei şi? Ce te-a făcut să pleci urechea la un flecar?

— Spunea că oamenii lipsiţi de talent trebuie să se organizeze.

Subprefectul căscă.

— Ce treabă are poliţia cu tinerii aceştia smintiţi şi vicioşi care se adună prin cafenele?

— Unul din ei trâmbiţa ceva foarte interesant.

— Cine? – întrebă subprefectul.

— Unul Murger. El striga: „Apăr drepturile omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu!“

— Grozav! E interesant! Şi mai ce?

— I-am propus să intre în serviciul nostru.

— De ce?

— O să avem nevoie de el.

— Ce e? Romantic?

— E un nimic! Dar unul care strigă: „Eu apăr dreptul omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu, eu sunt pentru drepturile ticăloşilor şi ale masturbaţilor” poate face multe pentru noi. I-am dat şi bani.

— Cum spui că-l cheamă?

— Mi-am însemnat numele şi i-am luat şi actele. Îl cheamă Murger.

— Aşa! Agentul ţarului rus! Cine mai era acolo?

— Nodier.

— Literatul? El ce-a zis?

— A ţinut un discurs împotriva felinarelor cu gaz.

Subprefectul se dezmetici de-a binelea. Somnul îi trecuse. Se aşeză mai comod în fotoliu.

— E din cale-afară de interesant. Studenţimea Sorbonei şi a Facultăţii de medicină a devenit o mlaştină în care mişună tot felul de broaşte şi năpârci. Ne pricinuieşte numai bătaie de cap: ba trebuie să păzim teatrul în care se încaieră, ba îşi mâzgălesc unii altora mutrele cu pensula, în atelierul domnului Delacroix, sau, certându-se cu fetişcanele de pe Boulevard des Italiens, le sfâşie fustele. Ţine-i sub observaţie, nu-i slăbi! Domnul ministru are dreptate când spune: „Astăzi sunt romantici, mâine vor fi revoluţionari“. Cât despre domnul Murger,

pentru el garantez eu. Lasă-l să ne slujească şi pe noi şi pe ursul de la Petersburg, că banii n-au miros!

— Da – zise agentul – domnul ministru spune: „Franţa poate fi smulsă din gheara socialismului numai prin catehism”.

— Mi se pare că devii filosof! – glumi subprefectul. Preţuiesc serviciile tale. Murger e un peştişor din care se poate face o ciorbă bună. Şi ce zici că a spus Nodier?

— Nodier şi-a repetat discursul cu privire la iluminatul cu gaz al cartierului Vivienne şi Rue de la Paix, ţinut cu ocazia Anului Nou. El a spus că gazul ăsta usucă arborii, că tablourile din cafenea se înnegresc din cauza fumului otrăvitor, uşor şi invizibil, degajat de aceste blestemate lămpi care te chiorăsc. Cupeurile nimeresc în gropile din mijlocul uliţelor, fiindcă felinarele astea cu gaz orbesc până şi pe cai.

Subprefectul scotoci într-un dosar şi scoase de acolo un caiet mare albastru.

— E un nebun! – spuse el. A înaintat guvernului un memoriu prin care-i cere să interzică folosirea hidrogenului.

El răsfoi caietul şi agentul văzu limpede iscălitura lui Nodier.

Autorul lui *Sbogar* scria că incendiile din Paris, holera, răscoalele şi cele zece plăgi ale Egiptului au drept pricină hidrogenul, care-şi revarsă lumina otrăvitoare pe străzile Parisului.

Pe la orele patru dimineaţa, acelaşi copoi primea instrucţiunile de la coadjutorul ordinului iezuit.

Capitolul 28
IMAGINILE CELOR DOUĂ OGLINZI

Aşadar, chiar din clipa sosirii sale la Paris, Paganini se afla sub supravegherea poliţiei. Între poliţia criminală şi cea politică nu exista o linie despărţitoare bine hotărâtă, deşi vrăşmăşia din ele începea să se simtă. Coco Lacour, care luase în 1827 locul parizianului Vidocq, era de fapt, după cum i se şi spunea, un vechi cavaler al hoţilor de buzunare. Felul său de lucru de a câştiga pe răufăcătorii mărunţi, pentru a pune mâna pe cei mari, îi atrăsese ura domnului Gisquet, care voia să introducă metode noi în activitatea poliţiei pe tărâm politic. Gisquet fu însă înfrânt, fiindcă, în domeniul supravegherii secrete a poliţiei, guvernul lui Louis-Philippe păşea mai departe pe vechiul drum bătătorit, înfiinţând spelunci şi organizând cuiburi de provocatori pentru a atrage mai ales tineretul.

Coco Lacour era continuatorul nemijlocit al acelui Vidocq care, în 1817, în deplin acord cu spiritul cârmuirii Bourbonilor restauraţi, propusese prefectului de poliţie, d'Anglaise, să organizeze pe răspunderea sa o brigadă de detectivi, care să lucreze sub directa şi exclusiva supraveghere a prefecturii. Şi cum el însuşi aparţinuse unei bande de tâlhari în stil mare, primii lui paşi avură un succes deosebit. Vidocq, după ce se desfătase cu meseria de hoţ de elită, se desfăta acum cu cariera lui de ocnaş graţiat, care preda justiţiei pe foştii lui camarazi. Coco Lacour făcuse şi el o brigadă mobilă, cu care îşi începuse activitatea. Gisquet protestase; fusese însă nevoit s-o lase mai domol. Mai mult chiar, în calitatea sa de prefect al poliţiei, Gisquet organiză personal, la

Ministerul de Interne, un laborator unde se preparau primejdioase toxine politice. De acolo au ieşit o seamă de oameni pseudopolitici, care au format tot soiul de asociaţii şi societăţi secrete, cu cele mai năstruşnice denumiri şi cu programe extremiste. Ele aduceau poliţiei un venit bun – fără să coste prea scump – şi în acelaşi timp deschideau o epoca strălucită pentru serviciul de spionaj politic.

Există însă şi o altă oglindă, în apele căreia se reflecta un Paris tainic şi o Franţă tainică. În oglinda aceasta imaginile erau mai limpezi, mai bine conturate. Meşteri veneţieni, bătrâni şi încercaţi, şlefuiau cristalul acesta minunat şi-l acopereau cu amalgam de argint.

În 1829, Roothaan deveni general al ordinului iezuit. Olandezul acesta aspru, rece şi foarte cumpănit, avea darul de a se amesteca în treburile politice cu iuţeala unui trăsnet, dând, acolo unde nimeni nu se aştepta, asemea lovituri, încât punea în încurcătură până şi pe cei mai iscusiţi diplomaţi ai Europei.

O seamă de iezuiţi, îmbrăcaţi în civil, erau slujbaşi la poştă. Numele lor erau menţionate chiar şi pe listele „cabinetului negru”. În 1829, când Carol al X-lea păşi pe drumul reacţiunii făţişe, ministrul Villèle publică aşa-numita „Carte neagră”. Mai târziu, guvernul lui Louis-Philippe declară că a desfiinţat pentru totdeauna „cabinetul negru” şi că aşa zisa „Carte” publicată de Villèle fusese doar o minciună. Revoluţia din iulie desfiinţase „cabinetul negru” numai în aparenţă. De fapt, el îşi mutase doar reşedinţa într-o altă clădire, unde avea mai departe duplicate de ştampile şi formulare, ceară de peceţi de toate culorile, plicuri de ale tuturor ministerelor, precum şi sigiliile cu stemă ale nobililor francezi şi devizele băncilor din Franţa. Iezuiţii care lucrau la poştă ajunseseră la o asemenea desâvirşire, încât o scrisoare predată destinatarului părea neatinsă.

În 1831, Tribunalul din Paris dezbătu procesul de divorţ al marchizei de Lavallière, care se măritase cu un

respectabil profesor de la Sorbona. Aflând însă că soţul ei era unul din şefii cabinetului negru, ea ceru divorţul şi, cu toate că tribunalul îi dăduse câştig de cauză, nici arhiepiscopul de Paris, nici biserica romano-catolică nu-i confirmă despărţirea. Legala înfiinţare a ordinului iezuit era folosită pentru întemeierea de şcoli, ca şi pentru chivernisirea avuţiilor care aparţineau ordinului. Puterile reale ale iezuiţilor, bogăţiile şi toate resorturile ascunse ale acestei uriaşe maşinării, care pătrundeau oriunde, nu numai că nu erau cunoscute de toată lumea, dar nu erau ştiute nici măcar de acei care deţineau grade inferioare în acest ordin.

Când carbonarii din Italia începură lupta împotriva ordinului iezuit, au fost siliţi să împrumute disciplina de fier a iezuiţilor, pentru ca măcar în parte să-i poată înfrunta cu succes pe aceşti ascunşi şi temuţi vrăjmaşi. În organismul Europei, iezuitismul era ca o tumoare canceroasă, cu nesfârşite tentacule subţiri şi cu aderenţe, care aveau însuşirea de a se umfla şi a se întinde, prefăcându-se în formaţiuni independente, ori de câte ori activitatea Romei era paralizată. Această a doua oglindă, care reflecta viaţa ascunsă a Parisului, reflecta totodată şi activitatea poliţiei secrete a lui Louis-Philippe. Dar, cu toate străduinţele autorităţilor civile, ea rămânea în afara preocupărilor guvernului.

Sosit la Paris, lui Paganini i se făcu o fişă specială şi un alt şir de imagini începu să se perinde prin faţa oglinzilor.

Într-o bună zi, în Rue Denfert apăru un curier ministerial. Despre acest lucru ştia atât subprefectul cât şi domnul Gisquet. În altă zi, veniră la el doctori, muzicieni, literaţi, pictori, poeţi. Iată şi cupeul domnului Lafitte, fost ministru, proprietarul tuturor diligenţelor din Franţa şi al celei mai mari bănci din Europa. Ce căuta el la violonist? Un lucru aproape fără însemnătate. Domnul Lafitte dorea să-l audă pe Paganini cântând în palatul său. Trecând întâmplător pe acolo, intrase la el, manifestându-şi dorinţa de al lua la plimbare pe fiul lui

signor Niccolo, copilul acela minunat, ducându-l pe la Passy sau prin Bois de Boulogne în landoul său deschis. Aerul proaspăt de primăvară nu-i putea face decât bine copilului.

Potcoavele perechii de cai pur sânge, cu egrete şi cu hamurile de piele de Rusia, ţăcăneau zgomotos pe pavajul de lemn. Signor Paganini, micul Achillino şi domnul Lafitte se aflau în landou. Lafitte spuse, fără ocoluri, că a plecat de la minister, fiind scârbit de politica externă a actualului guvern. Cu tot respectul pe care-l poartă regelui, era nevoit să constate că Louis-Philippe se află la cheremul unor persoane foarte suspecte.

— Eu am fost adus la putere de către cei de pe baricade – zise el, dându-şi importanţă. Am fost partizanul intervenţiei Franţei în treburile minunatei dumitale patrii! A sunat demult ceasul ca Italia să fie smulsă din mâna barbarilor!

Plimbarea se sfârşi. Paganini refuză să treacă pe la domnul Lafitte. Strângând mâna lui Harris, secretarul domnului Lafitte îi spuse cu înţeles că toţi banii signorului Paganini, tot şuvoiul de aur parizian ce va porni spre el, poate fi depus la banca domnului Lafitte, căci numai ea asigură cele mai bune dobânzi.

Seara, pe când Harris discuta această chestiune cu Paganini, acelaşi copoi, care raportase mai înainte subprefectului, dădea acum un raport tot despre Paganini, dar în altă parte, stând în faţa unei alte mese. Pe aceeaşi stradă se vedea o firmă: „Notarul Bracciolini“. O odăiţă, aer închis şi o masă de scris. Fum de ţigară să-l tai cu cuţitul. Nu erau decât doi inşi şi secretarul notarului, care vorbea în acelaşi timp cu amândoi. Dacă treceai prin odăi şi prin fundul unui coridor, dădeai peste o cămăruţă dosnică, foarte sărăcăcios mobilată. O masă, un scaun, un pat îngust, un lighean mare şi o cană cu apă. Deasupra patului, un crucifix mare. Un bătrân, cu privirea foarte pătrunzătoare, şezând pe singurul scaun din încăpere, asculta raportul agentului cu privire la

sosirea lui Paganini la Paris în groaznica zi a devastării bisericilor şi palatului episcopal.

Alături de bătrân se afla signor Novi; o expresie, de răutate şi de dezamăgire îi era întipărită pe chip. Venirea agentului întrerupsese o lungă discuţie în contradictoriu.

Moşneagul nu are nimic împotriva lui Paganini. Raportul agentului nu-i face nicio impresie. El caută să descopere un cât de mic semn care să întărească temerile lui Novi.

Ce căuta Novi la Paris? N-avea nevoie să-l întrebe ce însărcinări are, de vreme ce, sub ochii săi, se afla nota scrisă prin care i se încredinţase misiunea de a spori veniturile ordinului, datorită testamentelor unor persoane, ale căror nume Novi le cunoştea pe de rost. Bătrânului îi erau cunoscute împrejurările în care Paganini ajunsese la Paris. Îl interesa însă altceva: când avusese timp Novi să se vadă cu agentul secret? Îl sfredelea pe Novi cu privirea, temându-se el însuşi ca nu cumva să greşească.

Agentul raporta despre noua activitate a aşa-zisei brigăzi negre. Toţi negustorii de fierărie, anticarii, tapiţerii, postăvarii francezi căpătaseră brusc, nu se ştie de unde, putinţa de a cumpăra conace vechi, castele şi chiar case boiereşti părăsite, până şi în Paris, procedând cu o uimitoare repeziciune la dărâmarea lor. Trebuia să se afle cine-i cârmuia, cine le dădea banii pentru treaba aceasta?

— Ce trebuie să facem ca să fii mulţumit? – întrebă bătrânul adresându-se lui Novi. Iată, am în faţă o hartă, cu toate călătoriile violonistului tău. Susţii că toate sunt în legătură cu activitatea carbonară şi afirmi că Fontana Pino e carbonar. Dar cum a folosit Paganini această relaţie? Dacă judecăm după copiile scrisorilor, el a pipăit doar terenul – atât şi nimic mai mult. Nădăjduiesc totuşi că Parisul îi va aduce mult aur. Averea lui va spori şi avem încă destul timp, înainte ca să trecem acest aur în vistieria ordinului nostru, avem oricând posibilitatea de a

folosi mijloacele de intimidare, fără a-i da lovitura hotărâtoare. Îl putem sili să trăiască hrănindu-se cu pâinea suferinţei şi bând din apa fricii. Avem la dispoziţie medici parizieni. George-Benoit Fauderé, cel mai bun medic legist al Parisului, va executa oricând poruncile noastre. Doctorii Rostand, Cruvellier şi Lassègue sunt adevăraţi tămăduitori de suflete…

— Da – întrerupse Novi – atâta vreme însă cât Urbani va fi lângă blestematul de Paganini, munca noastră va da greş.

Deodată, ochii bătrânului se întunecară, devenind de nepătruns; fără a spune nimic, făcu un gest cu mâna.

— Mai uşor conduci oamenii cu ajutorul viciilor şi patimilor decât prin virtuţi – zise el. Cultivând în oameni vicii neînsemnate, le putem înlătura pe cele mari. De ce patimă e stăpânit, în mai mare măsură, violonistul tău?

— E un demon, stăpânit de toate viciile şi patimile cu putinţă.

Bătrânul clătină din cap.

— Vorbeşti ca un tânăr, cu toate că ar trebui să cugeţi ca un bărbat în toată firea. Eşti un fiu încercat al bisericii şi de aceea te întreb: ce putem pune la cale pentru a-l influenţa pe Paganini? Dacă ar fi ofiţer al armatei regelui, am putea răspândi zvonuri care să lovească în onoarea-i de ostaş; dacă ar fi preot, l-am putea învinui de erezii; dar el nu e decât un artist, un violonist! Ce putem face împoitriva unui asemenea om?

— O! – exclamă Novi. Ce putem face? Putem să-l jignim de moarte, prin presă; putem să-l împiedicăm de a apărea pe scenă; putem să-l aducem într-o stare de deprimare, încât arcuşul să-i cadă din mână! Putem cheltui o sumă, nu prea mare, plătind ziare şi reviste care să trâmbiţeze că puterea creatoare a lui Paganini, a secat. Putem publica articole care să-l lovească înadins, prin grosolănia nepriceperii lor. Putem încredinţa unei redacţii întocmirea unui număr special în care proştii şi tâmpiţii de acolo vor descrie viaţa lui Paganini, publicând

poze măsluite, care să înfăţişeze temniţele în care a stat închis şi portretele tuturor amantelor sale. Toate acestea îi vor provoca o criză de gălbinare. Să nu uităm că mai uşor i se iartă unui cronicar de ziar prostia decât unui maestru neîntrecut genialitatea. Înţelege, părinte, că numai aşa vom reuşii să împiedicăm activitatea lui la Paris!

Bătrânul se ridică.

— Fiul meu – spuse el – calci iarăşi pe drumul cel vechi. În virtutea puterii cu care sunt investit de ordinul nostru, – îţi ordon să renunţi la orice gând de a căşuna vreun rău lui Paganini. Noi n-avem intenţia să curmăm activitatea lui la Paris, ci să facem dintr-însul ţinta unor preocupări speciale ale ordinului nostru. Sfânta noastră biserică ţi-a dat un ordin lămurit, anume de a folosi toate mijloacele cu putinţă spre a converti pe Paganini şi a face ca uriaşa lui avere să ajungă în visteria ordinului nostru. Du-te.

A doua zi, după spectacolul de operă, Paganini se gândea la cuvintele profesorului său. Malibran îl uimise, iar opera *Otello* îl emoţionase foarte mult, dovedindu-i înaltul grad de cultură muzicală la care ajunsese Parisul.

În sala operei îl zărise pe Rossini, care-l salutase de departe, dar nu venise la el, fiindcă şedea alături de Paer.

Paganini răsfoi micul său carneţel, unde-şi însemnase că trebuie să afle adresa lui Lafont; să trimită o invitaţie signorei Damoreau. Urmau apoi informaţiile primite de la Paer; Laura Cynthia Damoreau, fiica lui Montalant, are treizeci de ani şi cântă sub numele Cinti. Să ia relaţii de la Rossini. Auber i-a închinat ei opera *Dominoul negru.*

În momentul când Paganini se pregătea să scrie signorei Cinti, rugând-o să cânte împreună, cineva bătu la uşă. Intră Urbani împreună cu curierul Conservatorului din Paris, care-i aducea o scrisoare din partea lui Paer. „Deseară, maiestatea sa ar dori să te asculte la Palais Royal. Cu aceasta, vom începe cucerirea Parisului. Sunt

sigur de tine“.

„Dragul meu signor Fernando, gândi Paganini. Nu degeaba te socotesc nu numai profesor, dar şi un om minunat“. Îl invitau însă la palat. Cum putea pune piciorul în palatul regelui, acum, când luptele pentru libertatea Italiei izbucniseră din nou? Hotărârea a fost luată pe loc. Câteva rânduri strâmbe aduceau la cunoştinţă lui signor Fernando Paer că o boală neaşteptată îl împiedică să primească invitaţia regelui.

Ziarele, care până atunci însoţeau numele lui Paganini cu semne de exclamaţie, deveniră dintr-o dată mai reţinute. A doua zi apărură notiţe înţepătoare. În care se vorbea de nemaipomenita trufie a italianului.

Paer se plimba prin odaie, spunând:

— Nu mai garantez sucesul tău la Paris. Prima ispravă pe care ai făcut-o venind este că l-ai jignit pe rege. Asta ţi-i isprava!

Pe faţa încă frumoasă a bătrânului violonist se iviră fine vinişoare sclerozate, iar ochii îi deveniră sticloşi când rosti aceste cuvinte amare.

Putea oare Paganini să mărturisească profesorului toate gândurile sale? Paer însă parcă i le ghicise!

— Poate n-ai primit invitaţia fiindcă Louis-Philippe a refuzat să dea sprijin patriei noastre? – întrebă el în şoaptă, aplecându-i-se copilăreşte la ureche. Şi, pe urmă, răspunzându-şi parcă sieşi, se corectă spunând: Am citit dările de seamă despre călătoriile tale prin Bavaria. Dar la palatul Tegemsee, la regina Bavariei, cum ai putut cânta?

Paganini nu răspunse.

— Vă spun sincer – zise el în cele din urmă – că am fost bolnav.

„Louis-Philippe, gândi Paganini, n-a făcut decât să repete trădarea câinelui de la Carignan!“ În momentul acela se simţea mai italian ca oricând.

— Iată ce este – continuă Paer – am vorbit cu Habenek. E dirijorul nostru. Urmează ca astăzi să vizitezi toate

sălile din Paris şi să vezi în care din ele sună mai bine vioara ta.

Trecură şase zile de căutare. Nu era vorba însă de săli, dacă erau bune sau rele.

De fiecare dată, obosit, Paganini cobora din cupeu şi urca sus, în odaia profesorului, unde urma o discuţie cam în felul următor:

— Ei, ce-i? – întreba Paer, ridicând ochii.

— N-am găsit. Împreună cu Harris, am colindat prin tot Parisul. Într-una din săli, vor da un bal studenţii de la medicină şi vor dansa cu femei de stradă trei zile în şir, în sunetele a paisprezece orchestre. În alta, va concerta pianistul Plasco, cu renume mondial.

— Care Plasco? – dădu Paer nedumerit din mâini. Nu-l cunosc!

— În a treia sală, un mag venit din India va prezenta scamatoria învierii unui câine mort. Într-a patra se va ţine o consfătuire a societăţii „Reîntoarcerea tinereţii pierdute”. În a cincea, saint-simoniştii ţin o adunare, unde va vorbi un oarecare Enfantin. În a şasea, neîntrecutul, genialul şi renumitul violonist Aphrodito, sosit de nu ştiu unde, îşi va da concertul, uimind tot Parisul.

Paer lovi cu pumnul în masă:

— Ce tâmpenie, de unde l-au mai scos pe acest Aphrodito?

Paganini înşira mai departe:

— Vignol va ţine o conferinţă, în care se va proclama geniu dramatic, cu renume mondial; Sablais citeşte noul său roman despre viaţa lui Vidocq.

— Dracu’ să mai priceapă ceva! – strigă Paer.

— Duclos va face o prelegere, în care va demonstra prostia şi lipsa de talent a lui Shakespeare.

— Ei, da, asta mai merge – spuse Paer. Duclos, un ilustru necunoscut, are fără îndoială mai mult talent decât Shakespeare. Când Dumnezeu se va sfârşi cu toate prostiile astea? Până la urmă, ai închiriat vreo sală?

Paganini, ţinând mâinile la spate, spuse:

— Dragă maestre, dumneata mi-ai ascuns că Parisul mişună de genii muzicale şi că aici s-a strins un număr uriaş de violonişti geniali.

Veni şi ziua de 7 martie. Curierul trimis la Paganini de către Paer, care îl anunţa că domnul Veron, noul dirijor al Operei Mari, îi punea la dispoziţie sala pentru ziua de 9 martie, bătu foarte mult la uşă, dar nimeni nu-i deschise. Era ora două după amiază. Coborând scara, curierul dete peste un băieţaş şi un om cărunt, cu un barbişon ascuţit. În urma lor, suiau treptele un italian brun şi înalt şi o doamnă în vârstă. Văzându-l cum se îndepărtează de uşa locuinţei lui Paganini, îl opriră:

— Cum, nu ţi-a răspuns nimeni?

Harris, Urbani şi bătrâna doamnă se uitară unul la altul.

— Dumneavoastră mergeţi tot la signor Paganini? – întrebă curierul.

Harris se scotoci prin buzunare, deschise repede uşa şi intră.

— Oare să fi plecat? Dimineaţa era în pat şi m-a rugat să nu-l trezesc!

Când au deschis uşa odăii lui Paganini, îl găsiră întins pe jos, lângă masa de scris, cu capul proptit de zid şi gâtul îndoit. Vioara, lângă el.

Achillino, ţipând, se năpusti în odaie. Fräulein Weisshaupt îşi lovi palmele. Urbani strânse din dinţi.

— Un doctor, imediat, un doctor! – strigă Harris.

Urbani se repezi glonţ în jos, pe scări.

Curierul dădu scrisoarea şi spuse cu compătimire:

— Am să raportez numaidecit domnului profesor şi împreună o să aducem un doctor.

Unul după altul soseau doctorii. Niciunul nu constată că ar fi mort. Era ceva ciudat: nici letargie, nici somn artificial, dar nici moarte! În odaie plutea un miros greţos şi dulceag care te ameţea, şi primul lucru pe care-l făcu Urbani fu să deschidă grabnic fereastra.

Nu ajutară la nimic nici fricţiunile, nici gheaţa, nici încălzirea. Forţând cu cuţitul dinţii încleştaţi ai bolnavului, tânărul doctor Jean Cruvellier îi turnă pe gât câteva picături dintr-un lichid. Trecură vreo trei minute. Paganini deschise ochii. Cruvellier îl trase pe Urbani la o parte şi-l descusu pe îndelete. Apoi, când cu o voce stinsă Paganini începu să vorbească, primele sale cuvinte fură să i se dea ceva de mâncare. Medicul se apropie repede, îi luă pulsul şi zise:

— Acum aţi scăpat de orice primejdie; pot să plec!

Harris îl întrebă cu abilitate despre onorariu. Cruvellier clătină din cap şi spuse:

— Nimic. Singurul lucru pe care l-aş dori este ca, până la sfârşitul cercetărilor mele, să ţinem în taină această curioasă întâmplare. Şi aş fi foarte recunoscător dacă aş primi, ca amintire, perniţa viorii lui signor Paganini. Sunt bucuros că am putut salva această podoabă a artei muzicale.

Cererea era ticluită după tipic şi nimeni nu se arătă mirat. Harris dădu din umeri, iar signor Paganini împlini cu plăcere dorinţa ciudatului medic.

Paganini nu fu în stare să povestească nimic; nu-şi mai amintea ce se petrecuse. Spunea numai că fusese cuprins de somn, auzind în jur sunete stranii. Îşi asculta propriul recviem şi-şi prezentase condoleanţe pentru preatimpuria trecere la cele veşnice.

Glumele acestea dovedeau că primejdia într-adevăr, trecuse.

După miezul nopţii, doctorul Cruvellier, ţinând în mână perniţa de catifea neagră, şedea în faţa bătrânului iezuit şi spunea:

— Din tot Parisul, numai eu, signor, pot spune despre ce este vorba. Furtul n-a putut fi săvârşit numai din cauza unei simple întâmplări. Ceilalţi s-au întors tocmai în clipa când agenţii aveau de gând să deschidă uşa cu chei potrivite şi să pătrundă în locuinţă.

— Ce tot spui? – făcu bătrânul.

— Susţin şi sunt sigur că Paganini era cât pe-aci să cadă victima unui jaf, pus la cale de către autorităţile poliţieneşti din Paris.

— Cu ce scop?

— Scopul nu-l cunosc. Ştiu doar atât că, acum două luni, la închisoarea preventivă, doctorul Soubeiran a făcut prima experienţă cu compoziţia asta, care, fără durere şi fără să dăuneze prea mult organismului, adoarme omul până la totala pierdere a cunoştinţei, a memoriei şi a simţurilor. Amestecul acesta descoperit de doctorul Soubeiran se cheamă cloroform. Am fost de faţă la strălucitele experienţe ale colegului meu. Deocamdată ele se ţin în taină. Această descoperire are un mare viitor, fiindcă va uşura nespus de mult sarcinile chirurgiei. Afară de mine şi de poliţie, nimeni nu ştie că doctorul Soubeiran deţine secretul acestei substanţe narcotice. Cloroformul, cu care a fost îmbibată perniţa aceasta, a fost furat de cei de la poliţie.

— Aşadar, dumneata ai reuşit să-l salvezi pe violonist?

— Da! – răspunse medicul, dând cu mândrie din cap.

— Procedeele poliţiei sunt foarte ciudate! spuse bătrânul iezuit. În orice caz, cred că aici n-a fost vorba de furt! Îi lipseşte ceva lui signor Paganini?

— Da. Signor Harris a fost azi la mine şi mi-a spus că s-au furat o sută douzeci de mii de franci.

— În cazul acesta afacerea nu ne interesează. Poliţia a făcut-o, poliţia să descopere vinovaţii! Dumneata, după cum cere disciplina ordinului, n-ai dreptul să spui nimănui cele întâmplate. Şi, acum, încă o întrebare: ziceai că uşile erau închise în timpul leşinului lui signor Paganini! Sunt, aşadar, ceasuri când nu se află nimeni în locuinţa lui signor Paganini?

— Secretarul lui susţine că totdeauna este câte cineva acasă, răspunse doctorul.

— Bine. Îţi poruncesc să fii mut ca mormântul.

La 9 martie, în uriaşa sală a Operei Mari, avu loc concertul lui Paganini.

„A fost o seară de neuitat!“ mărturiseau francezii. Cea mai frumoasă sală din capitala lumii gemea de public. Concertul era aşteptat. În ultimele zile nu se mai vorbea decât despre aceasta. Ce an uimitor! Parisul adunase toate gloriile, de la cei încununaţi cu lauri pe câmpul de bătălie la slăviţii ziditori de palate; de la poeţii şi muzicienii lumii la căpeteniile cohortelor de eroi, iviţi din mijlocul tainicelor organizaţii carbonare şi care au participat la campaniile uriaşe ale armatei iacobine.

Pregătindu-şi noul concert, pe care voia să-l ofere acestui oraş, Paganini ştia că trebuie să dea sunetelor toată forţa geniului său, toată puterea spiritului său. El îşi dădea seama că trebuia să uluiască sala cu strălucirea virtuozităţii şi măiestriei sale, că trebuie să dăruiască acestui oraş mai mult decât celorlalte, că trebuie să izbutească – măcar pentru o clipă – să oprească în loc inima lumii!

Iată, însă, că el uită de toate acestea; strâmb, adus de spate, semănând mai degrabă cu o maimuţă de piatră dezgropată din ruinele Pompeiului, el prefiră prin sală clinchetele a mii de clopoţei de aur, de argint, de bronz şi de oţel. Auditorii simţiră apoi că îi învăluie un vânt puternic. Unora le părea un vânt lovind şi vuind în clopotele unei străvechi catedrale, o vijelie care răbufneşte prin ungherele bătrânei clopotniţe; ei simţeau suflul unei noi răscoale, ajunsă până sub bolţile sfântului lăcaş şi tulburând somnul păsărelelor. Trezite, ele fâlfâiau din aripi şi, somnoroase încă, se căţărau cu ghearele lor mici pe pereţii clopotelor şi clopoţeilor, atingându-i cu penele şi cozile. Lovind prin beznă cu pliscurile în reliefurile clopotelor care dormeau liniştite, păsărelele le trezeau la viaţă, deşteptând întreaga clopotniţă. Cântecul bătrân de veacuri al bronzului răspundea neliniştii din jur, dând glas sunetelor de alarmă. Alţi ascultători auzeau chiar şi exploziile butoaielor cu pulbere de sub zidurile palatelor. Baricadele frondelor fremătau din plin. Altora li se părea

că văd doar fluturaşi cu aripi străvezii, zburând spre flacăra pâlpâitoare a unei lumânări.

Deodată, vioara parcă se frânse în două, ţâşnind glasul a două viori, apoi fiecare din acestea se prefăcu în câte zece viori mici. Ba nu! Erau mai multe viori, douăzeci, o sută, o mie de viori. Să fie tot viori sau nişte zeităţi chinezeşti de porţelan ori nişte amoraşi cu săgeţi şi cu aripioare, care se prăvălesc jos, în clinchete cristaline? Atinse, parcă din nebăgare de seamă, de nişte păstori şi păstoriţe, în straie de mătase şi cu peruci pudrate, dănţuind menuetele lui Rameau şi Lully, bibelourile acestea gingaşe de pe etajere cad jos. Apoi dansul se întrerupse cu un strigăt de spaimă. Printre draperiile de mătase se năpustesc cârtiţe negre, cu milioanele lor de pui „sfâşiind mătasea perdelelor; năvala le este însoţită de vaieite, de un şuierat sălbatic şi de trosnete. Geamurile se sparg; felinarele de pe stradă se răstoarnă. Zidurile castelului se crapă şi viforul de gheaţă îl spulberă de pe faţa pământului. O cantilenă măreaţă şi triumfătoare, cântecul de luptă al poporului răsculat, atât de cunoscut francezilor, răzbate în melodia viorii. Apoi, un *adagio* întristător.

Muzica aceasta îi duce pe mulţi cu gândul la Byron; le apar în minte versurile poetului mort de curând:

În inima pădurilor de pini,
Adesea contemplam zorii senini
Şi-mprejurimile Ravennei, unde
Izbeau în ţărmuri valuri zbuciumate
Şi-aveau cezarii falnică cetate,
Ca o ameninţare pe pământ
Iubesc pădurea-n verde-nveşmtntată,
De Dreiden şi Boccacio cântată.
E dulce, liniştit somnul pădurii…
Doar ţârâit de greieri se-auzea.
Căluţul sforăia şi clopoţelul
Din când în când tăcerea sfâşia.
Mă-ntâmpinau vedenii de tot felul,

Iscate chiar de-nchipuirea mea:
Năluca-vânător cu-al ei şoiman
Şi zânele cu trupul diafan…

După cantilena aceasta domoală, pe neaşteptate răzbeşte un val de sunete tumultuoase.

În sală se afla şi Franz Liszt. Mai târziu, el a mărturisit că ziua în care l-a ascultat pe Paganini i-a schimbat cursul vieţii. A ieşit din teatru mai matur, mai vârstnic. În ziua următoare, dădea el însuşi un concert. Şi-a dat seama că până în clipa aceea nu pricepuse ce înseamnă viaţa şi arta. Acum era alt om. Luptând cu mizeria şi lipsit de ajutor, la nevoie înconjurat de o lume care nu-l va înţelege, el nu va trăi de acum încolo decât pentru creaţie, interzicându-şi orice apariţie în faţa publicului până când desăvârşirea tehnicii nu-i va îngădui să-şi întruchipeze pe deplin ideile sale ajunse la maturitate. Cine pofteşte să-şi scoată marfa sa ieftină în piaţa estradelor sau la iarmarocul scenelor de teatru – n-are decât! Cine are chef să dobândească foloase neînsemnate şi un trai lesnicios prin asemenea concerte – n-are decât! El, Liszt, nu va concerta până ce pianul nu va ajunge în mâna sa o unealtă tot atât de ascultătoare ca vioara în mâna acestui violonist zănatic, care-şi dăruieşte însăşi viaţa artei, istovindu-şi inima şi nervii. Pentru Liszt, concertul lui Paganini a fost rugul pe care şi-a ars întregul său trecut muzical.

Alături de el şedea un alt fel de om. Era Ludwig Börne, spirit clar şi analitic. În pauze, parcă se înăbuşea. Şi nu mai era în stare să vorbească. Frământa coperta de piele a carnetului, în care îşi nota cu înfrigurare:

„E ceva halucinant, diabolic. În viaţa mea n-am auzit şi n-am simţit ceva asemănător. Toţi cei care-l ascultă sunt cuprinşi parcă de nebunie! Nici nu poate fi altfel. Când cântă, ţi se taie respiraţia şi chiar bătăile inimii îţi stânjenesc atenţia. Până şi propria ta inimă te supără şi n-o mai poţi suferi. Ţi se pare că viaţa ţi se sfârşeşte atunci când începe să cânte vioara“.

Seara, venind acasă, Börne continuă să scrie:
„La apariţia sa pe scenă, înainte de a începe să cânte, Paganini a fost întimpinat cu o furtună de aplauze. Şi era foarte ciudat să vezi cât de stingherit părea, în toate mişcările sale, acest aprig duşman al artei coregrafice. Se împleticea ca un om beat, împiedicându-se în propriile sale picioare. Mâinile, când le ridica în sus, către cer, când le lăsa în jos; apoi, îşi îndrepta trupul, rugând parcă cerul şi pământul, cerând parcă ocrotire în clipele grele. Alteori încremenea cu mâinile în lături, ca un răstignit”.
Şi, în timp ce Paganini, vrăjitorul acesta, zăcea întins în pat, cu totul istovit şi fără glas, iar micuţul Achillino îi mângâia duios mâinile, ecoul gloriei sale străbatea întreaga lume. Cuvintele cuprinse în decizia Academiei regale din Paris, prin care Paganini era ales membru, răsunau pe întregul glob. Cucerise Parisul!
„Încă în viaţă fiind, scria *Revue parisienne,* acest om a intrat în legendă. Din toate părţile nu se aud decât cuvinte entuziaste, pline de laudă, care duc la disperare pe cei care, din cauza lui, şi-au pierdut faima mondială. Lor nu le mai rămâne decât să înlăture din viaţă pe marele violonist. Dar nici lucrul acesta nu le-ar reda gloria fiindcă omenirea a apucat să guste din nemărginirea înfăptuirilor genialului italian.
Paganini nu e numai un violonist care stăpâneşte toate tainele instrumentului său; el este, în deplinul înţeles al cuvântului, un mare artist, pentru care vioara este, în primul rând, mijlocul de a-şi exprima genialitatea. E un creator şi un inventator. Un descoperitor de lumi noi, nebănuite. Se simte că voinţa acestui om a desfăşurat o muncă uriaşă pentru a înlătura toate piedicile ce-i stăteau în calea cuceririi viorii.
Paganini este o apariţie unică în lumea artelor, un om cu o misiune deosebită, cu o misiune ce i-a fost numai lui hărăzită. Rivalii pot să se mângâie cu o vorbă veche: nu toţi se pot naşte frumoşi ca Apollo. Analiza tehnicii lui Paganini ne dovedeşte desăvârşita dezvoltare a

degetelor, a palmei şi a încheieturilor sale. Mâinile lui zboară ca fulgerul pe vioara ce se ţine parcă de la sine ca agăţată în aer sau ca o continuare a nobilei lui inimi şi vorbeşte o limbă vie, omenească, înţeleasă parcă de toţi, dar rostită numai de acest mare artist.

Tot ce a văzut, tot ce a auzit Opera Mare din Paris, în timpul concertului dat de Paganini, depăşeşte orice închipuire omenească. Arcuşul şi vioara lui Paganini pot fi comparate doar cu bagheta unui magician, care, cu o singură mişcare, subjugă lumea întreagă.

Deplângem pe toţi cei care n-au putut asculta concertul. Întâlnim oare în viaţă atât de des un geniu, încât să ne putem îngădui a nu-i ieşi înainte, pentru a fi măcar o clipă martorii apariţiei lui? Este oare viaţa noastră atât de bogată, încât să putem renunţa la acele câteva străfulgerări de lumină în viitor, la acele semne ale veşniciei, care, asemenea păsărilor călătoare ce vin din ţări străine, ne fac să înţelegem deodată şi să simţim ce lume minunată şi necunoscută nouă, ce lume a viitorului trăieşte în prezentul nostru!

Paganini e nemaipomenit de simplu, de o simplitate proprie numai marilor oameni“.

Parisul era cucerit. Din ziua aceea concertele lui Paganini deveniră ca un marş triumfal.

Fétis scria:

„În mâinile lui Paganini vioara e un lucru însufleţit, iar violonistul, un organism zămislit într-adins pentru minunile cântecului său unic, cu neputinţă de imitat, un organism făcând un tot cu vioara. Avântul înaripat al închipuirii se împleteşte, la Paganini, cu desăvârşita cunoaştere a măsurii muzicale şi a tuturor tainelor tehnice ale instrumentului. O trăsătură caracteristică a lui Paganini este voinţa sa neclintită, singura în stare să-l facă pe om să-şi jertfească viaţa unor ţeluri înalte şi să învingă greutăţi nemăsurate şi supraomeneşti. Este una din pildele cele mai rare ale veacului nostru, în care calculul mecanic se îmbină cu o genială inspiraţie, iar

însuşirea de a-şi mistui viaţa pe rugul marii arte se împleteşte la el cu izbânda care îndreptăţeşte această nimicire fizică a fiinţei, fiindcă ea duce la înfăptuirea unui scop înalt şi uimitor”.

După al treilea concert de la Paris, Castil-Blaze a mărturisit: „Paganini e un savant. Compoziţiile lui au aceeaşi însemnătate ca şi descoperirea unor lumi, unor pământuri noi. Ele întruchipează roadele unor calcule muzicale şi ale unor cunoştinţe, ce par supraomeneşti…”

La 27 martie, Paganini dădu concertul de adio. Ca urmare a dorinţei ce şi-o exprimase, la concert cântă şi Cynthia Damoreau. Bériot îşi petrecu toată ziua cu Paganini, asemeni unui elev cu profesorul său. Cercurile muzicale pariziene, reprezentate prin Cynthia Damoreau, Malibran, Bériot şi Pasta, îl înconjurară pe strălucitul lor oaspe cu semne de deosebită grijă şi atenţie.

Rămânea totuşi prezentă o încercuire tainică, ţesută din nou în jurul lui Niccolo Paganini.

Onorariile încasate la Paris se urcau la zeci de mii. Harris se gândea în fel şi chip cumn să pună banii la adăpost. Cu toată impresia neplăcută ce i-o lăsase furtul săvârşit, signor Paganini îi dădu ordin lui Harris să-i aducă patruzeci de mii de franci, în loc să-i depună la banca domnului Lafitte, aşa cum îl sfătuise Harris şi chiar îl rugase cu sităruinţă. Purtarea aceasta, după părerea lui Harris, era foarte ciudată. De altfel, în ultimele zile, Paganini ocolise orice convorbire mai deschisă, nu se interesase nici măcar de ce Harris era atât de îngrijorat. Se încheiase săptămâna de când dispăruse Urbani, şi Paganini nici nu-i observase lipsa, de care, în schimb, signor Harris era foarte neliniştit, neştiind dacă trebuia sau nu să anunţe poliţia.

După concertul de adio, noaptea târziu veni acasă la Paganini, Fontana Pino. A vorbit timp îndelungat cu Paganini, amândoi discutând, probabil, „chestiuni italieneşti”.

„Desigur că ceea ce fac eu este o necuviinţă”, se

gândi Harris, dar uşa întredeschisă a odăii lăsa să se reverse prin ea valuri de lumină, în razele cărora jucau firişoarele de praf. Razele se reflectau în oglinda din antreu. Era o oglindă mare, cât un stat de om, şi fusese aşezată acolo de către vechiul stăpân al acestei case bătrâneşti, cu foarte mult timp în urmă. Era o minunată oglindă veneţiană, încadrată în argint şi împodobită sus cu mici amoraşi sculptaţi. „Amoraşi tipici stilului baroc", cugetă Harris, care se socotea un cunoscător al artei italiene.

Desigur, nu era frumos. Ar fi trebuit să închidă uşa, dar ochii-i rămâneau aţintiţi în oglindă. Astfel văzu cum signor Paganini scoase un teanc uriaş de bancnote şi un săculeţ de aur. Signor Fontana Pino le băgă într-o raniţă de piele. Se auziră vorbele spuse în şoaptă:

— Aşadar, în numele cauzei sfinte a eliberării Italiei. Adio!

Harris nu-şi dete seama cine rostise cuvintele, fiindcă vocea lui Fontana Pino era tot atât de răguşită şi de şuierătoare ca şi aceea a lui Paganini.

Fontana Pino plecă. Paganini se pregătea şi el să o pornească spre Anglia. Formalităţile pentru obţinerea paşaportului întârziară cu trei zile plecarea.

Capitolul 29
PÂINEA DURERII ŞI APA FRICII

Purtarea lui Paganini îl uimea pe Harris. Cum de putea el, cu sănătatea lui zdruncinată, să-şi piardă atâta vreme prin spelunci pariziene, ca taverna Percheron sau murdarul „Café Tabac“, în care fusese târât de cântăreaţa Cynthia Damoreau şi Schröder-Devrient. Despre doamna Schröder-Devrierit se istoriseau lucruri groaznice. Ea îşi descrisese toate aventurile de dragoste într-un manuscris, ilustrat cu asemenea desene, încât nimeni nu cutezase să i-l publice. Era de neînţeles cum putea cineva să-şi piardă timpul cu o astfel de femeie! Signor Paganini devenise însă posac şi din cale afară de supărăcios.

— Simt că aveţi o povară pe suflet – îi zise Harris. Nu vreţi să-mi spuneţi ce să fac ca să înlătur năpasta care vă ameninţă?

— Sunt îngrijorat de soarta prietenilor mei – răspunse, printre dinţi, Paganini, privindu-l stăruitor.

Harris însă nu se uita la el, de parcă ar fi fost preocupat de altceva. Zărise pe masă un plic mare, negru, cu cap de mort. Pe nesimţite, încercă să se apropie de masă şi să-l ascundă, pentru a înlătura la timp acest nou mijloc ieftin de intimidare, făcând ca plicul să nu ajungă la Paganini. Era însă prea tirziu! Paganini îşi aruncase şi el ochii pe urmele privirii lui Harris şi se repezi la masă. Harris acoperi scrisoarea cu palma şi se uită la el rugător:

— Nu-l citiţi, pentru numele lui Dumnezeu, nu-l citiţi! Dar Paganini rupsese plicul.

Harris, îngrijorat, îl văzu cum se încruntă, urmărind cu ochii rândurile scrisorii şi apoi, deodată, începu să-şi desfacă gulerul.

— Fontana! – strigă el răguşit, tuşind şi scuipând o salivă înroşită. Sângele i se prelinse pe buze. Fontana e… un nemernic! Unde e Achillino? Achillino!

— Liniştiţi-vă maestre! Băiatul doarme! Adineauri am fost la el.

— Ce noroc! – abia mai putu îngâna Paganini. Pe faţă îi apăru un zâmbet de jale. Părea zdrobit cu desăvârşire. Să facă orice, numai să-mi lase copilul! Facă din mine ce-or vrea!

Aplecat peste masă, Harris îl privea rugător:

— Liniştiţi-vă, pentru binele copilului dumneavoastră. Îngăduiţi-mi să citesc scrisoarea.

După primele slove, literele începură să-i joace în faţa ochilor. El citi:

„M-am hotărât la această fugă disperată, fiindcă mi s-a părut că vă îndoiţi de mine şi nu pot suferi să fiu bănuit. Dumneavoastră credeţi că furtul din locuinţa dumneavoastră s-a făcut cu ajutorul meu. Iată însă dovezile: banii vi i-a furat signor Fontana Pino. El a fost prins şi închis la Sainte Pélagie, iar mâine va fi trimis la închisoarea Laforce. Sunt fericit că am avut putinţa să demasc pe hoţ. El istoriseşte despre dumneavoastră tot felul de născociri. Am izbutit să citesc procesele verbale încheiate de poliţie” Vinele de la tâmplele lui Harris se umflară. Poate că Paganini nu mai îndura o asemenea lovitură! Dar ce legătură are aceasta cu Achillino? Citi mai departe:

„Fontana avea de gând să vă răpească băiatul. I-am zădărnicit însă la timp planurile şi, pentru aceasta, a trebuit să sufăr în tăcere şi să îndur privirile dumneavoastră pline de neîncredere. Mă voi întoarce la dumneavoastră în ziua când ziarele de dimineaţă vor publica anunţul că doriţi să cumpăraţi vioara Stradivarius, numărul şapte sute şaptezeci şi şapte. Sunt

gata să vă slujesc până la ultima suflare şi voi face totul ca signor Achillino să fie în siguranţă. Ponegrit în faţa dumneavoastră, rămân al dumneavoastră credincios servitor, Fedo Urbani“.

— Să te duci îndată la un ziar şi să dai anunţul! – strigă Paganini, cu glasul lui răguşit, la urechea lui Harris.

Harris nu-l văzuse niciodată atât de tulburat.

— Fontana – repetă Paganini. „Cel mai bun prieten”. Fontana apărătorul libertăţii italiene!

Urbani şedea în faţa unui bătrân şi cărunt coadjutor, ţinând în mână ziarul de dimineaţă, în care apăruse, pe ultima pagină şi cu litere mari, anunţul că signor Paganini doreşte să cumpere vioara Stradivarius număml şapte sute şaptezeci şi şapte.

Sionor Novi şi bătrânul iezuit se contraziceau, ca şi înainte. De data aceasta, însă, Novi reuşise să strecoare în sufletul bătrânului o mare îndoială: nu-i mai rămăsese decât foarte puţin pentru ca planurile lui să triumfe definitiv.

— De fiecare dată, când te ascultam, fiul meu, aveam impresia că nu vorbeşte în tine decât ura personală, un sentiment nevrednic de fraţii ordinului iezuit. Şi acum, în măsura în care, la pornirea ta de revoltă îndreptăţită, se amestecă şi un sentiment personal, înclin să-ţi iau în mod definitiv, pentru totdeauna, însărcinarea pe care o ai, se adresă el lui Urbani. Totuşi, noi am hotărât să sfârşim cu Paganini. Am răbdat destul, iar informaţia ta că acest revoluţionar primejdios şi conspirator neruşinat, Fontana Pino, a primit de la nebunul de Paganini patruzeci de mii de franci pentru a da lupta cu autorităţile şi cu biserica, ne-a convins că a sosit ceasul să-i dăm lovitura definitivă. Poliţia s-a folosit de banii lui Paganini! Am auzit că signora Antonia Bianchi a devenit ibovnica prefectului Gisguet şi că, având nevoie de bani, poliţia i-a venit în ajutor, mutând sacii de aur din dormitorul fostului ei soţ la dânsa. Asta-i treaba lor! Dar

faptul că banii ne trec pe la nas, ajungând în mâinile nevrednice ale vrăjmaşilor ordinului nostru, nu mai poate fi îngăduit. Du-te, fiule, intră din nou în slujba lui Paganini, împlinind întocmai poruncile date. Mâine, Fontana va fi ucis. Spune-i lui signor Paganini că acesta, nici chiar înainte de execuţie, nu s-a căit de nimic şi că guvernul Franţei, ţinând seama de toate fărădelegile şi planurile de rebeliune, l-a executat pe criminal, fără să-i mai pună în sarcină şi furtul săvârşit în locuinţa lui signor Paganini. Vei însoţi apoi pe signor Paganini la Londra, informându-ne pe toţi prin semnele şi anunţurile stabilite.

Drumul în nord fusese foarte anevoios. „Maestrul e cu desăvârşire zdrobit”, gândea Harris. El îl văzuse îmbrăţişându-l înfrigurat pe Urbani, sărutându-l şi strângându-i într-una mâinile. Urbani nu-l slăbea nicio clipă pe signor Paganini. Îi povestea pe larg toate grozăviile întâmpinate pe drum, cum ştiuse el să le înlăture şi sfârşea de fiecare dată cu aceeaşi frază:

— Maestro, trebuie să vă împăcaţi cu biserica, iezuiţii sunt mâniaţi împotriva dumneavoastră şi vă pot face mult rău. De ce nu vă împăcaţi măcar de formă? Faceţi câteva danii şi duceţi-vă la slujbă!

Paganini era din ce în ce mai supărat de aceste propuneri.

— Acum am mai puţin ca oricând chef să mă împac cu popii! – spunea el, înfuriat. Şi, rămânând singur, Paganini strângea pumnii şi, ridicându-şi braţele spre cer, striga, fără să se adreseze cuiva anume: Nemernicii! Nemernicii!

Din senin, începu să arate o lăcomie de bani aprigă, ostentativă, cinică. Tăia toate socotelile dinainte întocmite de Harris. Acesta se prefăcea că e de acord, dar făcea aşa cum chibzuia el că e mai bine. Dar după concerte – aşa cum s-a întâmplat la Boulogne – Paganini nu se mai interesa de încasări.

Violonistul devenise pripit în toate mişcările lui. Se părea că abia acum îşi da seama de mărirea urii şi invidiei omeneşti. Starea aceasta era folosită de Urbani, care, de fiecare dată, turna gaz peste foc şi-i spunea câte ceva, care-l făcea pe Paganini să turbeze de furie. După aceste izbucniri de mânie neputincioasă urma regulat pierderea vocii. Tăbliţa de fildeş apăru din nou.

Pe neaşteptate, se hotărî să-i răspundă lui Spohr. Acesta tocmai dezlănţuise împotriva lui Paganini o cascadă de blesteme, într-o scrisoare adresată impresarului Laporte, care încheiase un contract cu Paganini. Lipsit de tact, Laporte înmânase scrisoarea chiar violonistului.

Spohr scria: „Tot ce e mai bun, tot ce e mai înălţător în lume e legat de creştinism. Cei mai mari muzicieni ai secolului scriu imnuri religioase. Nu există niciun compozitor clasic care să nu fi compus oratorii şi misse. Recviemul lui Mozart, oratoriul lui Bach, precum şi missele lui Haendel sunt o mărturie că Cel de Sus nu lasă Europa la voia întâmplării şi că toată cultura noastră se întemeiază pe sentimentul creştin al dragostei şi milei. Iată însă că a apărut un violonist care se abate de pe calea aceasta. Prin toată purtarea lui, prin lăcomia lui nesăţioasă, prin otrava ameţitoare a ispitelor pământeşti. Paganini seamănă neliniştea pe planeta noastră, ajutând iadul să pună stăpânire pe oameni. Paganini omoară pe pruncul Isus!“

După multă stăruinţă, Harris îl înduplecă pe maestru să renunţe la gândul de a răspunde lui Spohr.

Paganini semnă un contract pentru a da şase concerte la Teatrul regal din Londra. Primul fusese fixat pentru 21 mai, dar, în urma unei discuţii cu Urbani, Paganini se simţi rău. Leşinul greu şi slăbiciunea groaznică ce-i urmă, ajungând până aproape de pierderea pulsului, pricinui amânarea concertului.

Revista *Armonia* culese toate însemnările presei europene cu privire la nemaipomenita iubire de arginţi a

lui Paganini, şi articolul fu reprodus apoi de aproape toate ziarele engleze. Nota publicată de *Revue musicale* din Paris nu sluji la nimic. „Ziarele engleze îl înfăţişează pe Paganini ca pe un om neruşinat şi obraznic”, scria un corespondent englez al revistei franceze, iar ziarul adăuga, din proprie iniţiativă: „Totul se reduce la faptul că Laporte, impresarul interesat şi viclean al operei italiene din Londra, a dublat preţurile chiar şi la locurile ieftine, care, potrivit unui străvechi obicei englez, nu sunt niciodată sporite”.

Primul concert avu loc abia la 3 iunie. Englezii luară cu asalt casele de bilete. Arta sa izbutise să ajungă mai desăvârşită, mai subtilă, mai pură, iar tehnica şi mai uluitoare, redând din plin diversitatea fără margini a talentului său. Şi totuşi, Paganini era cuprins de groaznice stări de deprimare.

La unul din concerte, după ce apăru pe scenă urmat de violonistul englez George Smart şi era gata să înceapă, cineva de la galerie strigă:

— Ei bine, suntem gata!

— Ce-i asta? – întrebă răstit Paganini, uitându-se către Smart şi bătând din picior.

Lăsă vioara jos şi ieşi din scenă. Publicul rămase nespus de stânjenit. Câţiva reprezentanţi ai aristocraţiei londoneze veniră să-l roage să continue concertul. Paganini rămase neînduplecat. El îi spuse lui Smart, şi în aşa fel, încât să fie auzit şi de alţii:

— Restituiţi banii, concertul nu se mai ţine.

Palid, cu buzele tremurânde, Smart îl rugă fierbinte să nu strice minunata impresie pe care o căpătaseră londorezii şi să continue concertul. Până la urmă, Paganini acceptă. Dar iată, de sus răsună alt glas:

— Dragă domnule Paganini, bea un pahar de whisky şi ia-o de la început!

Paganini se întoarse, lăsă vioara jos şi spuse:

— Nu, nu pot cânta!

Peste câteva minute, însă, apăru pe scenă, fără să mai

fie rugat şi, după ce furtuna de aplauze se potoli, atacă primul acord.

În casa lordului Hollands avu loc un concert particular, pentru un grup restrâns din lumea aleasă a cercurilor literare şi aristocratice. Paganini primi bucuros invitaţia. Tăbliţa de fildeş era împestriţată cu tot soiul de întrebări privitoare la răposatul Byron. Pare-se că nervii lui Paganini erau grozav de zdruncinaţi. Lordul Hollands, o fire reţinută, era foarte încurcat de lacrimile ce împăienjeneau ochii lui Paganini, la amintirea poetului Byron... După cum, altădată, ascultând o bucată de Beethoven, nu-şi putuse opri lacrimile la gândul morţii celui mai mare compozitor al lumii, tot aşa şi acum, auzind cele ce se povesteau despre Byron, Paganini, întorcându-şi capul, îşi ducea batista la ochi, ceea ce lordului Hollands i se păru o prefăcătorie.

Sub influenţa încordării creatoare el ajunse treptat la o voioşie mai statornică. Şi, odată cu liniştea, îi reveni şi uşoara lui ironie. Starea sa fizică însă îi inspira temeri lui Harris.

Sosiră la Bristol şi – ca altă dată la Viena – şi aici Paganini primi o lovitură neaşteptată. Străzile oraşului Bristol erau împodobite cu afişe enorme, care spuneau:

„Cetăţeni! Cu un sentiment de adâncă scârbă vestesc seria de concerte a unui oarecare signor Paganini, pripăşit în oraşul nostru. De ce, tocmai în anul acesta de năpaste şi încercări hărăzite de soartă, să ascultăm pe acest diavol? În anul când holera seceră atâtea vieţi în Europa, cine va avea neobrăzarea să meargă la concert, în loc să ajute pe cei obijduiţi? N-ar fi de mirare ca tocmai acest violonist străin să fi adus molima aceasta groaznică în Anglia, pentru a stoarce prin oraşele Marii Britanii banii care ar fi putut ajutora pe cei nefericiţi. Nu cădeţi în greşeală! Nu ascultaţi pe acest monstru muzical, pripăşit din ţări străine şi pe care setea de arginţi îl îndeamnă să amăgească pe naivul John Bull!“ Afişul era iscălit „Philadelphus”.

Concertul avu totuşi loc; dar afişul îşi atinsese scopul. Paganini era complet descurajat.

Harris fu mirat când, revenit la Londra, văzu pe masa din odaia lui Urbani cinci exemplare din acest afiş.

— De ce ai nevoie de ele? – îl întrebă Harris.

— Ai să vezi că o să am nevoie. Trebuie să aflăm pe nemernicul care a scris textul.

Harris clătină din cap.

La Londra, Paganini avu noi pricini de necazuri. Întorcându-se din călătoria prin Scoţia şi Irlanda, el îi scrise lui Paer.

„M-am înfăţişat în public de cel puţin treizeci de ori şi nădăjduiam că astfel am satisfăcut curiozitatea englezilor de a vedea cum arăt. Cu tot numărul foarte mare de portrete afişate, ei nu se mulţumesc doar cu atâta. Nu pot ieşi din casă (ce noroc să nu mai stau la hotel) fără să mă împresoare o mulţime de oameni. La hotel, era o adevărată nenorocire; nu puteam ieşi nici măcar pe coridor. Pe străzi, însă, e şi mai rău. O mulţime întreagă mă urmăreşte, unii merg pe lângă mine, alţii mă înconjoară, îmi stingheresc mersul şi se învârtesc în jurul meu, de parcă aş fi un stâlp, ba chiar, nesocotindu-mă un om viu, unii mă şi pipăie, curioşi să se încredinţeze dacă sunt făcut din carne şi oase şi-mi adresează întrebări prosteşti, într-o limbă pe care n-o pricep. Şi lumea aceasta nu e tocmai lumea de rând; asemenea gesturi îşi îngăduie şi oamenii care aparţin, după toate aparenţele, societăţii alese“.

Pentru prima oară, Paganini simţi groaznica lui singurătate. Într-adevăr, se ferea de hoteluri. Folosind invitaţia unui prieten al lui Laporte, el se instalase la domnul Watson, pe Carlsonstreet. Era cum nu se poate mai mulţumit de tihna ce-l înconjura şi abia mult mai târziu avea să plătească scump această bunăvoinţă a soartei.

Ciudăţeniile şi contradicţiile sale ieşiră şi mai mult la iveală în cele câteva luni petrecute la Londra. Ba primea

propunerea de a da lecţii în familiile aristocratice, ocupându-se foarte atent şi îndelung de elevii săi şi dezvăluind neaşteptatul său talent pedagogic, ba refuza cu trufie invitaţia regelui George al IV-lea de a cânta la palat.

Maiestatea sa îl poftise să vină într-o seară şi, în schimbul unei neînsemnate sume, să concerteze la castelul Windsor. Paganini răspunse că maiestatea sa ar putea să-şi cumpere un loc într-un rând oarecare al parterului operei din Londra, lucru ce l-ar costa mult mai ieftin.

Domnul Watson era îngrozit de o asemenea purtare. Nimeni nu îndrăznise să-l jignească pe rege, în felul în care-l jignise acest violonist, încrezut peste măsură.

Sosi, în sfârşit, ziua plecării din Anglia. Paganini se îndrepta din nou spre Paris. Pregătirile de plecare ţinură trei zile, timp în care el auzea mereu, din camera vecină, plânsul unei fete. Câteodată, miss Watson se ferea să fie zărită de violonist, pasămite fiindcă era certată rău cu tatăl ei şi nu voia să i se vadă obrazul roşu ca sfecla. Nici în momentul plecării, ea nu veni să-şi ia rămas bun de la signor Paganini. Trăsura care-l transporta împreună cu Achillino, Harris, Urbani şi Fräulein Weisshaupt ajunse cu bine pe cheiul din Dover. Acolo, Urbani se făcu nevăzut, Pentru ca mai tirziu să apară, ducând de braţ o femeie care plângea. Aceasta îşi ridică vălul care-i acoperea faţa şi se aruncă înaintea lui Paganini.

— Salvaţi-mă, sir! – strigă ea, cuprinzându-l cu braţele.

— Maestro – spune Urbani – am observat fata când luam biletele; mă rugase, încă la Londra, să-i vin într-ajutor.

— Dar despre ce e vorba? – întrebă Paganini.

Fata îi povesti că a fugit de-acasă, unde viaţa îi devenise de neîndurat. Ea îl rugase, mai demult, pe Urbani să-i dea o mână de ajutor şi acesta se arătase atât de milostiv, încât îi făgăduise să-i găsească în Franţa lecţii de limba engleză. Paganini dădu plictisit din umeri.

La Boulogne-sur-Mer, rămaseră trei zile la un hotel. Paganini se simţea rău. Era răcit şi avea o durere de cap atât de mare, că nici nu-şi putea ţine ochii deschişi. Urbani încercă a-l îndupleca să primească serviciile domnişoarei Watson, dar, mai înainte ca Paganini să fi putut da un răspuns, tatăl fetei năvăli furios în cameră, însoţit de un comisar de poliţie. Urmă o scenă îngrozitoare. Abia putând ţine ochii deschişi, Paganini îi vorbi despre purtarea plină de grijă pe care părinţii trebuie să o aibă faţă de copii.

— Eu nu-l ating pe Achillino al meu nici măcar cu un deget iar dumneata baţi o fată de măritat.

— Nemernicule! – striga Watson. Banditule, mi-ai răpit fata. Arestaţi-l, zbiera el către comisar.

Poliţia încheie un proces verbal. Între timp, Urbani se făcuse nevăzut.

În procesul verbal scria că, încă de la Londra, Paganini făgăduise părinţilor fetei patru mii de guinee, iar lui miss Watson o diademă cu briliante şi un inel cu diamant, care au şi fost cumpărate şi se află într-unul din cuferele artistului.

Buimăcit, Paganini nu ştia ce să facă. Deschise valiza ca să arate că n-are niciun fel de podoabe şi daruri pentru femei. Însă poliţia îl susţinea pe supusul Marii Britanii.

Şi, la 26 iunie 1834, ziarul din Boulogne, vestea:

„Faimosul Paganini, pe care atâta l-am preţuit şi l-am slăvit ca artist, a dovedit că are un caracter din cale afară de urât, aşa cum dovedesc diferitele întâmplări scandaloase din viaţa lui. El a încheiat la Londra o învoială cu un oarecare domn Watson, prin care acesta îi oferea putinţa unul trai tihnit şi confortabil. Paganini nu s-a socotit satisfăcut. El nu numai că nu i-a plătit suma cuvenită domnului Watson, dar părăsind oraşul, i-a ademenit şi fiica pe care a răpit-o în taină”.

Urbani aduse violonistului ziarul şi, de data aceasta, chiar Harris îl sfătui să trimită gazetei o scrisoare de

lămurire. Paganini trimise ziarului *Annotateur* din Boulogne următoarele rânduri:

„Stimate domnule director, m-aţi învinuit de răpirea unei fete de şaisprezece ani. Mi-aţi pătat cinstea. Acum daţi-vă osteneala să reconstituiţi adevărul.

Vă aduc la cunoştinţă că domnul Watson, care mă calomniază, e căsătorit a doua oară, iar mama vitregă a tinerei, pe care o socotiţi ademenită de mine, nu numai că se purta crud cu ea, dar îl silea pe tatăl fetei s-o persecute mereu. Eu, însă, nu m-am amestecat în aceste certuri familiale.

Banii pe care, în mod obişnuit, domnul Watson mi-i cerea cu împrumut, după fiecare concert, s-au transformat, după cum am aflat la plecare, în chirie; acest lucru nu-l ştiusem până atunci.

De asemenea, vă înştiinţez că relaţiile dintre domnul Watson şi miss Welles, care a luat locul primei sale soţii, mărturisesc existenţa unor legături tainice cu anumiţi indivizi aflaţi în puşcărie, fapt care avea o foarte proastă influenţă asupra educaţiei fiicei domnului Watson, în vârstă de optsprezece şi nu de şaisprezece ani. Astfel, o atmosferă cu totul amorală, foarte puţin asemănătoare unei atmosfere de familie, domnea în casa domnului Watson. De fapt, eu nici n-ar fi trebuit să scriu toate aceste lucruri dacă n-aş fi luat sub ocrotirea mea reputaţia fiicei sale, căreia nu-i mai rămăsese altă scăpare decât fuga din casa părintească. Puteam oare, fără a-mi călca simţământul datoriei, să refuz sprijinul meu unei fete, pe care, din întâmplare, am întâlnit-o aproape pe puntea pachebotului? Ea, din proprie iniţiativă, mi-a cerut ajutorul. Niciodată n-am sfătuit-o să fugă de-acasă şi nu i-am recomandat să vină cu mine. De nenumărate ori i-am oferit însă domnului Watson mijloacele care să-i dea fetei putinţa de a trăi independent, dacă este într-adevăr o povară pentru el şi pentru noua sa tovarăşă de viaţă. Am făcut însă lucrul pe faţă, fără să mă fi înţeles dinainte cu miss Watson”

Paganini repetă greşeala pe care o mai săvârşise la Viena. Timp de două luni, ziarele europene reproduseră scrisoarea de dezvinovăţire a lui Paganini, tălmăcind-o, mutilând-o şi botezând-o „act nejustificat“. Ziarul *Annotateur* tipări o replică amănunţită la explicaţiile lui Paganini.

„Noi răspundem domnului Paganini că, deşi a dovedit o deosebită iscusinţă în a prezenta faptele spre a se dezvinovăţi, totuşi n-a putut să răspundă nimic precis, în afară de faptul că fata are optsprezece şi nu şaisprezece ani şi că ea a consimţit să nu-l urmeze chiar din casa părintească, ci l-a ajuns pe drum.

Faptul rămâne deci fapt. În toate ţările lumii sunt legi care ocrotesc nevinovăţia şi tinereţea împotriva atentatelor acelora care, bazându-se pe poziţia lor socială, dar neavând sentimentul religios şi cinstea creştinească, se ating de fete nevinovate, în aparenţă cu bune intenţii de educatori, dar în realitate dovedindu-şi desfrânarea lor morală. Este necesar să observăm, cu toată revolta, că protecţii de felul acesta sunt un abuz de putere şi nu tind decât la posedarea obiectului asupra căruia se poartă aşa-zisa protecţie.

Cu neruşinare şi insolenţă, domnul Paganini, acest străin imoral care s-a strecurat în familia Watson, cutează să joace acum rolul unui tată, în timp ce el însuşi duce o viaţă depravată şi are nevoie de măsuri corecţionale.

Acordaţi puţină atenţie argumentului prin care Paganini vrea să ne convingă de nevinovăţia sa, anume că el n-a avut de unde şti că miss Watson va părăsi Londra din proprie iniţiativă. Noi avem însă dovezi că, înainte de îmbarcare, agentul său, un oarecare Urbani, o căuta peste tot pe miss Watson, ca să-i comunice ora plecării şi s-o roage stăruitor să se urce pe punte. Ca încheiere, putem spune că domnul Paganini ar fi trecut mai bine sub tăcere cele întâmplate decât să aducă în apărarea sa asemenea nefericite argumente”.

Plecarea la Paris trebuia să fie amânată; dar nici încercarea de a-l aduce pe Paganini pe banca acuzaţilor nu izbuti. La aceasta contribui un concurs de împrejurări foarte ciudat.

Pe neaşteptate, Urbani dispăru, Harris începu să cerceteze cu toată stăruinţa cele întâmplate. Abia atunci se lămuri întreaga purtare a lui Urbani. Domnul Watson şi Urbani nu se înţeleseseră cum trebuie. Harris puse mâna pe corespondenţa dintre ei şi i-o înmână lui Paganini. Deodată lui Paganini i se arătă lămurit toată înlănţuirea de fapte şi tocmeala aprigă dintre Urbani şi Watson, căruia îi scăpărau ochii la vederea onorariilor uriaşe ale lui Paganini. Toată trecuta activitate a lui Urbani îi dovedea lui Paganini că fusese victima unui şantaj monstruos. În acelaşi timp, el îşi dădu seama de munca devotată şi discretă a lui Harris, care se desfăşura zi de zi, fără zgomot şi fără reclamă.

Domnul Watson şi signor Urbani uneltiseră să-i stoarcă bani lui Paganini. Rămăsese înţeles că Urbani va îndupleca pe tânăra fată, cam nebunatică din fire şi suferind din pricina purtării crude a mamei ei vitrege, să fugă din casa părintească şi să joace rolul fetei ademenite, care se aruncă în braţele violonistului rătăcitor. Acest rol îi surâse fetei, şi Urbani, care lucra, chipurile, în numele lui Paganini, o făcu să creadă că fuga va fi un lucru uşor, aşa încât, înţeleasă cu el, fata sosi în portul Dover, unde Urbani înscenă fuga ei cu Paganini numai în clipa în care martorii erau în număr îndestulător.

Înştiinţat din vreme de Urbani, Watson tocmi nişte agenţi şi sosi la Dover, odată cu Paganini. Aci însă începură neînţelegerile dintre el şi Urbani. Urbani urmărea izbucnirea unui scandal imens în jurul numelui celebrului violonist, uneltind o intrigă care trebuia să se termine cu arestarea lui Paganini şi cu aruncarea acestuia în închisoare. Watson însă avea intenţii mult mai puţin pretenţioase. Soarta violonistului îl lăsa rece. El

nu dorea altceva decât să pună mâna pe o cât mai mare sumă de bani, să-şi ia fata înapoi la Londra şi să înceapă un trai lipsit de griji. Forma aceasta uşoară de câştig i se părea mult mai nimerită decât bătaia de cap cu un îndelungat proces la Boulogne şi la Paris, unde ar fi fost nevoit să cheltuiască bani cu hotelul şi întreţinerea lui şi a fetei.

Harris depuse la poliţia din Boulogne dovezile care-l dădeau în vileag pe Watson, aşa încât acesta fu obligat să plece îndată la Londra împreună cu fiica sa. Şi astfel, planul organizaţiei care-l însărcinase pe Urbani să-i dea lui Paganini „lovitura hotărâtoare“ a fost zădărnicit. Urbani trebui să dispară numaidecât din calea lui Paganini.

După această poveste începură peregrinările dintr-un hotel într-altul. Peste tot, cei care locuiau alături de dânsul în hoteluri, oameni cu înalte principii morale, cereau izgonirea artistului. Şi lucrurile au mers aşa până ce s-a renunţat a se mai da curs acţiunii împotriva lui Paganini. Acesta primi autorizaţia de a părăsi localitatea şi porni în grabă la Paris.

În mai puţin de o oră de la sosirea trăsurii în Rue Denfert, Paganini se afla la Ferdinand Paer care, foarte obosit şi îmbătrânit, îl întâmpină cu nespusă căldură pe fostul său elev.

După ce află de la Paganini ultimele ştiri din Anglia, el îi povesti, la rându-i, tot ce se întâmplase în Franţa – înteţirea tulburărilor din oraşele franceze şi evenimentele de la Lyon, Grenoble şi Paris – după care ajunse la subiectul ce-l interesa cel mai mult.

El îi arătă lui Paganini un articol semnat de tânărul compozitor Berlioz.

— Ce are cu tine? Uite ce scrie în *Europa literară!* Cine e această miss Smithson?

— Miss Smithson? Habar n-am!

— Eşti învinuit că ai lăsat-o muritoare de foame!

— Aud pentru prima oară de ea, – spuse Paganini. Cu

Berlioz n-am avut decât o singură convorbire, şi, aducându-şi-o aminte, se posomorî. A fost la mine şi mi-a cerut părerea despre partitura de alto pentru *Maria Stuart.* I-am spus că nu-mi place şi l-am sfătuit să modifice toată opera.

Paer dădu din cap.

— Şi a făcut întocmai. Dar să ne reîntoarcem la domnişoara Smithson; spui că nu i-ai refuzat nimic?

— Dar nici nu mi-a cerut nimic!

— Berlioz te învinovăţeşte că ai refuzat să cânţi o arie mică, la concertul dat în beneficiul ei.

— Atunci pot fi învinovăţit de toţi artiştii din lume la ale căror concerte de beneficiu n-am cântat! – spuse Paganini.

Deodată Paer începu să râdă.

— Berlioz s-a însurat! – zise el. Şi oricât de curios s-ar părea, de ziua nunţii sale a scris celebrul *Marş al omului care păşeşte spre eşafod. Maria Stuart* a fost prefăcută şi poartă acum titlul *Harold în Italia.* Sunt aproape sigur că Berlioz suferă de aceeaşi slăbiciune pentru Byron ca şi tine, s-a molipsit de la tine!

— Nu ştiu cât de mult s-o fi molipsit – zise foarte necăjit Paganini – dar bag de seamă că Berlioz este, în momentul de faţă, împotriva mea. Vă mărturisesc, maestre, rosti el, ridicându-se, că înainte nu eram atât de simţitor la loviturile vieţii. Acum, mai mult ca oricând, aş vrea să-mi văd oraşul natal. Parisul m-a obosit. Viaţa se scurge aici cu o iuţeală ameţitoare şi puterile mi se topesc pe nesimţite. Dacă aţi şti cât de nefiresc trebuie să-mi petrec timpul! Sunt nevoit să stau întins toată vremea, Harris e de părere să fac un consult medical la Paris. Dar lucrul cel mai ciudat este că toate faptele mele, izvorâte din cele mai altruiste porniri, sunt luate drept manifestări de egoism, iar faptele săvârşite din dorinţa de a face bine oamenilor sunt răstălmăcite în rău. Simt bine că se apropie ziua când mă voi porni înadins să fac rău, pentru ca oamenii să-l guste ca pe o binefacere.

— Constat că nu ţi-ai pierdut hazul de altădată – zâmbi Paer. De altfel pot să te felicit; ai admiratori şi discipoli. Liszt trudeşte fără odihnă, încercând să transcrie lucrările tale de vioară pentru pian. Schumann face acelaşi lucru. Oricât de ciudat s-ar părea, dar în fruntea urmaşilor tăi sunt tocmai pianiştii, care cred că după tine vioara va amuţi. Pe Liszt îl ascult cu nespusă plăcere. Influenţa ta asupra acestui om este uriaşă.

Două din concertele lui Paganini la Paris nu fură de loc menţionate de presa pariziană.

— „Ce-o fi asta? O conspiraţie a tăcerii?“ – se întrebă Paer.

La 15 septembrie, domnul Jules Janin publica însă un lung foileton în *Journal des Débats.* Articolul purta pecetea unui interes strict personal şi, într-o formă foarte usturătoare, autorul îşi arăta revolta împotriva lăcomiei şi nemaiîntâlnitei zgârcenii a marelui violonist.

Paganini fu cu atât mai nedumerit cu cât tocmai cele două concerte fuseseră date, în întregime, în beneficiul populaţiei nevoiaşe din Paris şi a localităţilor ce suferiseră de pe urma inundaţilor. Trecerea lor sub tăcere, ca şi atacurile furioase ale lui Jules Janin stârniră în Paganini mult mai mult interes decât toate cuvintele elogioase. Şi, împreună cu Harris, porni spre redacţia ziarului.

Încăperi îmbâcsite de fum şi pline de colb; o scară murdară, o sumedenie de mese şi o mare înghesuială – cam acestea fură primele impresii ale lui Paganini despre această uzină de opinii literare şi de bârfeli poliitice.

Jules Janin trona pe un jilţ înalt, în faţa unei mese uriaşe, pe care se aflau grămezi de manuscrise şi şpalturi, o pereche de foarfeci, un borcan cu gumă arabică şi pensule. Pe celelalte mese, teancuri de ziare. Podeaua era împestriţată şi ea cu petice de hârtie. Prezenţa lui Jules Janin, ca şef al acestei bucătării, aducea în atmosfera aceea o notă de neorânduială romantică. Se vede că firea dezordonată de fost student

al Sorbonei era completată la el cu năravurile unui holtei convins, cu toate că lumea ce-l înconjura nu-i întărea această faimă. Dimpotrivă, Jules Janin trona acolo ca un mândru cocoş într-o curte de găini.

Harris aruncă o privire iscoditoare spre ungherul în care trei capete drăgălaşe, aplecate asupra unei scrisori, umpleau odaia cu exclamaţii hazlii de felul acesta: „Tâmpitul ăsta îşi închipuie că o să fie publicat!“ „Ce idiot! S-a gândit să dea o dezminţire!“

Sosirea lui Paganini şi a lui Harris nu puse capăt torentului de exclamaţii. Iată că cocoşul observă, de pe stinghia sa, intrarea persoanelor străine.

— Ei, fetelor! Mai încet! – strigă el.

Dezmorţindu-şi picioarele, se ridică şi întinse mâna lui Paganini, cu aerul de parcă şi-ar fi întâmpinat un vechi prieten. Nu juca teatru. Recunoscuse numaidecât pe Paganini şi îi arăta că nu e de loc mirat că-l vede la redacţie, că se aştepta la obiecţiuni şi că e bucuros să împlinească dorinţele marelui maestru.

Convorbirea fu scurtă. Domnul Janin se încruntă de vreo două ori la auzul cuvântului „şantaj“. Paganini vorbea pe un ton glacial, anunţându-l că are de gând să se întoarcă la Geneva şi că a dat două concerte de la care n-a primit niciun franc.

Însemnând în fugă spusele lui Paganini, cu mâna lui de ziarist, obişnuit să cizeleze frazele, Jules Janin îi arătă violonistului cele ce notase în faţa lui. Acesta aprobă din cap.

Se părea că pacea fusese pentru moment încheiată. După plecarea violonistului şi a secretarului său, se încinse iar larmă şi cotcodăceală în coteţul redactorului, iar fetele, care reprezentau opinia publică şi reglau buna dispoziţie a acestui ziarist, copleşit de importanţa sa, primiră cu uimire ordinul simplu şi răspicat de a publica în numărul următor scrisoarea lui Paganini. Comentariile verbale ale lui Jules Janin, privitoare la violonist, nu erau însă de loc măgulitoare.

După ce răsfoi ultima corespondenţă, Jules Janin spuse oftând:

— Desigur, ce-l costă pe acest Scapin şi Harpagon să dea două concerte în folosul sărăcimii franceze, când corespondentul nostru italian ne înştiinţează că, prin mijlocirea domnului Aliani, Paganini a cumpărat Villa Gayona, lângă Parma. Va trăi într-un lux cu adevărat princiar în propria sa vilă; de ce să nu zvârle un ciolan şi dulăului francez?

Într-adevăr, Harris îl înduplecase să înceapă negocieri în vederea cumpărării unei case, pentru a pune capăt vieţii de hoinar. Hotelurile, hanurile şi diligenţele deveneau tot mai dăunătoare sănătăţii marelui artist. Harris observa cu spaimă cât de mult slăbise Paganini. Cele mai strâmte haine atârnau pe el ca nişte saci, mânecile se bălăbăneau, iar gulerele erau mereu prea largi.

Oricât s-ar părea de curios, dar cu cât forţele fizice ale lui Paganini scădeau, cu atât mai minunată, mai subtilă devenea muzica sa. Când închidea ochii, era destul de greu să îl deosebeşti de un cadavru de la morgă; de un muncitor asfixiat la uzina de gaz din Paris; de un meşter sticlar veneţian otrăvit cu mercur; de un suflător de sticlă, care-şi vătămase plămânii la cuptoarele uriaşe, făurind minunate sticle colorate, în cea mai vestită fabrică din lume, aflată pe insula Murano. Dar când aceşti ochi se deschideau, în ei ardea flacăra liniştită a unei uriaşe energii, a unei uriaşe încordări creatoare. Artistul acesta nu regreta niciodată sănătatea pierdută. El căuta neîncetat să-şi umple cât mai mult zilele. De multe ori, Harris îl vedea noaptea, îmbrăcat într-un lung halat alb, ceea ce îi sporea şi mai mult asemănarea cu o stafie, luând vioara în mână şi purtând arcuşul pe strune, fără să scoată vreun sunet, în timp ce degetele-i agere alergau ca nişte şoricei albi pe podeaua de lemn, între gratiile cursei. Apoi, fără să lase vioara pe care o ţinea sub bărbie, lua hârtia şi creionul, aşternând pe

portativele subţiri un izvod fin şi complicat de semne, din care răsărea pe urmă o nouă creaţie de geniu.

Într-o dimineaţă Harris notă în carnetul său:

„O dată, pe când scriam la masă, el cântă primele acorduri din dumnezeiescul concert pentru vioară al lui Becthoven. N-am mai putut sfârşi scrisoarea pe care mi-o încredinţase. Am lăsat tocul jos. Paganini mă întrebă dacă ştiu ce cântă. I-am răspuns că da. Atunci îmi spuse: «Înainte de a ne despărţi pe vecie, îţi voi cânta concertul acesta până la capăt». Uneori mi se părea că şi-a uitat făgăduiala. Totuşi, veni şi ziua aceea; erau la el doi tineri pianişti, elevi ai fostului său profesor. Deodată, la un semn al lui, unul din ei se aşeză la pian şi începu să cânte. Mi-am încordat atenţia, recunoscând concertul pentru vioară al lui Beethoven. Niciodată n-am să uit surâsul lui Paganini, al chipului său palid şi stors de puteri, în care fiecare trăsătură destăinuia o durere fizică neobişnuită. Era un adevărat martiriu. Executând concertul lui Beethoven, el cânta aşa de parcă-ţi sfâşia sufletul. Cei care-l ascultau nu ştiau de mai sunt pe pământ şi îşi duc mai departe traiul obişnuit. Cânta mai departe şi îndată ce sfârşi, mai înainte ca cineva să-şi vină în fire, se retrase în odaia sa, fără să-şi fi luat rămas bun de la cei de faţă. Fiecare concert îi scurta viaţa cu un an. Niciun medic nu putu stabili de ce boală suferea Paganini”.

Capitolul 30
CENUŞA DEŞERTĂCIUNILOR

La 28 iulie 1835, Genova îşi dădu deodată seama că este leagănul unui violonist cu renume mondial. Genova, care în timpul copilăriei lui Paganini avusese o atitudine atât de crudă şi nepăsătoare faţă de el, dorea acum să-şi revendice gloria de oraş care dăruise lumii pe marele violonist. Pentru consiliul orăşenesc şi pentru capii oraşului era o cinste să-i poată asigura o primire cât mai strălucită la întoarcerea sa din Europa de nord. Dintr-un imbold dezinteresat, marchizul Giancarlo di Negro se grăbi să clădească „un paradis terestru”, pentru a da acolo o serbare măreaţă, în onoarea sosirii celebrului *Maestro insuperato.* Tot ce puteau oferi acele ţinuturi întinse a fost adunat în pavilioanele şi grădinile lui di Negro.

...Un bust de marmură se înălţa la intrarea într-o splendidă grădină tropicală. O primire fastuoasă îl aştepta pe Paganini pe scara străjuită de nimfe şi fauni. Violonistul încă nu apăruse. Concertul trebuia să înceapă şi el încă nu părăsise odaia în care se afla. Era cuprins de îndoieli şi copleşit de simţăminte pe care nu le încercase până atunci. Trecuseră şase ani de când părăsise Italia, ani petrecuţi prin caleşti, prin săli de concert şi hoteluri. Va lua oare sfârşit această viaţă rătăcitoare, acum, când signor Paganini îşi va împodobi locuinţa cu un lux princiar, când patria îl va primi cu braţele deschise?

Care patrie? Întâmplările trăite demult şi care-i lăsaseră un gust amar? În şase ani, se petrecuseră câteva evenimente. Cursul vremii măcinase legăturile

familiale. Mamă-sa murise. Tatăl său, nemulţumit cu pensia ce o primea lunar şi care ar fi fost îndestulătoare pentru patru taţi, trimisese lui Harris, în trei rânduri, scrisori de ameninţare. După moartea soţiei, nora sa devenise ţinta poftelor sale de bătrân. Fiul său răspunse cu toată ardoarea temperamentului italian la această lovitură a soartei. Sclipiseră cuţitele şi, în strigătele de spaimă ale vecinilor, sub ochii nepoţilor înmărmuriţi de groază, bătrânul, legat cobză, fu alungat din casă. Mai târziu, familia se risipi şi bătrânul se stinse.

Cea mai grea fu despărţirea de Harris. Acesta se silise să-i spună cuvinte vesele, încercând să-l încurajeze. Dar pe obrazul său încă tânăr, acoperit de ţepi cărunţi, se întipăriseră cute adânci şi pline de tristeţe. Ultimele cuvinte de rămas bun şi ultima strângere de mână. Trăsura porni stârnind praful. Pe jos, adus de spate, Harris se îndepărta de bariera Parisului. Achillino era în mâini sigure. La Genova, un locotenent austriac din suita Mariei-Luiza, împreună cu fiul său, sunt nedespărţiţi de Paganini. Aici băiatul locotenentului e luat drept Achillino şi lucrul acesta îl scuteşte pe Paganini de multe griji şi necazuri. În fiecare zi, în odaia marchizului di Negro, ocupată de Paganini, sosesc heliograme, prin care, în puţine cuvinte, i se aduce la cunoştinţă că băiatul e bine, sănătos, că e straşnic păzit şi că doar un singur om ştie unde se află.

Principesa Maria-Luiza, soţia fostului împărat al Franţei, îşi pierduse fiul, fără a-şi pierde însă buna dispoziţie şi liniştea olimpică de Junonă. Din Parma, ea trimise violonistului un ac cu briliante şi un medalion mare de aur, în care erau trei şuviţe de păr, împletite: a lui Napoleon Bonaparte, a Mariei-Luiza şi o buclă blondă a ducelui de Reichstadt, răposatul ei fiu, Napoleon al II-lea, care nu domnise niciodată.

De trei ori cupeul încăpător adus de la Londra de bogatul signor Paganini cotise de pe drumul ce duce la Villa Gayona. De trei ori trecuse el pe acolo, fără s-o ia

spre reşedinţa sa permanentă. Villa Gayona, aproape complet reînnoită şi pregătită, nu-şi văzuse încă stăpânul. Iată drumul plantat cu chiparoşi; iată verdeaţa mirtului. În depărtare se deschide o largă privelişte; se vede câmpul neted, mai încolo pădurea, iar peste pădure, un drum care Urcă pieptiş. În copilărie, Paganini nu trecuse pe acolo decât o singură dată. Acum trecuse de două ori pe lângă cotitura care ducea spre propria lui casă, uitând cu totul de existenţa Villei Gayona. A treia oară, privise atent fiecare cărare ce se zărea prin fereasta cupeului şi inima i se strânse la gândul că poate n-o să ajungă niciodată să vadă adăpostul unde trebuia să se sfârşească pribegiile sale.

Sănătatea-i era foarte zdruncinată; echilibrul sufletesc însă era desăvârşit. Avea simţământul că-şi stăpâneşte pe deplin talentul. Mai mult decât oricând îşi dădea seama de posibilităţile infinite pe care le avea influenţa vrăjită, a viorii asupra oamenilor. Paganini era conştient că nicio greutate din lume nu-i putea stăvili avântul către desăvârşirea artei.

Simţea înţepături, ca de ac, în plăgile din gâtlej. Fiecare sunet al viorii era însoţit de această durere. Şi cu cât sunetul era mai desăvârşit şi mai înalt, cu atât durerea devenea mai ascuţită. Cu cât era mai copleşitoare stingerea glasului, cu atât mai desăvârşit devenea graiul muzicii lui. Oamenii fără vedere îşi ascut simţul pipăitului! Lipsit de glas, Paganini îşi deprinse vioara să-i tălmăcească din plin gândurile şi sentimentele.

Urcă scara în aplauzele şi ovaţiile mulţimii.

Coborî apoi în grădină şi apăru într-un boschet în văzul a sute şi mii de ascultători.

În loc de salut, Paganini ridică arcuşul şi în faţă îi răsăriră mai limpede ca oricând imaginile trecutului. Începu să cânte. Executa o lucrare de Beethoven. Se iveau parcă ţărmurile unor meleaguri necunoscute sau poate chiar ale unor lumi încă nezămislite. Şi, pe

deasupra lor, răsuna ciocănitul ameninţător al destinului, care bătea la uşă. *Cântecul destinului* apăru ca un cer înnorat, într-o amiază înăbuşitoare de iulie, ca un glas de moarte ce curmă deodată o nesfârşită cantilenă, şi apoi o *fermata* ciudată, nemaiauzită. Sunetul acesta prelung, necurmat, ţinând la nesfârşit, sileşte mulţimea, vrând-nevrând, să-şi oprească răsuflarea. La început, miile de oameni care-l ascultau oftară cuprinşi de o încântare mută, pentru ca apoi să simtă o apăsare chinuitoare. Neomeneasca durată a acestui ultim sunet, a acestei note prelungite, te copleşea. Părea că sunetul se va frânge deodată, istovit printr-o mişcare iute a arcuşului; amăgind însă aşteptările, el căpătă o sporită tărie ce biciuia sângele, făcându-l să alerge spre tâmple. Ascultătorii speriaţi, obosiţi, tulburaţi, se priveau nedumeriţi, dorind parcă să-şi citească impresiile în oglinda ochilor din jur, încercând parcă să-şi dea seama dacă acest sunet fermecat şi plin de vrajă răsună aievea sau e doar un vis. Era adevăratul Beethoven, era cântecul destinului, cântat pentru prima şi ultima dată în lume de către violonist… Era prima oară când Paganini crease o muzică a nimicirii şi a nefiinţei, el însuşi simţind în ea suflarea înspăimântătoare a morţii. *Cântecul destinului se* prefăcu într-un dangăt de înmormântare, într-un ţăcănit de oase, în bubuitul înfundat al bulgărilor de pământ ce cad pe capacul coşciugului.

Încordarea ascultătorilor urcase până în pragul nebuniei, când, din senin, fără nicio trecere, fără nicio întrerupere, răsună un clinchet de clopoţei şi – iată-le – pe o pajişte înflorită cum dănţuiesc uşoare, vesele, vaporoase, perechile graţioase de păstoriţe, cu aluniţe lipite de obraz şi cu măşti pe ochi, şi de ciobănaşi zvelţi, cu toiage şi ghirlande, în mantii lungi şi peruci pudrate – cu toţii într-o împestriţare de haine roz-albe, fumurii, trandafirii, verzi şi albăstrii. Vedeniile acestea se risipiră însă ca pâcla norilor de la asfinţit, ducând cu ele ultimele sunete ale muzicii beethoveniene, când, pe neaşteptate,

ca într-o ceaţă fumurie, răsună din nou glasul corzii de bas. Năvălea forfota de noapte a străzilor, a speluncilor mizerabile, se întindeau mâini descarnate şi zbârcite; se auzeau strigătele vânzătorilor de marfă vie care asurzeau piaţa. Apoi, deodată, un chiţcăit scârbos de şobolan, urmat de un scârţâit. Cineva alerga grăbit pe o scară de lemn, spre mansardă; ajuns însă din urmă de miile de rozătoare, dezgustătoare şi viclene, se încinse o luptă crâncenă; jivinile înfuriate îşi înfigeau colţii în carnea omului, fierbinte şi vie. Sunetele sălbatice se preschimbară într-un bubuit de tobă. Ce-a rămas din Beethoven? Măreţia solemnă a muzicii lui grave e înlocuită cu fantasmagoria lui Paganini. Aceste răbufniri de sunete cumplite cuceresc publicul. Oamenii se feresc să privească. Iar deasupra lor se înalţă bolta senină şi înstelată a nopţii genoveze. Undeva, hăt departe, se aude ropotul şi plescăitul talazurilor mării. Dar nimeni nu ia aminte la farmecul nopţii; ochii tuturor sunt aţintiţi spre un punct negru, spre silueta mohorâtă a lui Paganini. Iată că el îşi apleacă fruntea la stânga şi, ca un gâde care retează ţeasta dintr-o singură lovitură, apasă arcuşul pe cele patru strune. Şi strunele, supuse, scot un vaiet nearmonios, înfiorător.

…În camera marchizului, doctorul ţine mâinile lui Paganini. Violonistul a aţipit, însă nu poate fi lăsat singur. Pulsul abia se mai aude, inima abia îi mai bate. Au fost clipe când se părea că e mort. Doar oglinda, ţinută la gură, s-a aburit uşor.

Dincolo de zidurile palatului rătăcea un om mărunţel, ţinând în mână patru foi de pergament – un act de notariat făcut după vechea formă. El zicea că, încă de dimineaţă, signor Paganini poruncise să i se pregătească testamentul şi să-i fie adus la iscălit. Arătă şi scrisoarea lui Paganini, adresată primului notar din Genova. Dorinţa celebrului violonist fusese împlinită şi, fiindcă oficiul notarial lucrează fără greş, nu mai era niciun motiv să se întârzie cu semnarea.

Nu fu lăsat să intre. Atunci el spuse că, în curând, va sosi cineva atotputernic, în faţa căruia se deschid uşile tuturor palatelor şi că, împreună cu acesta, va pătrunde la Paganini, care va semna cuvintele sfinte pe care le purtase în inimă şi pe care poruncise să le scrie pe sulul de pergament, cu scopul ca toate neamurile sale să fie mulţumite, în cazul în care Domnul Dumnezeu va binevoi să-i ia sufletul din lumea aceasta a durerii.

Trecuse o jumătate de oră şi nu venise nimeni. Pare-se că ceva reţinuse persoana despre care vorbise micul shijbaş. Trecu o oră. Un om îmbrăcat într-o pelerină neagră, însoţit de marchizul di Negro, se urcă în cupeul care porni îndată.

Nişte ulicioare fără capăt, în sfârşit o fundătură a cărei singură ieşire trecea prin gangul unei case. E *Passo di Gatta Mora.* Acolo, băieţandrul Niccolo se milogea odinioară pentru câteva macaroane, acolo foamea şi munca istovitoare îi zdruncinaseră trupul, pe care acum boala îl silea să plătească cu vârf şi îndesat. Sufletul uriaş, purtat în trupul acela plăpând şi mic, câştigase victoria, triumfase. Dar ceasul socotelilor sosise şi el! Acum trebuia să ţină seama de fiecare fărâmă de vlagă.

Iată casa în care-i murise mama. De acolo fugiseră ei spre Alpii elveţieni; acolo, copilul obosit de drum, înarmat doar cu un arcuş mic şi strâmb, trebuise să cânte zilnic paisprezece ore în şir, fără răgaz şi fără somn, luptând cu o vioară mare şi grea.

Cupeul negru trecu pe uliţele adormite ale Genovei. Paganini simţea să se înăbuşă. Dădu drumul vizitului şi coborî pe treptele de marmură dinspre piaţă. În inimă simţi fiorul puternic al independenţei, al libertăţii, ca atunci, în zilele fugii lui de sub jugul părintesc, după ce câştigase pentru prima dată o sumă uriaşă în taverna de noapte. Strecurându-se pe lângă ziduri, Paganini trecu pe la o răscruce. Nu se auzea nimic, străzile erau pustii. „Numai în patrie, numai pe meleagurile legate de amintirile copilăriei îţi poţi simţi, atât de viu şi de

dureros, apropierea sfârşitului“, gândi Paganini, ascultându-şi ecoul paşilor şi plescăitul domol al mării, ce se desluşea tot mai limpede. În sufletul său pizmuia acum pe oamenii cei mai umili, care locuiau pe ţărmul acesta binecuvântat. Grăbi pasul în întâmpinarea valurilor nepăsătoare şi zgomotoase. Nu luă aminte cum o umbră măruntă se furişă, ca un şobolan, pe lângă el, îndreptându-se grăbită spre digul alb unde lumina farul Darsena Reale.

Paganini îşi scoase pelerina, îşi descheie haina şi, deznodându-şi cravata, o aruncă în mare. Cu pieptul deschis în bătaia vântului sărat, păşi hotărât pe digul de piatră. O creastă îngustă de stânci ţinea piept din amândouă părţile năvalnicelor talazuri. Stropi ţâşneau în aer, căzând pe verigile înverzite ale ancorelor prinse de stâncile bătute de vânturi. Paganini călca pietrele ascuţite fără teamă de valurile care săltau de sub stânci. Asculta cântarea mării, aspirând adânc aerul ei proaspăt, simţind că-şi retrăieşte copilăria. Nici nu băgă de seamă că omul, care-i păstrase întreaga viaţă o duşmănie înverşunată şi cumplită, stătea la capătul digului, lângă turnul înalt al farului şi nu-l slăbea din ochi. Paganini nu-l zărise şi mergea ţintă spre el. Lui Novi însă i se părea nu numai că-l zărise, dar şi că-l ţintuise de stâncă, cu privirile ochilor săi negri, şi dacă Paganini nici nu bănuia că nu e singur pe dig, Novi era în schimb întruchiparea urii şi a spaimei. I se păru, deodată, că i se apropie clipa cea din urmă, când cel pe care-l prigonise o viaţă întreagă va veni la el şi îl va înşfăca de gât cu degetele lui tari ca arcurile de oţel. O groaznică frică îl înăbuşea. Ar fi vrut să strige, dar glasul nu-l mai asculta! Ar fi dorit să-i cadă în genunchi, dar picioarele şi mâinile îi erau ca de plumb.

Ropotul valurilor şi ţipetele pescăruşilor, care zburând deasupra farului, se apropiau tot mai mult, îl asurzeau pe Paganini, îmbătat de priveliştea din jur, de simfonia mării. El nu văzu cum silueta măruntă a omului acela

înspăimântat se tot trăgea îndărăt, dorind să se ascundă după far şi cum, nechibzuindu-şi bine mişcările, se prăbuşi brusc în valuri, scoţând un ţipăt ce semăna cu al unui pescăruş.

Paganini ajunse până la far şi o luă înapoi, fără să bănuiască că în clipa aceea se stinsese o viaţă.

…Dimineaţa, Paganini se simţi mai bine. Un pescar bătrân, slab, cu faţa zbârcită şi cu nasul încovoiat, lucra pe un banc de nisip. Purta un şorţ de piele şi era încins la brâu cu o funie de care-i atârnau uneltele de pescuit. Băiatul lui cel mic îi ajuta la lucru, cântând în gura mare. Apele străverzii ale golfului, ce se liniştiseră odată cu răsăritul, păreau poleite de razele soarelui. Ceaţa dimineţii plutea însă peste mare.

Paganini recunoscu pe vicleanul Pascarelli de la „Han“. Îşi aminti de fostul tovarăş de joacă, mai cu seamă după cicatricea mare de deasupra sprâncenei stângi şi după lipsa unei urechi. Pescarul însă nu şi-l mai aminti. Privi de câteva ori pe omul care şedea pe stânci şi apoi îşi văzu de treabă, tot aşa de atent şi cu aceleaşi gesturi măsurate ca şi odinioară când meşterea vaporaşe de hârtie şi le dădea drumul în băltoacele din *Passo di Gatta Mora.*

La ora gustării, Paganini coborî din odaia lui în sufrageria mare a palatului di Negro. Greşi însă uşa şi o privelişte neaşteptată îl făcu s-o închidă imediat la loc. Vreo zece persoane, adunate în odaie, discutau foarte aprins. Paganini îşi auzi numele rostit de o voce aspră şi pe un ton plin de ură. Recunoscu o femeie îmbrăcată într-o rochie largă de culoare albastru deschis. Signora Antonia nu se schimbase aproape de loc. În orice caz, el nu observase nicio schimbare, când, pentru o clipă, îşi încrucişase privirea cu ea.

La masă, marchizul di Negro părea destul de încurcat. După ce tăie ultima frunzuliţă de andivă, Paganini îi spuse, privindu-l ţintă:

— Te rog spune-mi acum despre ce e vorba.

Di Negro se înroşi. Îi arătă un teanc de ziare franceze, care vesteau că, pe neaşteptate, violonistul fusese răpus de holeră, în oraşul natal. Printre ziare, un plic mare cafeniu, cu multe timbre şi ştampile. Era o scrisoare de la Fräulein Weisshaupt şi câteva rânduri mari mâzgălite de mâna unui copil. Copilul se îmbolnăvise de spaimă, dar acum se simţea mai bine.

Peste o oră, cupeul lui Paganini gonea nebuneşte spre nord.

Capitolul 31
COBORÂREA ÎN INFERN

Signor Fernando Paer era bolnav. Malibran, care fermecase cu glasul ei întreaga Anglie, nu se mai întoarse din turneul prin Marea Britanie. La un concert dat la Manchester, după ce cântase ultima notă a unei arii, se clătinase şi căzuse moale în braţele lui Bériot, care o acompania. Murise uşor, într-o clipă. Şi Rossini părăsise Parisul, renunţând pentru totdeauna la muzică.

Achillino era fericit şi sănătos ca niciodată. Aşadar, zvonurile despre moartea tatălui său fuseseră neadevărate. Signora Antonia însă, plină de prevedere, apărea oriunde moartea putea să-i surprindă bărbatul. Pândindu-i sfârşitul, îl urma peste tot, ca o umbră. „O, ce umbră fericită! – gândea Paganini. Se prea poate să călătorească încă multă vreme prin Infern”.

Fernando Paer îl dojeni pentru fuga lui neaşteptată din Paris şi pentru că nu dăduse în tot acest timp niciun semn de viaţă. Îi mărturisi că se simte la apusul vieţii.

Harris lipsea. Cât de scrupulos îşi îndeplinise însă acest prieten dezinteresat toate îndatoririle lui de secretar! Un bun contabil, tocmit în serviciul lui Paganini, îi ţinea la dispoziţie un registru gros şi o servietă de marochin, încăpătoare. Din actele şi socotelile din ele, violonistul putea să-şi verifice totalul averii şi să ştie căile pe care aurul se va scurge neîncetat în jgheaburile băncilor. Lafitte şi Rotschild îşi disputau cinstea de a servi cât mai bine pe marele violonist. Domnul Rotschild se întrecuse pe sine însuşi, trimiţând lui Paganini, prin primul director al băncii sale din Paris, un ac de cravată cu rubine şi briliante.

Dar nici duşmanii lui Paganini nu-l pierdeau din ochi.

Într-o zi veniră la el doi domni – Tardif de Petitville şi Rousseau-Demenloterie – propunindu-i să participe la înfiinţarea unui palat muzical în capitala lumii. De fapt, acesta avea să fie o casă a muzicii, casa însemnând în italieneşte casă. Va fi aşadar un *casino* – o casă cu uşile larg deschise, întemeiată de iubitorii muzicii. În casa asta, ca într-un palat al artelor, vor găsi adăpost şi literatura, şi pictura, şi muzica, şi coregrafia, şi arhitectura. Într-un cuvânt, *casino*-ul va fi o instituţie de cultură generală, împodobită cu numele lui signor Paganini, cel mai mare artist al lumii. Totul era gata. Domnul de Petitville cumpărase splendidul „Jaumart“ de lângă Chaussée d'Antin, care, odinioară, în timpul Revoluţiei Franceze, fusese proprietatea unui om al finanţelor, domnul Perrego.

— L-am ales bucuros, – spuneau oamenii aceştia cu nume nobil, adresându-se lui Paganini – fiindcă signor Perrego era italian, iar apoi palatul a aparţinut ducelui de Padua, Arrighi, şi acolo a luat, de fapt, fiinţă prima bancă a domnului Lafitte, păzitorul averii dumneavoastră. Nu trebuie decât să iscăliţi statutul şi actele acestea mărunte.

La 25 noiembrie 1837, parizienii s-au adunat pentru prima oară în noul *casino.* Berlioz, în *Cronica pariziană,* publicată în ultima pagină din *Gazette musicale,* a scris un articol foarte usturător, exprimându-şi revolta faţă de această nouă speculaţie a lui signor Paganini.

„Contribuţia personală a marelui violonist la acest ciudat *casino* se va reduce la atât: Paganini va trece de vrao două-trei ori prin grădină, dacă timpul va fi frumos…“

Cibindu-i rândurile, Paganini dădu din umeri: „Ce vrea oare omul acesta de la mine? Mi se pare că am făcut totul pentru a-l ajuta”.

În adevăr, nu-i refuzase lui Berlioz niciun sfat muzical şi îi răspunse la toate scrisorile. Cu toate acestea, în cercul cunoscuţilor apropiaţi, când gura lui slobodă

trecea de orice margini şi când se adeverea zicala: fereşte-mă Doamne de prieteni, domnul Berlioz devenea necruţător faţă de tânărul Liszt – admiratorul lui Paganini – pe care-l pizmuiau, ca şi faţă de Paganini, al cărui nume îi pricinuia o groază aproape superstiţioasă.

Berlioz avea putinţa să povestească mult mai multe despre Paganini decât ceilalţi prieteni din lumea muzicală. Era şi firesc, de vreme ce domnul Berlin, mare financiar şi proprietarul ziarului *Journal des Débats,* pe lângă care se aciuase ziaristul Jules Janin, era la curent cu toate bârfelile care-l priveau pe Paganini. Ziarul avea o serie de corespondenţi, cunoscuţi sau anonimi, de la care primea zilnic prin poştă date şi episoade interesante din viaţa lui Paganini. Redacţia avea la îndemână şi unele informaţii pe care Paganini nici nu le bănuia. La rândul său, domnul Berlin era direct interesat în chestiunile muzicale. Opera *Esmeralda,* compusă de Berlioz după libretul domnilor Hugo şi Fouché, îl interesa îndeosebi, deoarece fiica sa cânta în ea. Dacă Berlioz îl ponegrea pe Paganini, parizienii aveau şi mai multe motive să-l ponegrească pe Berlioz, şuşotind despre legătura lui cu fiica domnului Berlin. Berlioz era căsătorit; se însurase, fără să chibzuiască bine, înainte de a fi cunoscut pe domnişoara Berlin. Acum era silit să ducă un trai de mizerie, neavând uneori nici cu ce-şi plăti spălătoreasă. De nevoie, trebuia să fie cronicar la *Gazette musicale,* să-şi ia gustarea la Jules Janin, prânzul la domnul Berlin, fiind obligat să renunţe la cină şi să se culce cu stomacul gol, recitind a suta oară minunatul roman al lui Balzac *La peau de chagrin.* Cât de mult semăna unul din eroii romanului, egoistul Rafael, cu signor Paganini, deoarece vioara acestuia, cu toată puterea ei vrăjită, nu era în stare să-i redea sănătatea!

Într-o bună zi, un exemplar din romanul *La peau de chagrin* fu predat la poştă pentru Paganini.

Violonistul citi povestea tragică a lui Rafael, sărmanul parizian care, întocmai ca şi el odinioară, intrase într-o

respingătoare speluncă, jucând ultimul ban ce-l avea. Apoi ciudata întâlnire din prăvălia unui anticar. Pielea se micşora treptat, numărând zilele şi orele lui Rafael pe măsura împlinirii fiecărei dorinţe a acestuia. Bogăţii fără număr, înfăptuirea tuturor dorinţelor şi, în acelaşi timp, scurtarea grăbită a propriei existenţe. Zi după zi, ca nişte foi de calendar luate de vânt, se scurgeau orele şi minutele lui Rafael, mâncându-i totodată viaţa. Pielea de măgar, odinioară atât de mare, încât atârna pe un perete întreg, se micşora văzând cu ochii. Iată-i conturul de altădată, marginea roşie pe peretele alb, şi iată-i şi întinderea de-acum! Zgrunţuroasă, lucioasă, cu inscripţia ei misterioasă, scrisă într-o limbă străveche, restul acesta de piele însemna pentru Rafael puţinele ore şi zile ce-i mai rămâneau de trăit. Pregătindu-i lovitura, Berlioz ochise bine. Planul lui izbutise. Paganini simţi, dintr-o dată, asemănarea deplină a ursitei sale cu aceea a lui Rafael.

Întimplările ce s-au petrecut după întoarcerea lui Paganini la Paris te uimeau prin neobişnuita lor înlănţuire.

Şeful biroului de poliţie, domnul Simonet, secretarul general al prefecturii poliţiei, domnul Maleval, *Gazette musicale,* reprezentanţii clerului, doctorii şi juriştii, cronicarii şi ziariştii Parisului – toţi ajunseră uneltele unuia şi aceluiaşi plan.

Harris trăia acum în Anglia. Într-o bună zi a primit o scrisoare care-l anunţa că signor Paganini avea oarecare bănuieli cu privire la administrarea fondurilor sale de către Harris. În dorinţa de a restabili adevărul, Harris i-a răspuns pe dată lui Paganini, oferindu-şi din nou serviciile. Paganini însă nu a primit această scrisoare. Harris a socotit că cele comunicate fuseseră adevărate şi nu a mai stăruit, ducându-şi mai departe viaţa modestă în oraşul Brighton.

Nu mult după aceea, Paganini fu încunoştiinţat că va sosi pentru el o mare navă transoceanică, pe bordul

căreia va putea pleca în Lumea Nouă. Paganini începu pregătirile de plecare. El vorbise atât de deschis despre călătorie, încât cei care îi urmăreau pas cu pas viaţa ştiură să-i zădărnicească pregătirile.

Dacă era nevoie de un medic, apărea un doctor anumit; dacă era nevoie de un jurist, era chemat unul special; daca era nevoie de un cronicar muzical sau de un reprezentant al presei, acesta apărea sub masca aceleiaşi puteri care-l urmărea sub masca medicului şi masca juristului.

Anul 1837 a fost anul loviturii hotărâtoare, anul care a pregătit osândirea şi pieirea lui Paganini. Talentatul şi elocventul avocat X striga în gura mare, la toate răspântiile şi prin toate sălile unde-l purta meseria, că Paganini e nebun. „Nemulţumindu-se cu averea colosală pe care o are, Paganini a intrat în asociaţie cu nişte speculanţi, jucători de bursă şi afacerişti suspecţi din Paris, care au înfiinţat un c*asino* pe un loc viran, fără a avea banii trebuitori”.

Declaraţia aceasta a unuia dintre cei mai încercaţi avocaţi era apoi repetată de toată lumea. Dacă Paganini ar fi dat mai multă importanţă zvonurilor care circulau pe seama lui, dacă ar fi citit unele afişe şi anunţuri din ziare, el ar fi înţeles că acel *casino* nu era de loc o nevinovată întreprindere de binefacere. Peste tot se şoptea că veniturile casinoului sunt veniturile lui; *casino*-ul e opera lui Paganini: *casino*-ul şi Paganini sunt unul şi acelaşi lucru.

Vărsând suma de şaizeci de mii de franci, ca prima rată pentru înfiinţarea acestei case a artei, Paganini socotise că a făcut un gest mărinimos de recunoştinţă faţă de centrul mondial al culturii muzicale. Între timp însă, aventurierii cheltuiseră banii şi, folosind numele celebrului violonist, contractaseră datorii uriaşe, începând unele afaceri în stil mare. Paganini se trezi astfel în faţa unor fapte care, fără a mai corespunde intenţiilor sale de la început, îl ameninţau cu o ruină

completă.

Reprezentanţii de vază ai ştiinţei juridice pariziene nu se amestecau în chestiunea aceasta, aşteptând ca Paganini să apeleze la sprijinul lor. Unii doreau chiar ca lucrurile să se încurce şi mai rău, pentru a-l face apoi să-şi golească buzunarele, iar *casino*-ul, pe zi ce trecea, lua tot mai mult înfăţişarea unei cutii a Pandorei, plină de nenorociri.

Domnul Rousseau-Demenloterie se dovedi a fi un biet simbriaş, administratorul domnului Tardif de Petitville, iar Tardif părăsise, fără veste, Parisul.

Paganini era obligat să apară în fiecare zi la *casino* şi să concerteze, fiindcă publicului aşa i se făgăduise şi nu-i păsa dacă domnul Paganini era sau nu suferind.

Lui Paganini lucrul acesta i se părea caraghios, ca o glumă de care se va sesiza justiţia franceză, venind în ajutorul său, ca unul care voise să dea un sprijin artelor franceze. Acestea erau limpezi ca bună ziua. Violonistul scrise secretarului general al prefecturii poliţiei pariziene, domnul Malevale, dar primi un răspuns neaşteptat. Acesta îi scria că în zadar îşi închipuie domnul Paganini că legile franceze vor apăra specula neruşinată a unor indivizi necunoscuţi; dacă domnul Paganini nu va vărsa cele două sute de mii de franci, cheltuiţi cu amenajarea *casino*-ului, va avea de-a face nu numai cu justiţia civilă, dar şi cu cea corecţională.

La 7 martie se judecă procesul şi Paganini se pomeni condamnat să plătească absolut toate uriaşele sume înşirate în scrisoarea lui Malevale.

Paganini se adresă atunci avocatului X. Acesta, dând din umeri, îi spuse că nu e lesne de descurcat o afacere atât de complicată. Domnul X… fiind însă foarte înţelegător, îi făgăduise totuşi să-l ajute. Şi iată cum începu să-l ajute. Venea în fiecare zi şi-i povestea toate zvonurile, aducându-i *Gazette des tribunaux.* Îi citea tot ce se scria pe socoteala sa, printre altele, că, din punctul de vedere al politiei şi al tribunalului parizian, signor

Paganini nu e decât un şantajist ordinar. Organizând *casino*-ul cu scopul de a se îmbogăţi, a înşelat aşteptările onorabilului public, ca un vechi şi încercat speculant ce este, motiv pentru care Paganini va fi deferit tribunalului corecţional.

— O să vă coste cam scump absolvirea de o pedeapsă atât de grea, îi spuse avocatul X. Ştiţi, cred, că domnul Petitville a fugit din Paris, luând cu el toţi banii *casino*-ului. El a fost în legătură cu un bătrân copoi al poliţiei, Fleury, care, în momentul de faţă, e dat şi el în judecată. Deopotrivă de nemulţumit de dumneavoastră este şi domnul Simonet şi secretarul prefecturii, Malevale, care au înaintat ministrului justiţiei câte o plângere. Ca dovadă concretă că sunteţi un şantajist, ei au înaintat şi acţiunile *casino*-ului, pe care le-aţi trimis cu intenţia de a-i mitui.

Paganini îl privea cu ochii holbaţi ai omului în faţa căruia s-a deschis o prăpastie. Dar, cuprins deodată de furie, începu să bată din picior şi îl dete afară pe avocatul X, hotărât să se ocupe singur de această afacere.

La 16 martie, toate ziarele pariziene publicară sentinţa prin care signor Paganini, organizatorul *casino*-ului, era obligat să cânte la *casino* de cel puţin de două ori pe săptămână, fără a primi vreun onorariu. În caz de refuz, era obligat să plătească pentru fiecare concert neexecutat o amendă de şase mii de franci. Drept cauţiune, toate veniturile casinoului fură declarate poprite.

Nu mai putea fi vorba de nicio plecare. Paganini fu silit să semneze o declaraţie că nu va părăsi Parisul. Aşa i se scurse timpul până în august. Paganini se zbătea ca o fiară în cuşcă. Boala i se înrăutăţise. Seara, era scuturat de friguri, iar noaptea, chinuit de coşmaruri. Scuipa sânge.

Unele persoane cu anumite împuterniciri date de poliţie, exploatau încăperile casinoului. Marţi, în timpul carnavalului, o oarecare cântăreaţă, San-Felice, apăru pe

scenă, folosind o scrisoare falsă din partea lui Paganini. După concert, dispăru împreună cu casierul şi cu toţi banii încasaţi. Avocatul X… cumnatul prefectului Gisquet, se transformă în scurtă vreme din avocat în reclamant. El chemă pe Paganini, cerându-i o sumă uriaşă de bani pentru că se ocupase de procesul său. Paganini tăgădui orice ajutor din partea domnului avocat X… dar justiţia îl condamnă la despăgubiri. X… se simţea satisfăcut. Paganini trimise atunci o scrisoare ministrului de justiţie şi procesul urmă să fie dezbătut la Palatul de justiţie.

Palatul de justiţie era însă un mecanism foarte greoi. Unele acte şi dosare se pierdeau. Declaraţiile date de Paganini dispărură, de parc-ar fi fost scrise pe tăbliţe de gheaţă, ce se topesc sub razele soarelui. Doar ziarele franceze şi europene tipăreau diferite ştiri despre toate aceste nenorociri, uneori compătimindu-l pe Paganini – ceea ce îl jignea – alteori mărturisind o satisfacţie răutăcioasă – ceea ce îl zdrobea. Paganini nu mai era marele violonist, ci un om prăbuşit în mlaştinile şantajului, un om grav bolnav, de care medicii începură să se îngrijoreze.

Artistul încercă să scape de miasmele Parisului. Scrise o scrisoare lui Laporte, în care îi arăta dorinţa de a da câteva concerte la Londra. Ziarele engleze anunţară chiar zilele şi orele la care urmau să aibă loc concertele. Paganini se pregăti de drum, dar nu reuşi să plece. Dintr-o dată, Palatul de justiţie îşi aminti de cererea domnului Paganini de a i se revizui procesul şi îi trimise o citaţie, care-l sili să-şi amine voiajul la Londra.

Chiar în ziua când s-a aflat la Paris că ziarele engleze anunţaseră renunţarea lui Paganini de a mai cânta la Londra, acesta primi o altă citaţie. Procesul care urma să se judece la Palatul de justiţie fusese amânat pentru luna decembrie. Paganini nu mai ştia ce să facă. Era aproape sfârşit.

La 24 iunie, *Gazette musicale* publică o scrisoare a lui signor Paganini, care, după părerea gazetei, dovedea

gradul înaintat al nebuniei artistului. Prin această scrisoare, adresată domnului Douglas Loveday şi pusă de acesta cu amabilitate la dispoziţia gazetei, Paganini cerea douăzeci şi şase de mii patru sute de franci pentru lecţiile de vioară date fiicei acestuia. Se produse o nouă explozie de indignare. Paganini ajunse victima unei nemaipomenite campanii de presă. Oamenii care până mai ieri fuseseră entuziasmaţi de concertele sale dădeau din umeri, zicând: „Ce s-a întâmpla cu omul acesta? Auzi! Douăzeci şi şase de mii de franci pentru lecţiile pe o lună? Într-adevăr e nebun!“ Iar când vreun original cuteza să spună că n-o fi chiar aşa, se găseau atotştiutori care, clătinând din cap, ziceau: „Habar n-aveţi ce fel de om e ăsta!“

În zadar s-a zbătut Paganini. Aproape şase săptămâni ca să publice o lămurire. În cele din urmă, dovezile vădite pe care le înfăţişă şi ameninţarea că va merge direct la Louis-Philippe îşi făcură efectul. Ziarul cu pricina a fost nevoit să publice şi o scrisoare a lui sir Douglas Loveday către Paganini, trimisă înaintea celei expediate de Paganini.

Prin aceasta, Loveday îi ceruse lui Paganini patruzeci de mii de franci chirie pentru cele trei luni petrecute în casa lui; de asemeni, pentru faptul că la Londra fiica sa dăduse timp de zece zile lecţii de pian micului Achillino, pretindea câte două mii de franci de fiecare lecţie; în caz de refuz, îl ameninţa cu darea în judecată. Scrisoarea era scrisă în termeni categorici. În timp de trei zile, Paganini trebuia să plătească şaizeci de mii de franci.

În scrisoarea publicată, Paganini adăugase:

„N-am dat niciun fel de lecţii fiicei lui sir Douglas Loveday. Am răspuns doar scrisorii sale, spunându-i că dacă fiecăruia îi este îngăduit să dea frâu liber fanteziei, să născocească ce-i trece prin cap, atunci şi eu pot să inventez ce vreau. Pot, de exemplu, să-i pretind douăzeci şi şase de mii patru sute de franci sau oricare altă sumă ce-mi va trece prin minte, pentru lecţiile pe care nu i le-

am dat niciodată fiicei sale. N-am atins nicio altă chestiune. Domnul Harris, secretarul şi prietenul meu, a oprit la timp vizitele fratelui domnului Loveday, recomandat de acesta ca un eminent medic englez. Nu ştiu dacă are diplomă de doctor, pot însă afirma că după ce am luat medicamentul prescris de acesta am simţit o înrăutăţire a sănătăţii. În scurtă vreme, Harris a descoperit însă toată înşelătoria. Medicul acesta renumit îl uimise cu preţul ridicat al consultaţiilor, pretinzându-mi câte o susă de franci de vizită, chiar atunci când mă întreba numai: «Cum vă simţiţi?» Am fost nevoit să părăsesc în grabă locuinţa domnului Loveday, iar Harris i-a luat o declaraţie că i-a plătit absolut totul."

De la o vreme Paganini se temea să mai apeleze la medicii din Paris. Grav bolnav, ascultă totuşi, în ziua de 16 decembrie 1837, concertul lui Berlioz. Aşadar, muzicianul acesta straniu, care dispreţuia numele lui Paganini, se dovedea a fi un minunat compozitor.

— E o minune! – exclamă Paganini, auzind *Harold în Italia.*

A doua zi, Berlioz scrise tatălui său următoarele rânduri:

„Paganini, acest mare şi nobil artist, a venit la mine, spunându-mi că de astă dată e mişcat până în adâncul sufletului de cele cântate la concertul care mă aşază alături de Beethoven. Acum cinci minute s-a petrecut un fapt care m-a zguduit nespus. Un fermecător copil de doisprezece ani, Achillino Paganini, mi-a înmânat o scrisoare de la tatăl său, în care era şi un cec asupra băncii Rotschild şi care mă făcea stăpânul unei averi de douăzeci de mii de franci. Iată ce-mi scria Paganini:

«Dragul meu prieten!

Beethoven a murit şi numai Berlioz a fost în stare să-l reînvie, ieri. Eu, care am avut fericirea să aud sunetele dumnezeieşti ale operelor dumneavoastră, îmi îngădui să-mi fac datoria faţă de un geniu: primiţi vă rog, ca semn de recunoştinţă din partea mea, suma de douăzeci

de mii de franci, pe care-i puteţi încasa de la baronul Rotschild.

Al dumneavoastră devotat prieten, Niccolo Paganini.»”

Pe neaşteptate, în *Journal des Débats* apăru următoarea notă:

„Spre ruşinea mea trebuie să recunosc că n-a existat nimic mai josnic, nimic mai crud şi mai nedrept decât articolele pe care le-am scris împotriva domnului Paganini. Am greşit întru totul. În adâncul inimii eram şi eu alături de atitudinile opiniei publice faţă de Paganini. Jules Janin“.

Aceste câteva fraze neclare nu pomeneau în niciun fel de adevărata cauză care determinase încetarea atacurilor împotriva lui Paganini.

Ziarele de pe marile bulevarde începură să urle despre cele întâmplate cu prilejul concertului lui Berlioz. Povestea celor douăzeci de mii de franci devenise obiectul celor mai năstruşnice cancanuri privitoare la violonist. Unii spuneau că Paganini ar fi dat lui Berlioz bani care nu-i aparţineau şi că aceşti bani ar fi fost aduşi lui Paganini chiar de către fiica domnului Berlin, proprietarul lui *Journal des Débats,* fără ca tatăl să ştie ceva. Ea îl rugase pe Paganini să-i înmâneze lui Berlioz acest dar făcut din toată inima. Astfel se explică – ziceau aceiaşi clevetitori – şi notiţa publicată de Jules Janin, colaborator la *Journal des Débats.*

Într-o scrisoare adresată lui d’Ortigue, Liszt condamnase gestul de binefacere al lui Paganini. Alţii afirmau, pur şi simplu, că Paganini dăruise lui Berlioz bani furaţi.

„Banii câştigaţi la joc necurat nu-i vor aduce noroc lui Berlioz” prevestea o fiţuică pariziană de pe Boulevard des Italiens.

Berlioz era însă fericit. Darul însemna trei ani de muncă uşoară, de libertate şi de fericire. Acum îşi va putea termina opera *Romeo şi Julieta.*

„L-am găsit – scrie Berlioz surorii sale – părăsit, într-o

sală uriaşă. Trebuie să ştii că şi-a pierdut vocea. Fără mijlocirea lui Achillino, băiatul lui, e cu neputinţă să înţelegi ce vrea să spună. Când m-a văzut, i-au dat lacrimile şi am simţit că sunt gata să izbucnesc şi eu în plâns. Poţi să-ţi închipui: Paganini plângea! Acest sălbatic mâncător de oameni şi distrugător de inimi, mă strângea în braţe, plângând. «Nu spune nimic, n-am nevoie de cuvinte! Am simţit o bucurie mult mai mare decât dumneata, zicea el. Mi-ai dat simţământul, pe care nu-l mai încercasem de mult, al adevăratei arte muzicale.» Apoi, ştergându-şi lacrimile, râzând, lovi în masă şi începu să mişte repede din buze, privindu-mă cu o neobişnuită expresie de durere. Micul Achillino îmi tălmăci cuvintele lipsite de sonoritatea glasului.

«Sunt fericit, spunea Paganini, sunt în culmea fericirii. Acum toţi ticăloşii aceia, care au scris împotriva dumitale, nu vor mai îndrăzni să-şi repete calomniile. Sunt o autoritate în muzică şi vă proclam un mare muzician»”

Berlioz era în realitate atât de mişcat, încât nici nu putea vorbi. Perspectiva înfăptuirii visurilor sale din zilele de foame şi mizerie îl umpluse de entuziasm şi, în primul moment al întrevederii cu Paganini, nu putut scoate o vorbă. Îşi reveni însă, îl întrebă de starea sănătăţii şi se îngrozi, văzând că nu avea în faţa sa decât o umbră de om, chinuit peste măsură, departe de a semăna cu violonistul sănătos şi puternic pe care-l văzuse pe scenă. Şi, cu toate că starea sa era atât de gravă, încât n-ar fi trebuit să se gândească decât la viaţa lui, totuşi acest om făcuse un gest dezinteresat, care însemna o mare binefacere pentru Berlioz.

Berlioz pomeni de secretul vrăjit pe care-l poseda din plin vestitul Paganini. Violonistul clătină din cap. Achillino tălmăci răspunsul scurt:

— Secretul meu nu e un fruct al întâmplării; este rodul unei munci îndelungate şi istovitoare. Caută să studiezi natura instrumentului dumitale. Porneşte de la ideea că

nu-i cunoşti toate posibilităţile. Însuşirile viorii sunt mult mai bogate decât au crezut-o înaintaşii mei.

— Despre dumneata se vorbeşte ca despre un preot al zeiţei Isis – răspunse Berlioz.

— Da de unde! – răspunse Paganini. Zeitatea căreia mă închin se numeşte: vioara.

Berlioz stătu pe gânduri dacă trebuia să-l înştiinţeze pe Paganini despre ceea ce aflase datorită legăturilor ce le avea cu revistele şi ziarele pariziene. Dorea să-i deschidă ochii asupra noilor primejdii ce-l ameninţau, se simţea dator să facă aceasta, dar, în acelaşi timp, i se părea că e cu neputinţă să înceapă vorba despre lucruri atât de grave şi neliniştitoare, tocmai în momentul unei vizite la omul care-i făcuse atâta bine. Berlioz se încurcă, se fistici şi în cele din urmă plecă, luându-şi rămas bun cu un aer stingherit. Simţământul unei pacoste, care se apropia şi care trebuia neapărat să se întâmiple la Paris, îl cuprinse pe Berlioz îndată ce ieşi în stradă. Ar fi vrut să strige şi să cheme pe cineva în ajutorul lui Paganini. Cele ce se petreceau în taină şi ajungeau, pe căi necunoscute, la acel cartier general, unde se plănuiau noi mijloace de atac împotriva lui Paganini, îi păreau ceva monstruos. Sentimentul propriei sale fericiri, al libertăţii şi al siguranţei materiale, îl îmbată însă într-atâta, încât peste câteva clipe Berlioz uită de Paganini. El se gândea acum la cecul ce-l va încasa de la banca Rotschild, la imaginea monedelor strălucitoare de aur, la o seară modestă dar plăcută, petrecută în cercul unor oameni aleşi dar fără prea multă gălăgie, că – de! muzicanţii sunt oameni invidioşi. Cam acestea erau gândurile şi sentimentele lui Berlioz, care îşi zise la un moment dat: „Într-adevăr, ce aş fi putut face pentru omul acesta aşa de ciudat?“

Doctorul Lallemand, trimis de prietenii şi admiratorii lui Paganini, constată o înrăutăţire a sănătăţii.

— Tot Parisul se interesează de sănătatea dumneavoastră, îi spuse medicul.

„O, desigur! – gândea Paganini. Tot Parisul! Da! Da!

Procesul de la Palatul de justiţie s-a amânat din nou, iar eu sunt mai departe ameninţat”. Privi pe doctor cu ochi trişti şi gravi, în timp ce buzele-i şopteau cuvinte ce n-aveau nicio legătură cu starea sănătăţii.

Treptat, din redacţia ziarelor *Gazette musicale* şi *Journal des Débats,* ştirile privitoare la starea gravă a lui Paganini începură să se răspândească pretutindeni.

Doctorul Lallemand convocă un consult. Patru dintre somităţile medicale ale Parisului îl cercetară pe Paganini, retrăgându-se apoi într-o altă cameră.

Tânărul doctor Lassegue, care descoperise mania persecuţiei şi o considera ca o boală gravă, încercă a dovedi că artistul suferă tocmai de această boală. Bătrânul şi venerabilul psihiatru Fauville, autorul unei lucrări despre grandomanie, susţinea că Paganini a căzut pradă maladiei denumită *mania grandioasa.* Doar doctorul Jean Cruvellier constată toate semnele unui surmenaj nervos şi, înfăţişând viaţa lui Paganini, îşi ului colegii prin cunoaşterea desăvârşită a copilăriei şi adolescenţei artistului.

— Eu l-am mai vizitat – spuse Cruvellier – într-o zi când cineva încercase asupra pacientului efectul remediului descoperit de colegul nostru Soubeiran.

— Cum? Ce spui? – întrebă doctorul Rostand, îndreptându-şi ochelarii.

— Da – spuse Cruvellier – nişte bandiţi au furat de la locuinţa lui un sac de aur, după ce l-au adormit cu cloroform.

— Cred că n-a avut o pagubă prea mare! – spuse Rostand, dovedind astfel că era de acord cu zvonurile ce mişunau pe seama averii extraordinare a lui Paganini.

Luă cuvântul apoi doctorul Lassegue:

— O însuşire fundamentală a acestui om e extraordinara sa rezistenţă la unele percepţii. Socot că această opera a naturii, denumită Paganini, posedă o uriaşă forţă de rezistenţă la fenomenele străine firii sale. E o natură prin excelenţă productivă. Mă consider destul

de competent în muzică şi pot să vă spun, domnilor colegi, că nicio lucrare a compozitorilor de vioară n-a fost executată de signor Paganini fără să nu fie complet transformată, oglindind atât de viu trăsăturile caracteristice ale propriei sale individualităţi, încât compozitorii respectivi aveau dreptate să se supere. Încăpăţânarea aceasta de a nu primi nimic străin, clocotul vulcanic al propriilor sentimente şi gânduri au avut drept rezultat, la pacientul nostru, o hipertrofie a individualităţii, care a dus la această consumare a sistemului nervos în propria sa văpaie. Cu fiecare nouă apariţie pe scenă, această consumare nervoasă va merge *crescendo.*

— Eu socotesc – spuse răspicat doctorul Cruvellier – că starea lui e deznădăjduită. Anemierea organismului, încă din anii copilăriei, şi munca supraomenească, într-adevăr distrugătoare, au pregătit terenul acestei boli, care a izbucnit acum cu atâta putere. Domnul Paganini e pierdut. Are tuberculoză, care s-a întins de la laringe. În curând, acesta va provoca distrugerea tuturor ţesuturilor. Paganini seamănă cu un ceainic de plumb, ajuns dincolo de cercul polar. Se ştie că acest metal dur şi ductil se transformă sub influenţa gerului arctic în praf. Nu există salvare. Fiecare concert îi va răpi cinci ani din viaţă. Cred că e de ajuns să dea zece concerte, ca la al unsprezecelea să scape vioara din mâini şi să moară.

— Are urmaşi? – întreabă cu indiferenţă Lassegue.

Cruvellier nu răspunse nimic.

— Fără îndoială că are – spuse într-o doară psihiatrul Fauville. Se spune că situaţia lui bănească e foarte încurcată. Am auzit şi eu, cu o jumătate de ureche, că a făcut o întâmpinare la Ministrul de Justiţie, dar care a rămas fără răspuns. Câtă dreptate a avut ministrul Lafitte când a spus că domnii bancheri vor reprezenta de acum încolo puterea. Aristocraţii aceştia ai aurului, care se află în guvernul nostru, nu sunt de acord când oamenii străini de cercul lor găsesc metode propri de

îmbogăţire, cum e cazul lui Paganini. El pusese la cale pe nişte aventurieri, un oarecare Petitville şi Rousseau şi, ascuns în spatele lor, dorea să facă aici, în Paris, o afacere frumoasă. Planul n-a izbutit şi însuşi domnul Paganini a nimerit pe banca acuzaţilor. Dacă el ar fi jignit pe cineva în public, lucrul acesta poate i-ar fi fost iertat, dar încercarea de a se îmbogăţi aici, la Paris, şi încă în felul în care a făcut-o, aceasta nu i se va ierta niciodată!

— Aşa! – observă Cruvellier. Ce sentinţă s-a dat?

— Ne-am cam abătut de la subiect! observă Fauville, în loc de răspuns.

Cruvellier nu mai stărui. El ştia mult mai multe decât colegii săi. Doctorul Rostand scoase din portofel o hârtie de scrisori frumos păturită, îi cercetă cuprinsul şi apoi o puse din nou în portofel.

— Aşadar, ne-am condamnat pacientul la moarte. Va trebui să-l supăr pe domnul Lafitte, care mă rugase să-i ajut lui Paganini.

Medicii se priviră unii pe alţii.

— Cui îi este adresată scrisoarea domnului Lafitte? întrebă Cruvellier.

Cu toată ciudăţenia întrebării, Rostand răspunde:

— Da, aveţi dreptate. Scrisoarea nu mi-e adresată direct mie, ci facultăţii.

Cruvellier îşi plecă fruntea.

— Aşadar – spuse doctorul Fauville – în afară de doctorul Lallemand, care ne-a convocat aici, ne-am dat toţi părerea.

Lallemand, care se afla lângă fereastră şi nu scosese până atunci niciun cuvint, spuse:

— Eu, şi nu doctorul Rostand, voi face facultăţii un referat. Parisul medical răspunde de viaţa marelui violonist.

— O, desigur, desigur – răspunseră doctorii în cor, cu cele mai acre zâmbete.

— Aşadar, începând de astăzi, îi sunt interzise categoric, orice fel de concerte, spuse Cruvellier.

— Cum se poate, dragi colegi! – exclamă doctorul Lallemand. Cum se poate ca în capitala Franţei să fie îngăduit ca... şi Lallemand se opri, nereuşind să găsească cuvintele potrivite.

— Medicina nu se amestecă în viaţa particulară! – spuse supărat Fauville. Ce pot face doctorii din Paris, când cauza maladiei e însuşi pacientul, iar justiţia franceză creează o atmosferă care mă îndoiesc că ar putea fi prielnică pacientului nostru.

La un semn al doctorului Lallemand, Fräulein Weisshaupt întinse fiecăruia un plic, cu câte un cec. Vorbind zgomotos, doctorii părăsiră încăperea. Rămase doar Lallemand. Aşezându-se pe patul lui Paganini, el încercă, plin de hotărâre şi stăruinţă, să-l convingă să se supună hotărârii facultăţii şi să renunţe la vioară.

— Dragă prietene şi scumpe maestre – spuse Lallemand. Din ziua în care am folosit îngăduinţa de a vă răpi muzicii, toate viorile se află în păstrarea prietenului dumneavoastră Aliani. Ar fi bine să rămână acolo, iar dumneavoastră să plecaţi cu mine în sudul Franţei. Vă pot asigura că nu va trece nicio jumătate de an şi veţi fi pe deplin restabilit. Unde anume aţi dori să plecaţi?

— Despre aceasta trebuie să-mi întreb stăpânul – scrise el pe tăbliţă.

Îl chemă pe stăpân. El năvăli în cameră vesel, râzător, aprins la faţă de joacă. Adusese cu el un teanc de scrisori, pe care le smulsese din mâna guvernantei. Scăpându-le pe jos şi sărind prin cameră, se arătă entuziasmat de propunerea doctorului Lallemand de a merge în sudul Franţei, la mare.

În timpul când micul Achillino ţopăia pe parchet în faţa tatălui său, patru persoane elegante aşteptau jos în faţa intrării. Tot acolo erau înşirate şi patru trăsuri, ai căror vizitii, rezemaţi de stâlpii felinarelor, vorbeau despre războiul din Alger, despre răzvrătirea arabilor şi despre Fanchette, nepoata unuia dintre ei, care pusese mâna pe un băiat fercheş, un frizer de pe strada Rivoli.

Iată însă că apăru grupul doctorilor cu jobene colorate şi haine bine croite. Vizitii se repeziră la trăsuri.

Grupul persoanelor elegante – Hugo, Lamartine, Musset şi George Sand – se apropie de medici. Îngrijoraţi, căutau din ochi persoana căreia să i se adreseze mai uşor.

— Cu cine am onoarea? începu doctorul Cruvellier, când Musset se apropie hotărât de el. Zâmbind amabil, cu întreaga sa făptură, îi întinse mâna lui George Sand şi-l salută apoi pe Musset.

— Cred că nu i-au mai rămas de trăit decât o lună, două, spuse el.

George Sand, deznădăjduită, făcu un gest din mâini. În momentul acela, de după colţ, se ivi un om de statură mijlocie, cu părul lung, cu ochii vioi şi strălucitori, era Liszt. Cât pe-aci să întârzie la întâlnire.

…Paer era pe moarte. În delir, îl striga pe Paganini. Într-un moment de uşurare a început să răsfoiască nişte hârtii de pe masa mare din faţa patului şi, găsind actul căutat, îl pecetlui într-un plic greu, cenuşiu, şi apoi sună din clopoţelul ce se afla pe masă. Intră signora Riccardi, care îl dojeni din nou, fiindcă n-o lăsa să mute masa de lângă pat. Ea luă plicul şi ieşi. Simţind că i se apropie sfârşitul şi fără să mai aştepte o aprobare specială din partea lui Paganini, Paer trimise Conservatorului din Paris o declaraţie scrisă de elevul său, încă din primele zile de fericită şedere la Paris. Spre seară, signor Fernando Paer nu mai exista.

La Conservatorul din Paris, alături de actele referitoare la şederea lui Paganini în acest oraş, era depusă şi această declaraţie a sa. Ea începea cu obişnuitele cuvinte:

„Stimaţi domni,

Primirea pe care a binevoit să mi-o facă societatea franceză mă îndreptăţeşte să cred că nu-i voi înşela speranţele premergătoare sosirii mele la Paris.

Dacă în privinţa succeselor aş fi putut avea oarecare

îndoieli, acestea ar fi fost risipite datorită portretelor mele afişate în toate părţile, uneori semănându-mi, de cele mai multe ori însă nu. Dar străduinţele portretiştilor nu s-au mărginit numai la dorinţa de a reda un chip care să-mi semene. Azi, trecând pe Boulevard des Italiens, am văzut o litografie înfăţişindu-mă iarăşi, ca şi în anii trecuţi, la închisoare. Ce să faci, mi-am zis, oamenii încearcă să se îmbogăţească, folosind o învinuire ce planează asupră-mi de cincisprezece ani.

Desigur că există o sumedenie de poveşti în legătură cu şederea mea la închisoare – un material care se potriveşte de minune pentru tot felul de ilustraţii. De pildă, se povesteşte că, surprinzându-mi rivalul la amanta mea, l-am omorât pe la spate, tocmai când era lipsit de orice putinţă de apărare. Alţii sunt de părere că mi-am descărcat toată furia turbată a geloziei asupra iubitei. Asupra unui singur punct nu sunt de acord, anume felul în care mi-am trimis iubita pe lumea cealaltă. Unii spun că am folosit pentru aceasta un pumnal în trei muchii, iar alţii că am preferat otrava. Eu cred, în ce mă priveşte, că există oameni care nu se sfiesc să născocească şi răspândească zvonuri asemănătoare pe socoteala mea. Dar ce să mai spun atunci despre desenatorii care îşi iau dreptul să mă înfăţişeze în desenele lor aşa cum le trece prin minte?

Voi aminti o întâmplare petrecută acum 15 ani. Dădusem la Padova câteva concerte şi, după câte băgasem de seamă, avusesem succes. A doua zi după un coficert, pe când luam masa la restaurant, şezând ca de obicei retras şi neobservat, am fost martorul discuţiilor unor vecini da masă. Vorbeau despre concertul meu din ajun. Unul dintre ei nu mai sfârşea cu laudele; celălalt avea aceeaşi părere măgulitoare. «Arta lui Paganini nu mă uimeşte, adăugă deodată al treilea, e firesc din moment ce a stat 8 ani la închisoare şi nimeni nu i-a luat vioara din mână. Ce vrei să fi făcut de dimineaţa până seara? Fusese doar osândit pentru că înjunghiase în

modul cel mai ticălos pe unul din prietenii mei, dovedit rivalul lui la femei. Tot oraşul era revoltat de această odioasă crimă a lui Paganini».

Nimeni nu se aştepta să mă amestec în vorbă. Dar eu m-am adresat, direct, aceluia care părea atât de bine informat asupra crimelor săvirşite de mine. Deodată, toţi comesenii s-au întors spre mine. Vă puteţi închipui înmărmurirea şi efectul produs! Lumea din restaurant recunoscu imediat pe criminalul înrăit şi nemernicul descris de povestitorul care părea acum tare stingherit. În fond cel omorât nu era prietenul său, zise el, şi toată povestea o auzise de la o a treia persoană. Încurcat, cu o mutră plouată, mărturisi că poate a fost indus în eroare.

Stimaţi domni! Vedeţi la ce joc mârşav este supusă reputaţia unui artist. Leneşii nu pot pricepe că omul care şi-a făurit un ideal măreţ poate într-adevăr să-l atingă printr-o muncă stăruitoare şi asta în orice condiţii, lucrând încordat nopţi întregi, lucrând şi pe furiş, lucrând chiar şi când se preface că vorbeşte sau când se plimbă pe stradă, cu ochii închişi! De aceea leneşii, paraziţi ce trăiesc pe spinarea societăţii, ar trebui izolaţi, închişi în celule, ca să poată pricepe singurătatea rodnică a gândirii omului care, chiar în mijlocul tumultului unui oraş, rămâne singur, cu conştiinţa sa creatoare.

La Viena am fost martorul unei întâmplări şi mai ciudate. Nu ştiu, stimaţi domni, cum aş putea-o numi. Era oare vorba de o credulitate caraghioasă, stârnită de entuziasmul cu care cântam la vioară? Sau poate rea intenţie? La Viena, am executat variaţiunile pentru vioară, intitulate *Vrăjitoarele,* al căror efect a fost cu totul neaşteptat. Un tânăr cu obrazul palid, cu nasul acvilin, cu o barbă mici, cu ochii rătăciţi şi cu înfăţişarea unui om nespus de iritat, mă privea ţintă şi încerca în gura mare să-şi convingă vecinii că nu-l miră de loc felul meu de a cânta, fiindcă el vede foarte limpede, în spatele meu, cum însuşi dracul îmi conduce toate mişcările mâinii şi apăsarea arcuşului.

«Priviţi, spunea tânărul. Seamănă leit cu Paganini. Paganini şi dracul sunt una şi aceeaşi persoană. Sunt gemeni, cu deosebirea că unul e îmbrăcat în negru, iar celălalt în roşu. Priviţi în spatele lui signor Paganini şi veţi vedea o fiinţă îmbrăcată în roşu, cu coarne, cu bărbuţă de ţap, cu buza de jos ieşită în afară, cu zâmbetul pe buze şi cu un râs răguşit! Coada lui roşie loveşte pantofii lui signor Paganini!”

Stimaţi domni! După o asemenea întâmplare, parcă nici eu n-aş putea să mă mai îndoiesc de adevărul acestor spuse. Iată, dar, cum răsare mulţimea aceasta de oameni care explică secretul măiestriei mele printr-un târg cu puterea necurată a diavolului, răuvoitoare şi răufăcătoare. Stimaţi domni, toate aceste poveşti scandaloase m-au revoltat, m-au scos din sărite. Am încercat să dovedesc absurditatea şi ridicolul lor. Biografia mea e simplă şi tristă… Stimaţi domni! De la virsta de paisprezece ani, am dat neîntrerupt concerte în public. Cinci ani am fost director şi capelmaistru la curtea din Lucca. Adăugaţi cei opt ani petrecuţi într-o celulă din închisoare, pentru asasinarea amantei şi a rivalului meu şi veţi vedea, printr-o simplă socoteală de aritmetică, că anul crimei, al asasinatului, al ocnei şi al muncii silnice cade tocmai în vremea când împlineam şapte ani. La vârsta de şapte ani, am avut amantă şi am suprimat un rival.

La Viena, în vestitul oraş al artei, am fost silit să aduc mărturia ambasadorului italian, care mi-a eliberat un certificat dovedind că el, ambasadorul preagloriosei Italii, mă cunoaşte de douăzeci de ani ca pe un om cinstit şi cumsecade. Eu însumi pot să dovedesc oricind că toate acuzaţiile ce mi se aduc sunt nişte bârfeli neruşinate”.

Capitolul 32
SUFLUL MISTRALULUI

Vântul ce bântuie oraşele din sudul Franţei se plimbă şuierând peste câmpii, se năpusteşte din senin pe străzile orăşelelor şi, în izbucniri sălbatice, rupe vârfurile copacilor, ridicând vârtejuri de frunze, doborând felinarele din pieţe, îndoind până la pământ arborii cei înalţi, scoţând pietrele din loc. Prin văgăunile munţilor, prin uliţele înguste şi cotite şi chiar prin ochiurile mansardelor, vântul porneşte brusc să cânte cu un glas adânc şi surd, parcă de orgă. Această „zeitate binefăctoare a Provenţei”, cum o numesc cei din sud, bate dinspre nord-vest şi aduce întotdeauna timp frumos. Frângând copacii ca pe nişte trestii, el vântură prundişul şi pietrele mai mici. Şi e o nenorocire dacă un om este prins în cale de acest vârtej de pietre ce înaintează de parcă-ar fi un călugăr bătrân. Acest vârtej aruncă lesne pe drumeţi prin şanţuri. Oile gonesc şi se strâng grămadă, îndată ce aud şuierul mistralului.

Cupeul lui Paganini era al treilea în şirul de trăsuri, cu toate că doctorul Lallemand ar fi dorit să-l scutească de praf. Violonistul ţinuse însă cu tot dinadinsul ca trăsura lui Achillino să fie la mijloc, ca să o aibă sub ochi.

În referatul adresat colegilor săi, Lallemand scria: „Paganini a ajuns o umbră. Şi-a pierdut glasul şi n-o şi-l mai recapete niciodată. Doar ochii lui arzători şi gesturile tăioase, cu care ne-am obişnuit, ne ajută să-l înţelegem. Fiind rugat, a acceptat să cânte la Marsilia cvartetul lui Beethoven. Deşi i-am interzis, i-a cerut lui Aliani să-i trimită viorile Guarneri şi Stradivarius. Acest agent al gloriei sale a coborât acum cu el din trăsură. Cum în Martinica se află numeroase victime de pe urma unei

catastrofe neaşteptate, Paganini vrea să dea, cu toată împotrivirea mea, un concert de binefacere la Marsilia".

La 12 mai 1839, „Societatea celor patru anotimpuri" din Paris a atras privirile întregii Franţe. Pe strada Bourg l'Abbé, un grup de răzvrătiţi a pus mâna pe mai multe magazine de arme, iar capii lor porniră să îndemne pe parizieni la răscoală. Lângă Palatul justiţiei răsculaţii fură respinşi şi atunci ei ridicară baricade pe strada Grenette. Spre seară însă împuşcăturile amuţiră. Barbes, Blanqui, Bernard şi Guimbaud fură arestaţi. Şi procesul „Societăţii celor patru anotimpuri" începu, în timp ce, în sud, se simţeau mişcările unei noi societăţi carbonare „Tânăra Italie".

În zilele acelea, când Palatul justiţiei n-avea vreme să se ocupe de Paganini, un nou proces a fost intentat violonistului. Procesul cel vechi, aflat în apel, luase pe neaşteptate o altă întorsătură. În lipsa lui Paganini, se hotărâseră o serie de cercetări suplimentare a tuturor fărădelegilor săvârşite de artist, iar hotărârea primei instanţe rămăsese definitivă.

Doctorul Lallemand nici nu îndrăznea să-i pomenească lui Paganini despre sentinţă. Îi era teamă ca emoţia subită să n-aibă urmări fatale. Sentinţa prevedea, pe lângă daune plătite pe loc, pe lângă confiscarea averii sale pentru a acoperi cheltuielile *casino*-ului, şi obligaţia lui Paganini de a da concerte fără onorariu, pentru a acoperi toate pretenţiile băneşti ale victimelor lăcomiei sale, care se iviseră pe neaşteptate. Sentinţa tribunalului regal poruncea lui „signor Niccolo Paganini" să cânte la *casino* de două ori pe săptămână cel puţin, deşi ar fi de dorit să cânte zilnic. „Pentru fiecare zi lipsă de la cele două concerte săptămânale obligatorii", va fi obligat să plătească o amendă de şase mii de franci.

Lallemand simţea că i se zbârleşte părul din cap. Luă un creion şi începu să socotească. I se păru că visează! Citi din nou sentinţa aceea zguduitoare. Nu. Cifrele erau adevărate! Dacă ar fi fost o greşeală, ea nu s-ar fi

repetat peste tot. Şi suma de şase mii de franci era peste tot indicată drept despăgubire pentru fiecare zi de lipsă.

Lallemand socotea pe hârtie: anul are trei sute şaizeci şi cinci de zile. O sută douăzeci de absenţe de la concerte, într-un singur an, îl vor costa pe Paganini jumătate din avere. În orice caz, după informaţiile pe care le avea Lallemand, era de ajuns un an pentru ca Achillino să ajungă cerşetor, iar doi ani fără niciun concert pentru ca Paganini să fie complet ruinat. „Se spune că averea lui se urcă la trei milioane de franci”, îşi zicea doctorul Lallemand Sentinţa e ticluită în aşa fel, încât fiecare zi de viaţă a tatălui să-l ruineze pe fiu, căci dacă Paganini s-ar sfârşi azi ori mâine, toate pretenţiile ar cădea. Fiecare concert este o povară pentru el; dacă moare, moştenirea rămâne intactă. Ce plan diabolic! Oamenii aceştia ştiu bine că numai câteva concerte date de bolnav, în starea de acum, sunt de ajuns pentru a-l face să-şi în rămas bun de la viaţă.

Guvernul francez avea multe griji. Cazul din strada Bourg l’Abbé dovedise că Franţa trăia pe un vulcan. Avea oare timp cineva din guvern să se ocupe de un lucru atât de neînsemnat, ca salvarea din mâna unor asasini a celebrului violonist cu faimă mondială, care acum locuia la Nisa, la domnul Sergent?

Domnul Sergent, în casa căruia se instalase Paganini, nu se prea grăbea să-şi povestească trecutul. Fusese membru în comitetul revoluţionar şi părăsise apoi de bună voie Franţa, în zilele când steaua libertăţii ei căzuse la picioarele primului consul. Prieten din tinereţe cu Robespierre şi Marat, fusese la Nisa pe vremea când Charlotte Robespierre rătăcea pe ţărmul mării, însoţită de uscăţivul locotenent Bonaparte. Cine putuse bănui atunci că ofiţerul acela va deveni împăratul francezilor! Acum, bătrânul Sergent, îmbrăcat într-o jachetă verde închis şi purtând cămaşă albă de olandă, îşi petrecea restul vieţii pe malul mării, închiriind camere lui signor Paganini şi altora.

Seara însă, când doctorul Lallemand se aşeza alături de el pe o bancă din grădină, bătrânul începea să depene povestea crucii de marmură aflată de cealaltă parte a mahalalei. În drum spre Savona, papa Paul al III-lea, ostatecul lui Bonaparte, petrecuse câteva zile la Nisa. Nisa abia fusese alipită Franţei prin decretul lui Bonaparte. Râuleţul Var despărţea toamai în acele locuri pământul Franţei de cel al Italiei. Dincolo de râul acesta, peste care se afla un podeţ, papa văzu o femeie îngenuncheată. Coborî din cupeu şi îi ieşi în cale. Acolo unde se vede crucea de marmură, avu loc o întâlnire înduioşătoare între marele pontif şi o altă victimă a despotismului napoleonian, regina Etrurici, căreia i se fixase în acel an domiciliul la Nisa.

— Iar la 9 februarie 1814 – continuă Sergent – când în nord răsunau bubuiturile tunurilor şi Bonaparte fu doborât, un alt ostatic, papa Pius al VII-lea, se întorcea liber spre capitala sa.

Crucea de marmură, ridicată de nişte cetăţeni slugarnici, îi făcea scârbă lui Sergent.

— Locuitorii de aici – îi spunea el doctorului Lallemand – sunt foarte superstiţioşi. De altfel sunt mulţi ani de când m-am jurat să nu mai discut cu ei niciodată politică!

Chiar în zilele acelea, când doctorul era foarte neliniştit de ştirile ziarelor cu privire la reluarea procesului cazinoului în faţa Curţii juridice regale, Paganini se simţi pe neaşteptate mai bine.

Când Paganini mişca buzele, se auzeau, printre sunetele şuierătoare, articulaţii de cuvinte limpezi şi mai curate. Cu toate că era convins de durata scurtă a acestei noi explozii de energie, Lallemand a fost totuşi uimit de rezistenţa neobişnuită a acestui organism de om simplu, de adevărat genovez, uscăţiv, cu vinele ca nişte otgoane de oţel, de om care călătorise pe drumurile Europei mai mulţi kilometri decât străbătuseră în marşurile lor toţi generalii napoleoneeni. Lui Paganini îi plăcea să spună că „ar putea măsura până la ultima

palmă tot drumul parcurs dintr-un oraş în altul, de pe o scenă pe alta“. Toată viaţa şi-o trăise prin cupeuri, săli de concerte, hanuri, hoteluri şi palate luxoase, dând dovadă că este un om modest, învăţat să trăiască mai mult flămând.

Folosind putinţa de a vorbi, Paganini îi înfăţişă doctorului Lallemand părerile sale despre muzică şi planul său de a construi – după ce se va face bine – un conservator uriaş pentru întreaga Italie. Vorbea cu atâta însufleţire despre începuturile unei arte noi, vorbea cu atâta înţelepciune cumpătată în priviri şi cu atâta claritate a minţii, încât Lallemand căpătă convingerea că organismul biruise definitiv boala.

Lallemand îşi notase părerile lui Paganini asupra ritmului muzical: „Signor Paganini socoteşte ritmul ca o lege interioară a oricărui proces. În concepţia sa, timpul este o formă a mişcării materiei, iar legea interioară a procesului se manifestă în timp, prin transformarea frecventă a ritmului în sunete. Muzica este un ritm nematerializat, este cea mai subtilă formă a mişcării materiei, în care se arată în modul cel mai vădit legea interioară a procesului”.

— Am ajuns la această concluzie pe căi ocolite – spunea Paganini – şi i-am găsit urmele pretutindeni. Există un mijloc de a învinge distanţa, pe calea accelerării mişcării în timp. Am făcut într-adins acest lucru, pentru a semăna pretutindeni germenele muzicii noi. Binele, adevărul, frumosul, alcătuirea sufletească a unui om care găseşte ecouri în sentimentele altora, toată gama de relaţii dintre oameni constituie un lanţ ritmic, închis. Binele şi răul, adevărul, frumosul, ritmul şi armonia, iar apoi discordanţa, iată ce este aritmia! Dezordinea produsă în aplicarea ritmului istoriei naşte furtună şi tulburare, lipsă de armonie în societatea umană, aşa precum diapazonul care, fixat în mod greşit, împrăştie pulberea de licopodiu pe o lamă. Puteţi întâlni ritmul peste tot. Priviţi cât de ritmic repetă natura

succesiunea anotimpurilor.

Pronunţând aceste cuvinte, destul de tare, Paganini se opri. Uşa se întredeschise şi apoi se închise la loc, scârţâind. Domnul Sergent se ridică şi trecu în camera de alături; acolo însă nu era nimeni.

— Nu-i nimeni – spuse el, revenind şi aşezându-se într-un fotoliu lângă fereastră.

Prin geamul deschis, în triunghiul format de marginile grele de catifea ale draperiilor, năvălea natura veselă şi însorită a sudului, cu toate culorile şi sunetele ei, cu briza mării, cu ciripitul păsărelelor, cu murmurul valurilor înspumate ce se zdrobeau de ţărm. Un vânt domol, răcoros, mişca frunzele, ramurile şi marginea draperiei de la fereastră.

Odaia bolnavului se învecina cu nişte săli mari, parcă din alte timpuri. În jur era linişte. Pe un fotoliu de catifea era aşezată vioara. Paganini îşi lăsă obosit capul pe pernă.

— Aşadar, dumneata crezi că binele şi mila divină nu sunt izvoarele absolute ale existenţei universului? Unde e atunci locul bisericii?

Paganini clătină din cap; părea că nu înţelege.

Un băiat blond, cu ochii albaştri, se juca cu cercul în grădină, sub fereastra odăii violonistului. Un cerc auriu zbură pe fereastră şi, lovindu-se de draperie, săltă pe plapumă, la picioarele lui Paganini. Se auzi o bătaie în uşă.

Apăru Fräulein Weisshaupt, cu o figură speriată. Ochii ei priveau insistent pe Paganini.

— Ei, intră odată! Nu te teme, Fräulein! – spuse Paganini.

Bătrâna tăcea. Doctorul Lallemand se ridică stângaci şi se apropie de ea. Apoi întorcându-se spre Paganini spuse liniştit:

— Monseniorul Antonio Galvani, episcopul oraşului Nisa, a trimis pe vicarul său. Preotul acesta pios susţine că dumneavoastră l-aţi chemat. Sfânta biserică,

îngrijorată de starea sănătăţii dumneavoastră şi dorind să vă uşureze, vă propune să vă spovediţi şi să vă împărtăşiţi, pentru iertarea păcatelor.

Domnul Sergent se ridică. Paganini clătină din cap.

— Măcar de formă! – şopti doctorul, apropiindu-se de pat.

— Cu atât mai puţin de formă – rosti Paganini răguşit, lăsându-şi capul pe pernă. În ochii săi fulgera mânia.

Lallemand era cu totul buimăcit. Cuvintele cu privire la ritmul schimbării anotimpurilor, spuse cu atâta imprudenţă de către signor Paganini, destul de tare şi de răspicat, îi trecură deodată prin minte. Cuprins parcă de delir, tot Parisul nu vorbea decât despre aceasta. Membrii Societăţii secrete a celor patru anotimpuri erau căutaţi pretutindeni. Ce făcuse bolnavul fără să-şi dea seama! Mintea doctorului lucra de zor. El, doctorul Lallemand, nu era legat de nicio organizaţie, afară de Facultatea din Paris. Nu avea decât o dorinţă, şi aceasta sinceră, anume de a-l ajuta pe bolnav. Nu cunoştea toată grozăvia intrigilor ţesute în jurul lui Paganini. Şi tocmai aceasta dovedea rafinata viclenie a oamenilor acelora care au ucis o fiinţă, cu certitudinea că nu va mai învia niciodată. Ei luau martor al morţii pe omul cel mai dezinteresat şi care nu le cunoştea gândurile. Doctorul Lallemand era amărât de încăpăţânarea lui Paganini. Cu toate că era un ateu convins în adâncul sufletului său, doctorul acesta încercat şi bătrân îşi dădea seama de atotputernicia bisericii catolice în sudul Franţei.

Pescarii din satele de pe ţărm şi târgoveţii din oraşul Nisa, negustorii de lapte de capră, de flori, de vin şi de struguri cunoşteau foarte bine pe domnul prefect şi mai bine încă pe vecinul lor, agentul de poliţie. Ei cunoşteau deopotrivă de bine pe monseniorul episcop Galvani, dar şi mai bine pe preotul lor din parohie. Nu-l ştiau însă şi nici nu ar fi vrut să ştie de tuberculosul acela care cântase odinioară din vioară. De unde să ghicească ei că pe riviera lor binecuvântată sosise un tuberculos mai

mult? Ar fi aflat de el numai dacă preotul şi jandarmul l-ar fi arătat cu degetul ca pe un duşman al bisericii, ca pe un slut nemernic şi atunci tot ce ar fi putut aduna de pe stradă ar fi zburat pe ferestrele casei în care se stingea Paganini.

— Ce să-i răspund? întrebă doctorul, foarte neliniştit.

Paganini deschise ochii. Văzând faţa îngrijorată a bâtrânului îşi aminti că preotul aşteaptă şi zise tare:

— Spuneţi-i că s-a cam grăbit, că n-am de gând să mor, asta dacă nu-i puteţi spune altceva.

— Daţi-i ceva preotului – şopti Sergent doctorului Lallemand.

Doctorul îl privi nedumerit. Nu pricepea.

— A! da, da – se lămuri el şi începu să caute caseta cu bani, care însă dispăruse.

Fu nevoit să cheme pe Fräulein Weisshaupt. Bătrânica deschise uşa de la odaia ei spunind:

— Am ascuns-o, fiindcă servitoarea cea nouă se uită cam prea mult la casetă. – Numără apoi mecanic, cu îndemânare, banii pentru preot şi, dându-i doctorului, adăugă: Signor nu ştie niciodată câţi bani are. Când coboară din cupeu are grijă să-şi ia băiatul şi vioara, dar niciodată nu-şi aminteşte de casetă. O dată, tocmai când plecam din Praga, am rămas fără bani, fiindcă signor Paganini aruncase caseta în fundul unui cupeu şi rămăsese acolo, în cupeul din grajd. A trebuit să ne întoarcem şi să o căutăm.

Lallemand reveni, foarte încântat de modestia neobişnuită a preotului, care nu arătase niciun gând rău şi avea mai degrabă o înfăţişare naivă, de om cam prost.

Mai trecură trei zile. De data aceasta, în vestibul se aflau doi preoţi. Paganini se simţea mai rău. Sângele îi năvălea pe gât, pe nas şi chiar prin urechi. Mâinile ca de ceară se zgârceau pe plapumă. Căzuse în nesimţire. Doctorul nu-i mai spuse nimic despre stăruinţele preoţilor, care se purtaseră destul de grosolan. Unul din ei îşi suflase zgomotos nasul şi scuipase pe covor. Un

sentiment de adâncă nelinişte pusese stăpânire pe micul Achillino. Cu cearcăne adânci sub ochi, povestea fără şir că cineva, în grădină, îl speriase, strigând că tatăl lui murise.

— De ce spun că e blestemat? – întrebă Achillino pe doctor.

Pe la ora trei, starea lui Paganini se înrăutăţi. Aproape că nu mai putea să-şi revină. Gemea încet şi, din când în când, ofta adinc. Într-o clipă de luciditate, încercă să ajungă până la vioară. Răsturnă însă masa cu carafa de apă şi căzu din pat. Nimeni nu putu să-i vină în ajutor, fiindcă tocmai în momentul acela subprefectul poliţiei bătea cu ciocanul de lemn la uşa intrării. El comunică doctorului Lallemand că Paganini fusese condamnat la cincizeci de mii de franci amendă, fiindcă nu se prezentase în faţa justiţiei regale. De asemenea, acesta îi înmână şi ordinul autorităţilor locale de a se prezenta îndată la prefectură, pentru a pleca neîntârziat la Paris, ca să-şi ispăşească condamnarea la zece ani închisoare. Sentinţa era întărită de decizia din 4 ianuarie 1840 a justiţiei regale.

— Dar e bolnav! Foarte grav bolnav! strigă doctorul Lallemand subprefectului, privindu-l cu uimire şi plin de revoltă.

Reprezentantul poliţiei dădu din umeri şi plecă. Strângând în mână ordinul, doctorul se îndreptă spre camera în care zăcea Paganini. Era în ziua de 27 mai 1840, pe la ora patru după amiază.

Îl găsi mort. Comunicarea justiţiei regale franceze întârziase.

Signora Bianchi nu întârziase însă. În aceeaşi seară era la Nisa. O! cât de nemângâiată părea văduva aceasta, strângând la piept pe micul şi dragul ei Achillino şi stropindu-i creştetul cu lacrimi! Ea rugă stăruitor pe domnul subprefect s-o lase, măcar pentru o clipă, să asiste la deschiderea testamentului.

Doi jandarmi şi patru funcţionari de la poliţie păzeau

toate intrările casei, în timp ce subprefectul sigila cu peceţi grele de ceară plicurile, corespondenţa, notele actele şi casetele. Voia să sigilizeze chiar şi coşul în care se aflau rufele copilului.

— A murit monstrul fără glas! spunea grădinarul mulţimii de curioşi adunaţi în faţa casei, a murit diavolul blestemat! N-a vrut să primească preotul, a murit nespovedit, ca un câine! Cadavrul lui ne pângăreşte oraşul!

Zadarnic se rugase signora Bianchi de preoţi să-l slujească pe iubitul ei soţ decedat. Niciunul nu veni să facă slujba înmormântării. Feţele tuturor exprimau o completă nedumerire. Signora a început să fie îngrijorată.

A doua zi dimineaţa sosiră nişte oameni necunoscuţi. *Gazette musicale* din Paris publicase o telegramă, cu data de 27 mai 1840:

„La Nisa a încetat din viaţă celebrul violonist Paganini, care a lăsat moştenire unicului său fiu – un frumos băiat de paisprezece ani – marele său nume şi o avere colosală. Corpul îmbălsămat al violonistului a fost transportat la Genova, oraşul său natal. Nădăjduim că şi de această dată vestea morţii nu e decât un zvon, cum au mai fost şi altele până acum şi care în curând va fi dezminţit”.

De data aceasta, informaţia din *Gazette musicale* nu fu dezminţită. Totul era adevărat, în afară de ştirea privitoare la înmormântarea lui la Genova.

Capitolul 33
PEREGRINĂRI DUPĂ MOARTE

— Am adus cu mine cele necesare – spuse doctorul, după o absenţă de două zile.

Trupul uscăţiv al lui Paganini era întins pe un pat tare de lemn, lângă o masă acoperită cu muşama, pe care se aflau borcănaşe, sticluţe şi o seringă mare şi grea. Doctorul începu imediat îmbălsămarea. Totul fu terminat repede. Metodic, el injecta pe sub piele, în muşchi, în venele şi arterele cadavrului lui Paganini preparatul doctorului Gannal, o soluţie de clorat de zinc. După două ore de muncă, pielea nu mai atârna, fleşcăită, nu se mai zbârcea, iar muşchii căpătaseră o rotunjime firească. Lallemand nu se atinse de faţă, injectându-l în ceafă şi sub piele. Chipul lui Paganini era liniştit. De acum înainte, leşul său, la adăpost de ameninţarea descompunerii, avea să se mumifice din ce în ce mai mult, fără să putrezească.

Signora Bianchi venise de două ori de la hotelul unde trăsese. Era din ce în ce mai posomorâtă Cineva îl speriase pe Achillino atât de tare, încât, după o criza de două ore, în care timp se bătuse cu capul şi cu picioarele de podea şi făcuse spume la gură, căzuse într-un somn greu şi febril.

Signora comandase un sicriu de metal; celelalte demersuri rămăseseră însă fără rezultat. O tăcere stranie, apăsătoare, arăta că undeva se uneltea ceva, aşa încât măsurile prevăzătoare ale doctorului Lallemand se dovediră absolut necesare.

Două lumânări aşezate în colţurile camerei, pe

jumătate întunecată, fumegau încet. Trecură trei zile. În cele din urmă, signora a fost înştiinţată de preoţii localnici că ei refuză categoric să citească rugăciunea de dezlegare. Nişte gheare aprige îl ţineau pe Paganini încă pe pământ, împiedicându-l să coboare în groapă. Alte două zile de rugăminţi zadarnice – şi signora înaintă o plângere preasfinţitului episcop al Nisei. A treia zi, ea fu primită în vorbitorul mănăstirii din oraş. Printre gratii şi destul de departe, ea zări un tânăr impunător care, întrebuinţând expresii aspre, o făcu să înţeleagă că, trăind ca un nelegiuit şi murind ca un ateu, Paganini nu numai că a nesocotit harul sfintei biserici apostolice, dar a şi jignit-o, refuzând cu grosolănie milostiva şi binevoitoarea ei propunere de împăcare. Fraza aceasta lungă şi întortocheată ca o formulă magică, rostită cu o voce sonoră şi aspră de litanie medievală, ce răsună printre gratii, îi arătă dintr-o dată signorei Bianchi toată gravitatea celor întâmplate.

Înţelese cât de bine făcuse părăsindu-şi încă din viaţă bărbatul. Dar testamentul?

Până la urmă fu deschis şi testamentul. Era scris cu mult înaintea morţii şi semnat la data de 27 aprilie 1837.

Mai înainte de a se despărţi de Paganini, Harris făcuse totul ca să apere averea prietenului şi maestrului său iubit. Milioanele de franci, investite în acţiuni şi în rente de stat engleze şi ale regatului celor două Sicilii, asigurau pentru mulţi ani pe urmaşul său drag, Achillino. De asemenea, o oarecare doamnă din oraşul Lucca avea de primit o sumă importantă, pentru anumite scopuri cunoscute numai de ea şi încredinţate ei să le ducă la îndeplinire. Doamna – fără să-şi dezvăluie numele – urma să prezinte singură semnele de recunoaştere, emblemele şi certificatele menţionate, desenate şi descrise amănunţit în testament.

„Mamei copilului meu, spunea mai departe testamentul, i se va plăti o rentă pe viaţă de câte o mie două sute de franci pe an. Marchizul Lorenzo Parento şi

signor Giambattista Giordani, Lazaro Rebbizo şi Pietro Torilliani, genovezi, sunt invitaţi a fi martori şi executori ai voinţei mele”.

„Ce om ciudat, acest Paganini – scria *Gazette musicale.* Pentru a încheia o viaţă absurdă, el atinge culmea printr-o moarte absurdă. Ce poate fi mai caraghios decât acest testament pe care oricine îl poate numi testamentul unui nebun, sau cel puţin al unui om ciudat!”

Într-adevăr – va spune cititorul – e destul de curios să asiguri existenţa unei femei care n-a făcut decât rău bărbatului ei! Oare nu tot ciudăţenia firii lui îl îndemnase să lase – prin testament – cele opt viori cu renume mondial nu numai prietenilor, ci şi duşmanilor? Vreţi să aflaţi în mâinile cui au ajuns minunatele viori Amati, Guarneri şi Stradivarius? Iată numele celor opt violonişti care au primit prin testament viorile lui Paganini: în primul rând Bériot, pe urmă Ernst, Lipinski, Meiseder, Molique, Ole Bull, Vieuxtemps şi, la urmă, Spohr. Da, până şi Spohr deveni moştenitorul marelui maestru, al spiritului său mărinimos.

„Am o singură speranţă, scrisese odinioară Paganini lui Paer, că după moarte mă vor lăsa în pace toţi acei care s-au răzbunat atât de crunt pe mine, din pricina succeselor mele de violonist; sper că nu-mi vor mai tulbura odihna de veci şi nu-mi vor mai necinsti numele, când voi zace în pământul natal”.

Signor Paganini se înşelase însă. El se afla întins, doborât la pământ. Doctorul îşi scoase halatul alb. Cadavrul a fost îmbrăcat şi aşezat în coşciugul de metal, după ce i s-a dat să bea din groaznica băutură de clorat de zinc. Cavalerul acesta al viorii, după un turnir[36] prin întreaga lume zace acum în raclă. Toţi aşteptau parcă să se deschidă aşa şi să apară un cavaler îmbrăcat în negru, care să-şi ridice viziera şi să spună;

---

[36] Serbare în evul mediu, în care cavalerii, îmbrăcaţi în zale şi armuri, se întreceau în luptă cu armele (n. tr.).

— Da, eu m-am luptat toată viaţa cu el!

Uşa într-adevăr se deschise. Dar în locul unui cavaler în negru, cu viziera lăsată, în locul unui cavaler crunt şi mândru, se ivi un călugăr murdar şi pipernicit, cu o fiţuică mototolită în mână. În urma lui, alţi doi nepoftiţi, cumnaţii lui Paganini. Pe una din surori o cunoscuse cândva, despre alta auzise numai şi, totuşi, când făcuse testamentul îşi încordase memoria şi le pomenise pe amândouă. Apăru şi Andrea Paganini, care se declarase rudă din cele mai apropiate, cu toate că decedatul violonist nu-l menţionase în testament. Familia aceasta de mici burghezi catolici se năpusti să sfâşie moştenirea decedatului violonist.

Cu privirea lui blajină şi neliniştită, călugărul semăna cu un animal îmbrăcat în om. Ochii îi rătăceau prin odaie fără ca să se oprească asupra cuiva. Se vedea bine că ar fi voit să întrebe ceva. Se mulţumi însă să-şi pună mâinile pe burtă şi să-şi învârtească nervos degetele. Sfârşind de cercetat camera, el dori să afle cine-i stăpânul casei. Nevăzându-l, se îndreptă cu o figură ameninţătoare şi misterioasă spre uşă. Deschise uşa, se uită prin portieră şi, văzându-l pe Achillino Paganini, îi făcu semn cu degetul. Băiatul intră, dădu cu o mişcare draperia la o parte şi, susţinând-o cu mâna stângă, privi pe călugăr cu ochii săi mari. Acesta începu să se frământe, apoi, părăsind camera, se năpusti spre uşa de intrare şi dispăru. Peste o clipă se auziră strigătele sale sălbatice, adresate mulţimii. Palid, cu buzele tremurânde, domnul Sergent intră în odaie, se apropie de Achillino şi-i şopti ceva la ureche. Băiatul, cu obrajii îmbujoraţi, se refugie în fundul apartamentului domnului Sergent.

În acel moment, la poarta casei se petrecea un lucru groaznic. Cocoţat pe treapta de sus a scării, călugărul cel pipernicit şi îmbrăcat într-o rasă zoioasă striga mulţumii adunate la intrare că în casă zace un groaznic ateu, care a refuzat ajutorul şi ocrotirea bisericii. Acest vrăjitor,

acest mag, se hrănea cu creier de copii, iar din intestinele soţiei, chinuită şi omorâtă de el, îşi făcuse strune de vioară. Călugărul împrăştia tot felul de calomnii, subliniind îndeosebi că omul care cutează să refuze ajutorul sfintei biserici îşi pângăreşte prin aceasta nu numai propriul său trup, după moarte, dar face să cadă blestemul asupra casei în care se găseşte, asupra localităţii în care a murit, asupra oraşului în care a trăit şi a cimitirului în care este înmormântat. Nu vorbi mult dar era atât de convingător, încât mulţimea care sporise treptat şi luase proporţii era întărâtată la culme.

Casa cea veche fu înconjurată din toate părţile. Frizeri cu sânge iute, băcani şi slujbaşi, femei de stradă, vânzătoare de măsline şi de lapte de capră, ţărani care îngrijeau de viile lor – toţi fii credincioşi ai bisericii catolice – formară un lanţ, împresurând casa blestemată în care zăcea demonul în sicriul lui de zinc. Ei cereau să li se dea trupul lui Paganini ca să-l ardă. Înarmaţi cu pietre, sape, pari, cărămizi şi cu orice le cădea sub mână, mulţimea aceasta porni să ia cu asalt ultimul lăcaş al marelui violonist, ameninţând să distrugă până în temelii casa care adăpostea trupul său blestemat.

Respectabilul domn Sergent nu-şi dădu bine seama când se pomeni cu pietre azvârlite în ferestre. În acelaşi timp, pe acoperiş se iviră nişte flăcăi cutezători şi obraznici, stăpânii porumbăriilor învecinate. Cu toţii sfărâmau cercevelele, spărgeau geamurile, asaltau casa în care zăcea nevinovatul maldăr de oase şi muşchi injectaţi cu clorat de zinc, amintind de acela care, persecutat până la moarte de bancherii francezi şi de biserica papală, fusese cel mai mare violonist pe care îl cunoscuse vreodată lumea – Niccolo Paganini.

— Unde e monstrul? – strigau unii. Vrem să-l vedem.

— O să-l vedeţi îndată, răsunau alte glasuri, din celălalt capăt al uliţei.

Dar chiar în clipa aceea, o apariţie ca din ceruri opri mulţimea. O femeie necunoscută şi tânără, în rochie

trandafirie, cu o ramură mare de palmier în mână, se ivi în faţa mulţimii, pe treapta de sus a scării de la intrare.

— Potoliţi-vă! – zise femeia cu glas tare. Vă mâniaţi zadarnic! Sunt în viaţă! Puteţi vedea cu toţii că bărbatul meu, marele violonist Paganini, care zace mort în casă, n-a făcut coarda de vioară din intestinele soţiei sale. Eu sunt nevasta defunctului violonist! Nu e vina mea dacă, din nesocotinţa doctorilor care erau în jurul său, n-a putut să se spovedească şi să se împărtăşească pentru a se uni cu biserica. Vă rog să plecaţi şi să nu tulburaţi liniştea răposatului.

Mulţimea se împrăştie. Olanele acoperişului azvârlite în stradă şi cioburile de sticlă mărturiseau că isprava începută avusese succes.

Domnul Sergent era tulburat. Zvonurile ciudate despre farmece şi vrăjitorii făcuseră înconjurul litoralului; trebuiau luate măsuri neîntârziate.

Îşi aminti, fără să vrea, de timpurile trecute când, stând de gardă lângă cadavrul înjunghiat al lui Marat, o consola pe Simone Evrard, femeia care-şi trăgea obârşia din suburbiile Parisului şi care împărtăşise drumul greu şi nopţile de nesomn ale marelui Marat, prietenul poporului. El socotea că şi de data aceasta era de datoria sa să ocrotească văduva nemângâiată a chinuitului Paganini. Dar odinioară, tânărul ofiţer de gardă, în vârstă de şaptesprezece ani, cetăţeanul Sergent, fusese gata să-şi dea viaţa secţiuniler revoluţionare. Iar cetăţeana Evrard era sigură că adolescentul Sergent îşi va vărsa şi ultima picătură de sânge pentru a apăra trupul neînsufleţit al lui Marat, după ce se întâmplase nenorocirea ca aristocrata Charlotte Corday să lovească pe prietenul poporului cu un pumnal în inimă.

Acum însă, bătrânul acesta, îmbrăcat într-o haină da culoare verde-închis, alerga fără astîmpăr prin odăi, neştiind ce să facă. Lumânările fumegau la cele două capete ale sicriului lui Paganini. Signora Bianchi era nemângâiată. Iar băiatul… ce băiat minunat! Ce păcat că

tocmai la o vârstă atât de fragedă îl lovise o nenorocire atât de cumplită… Durdulia şi rumena signora Bianchi nu semăna nici pe departe cu Simone Evrard.

În zori, mulţimea se adună din nou în faţa porţii. Domnul Sergent apăru în uşă. Un pietroi bine ţintit de un seminarist ager îl nimeri drept în ochi. Domnul Sergent căzu. După prima lovitură urmă alta. Mulţimea se năpusti asupra lui şi peste zece minute domnul Sergent, însângerat, bătut şi cu oasele frânte, era dus la spital.

Din fericire, în ziua următoare apărură executorii testamentului şi o adevărată târguială se porni cu autorităţile bisericeşti ale oraşului Nisa.

Noaptea veniră trei necunoscuţi la hotelul în care locuia signora Bianchi şi-i propuseră – date fiind complicaţiile nemaipomenite privitoare la înmonnântarea lui Paganini şi mai ales fiindcă ea probabil fusese străină de viaţa defunctului ei soţ – să-l transporte într-un loc tihnit, în inima regatului francez, şi acolo să-l înmormânteze fără prea mult zgomot. Peste două-trei săptămâni, zvonurile se vor mai potoli şi nimeni nu-şi va mai aminti de aceste lucruri triste.

Bărbatul cel slab, cu chipul alb şi neobişnuit de simpatic, fermecător de calm şi senin, cuceri cu totul pe signora Bianchi.

— În ce mă priveşte, sunt de acord – zise ea.

Şi ca o gazdă pricepută adăugă:

— Nici nu ştiu cui şi cum să mulţumesc…

Dar iată că omul cel blând şi liniştit făcu un pas înainte şi începu să vorbească:

— Ştiţi, signora, am să-l înmormântez chiar în pământul meu, aşa că va trebui să îndur rigorile părinţilor bisericii noastre. Sunt însă gata să fac orice, numai să-mi ştiu familia asigurată.

— Aşteptaţi – spuse signora şi părăsi odaia.

În camera alăturată a hotelului dormea Achillino. Băiatul, care se maturizase în aceste câteva zile, încât era de nerecunoscut, îşi dădea bine seama de ceea ce-l

aştepta în viaţă. După primele crize, vecine cu nebunia, se potoli, devenind un copil liniştit, melancolic şi pe deplin lămurit de atotputernicia bisericii, care cerea supunere oarbă în faţa autorităţii ei, chiar atunci când judecata sănătoasă, întreaga fiinţă a omului se împotriveau.

Mama îl trezi şi îl aduse în halat şi papuci de casă.

— Achillino – zise signora Bianchi – noi amândoi suntem victimele nebuniei tatălui tău.

Achillino îşi plecă fruntea, aşteptând tăcut ce va mai spune femeia aceasta.

— Aşadar – continuă signora – iată persoana, şi sublinie cu asprime cuvântul, arătând spre propriul său fiu, care dispune de mijloacele necesare.

Achillino ridică ochii spre cel căruia mama sa îi vorbise. Signora Bianchi îl lămuri:

— Dumnealui vrea să-l înmormânteze pe ascuns pe tatăl tău, undeva într-o provincie din centrul Franţei.

Micul Achillino privi din nou spre omul cu pricina.

— Bine, să-l înmormânteze, deşi tata, aşa cum a scris în testament, ar fi dorit să fie înmormântat la Genova. N-a ştiut, se vede, că lucrul acesta va fi atât de greu!

Signora Bianchi, adresându-se fiului, zise:

— Va trebui să dăm bani.

— Cât?

Unul dintre necunoscuţi scrise ceva, repede, cu creionul. Signora citi: doi şi jumătate. Era cifra doi, urmată de o fracţiune: jumătate.

— Nu înţeleg! – spuse ea.

— Doi franci şi jumătate? – întrebă Achillino, dovedind prin însăşi această întrebare toată naivitatea sa de copil.

Necunoscuţii se priviră cu amărăciune. Un zâmbet ciudat trecu pe feţele lor. Numai cel care scrise cifra zise răguşit.

— Două mii şi jumătate de franci? – întrebă signora Paganini, cu o licărire de speranţe în ochi.

Toţi tăceau.

Vizitatorii se ridicară.

— Signora şi dumneata, tinere domn, ne veţi da două milioane şi jumătate de franci, adică tot ce v-a fost lăsat prin testament. Altfel o să fie rău şi pentru dumneata, tinere, şi pentru tatăl dumitale…

…Testamentul nu fusese recunoscut. Începuse o nouă frământare atât pentru executorii testamentari ai lui signor Paganini, nişte burghezi liniştiţi din Genova, cât şi pentru cei care, dezinteresaţi, ar fi dorit să-i ajute, printre care marchizul Sesole şi contele de Maistre, amândoi socotindu-se reprezentanţi cu destulă autoritate ai partideler legitimiste din sudul Franţei. Sesole şi de Maistre sfătuiră pe executorii enumeraţi în testament să înainteze o plângere tribunalului civil al oraşului Nisa. După părerea lor, magia şi vrăjitoria, de care era acuzat Paganini, constituia, la jumătatea secolului XIX, o rămăşiţă sălbatică a ignoranţei medievale. Tribunalul oraşului Nisa, însă, nu numai că întări hotărârea monseniorului episcop al oraşului Nisa, Antonio Galvani, dar lărgi opreliştea.

Cercul vicios cuprinse toată Franţa. Instrucţiuni tainice, tot soiul de procese verbale şi circulare fură trimise pretutindeni, interzicându-se înhumarea lui Paganini în oricare ţară unde există crucea lui Cristos.

„În veci să nu fie dat pământului, fie în vreun cimitir din oricare alt oraş, fie în vreo proprietate particulară sau de stat, moşierească sau ţărănească, aparţinând nobililor sau ducilor, în câmpie sau pădure, în vie sau livadă, în baştină boierească sau în ograda vreunui negustor de la oraş, nicăieri şi sub niciun temei şi dacă totuşi va fi înmormântat în taină, i se iartă toate păcatele acelui fiu credincios al bisericii care va dezgropa trupul lui diavolesc din ţărână, îl va arunca din coşciug şi îl va împrăştia în vânt”.

Prefectul poliţiei şi călugărul cel pipernicit făcură cunoscut că din acel moment casa domnului Sergent trece în proprietatea municipalităţii. Se făcu o percheziţie

prin toate odăile şi, în timp ce domnul Sergent stătea la spital, prefectul oraşului, ascultând de cererea în masă a populaţiei scoase din casă cu mare tărăboi cosciugul lui Paganini şi îl depuse la spitalul central al oraşului. Dar, tremurând pentru situaţia sa, medicul şef, fiu credincios al bisericii, care ura pe doctorul Lallemand şi nu pricepea nimic din muzică, medic care-şi trata bolnavii de la ţară cu agheasmă, iar pe cei de la oraş cu ulei de ricin, ceru ca sicriul să fie scos fără întârziere din spital, fiindcă spitalul este instituţie de sănătate, şi nu un loc pentru cadavrele celor nemernici.

Drumul spre răsărit, pe ţărmul stâncos al mării, era nespus de anevoios. Opt persoane, având în frunte un băiat care purta felinarul, Achillino, cu genunchii răniţi şi obosit peste măsură, însoţeau sicriul.

Ploaia, furtuna, tălăzuirea valurilor care se izbeau de mal, petrecură trupul lui Paganini de la Nisa spre răsărit

Se făcu ziuă. O dimineaţă ceţoasă şi posomorâtă. Soarele încins dogorea. Toţi răsuflau cu greu, prin trecătorile munţilor. Hamalii erau sleiţi de putere. Micul Paganini privea marea, pe care nu demult o admirase tatăl său. Mama vitregă – aşa o numea el în gând pe signora Bianchi – discuta mai la o parte cu un agent de pompe funebre, un om chipeş, cu mustăţi negre. Flăcăul acesta, cu galoane de argint la haină şi cu joben negru, o mânca din ochi şi îi arăta o văgăună aşezată nu departe de drum. Noaptea o petrecură acolo.

La Villa Franca era o clinică unde se afla şi o morgă pentru înecaţi, pentru pescari şi pentru cei omorâţi de jandarmii papali sau de preacinstiţii tâlhari de drumul mare. În această morgă, între cadavrele ucigaşilor, hoţilor şi prostituatelor, a fost aşezat coşciugul de zinc. Acolo însă nu putea rămâne mai mult de două zile. Achillino se duse singur la Polcevero, nu departe de Genova, cerând învoirea de a transporta corpul tatălui său la vestitul cimitir din Genova, unde se aflã monumente funerare neîntrecute şi sculpturi de

marmură, care împodobesc mormintele oamenilor iluştri. La Polcevero, Paganini era necunoscut, dar locuitorii, speriaţi de holeră, se temeau de oricine care, după părerea lor, ar fi putut-o răspândi.

Băiatul colindă pe la toate oficialităţile şi persoanele de vază, care-l măsurau cu îngăduinţă şi aroganţă şi-i răspundeau:

— Paganini! N-am auzit de acest nume!

În sfârşit, sicriul a putut fi adăpostit într-o pivniţă la Villa Franca, în schimbul unei sume uriaşe, plătită pe loc. Urmă o călătorie lungă pe malul Mării Mediterane. Începu o viaţă grea şi tristă pentru însoţitorii cadavrului.

Văzând că nu mai are acelaşi drum cu tânărul ei fiu, signora Bianchi dispăru subit cu notarul din Polcevero, care, în inima ei, înlocuise repede pe agentul de pompe funebre. Băiatul rămase singur. Alături de el păşea un om înalt, cu înfăţişare de frizer şi care îl vizitase pe Paganini la Paris, când locuise pe Rue de l'Enfer. Era signor Andrea Paganini. Bătându-l pe Achillino pe umăr, el îi spuse:

— Aşteaptă! Vor veni şi zilele bune!

De-a lungul ţărmului, de la Marsilia până la graniţa Spaniei şi de la Marsilia până la Genova, au fost încercate toate mijloacele de mituire.

Noaptea, în drum spre ţărmul Spaniei, aproape de graniţă, îşi făcuse apariţia un om murdar, înalt, cu sprâncenele îmbinate. Aflase povestea acestei călătorii groaznice, asemănătoare peregrinărilor Isabelei de Castilia, mama lui Carol al V-lea, care rătăcea după coşciugul bărbatului, aşteptându-i învierea.

Cam în aceeaşi vreme, undeva, într-o capitală din ţările nordice, un om posomorât, cu ochii negri, care ducea mai departe opera genialului Paganini – Franz Liszt – spusese:

— Zadarnic! Paganini nu va învia!

Omul care se ivise, omul acela ciudat, cu sprâncenele îmbinate, propuse băiatului şi tovarăşului său de drum

treizeci de mii de franci în schimbul cadavrului lui Paganini.

— Nu va trece anul – spuse el – şi violonistul va cutreiera din nou Europa. Îl cunosc. Ştiu eu că va învia!

Crispat de oboseală şi firav, cu cearcăne vinete la ochi şi pete galbene în obraji, Achillino asculta, plin de spaimă, vorbele omului acesta ciudat.

A doua zi, un alt drumeţ, care se alăturase procesiunii funebre a familiei Paganini, lămuri lucrurile:

— Braconierul acesta care a venit la dumneavoastră e un monstru, un adevărat Ahasverus. El întreţinea orchestre ambulante. Aţi făcut bine că n-aţi încheiat târgul cu el, căci n-ar fi înviat pe tatăl dumneavoastră, ci ar fi făcut să renască zvonurile că răposatul Paganini e un vrăjitor, care otrăveşte întreaga Europă şi strică aerul curat al ţării noastre cu suflarea lui ce usucă până şi rodul viilor.

Iată, în sfârşit, ţărmul şi, dincolo de valurile mării, o insulă. Marinarii, strânşi în jurul focului de pe mal, poftesc pe călători să se oprească, să guste din mâncarea lor săracă, alcătuită din *frutti di mare,* roade aduse de apa mării. Achillino şi signor Andrea se aşezară lângă foc.

În urma poruncii date de căpitanul unei corăbii necunoscute, sicriul a fost dus într-un târziu de noapte pe insula Saint-Féréol. Dacă cineva, acostând pe micul şi singuraticul ei pământ, a vizitat insula aceasta din Marea Mediterană, a văzut desigur o peşteră parcă într-adins ridicată deasupra mării şi locul unde a fost fixat cu lanţuri coşciugul lui Paganini.

Autorităţile aflară că Achillino îşi îngropase tatăl pe insulă. Tânărul Paganini însă stătea de veghe. Acest tânăr melancolic şi pe jumătate nebun umblase în ultimii ani peste tot.

Şi iată că adolescenţa lui luminoasă se irosi în citirea pergamentelor, a vechilor cărţi, enciclice, bule şi reguli canonice, cărţi în scoarţe de pergament, cu tipar vechi şi

nou. La Roma, Achillino îşi petrecea zile întregi studiind articole, capitole şi paragrafe, note corolare şi argumente, care să dovedească dreptul lui de a înhuma cadavrul tatălui său.

Majordomul papal Marchese îl invită la masă. Vinuri alese, mâncăruri admirabile, muzici, cântece şi dansuri. Fete tinere, minunate, gata să satisfacă orice dorinţă, fără să ceară nimic în schimb, veniră la Trastevere ca să-i tulbure lui Achillino somnul. I se şoptea la ureche că e un copil prostuţ, *stupido bambino.* Nu trebuia decât să plătească bine bisericii catolice şi tatăl său va fi înmormântat, iar fiul va rămâne mulţumit.

— Dar cum? Oare numai cu bani? – întrebă Achillino.

Nu primi însă niciun răspuns.

Din nou o barcă cu pânze, o noapte pe covertă, lumini palide de făclii, miros de basamac şi mahorcă, oase de peşte şi înjurături de marinari beţi.

Bordighera, San-Remo, portul Maurice şi, în fine, Savona.

— Rătăceşte după moarte, cum a rătăcit şi marele pontif al Romei în timpul vieţii! – spuse Andrea, lovind cu pumnul în sicriul marelui violonist şi atingându-l pe Achillino pe umăr.

Signor Achillino Paganini îşi cumpărase încă un marchizat, şi acum era excelenţă; trecuse timpul când se putea râde de el. Acum e unul dintre cei mai buni cunoscători ai dreptului canonic din întreaga Italie.

În anul 1853, în biserica „Steccata", se înălţau rugăciuni pentru iertarea păcatelor celui mai mare păcătos. Un milion şi o sută de mii de franci s-au scurs într-un şuvoi de aur, prin canalele consistoriului curiei apostolice romane. Încă puţin şi i se vor stoarce lui Achillino şi ultimele resurse.

Bărbat matur, nu lipsit de extravaganţă şi o melancolie maiestuoasă, marchizul Achillo Paganini se adresează papei cu rugămintea de a limpezi soarta de dincolo de moarte a tatălui său. Şi oricât de curios ar părea, papa,

revocând toate hotărârile din trecut, ordonă ca doi canonici trimişi de la Roma să cerceteze în ce măsură se făcuse vinovat de erezii defunctul părinte al marchizului, un violonist necunoscut şi dispreţuit. Lucrul acesta trebuia făcut pentru vestitul Achillo Paganini, care se dovedise fiu credincios al bisericii catolice şi ajunsese având titlul de arhidiacon al bisericii romane, paroh la capela „Steccata” din Parma.

— E o simplă formalitate – i se spuse marchizului la Roma.

Această formalitate dură însă doisprezece ani, în care timp sicriul lui signor Paganini a fost de vreo trei-patru ori îngropat şi apoi dezgropat.

Şi, în timpul când cei doi canonici călătoreau prin oraşele unde concertase odinioară răposatul violonist, chipul lui signor Achillo se acoperea de zbârcituri.

A venit şi anul 1876. Din cavoul Villei Palevri, coşciugul a fost dus în taină la Parma, unde, pentru prima dată, a fost aşezat într-un cavou de piatră la cimitir. Dar trecură încă şaptesprezece ani până ce papa îngădui ca trupul să fie dat pământului.

În anul 1896, stăpânul Villei Gayona intra, în coşciugul său de zinc, pentru prima oară pe moşia sa.

Un bătrân cărunt, foarte înalt, cu faţa galbenă, şubred, cu pleoapele umflate şi cu sprâncenele stufoase, cavaler al ordinului „Sfântul Gheorghe“ – marchizul Achillo Paganini – stătea cu lumânarea în mână, printre chiparoşi. Înconjurat de un mic grilaj, se înălţa un monument de opt coloane; deasupra arhitravei o cupolă uriaşă; pe frontonul arhitravei scria cu litere mari: „Niccolo Paganini”.

Signora Bianchi fusese înmormântată demult, undeva în nordul Franţei.

Marchizul Achillo Paganini aştepta sosirea preotului. Alături de el se afla Ondricek, un violonist ungur nu prea priceput, care executa la vioară o melodie sfâşietoare în amintirea lui Paganini. Apoi violonistul plecă. Signor

Achillo privi împrejur cu îngrijorare. Lumânarea arsese pe jumătate şi preotul nu mai sosea. Oare şi de data aceasta se întâmplase ceva?

Iată că apăru, în sfârşit, cel care hotărăşte ursitele oamenilor. Aspru, brutal, cu mişcări repezi, conştient de puterea care o avea asupra omului, el oficie slujba înmormântării după toate regulile sfintei biserici catolice.

Deodată signor Andrea Paganini veni în fugă:

— Genovezul acela blestemat nu vrea să plătească cele două sute de mii de lire! Spune că nu prea are nevoie de medaliile, ordinele, acele şi butoanele astea! Ce mai vor de la noi, ticăloşii?

— Mai încet – îl opri signor Achillo. Şi aşa v-aţi bătut joc destul de memoria tatălui meu!

Înmormântarea se sfârşi. În sala cea mare a Villei Gayona se aflau adunaţi oaspeţi. Trecuseră cincizeci şi şase de ani de la moartea părintelui său şi stăruinţa neînfrântă a marchizului Achillo Paganini îşi atinsese ţinta. Tatăl său fusese în cele din urmă înhumat şi putea să se contopească cu ţărâna patriei sale. Preotul spuse că sufletul nepocăit al păcătosului avea parte acum, cu o bucurie îngerească, de iertarea lui Dumnezeu.

Marchizul Achillo îşi duse încet batista la ochi, iar când lacrimile înduioşării i se uscară, socoti banii rămaşi, gândindu-se, îngrozit, cât de scump îi costă pe oameni împăcarea cu biserica papală.

Redactor: Nina Marinescu
Tehnoredactor: George Măgureanu
Bun de tipar: 27.07.1987
Coli de tipar: 24,75
Tiparul executat la I.P. Oltenia Craiova
Str. Mihai Viteazul, nr.4
Sub comanda nr.120
Republica Socialistă Romania